

วารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม

Phimoldhamma Research Institute Journal

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2567)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน

ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม

ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยทางด้านสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ พระพุทธศาสนา ปรัชญา การศึกษา รัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์
2. เพื่อเป็นเวทีนำเสนอผลงานวิชาการและผลงานวิจัยของบุคลากรในมหาวิทยาลัยและบุคคลทั่วไป

การพิจารณาคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) อย่างน้อย 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-blind peer review)

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

คณะกรรมการที่ปรึกษา

1. พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเทศ สนั่นนารี

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

มาริสสา ไสวงาม

กองบรรณาธิการ

1. พระราชพัฒน์วัชรบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. พระมหาโยธิน โยธโก, รองศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. ศาสตราจารย์ ดร.กนกพร สมปราชญ์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
4. ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
5. รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ทองดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
6. รองศาสตราจารย์ ดร.พรอัมรินทร์ พรหมเกิด มหาวิทยาลัยขอนแก่น
7. รองศาสตราจารย์ ดร.พุทธรักษ์ ปราบนอก มหาวิทยาลัยขอนแก่น
8. รองศาสตราจารย์ ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
9. รองศาสตราจารย์ ดร.ภาสกร ดอกจันทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
10. รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
11. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสง มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
12. รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
13. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิญวัฒน์ โพธิ์सान มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิน ทองปิ่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิรัช เรืองแสน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บัวระภา มหาวิทยาลัยขอนแก่น
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพัชญ์ อนันต์ธีระกุล มหาวิทยาลัยขอนแก่น
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปอง สุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
20. อาจารย์ ดร.สัญญา เคนณภูมิ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ผู้จัดการวารสาร

สาริกา ไสวงาม

ออกแบบปก

สาริกา ไสวงาม

จำนวนพิมพ์

เจ้าของ

สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
อาคาร 100 ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) เลขที่ 30 หมู่ 1 บ้านโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น 40000
โทรศัพท์ 082-855-8962 โทรสาร 0-4328-3399
<http://www.ojs.mcu.ac.th/index.php/kkjin/> E-mail: phimoldhamma.prij@gmail.com

พิมพ์ที่

เอมี ก๊อปปี เซนเตอร์ 88/27 ถนนเหล่านาดี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000
โทร. 0-4330-6845 แฟกซ์ 0-4330-6845 E-mail: emmy_emma_emem@hotmail.com

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสารสถาบันวิจัยฟิลิปปินส์ (Peer Review)

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2567)

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายใน

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย ฮวดศรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิน ทองปั้น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรัส ลีกา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประกอบ มีโคตรทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กาญจนาภรณ์ ภู่อรัมย์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
6. อาจารย์ ดร.ยิ่งสรร หาพา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก

1. รองศาสตราจารย์ ดร.รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข	มหาวิทยาลัยบูรพา
2. รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ บัวเจริญ	มหาวิทยาลัยพายัพ
3. รองศาสตราจารย์ ดร.สุบิน ยุระราช	มหาวิทยาลัยปทุมธานี
4. รองศาสตราจารย์ ดร.พูนสุข อุดม	มหาวิทยาลัยทักษิณ
5. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญาศรณ์ สวัสดิ์ไธสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
6. รองศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ฝาเจริญ	วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรกนก สารภิมย์	วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ วัฒนะ	วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอกราช บุญเรือง	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัชร จตุพร	มหาวิทยาลัยพะเยา
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสภณา สุตสมบูรณ์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณูญ สอนโพนงาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
14. พระมหาไทยน้อย ญาณเมธี (สกลสิงห์), อาจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
15. อาจารย์ ดร.ประชัน ชะชีกุล	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
16. อาจารย์ ดร.อุมารินทร์ ตุลารักษ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
17. อาจารย์ ดร.ศศิพัชร จำปา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
18. อาจารย์ ดร.ศิริพร จันทนสกุลวงศ์	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บรรณาธิการแถลง

วารสารสถาบันวิจัยพหุวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ผลงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ของผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิจัย นิสิต นักศึกษา และบุคลากรปฏิบัติการวิชาชีพ ในสถาบันอุดมศึกษาทุกระดับ รวมถึงนักวิชาการจากองค์กรต่างๆ ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน และนักวิชาการอิสระที่ต้องการนำเสนอผลการศึกษาทั้งในเชิงทฤษฎีและการสะท้อนองค์ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติงานตามสภาพจริงที่สามารถนำไปสู่การประยุกต์ใช้พัฒนาในด้านต่างๆ ได้ วารสารสถาบันวิจัยพหุวัฒนธรรมฉบับนี้ เป็นปีที่ 11 ฉบับที่ 1 ประกอบด้วยบทความวิจัย 9 บทความ และบทความวิชาการ 3 บทความ และวิจารณ์หนังสือ 1 บทความ

ขอขอบพระคุณผู้สนับสนุนบทความและผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาพิจารณาอ่านบทความและให้ข้อเสนอแนะที่มีคุณูปการต่อการพัฒนาทางวิชาการ ทำให้วารสารสถาบันวิจัยพหุวัฒนธรรมสามารถดำรงคุณภาพและมาตรฐานทางวิชาการ สามารถนำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมในระดับชาติและระดับนานาชาติ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเทศ สันันนารี)

สารบัญ

บรรณานุกรม

บทความวิจัย: Research Article

- กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย
**Strategies for Developing Ethical Leadership in the 21st Century for
Educational Administrators under the Office of the Primary Educational
Service Area, Nong Khai Province** 1
กัญญาณัด บัวพงษ์เพชร, ยิงสรรค์ หาพา และพระมหาพิสิฐ วิสิษฐบุญโญ
Khanyaphak Buaphongphet, Yingsan Hapha
and Phramaha Phisit Visitthapanyo
- การศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเพื่อพัฒนาทักษะวิศวกรรมสังคม
ของนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา
**The Study on Results of Learning Activities Using Service-learning to
Enhance the Social Engineering Skills for Elementary Education Students** 19
ดวงพร อุ่นจิตต์, ศรวัสส์ ศิริ, ปริตต์ สายสี, เบญจมาศ พุทธิมา, สมิต ค่อยประเสริฐ
และสมชาย เมืองมูล
Duangporn Oonjitt, Sorawat Siri, Parit Saisee, Benchamas Putthima,
Smith Koiprasoet and Somchai Muangmoon
- การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนในตำบลสีแก้ว
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด
**An Analysis Study of Buddhist Ethicst in Online Media Use of Youths in
Sikaew Sub-District, Muang Roi Et District, Roi Et Province** 33
พระคิ่วพล หิตกาม (บุญโท), โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และพระครูสีลสรวิชิตคุณ
Phra Sivaphol Hitakamo (Boonto), Sowit Bamrungphak
and Phrakhru Silasarathikhun
- แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2
**The Guidelines for the Development of Creative Leadership in School
Administrators under the Office of Khon Kaen Primary Educational Service
Area 2** 47
วัชรินทร์ ไสภักดี, กุหลาบ ปุริสาร และวิเชียร ชิวพิมาย
Watcharin Sopakdee, Kularb Purisarn and Vichien Chiwapimai

- **อารยธรรมลุ่มน้ำชี: ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาในชุมชนอีสาน** 63

Chi Valley Civilization: History, Culture and Wisdom in Isan Communities

ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ และปัญญา คล้ายเดช

Chayaporn Sukprasert and Panya Klaydesh
- **การบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา**

ขอนแก่น เขต 4: กรณีศึกษา 77

Quality School Management towards Excellence under the Jurisdiction of the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office Area 4: A Case Study

ประภัสรา อนุสุริยา, กุหลาบ ปุริสาร และอาทิตย์ จัตรชัยพลรัตน์

Papassara Anusuriya, Kularb Purisarn and Artit Chutchaipolrut
- **หลักพุทธธรรมและธรรมาภิบาลในการเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อชุมชนในตำบลปงน้อย**

อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย 93

Principles of Buddhism and Good Governance in Becoming a Community Enterprise Entrepreneur in Pong Noi Subdistrict, Doi Luang District, Chiang Rai

ชาญชัย ฤทธิร่วม และโกมินทร์ วังอ่อน

Chanchai Rittiruam and Gomin Wang-on
- **องค์ประกอบของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากรการไฟฟ้า**

ฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย 107

The Components of an Innovative Work Behaviors Scale for Personnel of Electricity Generating Authority of Thailand

ปภากร สุวรรณธาดา และชัชณพงค์ ทองพวง

Pabhagorn Suvarnadhada and Chisanupong Thongpuang
- **องค์ประกอบของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากรการไฟฟ้า**

ฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย 107

The Components of an Innovative Work Behaviors Scale for Personnel of Electricity Generating Authority of Thailand

ปภากร สุวรรณธาดา และชัชณพงค์ ทองพวง

Pabhagorn Suvarnadhada and Chisanupong Thongpuang

■ การวิเคราะห์ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์

An Analysis of Happiness in Albert Camus Philosophy

107

ณัฐฐิญา ตันทสุข, จรัส ลีกา, พระครูศรีปริยัติบัณฑิต, พระมหาปรเมศวร์ ประพิน,
พระมหาใจสิงห์ สิริธมโม และพระครูสีลสราธิคุณ

Nattiya Tantasook, Jaras Leeka, Phrakhru Sripariyatbandit,
Phramaha Paramet Prapin, Phramaha Jaising Sirithammo
and Phrakhru Silasarathikhun

บทความวิชาการ: Academic Article

■ พุทธวิธีในการพัฒนาภาวะผู้นำครอบครัวในสังคมไทย

Buddhist Methods for Family Leadership Development in Thai Society

133

พระดำรงค์ สุ่มงค์โล และพระครูพิศาลสารบัณฑิต

Phra Damrong Sumungkalo and Phrakhru Phisansarabundit

■ เวชกรรมในพระไตรปิฎก

The Medicine in the Tripitaka

145

พระถวัลย์ โชติโย (หาญไชยนะ)

Phra Thawan Chotiyo (Hanchaina)

■ แนวความคิดทางการเมืองการปกครองที่ปรากฏในหลักปุมราชธรรม

Political and Administrative Concepts that Appear in the Pum Raja Dharma 159

พระครูวินัยธร วรชาติ ทะสา, พระศิลาศักดิ์ สุเมธ (บุญทอง)

และพระมหาไทยน้อย ญาณเมธี (สลังสิงห์)

Phrakhru Winaithorn Worrachat Thasa, Phra Silasak Sumato (Buntong)
and Phramaha Thainoi Yanamethi (Salangsing)

บทวิจารณ์หนังสือ: Book Reviews

■ กุญแจเซน

Zen Keys

173

พระไพฑูรย์ ถิรสทุโธ, พระราชพัฒน์วรบัณฑิต, จรัส ลีกา
และพระครูศรีปริยัติบัณฑิต

Phra Paitoon Thirasattho, Phra Rajpatthanawatcharabundit,
Jaras Leeka and Phrakhru Sripariyatbandit

ภาคผนวก:

■ กระบวนการพิจารณาบทความ	187
■ แนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ	188

กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21
ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
จังหวัดหนองคาย*

Strategies for Developing Ethical Leadership in the 21st Century
for Educational Administrators under the Office of the Primary
Educational Service Area, Nong Khai Province

กัญญากัด บัวพงษ์เพชร, ยิงสรรค์ หาพา และพระมหาพิสิฐ วิสิษฐปณฺโญ
Khanyaphak Buaphongphet, Yingsan Hapha and Phramaha Phisit Visitthapanyo
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: Itim0005@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดหนองคาย 2) พัฒนากลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา และ 3) ประเมินกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 320 คน การวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 รูป/คน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์เนื้อหาและการใช้เทคนิค (PNI Modified)

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันและสถานที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ลำดับตามความต้องการจำเป็น พบว่า ลำดับที่ 1 คือ ด้านความเคารพนับถือ (การระตา) ลำดับที่ 2 คือ ด้านความยุติธรรม (อุเบกขา) ลำดับที่ 3 คือ

*ได้รับบทความ: 1 กุมภาพันธ์ 2567; แก้ไขบทความ: 18 มีนาคม 2567; ตอรับตีพิมพ์: 24 เมษายน 2567

Received: February 1, 2024; Revised: March 18, 2024; Accepted: April 24, 2024

ด้านความไว้วางใจ (ศรัทธา)

2. กลยุทธ์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ คือ 1) กลยุทธ์สร้างผู้นำน่าเคารพนับถือ (มีคารวะตาธรรม) 2) กลยุทธ์พัฒนาผู้นำครบความยุติธรรม เท่าเทียมกัน (มีอุเบกขา) และ 3) กลยุทธ์สร้างผู้นำสานสัมพันธ์ไว้วางใจ (มีศรัทธา)

3. การประเมินกลยุทธ์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ โดยรวมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด และสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาได้จริง

คำสำคัญ: กลยุทธ์; ภาวะผู้นำ; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This research objectives were: 1) to study the essential needs for developing ethical leadership qualities in the 21st century among educational administrators, 2) to develop strategies for the development of ethical leadership in the 21st century for educational administrators, and 3) to evaluate the strategies for developing ethical leadership in the 21st century for educational administrators. This study was carried out by means of a mixed-methods research approach, including quantitative and qualitative research. Research tools include a questionnaire, a semi-structured interview, and a suitability assessment form for strategies. The quantitative research sample included 320 educational administrators and teachers, while the qualitative research sample included 9 experts and educational administrators. Analysis was conducted using descriptive statistics, including percentages, frequency, mean, standard deviation, content analysis, and the Modified Priority Needs Index (PNI_{modified}) to prioritize the essential needs.

The research results were as follows:

1. The mean of the desirable condition of ethical leadership in the 21st century among educational administrators was perceived to be more than the current state in all aspects and issues, overall, at a high level. The top three urgent developmental needs were (1) respect, (2) justice, and (3) trust.

2. The strategies for ethical leadership in the 21st century for educational administrators consisted of three main strategies: (1) developing respected leaders, (2) developing leaders with justice, and (3) building trustworthy leaders.

3. The evaluation of the strategies for ethical leadership in the 21st century for educational administrators shows that they were suitable, feasible, and beneficial, overall, at very high levels, and can be effectively implemented.

Keywords: Strategy; Leadership; School Administrators

1. บทนำ

สังคมโลกในศตวรรษที่ 21 เป็นสังคมที่ทุกคนสามารถติดต่อสื่อสารและกระจายข้อมูล ข่าวสาร ต่างๆ ได้อย่างทั่วถึงรวดเร็วและตลอดเวลา ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทาง ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งก่อให้เกิดผลดีในหลายๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา เป็นต้น ในยุคศตวรรษที่ 21 หรือยุคโลกาภิวัตน์ การศึกษาจึงเปรียบเสมือน เครื่องมือในการปรับตัวเพื่อเตรียม ความพร้อมและสร้างความมั่นคงของประเทศชาติ ให้พร้อมเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันกับสังคม โลก ดังวิสัยทัศน์ของแผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2560-2579 ความว่า “คนไทยทุกคนได้รับการ ศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิต อย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงและการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษ ที่ 21” แต่ระบบการศึกษาของไทยในปัจจุบันยังมีปัญหา หลายประการ เช่น การบริหารจัดการการศึกษาของสถานศึกษาที่ยังไม่เหมาะสม ขาดความคล่องตัว มีความเหลื่อมล้ำในด้านของโอกาส และความเสมอภาคทางการศึกษา รวมทั้งปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม การมีวินัยและความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2560)

ด้วยสถานการณ์โลกและสังคมปัจจุบัน มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วและมีการ เปลี่ยนแปลง ในหลายๆ ด้าน มีผลทำให้การดำเนินชีวิตคำนึงถึงแต่วัตถุหรือความร่ำรวย มั่งคั่งหรือ ผลประโยชน์ ส่วนตน ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะในการบริหารองค์การที่มี ผู้นำองค์การเป็น ตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อน จำเป็นจะต้องมีผู้นำที่มีคุณธรรมจริยธรรม มีความ ซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกง มีความโปร่งใสในการบริหารองค์การ จึงจะดำเนินการไปได้อย่างราบรื่น มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (นรา สมประสงค์, 2563, หน้า 33-45) อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อคนและสังคมไทยหลายประการ อาทิ ผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ก่อให้เกิดภาวะเศรษฐกิจชะลอตัว การพัฒนาทางเศรษฐกิจจึงไม่ได้ถูกจัดสรรให้แก่ประชากรทุกกลุ่มอย่างเท่า เทียม ส่งผลให้จำนวนคนจนเพิ่มสูงขึ้น โอกาสในการหลุดพ้นจากกับดักความยากจนเป็นไปได้ยากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาสังคม นานัปการ โดยเฉพาะปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทย อาทิ ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง ปัญหาแหล่งอบายมุขแหล่งเรี รมย์ การขาดความรับผิดชอบต่อสังคม ส่งผลให้สถาบันทางสังคมมีแนวโน้มอ่อนแอ คนในสังคมขาดความ

ไว้เนื้อเชื่อใจและขาดการมีส่วนร่วม จนกลายเป็นปัญหาสังคมตามมาส่งผลต่อเด็กและเยาวชน รวมถึงกระทบต่อคุณภาพการจัดการศึกษาและการพัฒนาประเทศมาจนถึงปัจจุบันและต่อไปในอนาคต รวมทั้งกระทบต่อคุณภาพการบริหารจัดการการศึกษา การพัฒนาประเทศและการพัฒนาผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2563)

จากผลการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมาส่งผลให้สังคมไทยในยุคปัจจุบันจึงควรตระหนัก เห็นความสำคัญในเรื่องของ “จริยธรรม” อย่างมากและแรงจูงใจให้มีการดำเนินกิจกรรมทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับองค์กรและระดับประเทศ ประเทศไทยของเรามี ปัญหาในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมของผู้นำมาโดยตลอด ผู้บริหารยังมีตำแหน่งสำคัญยิ่งจะต้อง ปฏิบัติงานให้ดีให้เกิดประสิทธิภาพสูงขึ้นนอกจากจะเป็นผู้บริหารที่ดีจะเป็นแบบอย่างของ ผู้ใต้บังคับบัญชาแล้วยังจะต้องสร้างผู้สืบทอดที่ดีรวมทั้งส่งเสริมคนดีให้ได้รับผิดชอบปฏิบัติงานและบริหารงานต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาซึ่งสอดคล้องกับ มาตรา 6 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่ได้ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนา คนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจสติปัญญา ความรู้คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งมีความสอดคล้องกับหนึ่งในยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศคือ การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศ โดยมุ่งเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคมอย่างยั่งยืน

ภาวะผู้นำมีผลอย่างมากต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในองค์กร นับตั้งแต่การชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม ทิศองค์กรจะก้าวต่อไปข้างหน้า การวางแผนหรือการกำหนดโครงการต่างๆ ที่จะส่งเสริมให้บุคคลในองค์กรมีพฤติกรรมที่ดีงาม การส่งเสริมสนับสนุนทรัพยากรด้านต่างๆ จนกระทั่งถึงการวางตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุคคลอื่นๆ ได้ประพฤติปฏิบัติตาม (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2552) ลักษณะภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่ดีเป็นการแสดงพฤติกรรมของผู้นำในการดำเนินชีวิตประจำวันทั้งส่วนตัวและในหน้าที่การบริหารงาน จะต้องทำให้ทุกคนเห็นว่าอยู่บนพื้นฐานของความมีเหตุผลของจริยธรรม มุ่งประโยชน์และความสุขต่อส่วนรวมและเป็นที่ยอมรับของสังคม (ฉวีวัฒน์, 2562)

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม (Ethical Leadership) เป็นพฤติกรรมของผู้บริหารที่แสดงออกด้วยความเหมาะสมในด้านความประพฤติและการสื่อสารอันจะนำไปสู่การยอมรับและเกิดความศรัทธาจากผู้ใต้บังคับบัญชา ทำให้มีผลต่อการปฏิบัติงานหรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ด้วยความเต็มใจ (สุเทพ ปาลสาร, 2555) ซึ่งความเป็นผู้นำเชิงจริยธรรม ต้องมีอิสระทั้งด้านความคิดและการกระทำ ต้องไม่ถูกครอบงำจากอำนาจหรืออิทธิพลใดๆ ของผู้นำ การเป็นผู้นำที่มีจริยธรรมต้องมีการวิเคราะห์การปฏิบัติการของตนเองอย่างสม่ำเสมอ ทุกอย่างที่ต้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีตามมา ต้องศึกษาเรียนรู้ตลอดเวลาเพื่อให้เกิดทักษะและความสามารถในการทำงาน การตัดสินใจที่ถูกต้องและทำงานให้ประสบผลสำเร็จ (กนกอร สมปราชญ์, 2546)

ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างมากในฐานะผู้นำของหน่วยงานที่สามารถกระตุ้น ชักจูง หรือชี้แนะให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันปฏิบัติงานให้สำเร็จ ตามที่กำหนดเป้าหมายด้วยความเต็มใจ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีภาวะผู้นำ ซึ่งเป็นกระบวนการของบุคคลที่สามารถใช้ศาสตร์และศิลป์ในการ โน้มน้าวผู้อื่นให้ร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ (สวลี ศิริไล, 2550) ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำในการจัดการศึกษาในระดับสถานศึกษา จึงจำเป็นต้องมี ศักยภาพ สมรรถภาพ และคุณลักษณะที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาให้บรรลุจุดหมายนั้นคือ ภาวะผู้นำ เชิงจริยธรรม ถ้าผู้บริหารไม่มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมแล้วความเชื่อถือ ความศรัทธาก็จะเสื่อมลงไป เมื่อ ผู้ได้บังคับบัญชาหมดความศรัทธา แล้วก็ไม่เกิดความร่วมมือในการทำงาน ขาดการทำงานเป็นทีม วิสัยทัศน์ ขององค์กรที่ตั้งไว้ไม่อาจสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ไปได้ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นบุคคลที่สำคัญ ในการขับเคลื่อนและบริหารองค์กร จึงควรปฏิบัติตามหลักคุณธรรม จริยธรรม เป็นอย่างยิ่งเพื่อเป็นแบบ อย่างที่ดีแก่ผู้ร่วมงานและชุมชน (ชุติมา รักษ์บางแหลม, 2559)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้นำทางด้านการศึกษาก็ควรมีการพัฒนา ตนเองให้เป็นผู้มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีสู่ความเจริญเติบโตอย่างมีประสิทธิภาพของ องค์กรดังที่กล่าวมา จึงจำเป็นต้องมีกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยมุ่งหวังให้ได้ทราบถึงความต้องการจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย และเพื่อพัฒนา กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดหนองคายจึงมีความสนใจที่จะทำวิจัย เรื่อง กลยุทธ์การ พัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย เพื่อนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง พัฒนาผู้ร่วมงาน และพัฒนาผู้เรียนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย
2. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถาน ศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย
3. เพื่อประเมินกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถาน ศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methodology) ระหว่างการใช้ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา ในจังหวัดหนองคาย จำนวน 1,947 คน ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 260 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 2,207 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา ในจังหวัดหนองคาย จำนวน 281 คน ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 39 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 320 คน ซึ่งได้มาจากการใช้ตารางของ (Krejcie, & Morgan, 1970, pp. 607-610) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ในการให้ข้อมูลการตรวจสอบองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 รูป/คน ในการร่วมพิจารณาอภิปรายเสนอข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะความเหมาะสมของร่างการกลยุทธการพัฒนภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย

2. เครื่องมือการวิจัย เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย สร้างแบบประเมินความเหมาะสมโดยกำหนดองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการพัฒนภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และ 2) เป็นคำถามปลายเปิด

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยทำหนังสือขอความร่วมมือจากบัณฑิตวิทยาลัย ออกหนังสือถึงผู้บริหารโรงเรียน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยจัดส่งแบบสอบถามถึงกลุ่มตัวอย่างทางไปรษณีย์และจัดเตรียมซองเปล่าไว้ข้างในซองส่งแบบสอบถามพร้อมติดแสตมป์จำหน่ายซองถึงผู้วิจัย เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามส่งแบบสอบถามกลับคืนทางไปรษณีย์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1) ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแล้วนำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) วิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย ค่าเฉลี่ยและหาค่าเบี่ยงเบน 3) วิเคราะห์แบบสอบถามปลายเปิดวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และ 4) การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (Priority Need Index) เพื่อจัดลำดับความต้องการจำเป็น โดยการคำนวณ

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย พบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.58$, S.D. = 0.32) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความไว้วางใจ ด้านความเคารพนับถือ ด้านความยุติธรรม ตามลำดับ สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.14) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยพบว่ามีค่าเฉลี่ยเท่ากันทุกด้าน เว้นแต่ด้านความรับผิดชอบ ($\bar{X} = 4.49$) ในภาพรวมค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.14) สูงกว่าสภาพปัจจุบัน ($\bar{X} = 3.58$, S.D. = 0.32) และค่าดัชนี PNI_{modified} ของความต้องการจำเป็นโดยรวมเฉลี่ย .2425 ส่วนค่าดัชนี PNI_{modified} ของความต้องการจำเป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านลำดับที่ 1 คือ ด้านความเคารพนับถือ (PNI_{modified} = .2784) ด้านลำดับที่ 2 คือ ด้านความยุติธรรม (PNI_{modified} = .2748) ส่วนด้านลำดับที่ 3 คือ ด้านความไว้วางใจ (PNI_{modified} = .25)

1.1 ด้านความเคารพนับถือ พบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สร้างนวัตกรรมใหม่มาบริหารงานเพื่อแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ รองลงมาคือ กล่าวถึงคณะทำงานในเชิงสร้างสรรค์และแสดงความเชื่อมั่นในศักยภาพคณะทำงานทั้งต่อหน้าและลับหลัง และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ยกย่องและให้กำลังใจคณะทำงานอย่างจริงใจ มีการปฏิบัติทุกข้ออยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย ด้านความเคารพนับถือ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการมอบหมายงานตามความรับผิดชอบอย่างชัดเจน รองลงมาคือ มีการมอบรางวัลและเป็นกำลังใจแก่ผู้ที่ปฏิบัติงาน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ สร้างสัมพันธ์เข้ากับผู้อื่นและทำงานตามบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร มีการปฏิบัติทุกข้ออยู่ในระดับมาก เว้นแต่ข้อมีการมอบรางวัลและเป็นกำลังใจแก่ผู้ที่ปฏิบัติงานและข้อการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการมอบหมาย

งานตามความรับผิดชอบอย่างชัดเจน อยู่ในระดับมากที่สุด ในภาพรวมค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย ด้านความเคารพนับถือ สูงกว่าสภาพปัจจุบัน และมีค่าดัชนี PNI^{modified} ของความต้องการจำเป็นโดยเฉลี่ย .2784 การจัดลำดับความต้องการจำเป็นจากสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย ด้านความเคารพนับถือ สามลำดับแรก ได้แก่ 1) มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการมอบหมายงานตามความรับผิดชอบอย่างชัดเจน 2) ยกย่องและให้กำลังใจคณะทำงานอย่างจริงจัง 3) วัฒนธรรมองค์กรของเครือข่ายสถานศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษาที่มีความแตกต่าง และหลากหลายทางความคิด และสามลำดับสุดท้าย ได้แก่ 1) สร้างนวัตกรรมใหม่มาบริหารงานเพื่อแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 2) สร้างสัมพันธ์เข้ากับผู้อื่นและทำงานตามบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร 3) กล่าวถึงคณะทำงานในเชิงสร้างสรรค์และแสดงความเชื่อมั่นในศักยภาพคณะทำงานทั้งต่อหน้าและลับหลัง

1.2 ด้านความยุติธรรม พบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ด้วยวิธีทางใหม่ รองลงมาคือ กล้าตัดสินใจ ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความถูกต้องเป็นธรรมแม้อาจก่อความไม่พึงพอใจให้แก่ผู้เสียประโยชน์ และข้อที่มีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรม และนำข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการปฏิบัติงานและพัฒนาสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย ด้านความยุติธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ตัดสินใจในการวางแผนได้โดยมีการคำนวณผลได้ผลเสียอย่างชัดเจน และต้นสังกัดมีนโยบายในการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรมชัดเจน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ กล้าตัดสินใจ ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความถูกต้อง เป็นธรรมแม้อาจก่อความไม่พึงพอใจให้แก่ผู้เสียประโยชน์ ในภาพรวมค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย ด้านความยุติธรรม สูงกว่าสภาพปัจจุบัน และมีค่าดัชนี PNI^{modified} ของความต้องการจำเป็นโดยเฉลี่ย .2748 การจัดลำดับความต้องการจำเป็นจากสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย ด้านความยุติธรรม สามลำดับแรก ได้แก่ 1) ต้นสังกัดมีนโยบายในการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรมชัดเจน 2) นำข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการปฏิบัติงานและพัฒนาสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ

3) เลือกใช้ข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัยในการบริหารงานได้อย่างถูกต้อง และสามารถลำดับสุดท้าย ได้แก่ 1) ปรับเปลี่ยนแผนการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน 2) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ด้วยวิธีทางใหม่ 3) กล้าตัดสินใจ ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความถูกต้องเป็นธรรมแม้อาจก่อความไม่พึงพอใจให้แก่ผู้เสียประโยชน์

1.3 ด้านความไว้วางใจ พบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ของสถานศึกษา รองลงมาคือ หน่วยงานต่างๆ ภายนอก มีปฏิสัมพันธ์อันดีกับสถานศึกษาและยินดีสนับสนุนสถานศึกษาทุกด้าน ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้รับบริการมีความเชื่อมั่นในการบริหารงานและปฏิบัติตามข้อตกลงที่ให้ไว้กับผู้รับบริการในทุกเรื่อง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย ด้านความไว้วางใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ หน่วยงานต่างๆ ภายนอก มีปฏิสัมพันธ์อันดีกับสถานศึกษาและยินดีสนับสนุนสถานศึกษาทุกด้าน รองลงมา คือ มีจิตสาธารณะและน้ำใจรับใช้บริการต่ออื่น ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ของสถานศึกษา ในภาพรวมค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย ด้านความไว้วางใจ สูงกว่าสภาพปัจจุบัน และมีค่าดัชนี $PNI_{modified}$ ของความต้องการจำเป็นโดยเฉลี่ย .25 การจัดลำดับความต้องการจำเป็นจากสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย ด้านความไว้วางใจ สามลำดับแรก ได้แก่ 1) กำหนดมาตรฐานหรือเป้าหมายในการปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลงานที่ดี 2) มีจิตสาธารณะและน้ำใจรับใช้บริการต่ออื่น 3) รักษาคำพูด มีสัจจะและเชื่อถือได้แสดงความมีจิตสำนึกในความเป็นข้าราชการ และสามารถลำดับสุดท้าย ได้แก่ 1) สื่อสารอย่างตรงไปตรงมาให้ผู้รับบริการพึงพอใจและไว้วางใจ 2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ของสถานศึกษา 3) มีความผูกพันและมีความเต็มใจที่จะปกป้องโต้แย้งกับปัญหาทั้งกายและจิตใจ

2. ผลการพัฒนากลยุทธ์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย พบว่า กลยุทธ์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย ประกอบด้วยประเด็นกลยุทธ์และแนวปฏิบัติ ดังนี้

2.1 กลยุทธ์สร้างผู้นำนาเคरणบถือ มีแนวปฏิบัติ 8 ข้อ ได้แก่ 1) สร้างนวัตกรรมใหม่มา

บริหารงานเพื่อให้เกิดการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลและความแตกต่างทางความคิดในหน่วยงาน 2) สนับสนุนให้มีกิจกรรมการสร้างสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ในสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างให้การทำงานเป็นทีมและความเชื่อมั่นในศักยภาพของคณะทำงาน 3) กำหนดกรอบความร่วมมือในการสร้างนวัตกรรมใหม่มาบริหารงานเพื่อแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์กับหน่วยงานภายนอกให้ชัดเจน 4) ส่งเสริมให้ผู้นำมีการสร้างสัมพันธ์เข้ากับผู้อื่นและทำงานตามบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร 5) ส่งเสริมให้ผู้บริหารมีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการมอบหมายงานตามความรับผิดชอบอย่างชัดเจน 6) สนับสนุนผู้บริหารให้มีการจัดกิจกรรมการยกย่องเชิดชูเกียรติแก่บุคลากรตามวัฒนธรรมองค์กรของเครือข่ายสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา 7) สนับสนุนให้ผู้บริหารเข้ารับการพัฒนาผู้นำเชิงจริยธรรมกับหน่วยงานภายนอก 8) ส่งเสริมให้ผู้นำได้มีการจัดกิจกรรมนิเทศภายในร่วมกับบุคลากรเพื่อทราบแนวทางการปฏิบัติงานด้านต่างๆ และมีการยกย่องเชิดชูเกียรติให้กำลังใจแก่ผู้ที่ปฏิบัติงาน

2.2 กลยุทธ์พัฒนาผู้นำครบความยุติธรรมเท่าเทียมกัน มีแนวปฏิบัติ 10 ข้อ ได้แก่ 1) ส่งเสริมให้หน่วยงานจัดทำแผนการประเมินผลการปฏิบัติงานที่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันอย่างเป็นธรรม 2) สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้ทุกคนในหน่วยงานได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม เท่าเทียม ด้วยวิถีทางใหม่ 3) ส่งเสริมให้บุคลากรในหน่วยงานกล้าตัดสินใจนำข้อมูลสารสนเทศมาเป็นฐานในการปฏิบัติงานและพัฒนางานให้ประสบผลสำเร็จอย่างถูกต้องเป็นธรรม 4) กำหนดแผนการให้บริการได้ตรงตามความต้องการของผู้รับบริการตามความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันด้วยความถูกต้อง เป็นธรรม 5) ส่งเสริมผู้บริหารมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคลากรในหน่วยงานเพื่อกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการให้บริการด้วยวิถีทางใหม่ 6) สนับสนุนผู้บริหารเลือกใช้ข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัยมาประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรม 7) ส่งเสริมให้ผู้นำได้เปิดโอกาสให้บุคลากร ชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในงานที่ได้รับมอบหมาย 8) ส่งเสริมให้มีเครือข่ายความร่วมมือในการใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการปฏิบัติงานและพัฒนาสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ 9) สนับสนุนให้ผู้บริหารและบุคลากรร่วมวางแผนการปฏิบัติงานจากการรับฟังความคิดเห็นของบุคลากรและความต้องการของผู้รับบริการ 10) สนับสนุนให้ผู้บริหารเลือกใช้ข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัยในการบริหารงานได้อย่างถูกต้องในการรับฟังความคิดเห็นของบุคลากร

2.3 กลยุทธ์สร้างผู้นำสานสัมพันธ์ไว้วางใจ มีแนวปฏิบัติ 9 ข้อ ได้แก่ 1) สนับสนุนให้หน่วยงานมีการกำหนดมาตรฐานหรือเป้าหมายในการปฏิบัติงานที่ดีและมีการสื่อสารให้ผู้รับบริการรับทราบเพื่อให้เกิดความพึงพอใจและไว้วางใจ 2) สนับสนุนการจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์ในหน่วยงานเพื่อการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ของสถานศึกษา 3) ส่งเสริมให้หน่วยงานมีการประเมินพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับบุคลากรในหน่วยงาน 4) กำหนดนโยบายการสร้างความสัมพันธ์ภายในหน่วยงานและภายนอกหน่วยงานให้ชัดเจน 5) สร้างภาคี

เครือข่ายให้เกิดการมีส่วนร่วมและมีความเชื่อมั่นในการบริหารงานตามข้อตกลง 6) ส่งเสริมให้มีความร่วมมือระหว่างหน่วยงานกำหนดมาตรฐานหรือเป้าหมายในการปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลงานที่ดี และเกิดประสิทธิภาพ 7) สนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการประเมินผู้บริหารตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพอย่างเป็นระบบและถูกต้องเป็นธรรม 8) ส่งเสริมให้ผู้บริหารเปิดเวทีกิจกรรมการนิเทศภายในให้กับบุคลากรได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นได้ ตรวจสอบและแก้ไขปัญหาาร่วมกันได้อย่างเป็นระบบ 9) ส่งเสริมกิจกรรมสร้างความเชื่อมั่นและความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ชุมชนเพื่อแสดงความน่าเชื่อถือและความมีน้ำใจในการบริการต่อผู้อื่น

3. ผลการประเมินกลยุทธ์ภาวะผลการประเมินกลยุทธ์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบกลยุทธ์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และความ เป็นประโยชน์ โดยรวมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด และสามารถนำไปใช้พัฒนาสถานศึกษาได้จริง

5. อภิปรายผลการวิจัย

กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย พบว่า ความจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สูงกว่าสภาพปัจจุบัน และค่าดัชนี $PNI_{modified}$ ของความต้องการจำเป็นโดยรวมเฉลี่ย .2425 ส่วนค่าดัชนี $PNI_{modified}$ ของความต้องการจำเป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านลำดับที่ 1 คือ ด้านความเคารพนับถือ ($PNI_{modified} = .2784$) ด้านลำดับที่ 2 คือ ด้านความยุติธรรม ($PNI_{modified} = .2748$) ส่วนด้านลำดับที่ 3 คือ ด้านความไว้วางใจ ($PNI_{modified} = .25$) ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดหนองคายที่มีผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา หลักสำคัญในการพัฒนาบริหารการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลด้านต่างๆ ล้วนมีส่วนมาจากภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความน่าเคารพนับถือ ผู้นำที่ทุ่มเทเพื่อคุณภาพของผลงานที่ปฏิบัติ ใฝ่ใจรักที่จะปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ผู้นำที่สร้างวิสัยทัศน์ในองค์กรรวมถึงการมีเจตคติที่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ และความรู้ความสามารถ มีความคิดเห็นเป็นที่ยอมรับและนำไปใช้ในองค์กร เป็นผู้นำที่กำหนดทิศทางที่จะดำเนินงานขององค์กร โดยมีจุดหมายปลายทางที่ชัดเจนและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ มีแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวโน้มในอนาคตในหน้าที่ความรับผิดชอบที่จะประสบความสำเร็จ

สำเร็จให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาอย่างเต็มความสามารถ สามารถวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อหาจุดอ่อนจุดแข็งในการดำเนินงานของสถานศึกษา สามารถวิเคราะห์สถานภาพปัจจุบันของหน่วยงาน และเต็มใจที่จะปฏิบัติงานกับองค์กร เป้าหมายที่ชัดเจนและมีความพอใจในงานที่ปฏิบัติอยู่ และเป็นผู้นำที่มีการวางแผนการดำเนินการและพอใจในการบริหารจัดการที่เป็นอยู่ สอดคล้องกับ นิติยา หอยมุกข์ (2563, หน้า 83-97) ได้พัฒนากลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษา ภาวะผู้นำของผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาในทศวรรษหน้า พบว่า ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา มีสภาพปัจจุบันทั้งโดยรวมและราย ด้านทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ผลการศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษ ที่ 21 ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ทั้งโดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือทักษะด้าน วิสัยทัศน์

2. กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ประเด็นกลยุทธ์ 3 กลยุทธ์ และแนวปฏิบัติ 27 ข้อ ซึ่งมีประเด็นที่จะอภิปรายผลดังนี้

2.1 กลยุทธ์สร้างผู้นำนำเคารพนับถือ มีแนวปฏิบัติ 8 ข้อ ได้แก่ สร้างนวัตกรรมใหม่มา บริหารงานเพื่อให้เกิดการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลและความแตกต่างทางความคิดในหน่วยงาน สนับสนุนให้มีกิจกรรมการสร้างสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ในสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างให้การทำงานเป็นทีม และความเชื่อมั่นในศักยภาพของคณะทำงาน กำหนดกรอบความร่วมมือในการสร้างนวัตกรรมใหม่มา บริหารงานเพื่อแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์กับหน่วยงานภายนอกให้ชัดเจน ส่งเสริมให้ผู้นำมีการสร้างสัมพันธ์ เข้ากับผู้อื่นและทำงานตามบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร ส่งเสริมให้ผู้บริหารมีการกระจายอำนาจในการ ตัดสินใจและการมอบหมายงานตามความรับผิดชอบอย่างชัดเจน สนับสนุนผู้บริหารให้มีการจัดกิจกรรม การยกย่องเชิดชูเกียรติแก่บุคลากรตามวัฒนธรรมองค์กรของเครือข่ายสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา สนับสนุนให้ผู้บริหารเข้ารับการพัฒนาผู้นำเชิงจริยธรรมกับหน่วยงานภายนอก ส่งเสริมให้ผู้นำได้มีการจัด กิจกรรมนิเทศภายในร่วมกับบุคลากรเพื่อทราบแนวทางการปฏิบัติงานด้านต่างๆ และมีการยกย่องเชิดชู เกียรติให้กำลังใจแก่ผู้ที่ปฏิบัติงาน จากแนวปฏิบัติดังกล่าวจะสร้างให้เกิดภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษ ที่ 21 ของผู้นำด้านความเคารพนับถือได้ เป็นผู้นำที่มีพฤติกรรมความสุภาพอ่อนน้อมในการบริการและ การกำกับการปฏิบัติงาน การให้เกียรติตนเองและคณะทำงานอย่างสร้างสรรค์เพื่อมุ่งการเปลี่ยนแปลง การ รับฟังเหตุผลแนวทางการปฏิบัติหลากหลายของผู้อื่นและสร้างนวัตกรรมใหม่มาบริหารงานเพื่อแก้ปัญหา อย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องกับ Mowbray (2009) ได้กล่าวว่า ผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจะต้องมี ความเคารพ ได้แก่ การเคารพให้เกียรติคนอื่น ใช้ความสุภาพในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ความอ่อนน้อม ถ่อมตน การแสดงออกถึงการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น

2.2 กลยุทธ์พัฒนาผู้นำความยุติธรรมเท่าเทียมกัน มีแนวปฏิบัติ 10 ข้อ ได้แก่ ส่งเสริมให้หน่วยงานจัดทำแผนการประเมินผลการปฏิบัติงานที่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันอย่างเป็นธรรม สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้ทุกคนในหน่วยงานได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม เท่าเทียม ด้วยวิถีทางใหม่ ส่งเสริมให้บุคลากรในหน่วยงานกล้าตัดสินใจนำข้อมูลสารสนเทศมาเป็นฐานในการปฏิบัติงานและพัฒนางานให้ประสบผลสำเร็จอย่างถูกต้องเป็นธรรม กำหนดแผนการให้บริการได้ตรงตามความต้องการของผู้รับบริการตามความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันด้วยความถูกต้อง เป็นธรรม ส่งเสริมผู้บริหารมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคลากรในหน่วยงานเพื่อกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการให้บริการด้วยวิถีทางใหม่ สนับสนุนผู้บริหารเลือกใช้ข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัยมาประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรม ส่งเสริมให้ผู้นำได้เปิดโอกาสให้บุคลากร ชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในงานที่ได้รับมอบหมาย ส่งเสริมให้มีเครือข่ายความร่วมมือในการใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการปฏิบัติงานและพัฒนาสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ สนับสนุนให้ผู้บริหารและบุคลากรร่วมวางแผนการปฏิบัติงานจากการรับฟังความคิดเห็นของบุคลากรและความต้องการของผู้รับบริการ สนับสนุนให้ผู้บริหารเลือกใช้ข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัยในการบริหารงานได้อย่างถูกต้องในการรับฟังความคิดเห็นของ จากแนวปฏิบัติดังกล่าวจะสร้างให้เกิดภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้นำด้านความยุติธรรม ในเรื่องการตัดสินใจในการวางแผนด้วยกระบวนการที่เหมาะสมอย่างเป็นระบบตามระเบียบแบบแผน การให้และการบริการด้วยความเป็นกลาง การตัดสินใจเลือกใช้ข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัยในการบริหารงานได้อย่างถูกต้อง การเลือกแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมอย่างมีเหตุผล การแบ่งปันความรู้ในชุมชนการเรียนรู้และกำกับการปฏิบัติงานอย่างยุติธรรม สอดคล้องกับขนบธรรมเนียม ท้องถิ่น (2560) ได้สังเคราะห์กรอบแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาด้านความยุติธรรม หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษา แสดงออกถึงการกระทำที่เคารพสิทธิของคนอื่นและการไม่ยอมทำความชั่วต่อผู้อื่น ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 1) การไม่เห็นผิดเป็นชอบ 2) การไม่ลำเอียงเพราะความพอใจรักใคร่ 3) แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้รักความยุติธรรม 4) มีความยุติธรรมในการบริหารงาน 5) เคารพสิทธิส่วนบุคคล

2.3 กลยุทธ์สร้างผู้นำสานสัมพันธ์ไว้วางใจ มีแนวปฏิบัติ 9 ข้อ ได้แก่ สนับสนุนให้หน่วยงานมีการกำหนดมาตรฐานหรือเป้าหมายในการปฏิบัติงานที่ดีและมีการสื่อสารให้ผู้รับบริการรับทราบเพื่อให้เกิดความพึงพอใจและไว้วางใจ สนับสนุนการจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์ในหน่วยงานเพื่อการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ของสถานศึกษา ส่งเสริมให้หน่วยงานมีการประเมินพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับบุคลากรในหน่วยงาน กำหนดนโยบายการสร้างความสัมพันธ์ภายในหน่วยงานและภายนอกหน่วยงานให้ชัดเจน สร้างภาคีเครือข่ายให้เกิดการมีส่วนร่วมและความเชื่อมั่นในการบริหารงานตามข้อตกลง ส่งเสริมให้มีความร่วมมือ

ระหว่างหน่วยงานกำหนดมาตรฐานหรือเป้าหมายในการปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลงานที่ดี และเกิดประสิทธิภาพ สนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการประเมินผู้บริหารตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพอย่างเป็นระบบและ ถูกต้องเป็นธรรม ส่งเสริมให้ผู้บริหารเปิดเวทีกิจกรรมการนิเทศภายในให้กับบุคลากรได้มีส่วนร่วมในการ แสดงความคิดเห็นได้ ตรวจสอบและแก้ไขปัญหาด้วยกันได้อย่างเป็นระบบ ส่งเสริมกิจกรรมสร้างความเชื่อ มั่นและความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ชุมชนเพื่อแสดงความน่าเชื่อถือและความมีน้ำใจในการบริการต่อ ผู้อื่น จากแนวปฏิบัติดังกล่าวจะสร้างให้เกิดภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้นำด้านความไว้วางใจได้ เป็นผู้นำที่มีพฤติกรรมการณ์มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์ขององค์กร การบริการด้วยความ ตรงไปตรงมา การรักษาความสัตย์สุจริตต่อคณะทำงานและผู้รับบริการ การมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยร่วมกันอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับทฤษฎี วงษ์จำปา (2560) ได้นิยามเชิงปฏิบัติ การและองค์ประกอบด้านความไว้วางใจ หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงออกให้เห็นถึง ความมีศักดิ์ศรี ความจงรักภักดีความสามารถ ความเมตตากรุณา ความมีมนุษยสัมพันธ์ความเปิดเผย โปร่งใส จริงใจ มีความมั่นคงสม่ำเสมอในคำพูดและการกระทำ มีความเป็นธรรมมีการใช้วิจารณ์ญาณใน การตัดสินใจและจัดกระทำอย่างเหมาะสม มีความผูกพันและเต็มใจที่จะปกป้องผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจน ใจให้ออกสแกนผู้ใต้บังคับบัญชาในการมีส่วนร่วมและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่างๆ

3. กลยุทธ์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และความเป็น ประโยชน์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และสามารถนำไปใช้พัฒนาสถานศึกษาได้จริง สอดคล้อง กับจักรพงษ์ วงศ์พิทักษ์กุล (2561) ได้ทำการพัฒนากลยุทธ์ในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของนักเรียน นายสิบตำรวจในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย พบว่า กลยุทธ์ในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ของนักเรียนนายสิบตำรวจในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธร ภาค 5 ให้เป็นองค์กรการเรียนรู้คู่จริยธรรม ยุทธศาสตร์ที่ 2 การขับเคลื่อนการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของนักเรียนนายสิบตำรวจเชิงบูรณาการ อย่างมีประสิทธิภาพ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การตอบสนองยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของ นักเรียนนายสิบตำรวจ และยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาภาวะผู้นำ เชิงจริยธรรม ของนักเรียนนายสิบตำรวจ และผลการประเมินพบว่ากลยุทธ์ในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของ นักเรียนนายสิบตำรวจในภาพรวมมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับ มากถึงมากที่สุด ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินทุกด้าน

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้
 - 1.1 หน่วยงานที่พัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาควรนำกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ไปบูรณาการในหลักสูตรของการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา
 - 1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ควรนำกลยุทธ์จากการวิจัยในครั้งนี้ ไปบูรณาการกับกลยุทธ์ด้านอื่นๆ ที่มีอยู่เดิมในสถานศึกษา เพื่อกำหนดเป็นแผนกลยุทธ์ในภาพรวมของสถานศึกษาแต่ละแห่งในการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา
2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป
 - 2.1 ควรทำวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา
 - 2.2 ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบกลยุทธ์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดอื่นๆ

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ผู้วิจัยได้นำเสนอองค์ความรู้ที่ได้จากผลการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา จังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์สร้างผู้นำนำเคารพนับถือ กลยุทธ์พัฒนาผู้นำครบความยุติธรรมเท่าเทียมกันและกลยุทธ์สร้างผู้นำสานสัมพันธ์ไว้วางใจ ดังภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กนกอร สมปราชญ์. (2546). *ภาวะผู้นำทางการศึกษา*. ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ชนิษฐ์ธิดา ทองสุข. (2560). *การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จักรพงศ์ วงศ์พิทักษ์กุล. (2561). *กลยุทธ์ในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของนักเรียนนายสิบตำรวจในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย*. (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ชุติมา รักษ์บางแหลม. (2559). *วิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมและประเด็นปัญหาจริยธรรมในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารวิทยาลัยพยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข*. (ดุษฎีนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ณิชาภา ศิริวัฒน์. (2562). *อิทธิพลค่านิยมขององค์กรต่อการแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิกและการให้อำนาจหน้าที่เชื่อมโยงอิทธิพลของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม สู่การแสดงความคิดเห็นของพนักงานองค์การธุรกิจภาคเอกชน*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นรา สมประสงค์. (2563). *รูปแบบการบริหารการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร*. *วารสารจันทร์เกษมสาร มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 26(1), 33-45.
- นิตยา หอยมุข. (2563). *กลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา*. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 7(1), 83-97.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2563). *การสร้างเครื่องมือประเมินเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและความโปร่งใสขององค์กร*. กรุงเทพฯ: ดี.เค.ปรินต์ติ้งเวิลด์.
- _____. (2552). *คู่มือการจัดทำมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักงานกรรมการพลเรือน.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2565-2569*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2560). *รายงานประจำปี 2560 กลุ่มวิจัย ติดตามและประเมินผลสำนักนโยบายและแผน*. กรุงเทพฯ: สกสศ. ลาดพร้าว.

- สิวลี ศิริไล. (2550). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับความคิดการใช้เหตุผลและจริยธรรม*. เอกสารประกอบคำบรรยาย ณ มหาวิทยาลัยสวนสุนันทา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสวนสุนันทา.
- สุเทพ ปาลสาร. (2555). *การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- หงษา วงศ์จำปา. (2560). *รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Mowbray, D. (2009). *Code of Conduct for Ethical Leadership a Discussion Document*. Retrieved from <http://www.derekmowbray.co.uk>

การศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม
เพื่อพัฒนาทักษะวิศวกรรมสังคมของนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา*
The Study on Results of Learning Activities using Service-learning
to Enhance the Social Engineering Skills for Elementary Education
Students

ดวงพร อุณจิตต์, ศรวัสส์ ศิริ, ปรีตต์ สายสี, เบญจมาศ พุทธิมา, สมิต ค่อยประเสริฐ และสมชาย เมืองมูล
Duangporn Oonjitt, Sorawat Siri, Parit Saisee, Benchamas Putthima, Smith Koiprasoet
and Somchai Muangmoon
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
Lampang Rajabhat University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: duangporn@g.lpru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม เพื่อพัฒนาทักษะวิศวกรรมสังคมของนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ กลุ่มเป้าหมายคือ นักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา ชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จำนวน 29 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบทดสอบอัตนัย และแบบบันทึกผลการสะท้อนคิด วิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และวิเคราะห์สรุปผลแบบอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า ผลการจัดกิจกรรม ขั้นเตรียมการ นักศึกษารู้และเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินกิจกรรมและบทบาทหน้าที่ของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 89 ขั้นปฏิบัติ นักศึกษาสามารถปฏิบัติการสร้างนวัตกรรมในรูปแบบกิจกรรม จำนวน 3 ฐานการเรียนรู้ ซึ่งมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ DIY กระเป๋าลูกอม เสื้อผ้าพาเพลิน และฉนวนอยู่หมุ่ไหน และขั้นการสะท้อนคิด นักศึกษาได้เรียนรู้ว่า การทำกิจกรรมนี้มีประโยชน์ รู้สึกดี ภาคภูมิใจที่ได้ทำสิ่งดีๆ ให้กับเด็กๆ ให้โรงเรียน ทักษะวิศวกรรมสังคมเป็นเรื่องสำคัญในการสร้างพลังบวกให้ทำงานด้วยใจ มีจิตอาสา เป็นแรงขับเคลื่อนในการทำงานเพื่อพัฒนา

*ได้รับบทความ: 22 กุมภาพันธ์ 2567; แก้ไขบทความ: 29 มีนาคม 2567; ตอรับตีพิมพ์: 24 เมษายน 2567

Received: February 22, 2024; Revised: March 29, 2024; Accepted: April 24, 2024

ชุมชน โรงเรียน และสังคมให้มีศักยภาพและคุณภาพ ช่วยทำให้เราได้ฝึกความรับผิดชอบในหน้าที่ตนเองให้ดีที่สุด

คำสำคัญ: ทักษะวิศวกรรมสังคม; การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม

Abstract

This action research aimed to study results of learning activities using service-learning to develop the elementary education students' social engineering skills. The target group consists of 29 second-year students majoring in elementary education at Lampang Rajabhat University, selected by using purposive sampling technique. The research tools include an activity learning plan, an open-ended test, and a reflective thinking record form. The data analysis utilizes both content analysis techniques and deductive summary analysis.

The research finding indicates as follows: At the preparation stage, the results show that students have knowledge and understand the process of conducting activities and know their roles, with the percentage of 89%. 2) During the practice stage, students join three innovation learning bases, with the appropriateness level of high. The three learning bases include all DIY (Do It Yourself) activities, such as, making milk carton bags, fun dressing up, and identifying which group I belong to. 3) In the reflective thinking stage, the result indicates that students have learned that participating this activity is good and useful. It encourages a sense of well-being and pride in contributing positive works for children, schools, and their community. Furthermore, social engineering skills are crucial in empowering positive power in doing pleasure work, holding volunteer heart to succeed in community, school, and societal development. This power helps cultivate potential and high-quality environment. It also assists community members to fulfil their sense of responsibility.

Keywords: Social Engineering Skills; Service-Learning

1. บทนำ

การพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องใช้ความรู้ความสามารถที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงไปของโลกในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ การค้าขาย ด้านสังคม ค่านิยม การใช้เทคโนโลยี

รวมทั้งด้านสิ่งแวดล้อมที่มีสภาวะภูมิอากาศ แปรปรวน รุนแรง ประกอบกับที่ผ่านมา การระบาดใหญ่ของเชื้อไวรัสโควิด-19 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษยโลกในยุคปัจจุบันและได้สร้างความท้าทายใหม่ให้กับแต่ละบุคคลในการรับมือกับผลกระทบที่เกิดขึ้น ดังนั้น ความจำเป็นต้องมีชุดทักษะที่แตกต่างกัน จะช่วยให้แต่ละบุคคลสามารถรับมือกับความท้าทายใหม่ในชีวิตจริงได้สำเร็จซึ่งนำไปสู่ความก้าวหน้าแบบองค์รวม ทักษะเหล่านี้เรียกว่าทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ซึ่งมี 3 ด้านใหญ่ คือ 1) ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ได้แก่ คิดสร้างสรรค์ ใส่ใจนวัตกรรม มีวิจรรย์ญาณ แก้ปัญหาเป็นสื่อสารดี เต็มใจร่วมมือ 2) ทักษะสารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยี ได้แก่ อัพเดทข้อมูลข่าวสาร รู้เท่าทันสื่อ รอบรู้เทคโนโลยีสารสนเทศ ฉลาดสื่อสาร และ 3) ทักษะชีวิตและอาชีพ ได้แก่ มีความยืดหยุ่น รู้จักปรับตัว ริเริ่มสิ่งใหม่ ใส่ใจดูแลตนเอง รู้จักเข้าสังคม เรียนรู้วัฒนธรรม มีความเป็นผู้นำ รับผิดชอบหน้าที่ พัฒนาอาชีพ หมั่นหาความรู้รอบด้าน (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้, 2560) เพื่อให้บุคคลมีทักษะที่ผสมผสานมากขึ้นกว่าในอดีตที่มีเพียงทักษะพื้นฐาน และสามารถใช้ขับเคลื่อนนวัตกรรมในปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จ เช่น การแก้ปัญหาและการคิดเชิงวิเคราะห์ การปรับตัวและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี การสื่อสารและการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ ครอบคลุมความคิดด้านจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม (World Economic Forum, 2024)

ปัจจุบันหลายประเทศเร่งพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับประชากร ด้วยการพัฒนา Soft Skills เพื่อให้รับมือกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลก เพราะการพัฒนาทักษะทางวิชาชีพ หรือ Hard Skills ไม่อาจทำให้ประเทศมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมได้เหมือนเดิม สำหรับประเทศไทยได้มุ่งการพัฒนา Soft Skills เช่นเดียวกันกับหลายประเทศและยังมีความสอดคล้องกับ พระบรมราโชบายด้านการศึกษาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10 ได้กำหนดให้ “การศึกษาต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน 4 ด้าน คือ มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง-มีคุณธรรม มีงานทำ-มีอาชีพ และเป็นพลเมืองดี” (สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ, 2566, หน้า 5) ด้วยแนวคิดดังกล่าวจึงเป็นส่วนหนึ่งของที่ทำการปฏิบัติกิจกรรมสำหรับนักศึกษาในกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 38 แห่ง ภายใต้โครงการวิศวกรสังคม เพื่อให้ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏได้ลงมือปฏิบัติจริง (Multidisciplinary Active Learning) ในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน (Social Lab Based) โดยได้รับการชี้แนะและคำปรึกษาจากอาจารย์และปราชญ์ชาวบ้านตลอดจน ร่วมดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาในพื้นที่ (Area Based) ร่วมกับนักศึกษา ตลอดกระบวนการ โดยปฏิบัติการด้วยทักษะ 4 ด้าน ได้แก่ การคิด การสื่อสาร การประสาน และนวัตกรรม (นงรัตน์ อัสโร, 2564, หน้า 21) สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏนั้นได้กำหนดกระบวนการพัฒนานักศึกษาเพื่อการเป็นบัณฑิตที่มีคุณลักษณะและทักษะในศตวรรษที่ 21 ที่ตอบสนองต่อการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏซึ่งใช้ชื่อว่า “การพัฒนา Soft skill ด้วยกระบวนการวิศวกรสังคม” ซึ่งเมื่อผ่านการอบรมแล้วนักศึกษาสามารถนำองค์ความรู้จากการอบรมมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติ

งาน เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่น ด้านความยากจน ความเหลื่อมล้ำและปัญหาคุณภาพชีวิต โดยการสร้างหรือนำองค์ความรู้ที่หลากหลายในมหาวิทยาลัยมาบูรณาการในการแก้ปัญหา อีกทั้งนำองค์ความรู้หรือนวัตกรรมที่มีในมหาวิทยาลัยราชภัฏไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง และจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน ซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งหนึ่งที่ได้มีการดำเนินโครงการพัฒนา Soft skill ด้วยกระบวนการวิศวกรสังคม ในพื้นที่จังหวัดลำปางและจังหวัดลำพูน

จากผลการศึกษาสำรวจชุมชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง ตามแนวคิดวิศวกรสังคมดังกล่าวข้างต้นพบว่า บริเวณชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวงมีความหลากหลายของชาติพันธุ์เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมซึ่งบุคคลส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นแรงงานชาวเมียนมาร์ นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวงจำนวนมาก ซึ่งนักเรียนเหล่านี้เมื่อสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 จะไม่ได้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยส่วนใหญ่ มักจะทำงานหรือประกอบอาชีพ เพื่อหารายได้ให้ตนเองและครอบครัว นอกจากนี้ ผลการสัมภาษณ์ครูประจำการโรงเรียนชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวง ได้เสนอความต้องการให้มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ส่งเสริมสนับสนุน หรือเสริมสร้างประสบการณ์ด้านทักษะชีวิตหรือทักษะอาชีพให้แก่นักเรียนโรงเรียนชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวง

ผลการศึกษาดังกล่าว นำไปสู่การตั้งคำถามในการวิจัยครั้งนี้ คือ การพัฒนาทักษะวิศวกรสังคมของนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา ในการส่งเสริมทักษะชีวิตของนักเรียน โรงเรียนชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวง ที่เหมาะสมมีผลการดำเนินงานตามกระบวนการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเป็นอย่างไร และนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษาสะท้อนคิดเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเพื่อพัฒนาทักษะวิศวกรสังคมในการส่งเสริมทักษะชีวิตของนักเรียน โรงเรียนชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวงอย่างไร ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษา ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะวิศวกรสังคมของนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม (Service-learning) 3 ขั้นตอน คือ การเตรียมการ การปฏิบัติ และการสะท้อนคิด บูรณาการกับแนวคิดทักษะวิศวกรสังคม (Social Engineer) 4 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการคิด การสื่อสาร การประสาน และการสร้างนวัตกรรม ผ่านการปฏิบัติกิจกรรมในการส่งเสริมทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนชุมชน เพื่อสร้างประโยชน์ที่สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเพื่อพัฒนาทักษะวิศวกรสังคมของนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ขอบเขตการวิจัย กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยคือ นักศึกษาระดับชั้นปีที่ 2 หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จำนวน 29 คนตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเพื่อพัฒนาทักษะวิศกรสังคม ประกอบด้วยกระบวนการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมการ การปฏิบัติ และการสะท้อนคิด และระยะเวลาในการวิจัย คือ ระหว่างภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 โดยปฏิบัติกิจกรรมในพื้นที่เป็นระยะเวลา 4 ครั้งๆ ละ 1 วันๆ ละ 6 ชั่วโมง รวมทั้งหมด 24 ชั่วโมง

2. ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน (ปาริชาติ ประเสริฐสังข์, 2556; Kaye, 2014; ประสาท เนืองเฉลิม, 2558, หน้า 30-39) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะวิศกรสังคม การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม และการส่งเสริมทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักศึกษาตามกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยมีการดำเนินงาน ดังนี้ 1) อาจารย์ผู้สอนศึกษารายละเอียดรายวิชาทักษะวิศกรสังคม (มคอ.3) โดยมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะวิศกรสังคม 4 ทักษะ คือการคิด การสื่อสาร การประสาน และการสร้างนวัตกรรม ศาสตร์พระราชาและภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 รวมทั้งแนวคิด และทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และ 2) อาจารย์ผู้สอนจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบรายคาบ เพื่อให้ให้นักศึกษาได้ปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเพื่อพัฒนาทักษะวิศกรสังคม

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยในครั้งนี้ คือ แผนการจัดการเรียนรู้แบบรายคาบ จำนวน 4 แผนๆ ละ 6 ชั่วโมง รวมเป็น 24 ชั่วโมง ส่งตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ เพื่อตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้องเชิงเนื้อหาของแผนการเรียนรู้กับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ประกอบด้วย ด้านหลักสูตรการสอนสาขาวิชาการประถมศึกษา ด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษา และด้านมนุษยศาสตร์ ผลการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือพบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ มีค่า ดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of Item Objective Congruence) ตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป และปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ถือว่ามีความสอดคล้อง ถูกต้อง และเหมาะสม สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้

ขั้นตอนที่ 2 นักศึกษาปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเพื่อพัฒนาทักษะวิศกรสังคม โดยมีการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน ดังนี้ การเตรียมการ (Preparation) การปฏิบัติการ (Action) และ

การสะท้อนคิด (Reflection) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การเตรียมการ (Preparation) อาจารย์ผู้สอนชี้แจงรายละเอียดในการดำเนินกิจกรรม ให้แก่นักศึกษาทราบ และกำหนดให้นักศึกษาสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพและปัญหาในพื้นที่ก่อนไปปฏิบัติกิจกรรม กระตุ้นให้นักศึกษาร่วมกันคิดวิเคราะห์ นักศึกษาร่วมกันอภิปรายหาแนวทางอย่างสร้างสรรค์ และปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำไปใช้สร้างประโยชน์ให้แก่บุคคลอื่น โรงเรียน และชุมชน

2. การปฏิบัติการ (Action) ได้แก่ 1) นักศึกษาสำรวจสภาพบริบทของโรงเรียนและสัมภาษณ์ครูผู้สอน สอบถามนักเรียนเกี่ยวกับความต้องการในการส่งเสริมทักษะชีวิตของนักเรียน เป็นระยะเวลา 1 ครั้งๆ ละ 6 ชั่วโมง 2) นักศึกษานำข้อมูลจากการสำรวจวิเคราะห์สังเคราะห์และสรุปความต้องการ โดยเขียนแผนปฏิบัติการเพื่อกำหนดการดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมทักษะชีวิตของนักเรียน โรงเรียนชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวง เป็นระยะเวลา 1 ครั้งๆ ละ 6 ชั่วโมง และ 3) นักศึกษาปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการที่กำหนดไว้ เป็นระยะเวลา 2 ครั้งๆ ละ 6 ชั่วโมง

3. การสะท้อนคิด (Reflection) ภายหลังการปฏิบัติกิจกรรม นักศึกษาร่วมกันสะท้อนคิดสรุปผลการปฏิบัติกิจกรรมในการบริการสังคมครั้งนี้ เพื่อเชื่อมโยงกับแนวคิดทักษะวิศวกรสังคม นอกจากนี้ อาจารย์ผู้สอนได้ร่วมประเมินผลสะท้อนคิดการจัดกิจกรรมด้านประโยชน์ที่ได้รับ รวมทั้งผลกระทบที่เกิดขึ้น

เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบทดสอบแบบอัตนัย และแบบสะท้อนคิดของนักศึกษาที่มีต่อการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเพื่อพัฒนาทักษะวิศวกรสังคม โดยแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกที่มีต่อโครงการและกิจกรรม

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเพื่อพัฒนาทักษะวิศวกรสังคมของนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ด้านการเตรียมความพร้อม พบว่า ผลการทดสอบแบบอัตนัยของนักศึกษาร้อยละ 89 นักศึกษารับทราบวัตถุประสงค์ของโครงการ และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของตนเองในการปฏิบัติกิจกรรมในครั้งนี้ อาทิ นักศึกษาได้แบ่งหน้าที่เป็นฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายสัมภาษณ์คณะครูเกี่ยวกับความต้องการในการส่งเสริมทักษะชีวิตของนักเรียน ฝ่ายประสานงาน ฝ่ายจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติกิจกรรม เป็นต้น

2. ด้านการปฏิบัติ พบว่า นักศึกษาได้คิดออกแบบกิจกรรม หรือสร้างนวัตกรรม จำนวน 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมฐาน 1 DIY กระเป๋าลุงนม สอนน้อง ป. 3 กิจกรรมฐาน 2 เสื้อผ้าพาเพลิน สอนน้อง ป. 4-5 และกิจกรรมฐาน 3 ฉันทออยู่หมู่ไหน สอนน้อง ป.4-5 โดย กิจกรรมฐาน 1 ตัวแทนนักศึกษาได้กล่าวว่า “...มาจากการสอบถามคุณครู สังเกตความสนใจและพัฒนาการของน้องนักเรียน รวมทั้งศึกษา

ความเป็นไปได้ในการส่งเสริมทักษะชีวิต และมีความสอดคล้องกับสิ่งของที่โรงเรียนมีจำนวนมาก...” และ นักศึกษาจำนวนหนึ่งได้กล่าวเพิ่มเติมว่า “...พวกเราเห็นว่าโรงเรียนมีถุงนมจำนวนมากเพียงพอในการนำไปประยุกต์ใช้ทำกระเป๋า จึงช่วยกันระดมความคิดปรึกษาหารือ วางแผน หากิจกรรมที่เหมาะสมให้กับนักเรียน จากนั้นแบ่งหน้าที่ในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการประดิษฐ์สิ่งของโดยใช้วัสดุเป็นถุงนมในรูปแบบต่างๆ เพื่อต่อยอดคิดออกแบบการประดิษฐ์สิ่งของให้มีความหลากหลายไปแนะนำถ่ายทอดหรือสอนน้องๆ และเตรียมอุปกรณ์สำหรับใช้ในกิจกรรม...”

ภาพที่ 1 กิจกรรมฐาน 1 DIY กระเป๋าถุงนม

กิจกรรมฐาน 2 เสื้อผ้าปาเพลิน สอนน้อง ป. 4-5 ตัวแทนนักศึกษาได้กล่าวว่า “...ได้ไอเดียมาจากการสังเกตการแต่งกายของเด็กนักเรียนและพฤติกรรมการดูแลตนเองโดยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีเสื้อผ้าค่อนข้างยับ เมื่อสอบถามแล้วได้คำตอบว่าบางคนยังรีดผ้าไม่เป็นหรือรีดไม่ถูกวิธี ทำให้เสื้อผ้าแลดูยับไปสักหน่อย จึงนำประเด็นนี้มาปรึกษากันในกลุ่มที่สนใจจะจัดกิจกรรมการรีดผ้าให้กับนักเรียน เพื่อนบาง คนสนับสนุนว่าการรีดผ้าจะช่วยให้นักเรียนมีรายได้จากการรับจ้างรีดก็เป็นไปได้ จึงสรุปเป็นกิจกรรมนี้...”

ภาพที่ 2 กิจกรรมฐาน 2 เสื้อผ้าปาเพลิน

กิจกรรมฐาน 3 ฉันทอหมู่ไหน สอนน้อง ป.4-5 โดยนักศึกษากลุ่มนี้ได้กล่าวว่า “...พวกเราเริ่มจากการสอบถามคุณครูผู้สอน สังเกตความสนใจและพัฒนาการของนักเรียน และศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมทักษะชีวิตให้กับนักเรียน พวกเราจึงมาปรึกษากันในกลุ่ม จึงได้ไอเดียเรื่องการดูแลโภชนาการที่ถูก

สุขอนามัย จากนั้นช่วยกันศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการถ่ายทอดความรู้ว่าจะสอนนักเรียนเรื่องนี้
อย่างไรดี...”

ภาพที่ 3 กิจกรรมฐาน 3 ฉันทอยู่หมู่ไหน

3. ด้านการสะท้อนคิด พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ได้กล่าวว่า “...การทำกิจกรรมนี้มีประโยชน์
รู้สึกดี ภาคภูมิใจที่ได้ทำสิ่งดีๆให้กับเด็กๆ ให้โรงเรียน ตนเองก็ได้เรียนรู้เรื่องวิศวกรรมสังคม คือ การมีจิตอาสา
ให้แก่สังคม โดยไม่หวังผลตอบแทน การทำประโยชน์ให้แก่โรงเรียนและชุมชน รู้สึกภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งที่
ทำประโยชน์ รู้สึกดีใจที่ได้ทำสิ่งดีๆให้เด็กนักเรียนและโรงเรียน รู้สึกดีใจมาก ภูมิใจที่เห็นเด็กให้ความร่วม
มือในการทำกิจกรรมเป็นอย่างดี ดูตั้งใจ คิดว่าเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ รู้สึกมีความสุขกับงานที่ทำ
เพื่อคนอื่นมากๆ และในระหว่างทำกิจกรรมก็สนุกกับเด็กๆ ด้วย...”

เมื่อพิจารณาผลการสะท้อนคิดโดยรวม พบว่า นักศึกษาได้กล่าวว่า “...ทักษะวิศวกรรมสังคมเป็น
เรื่องที่สำคัญสร้างพลังบวกให้ทำงานด้วยใจ มีจิตอาสา เป็นแรงขับเคลื่อนในการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชน
โรงเรียน และสังคมให้มีศักยภาพและคุณภาพ ช่วยทำให้เราได้ฝึกความรับผิดชอบในหน้าที่ตนเองให้ดี
ที่สุด...” เมื่อพิจารณารายด้านของทักษะวิศวกรรมสังคม ได้แก่ 1) ด้านคิดด้านการคิด พบว่า นักศึกษาได้ใช้
ทักษะการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของโรงเรียน การระดมสมองในการคิดทำกิจกรรม
เพื่อหาจุดร่วมที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการปฏิบัติกิจกรรม และการกำหนดขั้นตอนกิจกรรม
2) ด้านการสื่อสาร พบว่า นักศึกษาผู้ที่ได้ปฏิบัติกล่าวว่า “....การพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มจะใช้วิธีพูด
เชิงบวกเพื่อให้เพื่อนๆ ยอมรับฟัง ส่วนเด็กนักเรียนก็ใช้วิธีการพูดโน้มน้าวใจ ใช้ท่าทางมากขึ้นเพื่อให้เด็ก
นักเรียนเข้าใจในเรื่องที่พูดเรื่องที่ถ่ายทอด...” 3) ด้านการประสาน พบว่า นักศึกษาสามคนซึ่งเป็นตัวแทน
3 กลุ่มกิจกรรมกล่าวเหมือนกันว่า “ได้ใช้ Timeline กระบวนการในการอธิบายขั้นตอนการทำงาน ทำให้
รู้ว่าจะทำอะไรอย่างไรต่อไป และใครมีหน้าที่ความรับผิดชอบอะไรก็ไปทำตามนั้น” และ 4) ด้านสร้าง
นวัตกรรม พบว่า นักศึกษากล่าวว่า “ได้องค์ความรู้การคิดสร้างสรรค์จากการออกแบบรูปแบบกระเปาะถุง
นมเพื่อนำไปใช้ประโยชน์มากที่สุด...”

นอกจากนี้ ยังพบข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ ปัจจัยความสำเร็จที่ทำให้การดำเนินงานมีความราบรื่นสามารถปฏิบัติกิจกรรมบรรลุเป้าหมาย คือ 1) ผู้อำนวยการโรงเรียนและครูผู้สอนสนับสนุนให้นักเรียนของตนเองเข้าร่วมกิจกรรม และอำนวยความสะดวกด้านสถานที่และระยะเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมเป็นอย่างดี ตั้งแต่การเริ่มต้นจนถึงการสิ้นสุดกิจกรรม 2) นักศึกษาทุกคนมีส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรมด้วยความสมัครใจและมีความตั้งใจปฏิบัติกิจกรรมที่สร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น ให้แก่นักเรียน และ 3) กิจกรรมได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยเป็นอย่างดีผ่านการจัดทำโครงการภายใต้โครงการยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยดังกล่าว พบว่ามีประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลเพื่อขยายความเข้าใจเชิงเหตุผลและเชื่อมโยงข้อค้นพบกับแนวคิดและผลการวิจัยทางการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมและทักษะวิศวกรสังคม ดังนี้

1. ด้านการเตรียมการ พบว่า นักศึกษาร้อยละ 89 รับทราบวัตถุประสงค์ของโครงการ และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของตนเองในการปฏิบัติกิจกรรมในครั้งนี้ อาจเนื่องมาจากอาจารย์ผู้สอนได้ชี้แจงวัตถุประสงค์และแนวปฏิบัติตนในการปฏิบัติกิจกรรมก่อนลงพื้นที่และเมื่อชี้แจงเรียบร้อยแล้วให้นักศึกษาสะท้อนคิดทันที ทำให้นักศึกษาได้ทบทวนเรื่องที่ได้ฟังจากอาจารย์ผู้สอน นอกจากนี้ อาจารย์ผู้สอนและนักศึกษาได้สนทนาซักถามแลกเปลี่ยนความเข้าใจในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการอย่างละเอียด สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ Constructivism โดยการทำให้ผู้เรียนต้องการที่จะเรียนรู้หรือเกิดข้อสงสัยใคร่รู้โดยผู้เรียนต้องมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ต้องการเรียนรู้ในเรื่องนั้นๆ สิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวกระตุ้น มองเห็นเป้าหมายที่ทำให้ต้องเรียนรู้ เพื่อที่จะตอบคำถามนั้นให้ได้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตรัง, 2553) สอดคล้องกับผลการวิจัยของประสาท เนืองเฉลิม (2558, หน้า 30-39) ที่พบว่าผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการศึกษาสภาพและความต้องการของชุมชน ในขณะที่ผู้สอนทำหน้าที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ร่วมกัน และการอภิปรายเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาย่างสร้างสรรค์ ร่วมกันวางแผนในการจัดกิจกรรมการบริการวิชาการแก่สังคม ตามพื้นฐานความรู้ ความสามารถและศักยภาพของผู้เรียน

2. ด้านการปฏิบัติ พบว่า นักศึกษาได้ออกแบบหรือสร้างนวัตกรรม จำนวน 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมฐาน 1 DIY กระเป๋าลูกอม สอนน้อง ป.3 กิจกรรมฐาน 2 เสื้อผ้าพาเพลิน สอนน้อง ป.4-5 และกิจกรรมฐาน 3 ฉันทออยู่หมู่ไหน สอนน้อง ป.4-5 แสดงให้เห็นว่านักศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีบูรณาการองค์ความรู้ทางวิชาการกับทักษะชีวิตและทักษะอาชีพเพื่อต่อยอดให้นักเรียนได้มีมุมมองเพิ่มขึ้น และได้รับประสบการณ์การใช้สิ่งของใกล้ตัวประยุกต์ใช้งานได้เพิ่มขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นนวัตกรรมเชิงกระบวนการ (ขวัญดาว แจ่มแจ้ง, 2566, หน้า 3) ตามหลักการสร้างนวัตกรรมของวิศวกรสังคม

ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของคณะกรรมการธิการของยูเนสโก ซึ่งกำหนดลักษณะการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นที่ผลลัพธ์ของผู้เรียน (Student Outcome) ซึ่งประกอบด้วย ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills) ทักษะทางด้านข้อมูลสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี (Information, Media and Technology Skills) ทักษะชีวิตและอาชีพ (Life and Career Skills) (Partnership for 21st century skills, 2012, pp. 2-6) และสอดคล้องกับการวิจัยของศิริศักดิ์ เงินไทย (2564, หน้า 8) โดยพบว่า นวัตกรรมในการพัฒนากิจกรรมนักศึกษาของสำนักพัฒนานักศึกษา มีการจัดกิจกรรมที่มีความสร้างสรรค์ สอดแทรกการรู้จักบริหารจัดการตัวเอง การสร้างนวัตกรรมในกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของทุกสาขาวิชาภายในมหาวิทยาลัยเพื่อให้นักศึกษาได้แสดงความสามารถและได้ทำกิจกรรมที่ตนเองถนัด และมีการบูรณาการกิจกรรมกับรายวิชาต่างๆ ที่มีการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย

3. ด้านการสะท้อนคิด พบว่า นักศึกษาได้สะท้อนคิดในภาพรวม คือ ทักษะวิศกรสังคมเป็นเรื่องสำคัญที่สร้างพลังบวกให้ทำงานด้วยใจ มีจิตอาสา เป็นแรงขับเคลื่อนในการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชน โรงเรียน และสังคมให้มีศักยภาพและคุณภาพ ช่วยทำให้เราได้ฝึกความรับผิดชอบในหน้าที่ตนเองให้ดีที่สุด การทำกิจกรรมนี้ก็มีประโยชน์ รู้สึกดี ภาคภูมิใจที่ได้ทำสิ่งดีๆ ให้กับเด็กๆ ให้โรงเรียน ตนเองได้เรียนรู้เรื่องวิศกรสังคม ทักษะวิศกรสังคม สอดคล้องกับแนวคิดของศุภรัตน์ รัตนมุขย์ (2556, หน้า 110) ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้สอนและเป็นผู้วิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม ได้กำหนดกรอบแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมมาใช้รายวิชางานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคมและรายวิชางานอาสาสมัครในชุมชน ซึ่งจะส่งผลดีต่อการตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ของตนเองต่อส่วนรวมทุกระดับ โดยเฉพาะการมีจิตสำนึกอาสาเข้าไปมีส่วนร่วมพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาสในสังคมด้วยความใส่ใจและเอื้ออาทร ปัจจัยความสำเร็จในการปฏิบัติกิจกรรมครั้งนี้มาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่าย ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนและครูผู้สอนในพื้นที่ และผู้บริหารมหาวิทยาลัย โดยผู้อำนวยการโรงเรียนและครูผู้สอนได้สนับสนุนให้นักเรียนของตนเองเข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งดูแลอำนวยความสะดวกด้านสถานที่และระยะเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งสร้างความประทับใจให้แก่นักศึกษาผู้จัดทำโครงการ จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ และการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยที่สนับสนุนส่งเสริมการจัดทำโครงการวิศกรสังคม เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์เรียนรู้นอกห้องเรียน เติบโตการเรียนรู้ที่มีความหมายเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 อาจารย์ผู้สอนสามารถนำผลการวิจัยเกี่ยวกับผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเพื่อพัฒนาทักษะวิศกรสังคมไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ประกอบกับวิธีการเรียนรู้ด้วย

การบริการสังคมเป็นหนึ่งในวิธีการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้ทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม นำผลการปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินการเรียนรู้ได้ เนื่องจากผลการวิจัยในด้านการสะท้อนคิดของนักศึกษาซึ่งได้กล่าวว่า การทำกิจกรรมนี้ดีมีประโยชน์ รู้สึกดี ภาคภูมิใจที่ได้ทำสิ่งดีๆ ให้กับเด็กๆ ให้โรงเรียน ดังนั้น นอกจากนี้นี้ยังสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่มีเป้าหมายให้นักศึกษานำความรู้ในรายวิชาที่เรียนไปใช้สร้างประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม

1.2 อาจารย์ผู้สอนและผู้บริหารทางการศึกษา สามารถนำข้อค้นพบนี้ไปเป็นข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการที่เข้มแข็ง ระหว่างสถานศึกษากับมหาวิทยาลัยกับองค์กรหรือหน่วยงานในท้องถิ่น เนื่องจากผลการวิจัยพบข้อสังเกตเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเพื่อพัฒนาทักษะวิศวกรสังคม คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมในครั้งนี้เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนโครงการและกิจกรรม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำวิจัยเชิงทดลองเพื่อเปรียบเทียบผลการจัดกิจกรรมผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเพื่อพัฒนาทักษะวิศวกรสังคม เนื่องจากการวิจัยเชิงในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพทำให้ได้ข้อค้นพบที่มุ่งเน้นเนื้อหามากกว่าสถิติ ดังนั้นหากอาจารย์ผู้วิจัยหรือผู้ที่สนใจต้องการให้ได้ข้อค้นพบเชิงปริมาณ สามารถออกแบบการวิจัยในลักษณะการวิจัยเชิงทดลองได้

2.2 ควรทำวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเพื่อพัฒนาทักษะวิศวกรสังคม เนื่องจากพบข้อสังเกตเกี่ยวกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ ที่อาจเป็นปัจจัยสำเร็จในการส่งเสริมและสนับสนุนโครงการและกิจกรรม

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากผลการศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเพื่อพัฒนาทักษะวิศวกรสังคมของนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษาในครั้งนี้ สามารถจำแนกผู้ที่ได้รับองค์ความรู้เป็น 3 กลุ่มคือนักศึกษาผู้ให้บริการ นักเรียนผู้รับบริการ และอาจารย์ผู้วิจัย ดังนี้

1. นักศึกษาได้รับองค์ความรู้ที่สำคัญ คือ ในขั้นการเตรียมการ นักศึกษาได้เรียนรู้การเตรียมความพร้อมในการด้านความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองในการปฏิบัติกิจกรรมเป็นอย่างดี โดยสะท้อนจากผลการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ดี และมีความเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการชัดเจน ทำให้นักศึกษาดำเนินงานปฏิบัติกิจกรรมอย่างเป็นระบบและบรรลุวัตถุประสงค์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องแสดงความยินดีชื่นชมผลงานของนักศึกษา รวมทั้งนักเรียนที่ได้รับการบริการแสดงถึงความตั้งใจและให้ร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างดี ในขั้นการปฏิบัติ นักศึกษาสามารถคิดออกแบบ

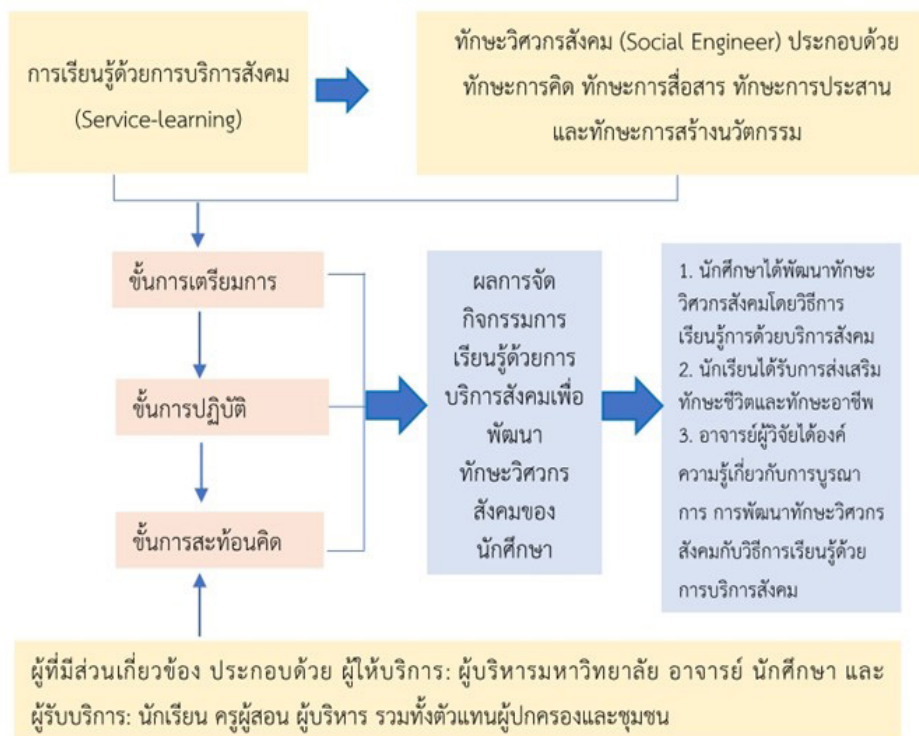

กิจกรรมที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน และมีความเชื่อมโยงองค์ความรู้ การส่งเสริมทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยกิจกรรมที่ออกแบบในครั้งนี้ ได้แก่ กิจกรรมฐาน 1: DIY กระเป๋าลุงนม กิจกรรมฐาน 2: เสื้อผ้าพาเพลิน และกิจกรรมฐาน 3: ฉันทอยู่หมู่ไหน และในขั้น การสะท้อนคิด นักศึกษาได้เรียนรู้ว่า ทักษะวิศวกรรมสังคมเป็นสิ่งที่สร้างพลังบวกให้กับตนเองในการทำงาน ด้วยใจที่มีจิตอาสา ช่วยทำให้เราได้ฝึกความรับผิดชอบในหน้าที่ตนเองให้ดีที่สุด และการทำกิจกรรมนี้มี ประโยชน์ เกิดความรู้สึกดี มีความภาคภูมิใจที่ได้ทำสิ่งดีๆ ให้กับเด็กและโรงเรียน และในขั้นการสะท้อน คิด นักศึกษาได้สะท้อนความเข้าใจในสิ่งที่ไปปฏิบัติเชื่อมโยงกับทักษะวิศวกรรมสังคมทั้ง 4 ทักษะคือ การคิด การสื่อสาร การประสาน และการสร้างนวัตกรรม

2. นักเรียนได้รับองค์ความรู้การส่งเสริมทักษะชีวิตหรือทักษะอาชีพ ได้แก่ 1) การทำกระเป๋าลุงนม ซึ่งเป็นวัสดุเหลือใช้ของโรงเรียน ในกิจกรรมฐาน 1: DIY กระเป๋าลุงนม 2) การฝึกปฏิบัติให้มี ทักษะการรีดผ้า พับผ้าอย่างถูกวิธี ในกิจกรรมฐาน 2: เสื้อผ้าพาเพลิน และ 3) องค์ความรู้เรื่องโภชนาการ อาหาร 5 หมู่ ที่มีคุณประโยชน์ต่อร่างกาย รวมทั้งการพิจารณาเลือกรับประทานอาหารตามหลักโภชนาการ อย่างถูกต้อง ในกิจกรรมฐาน 3: ฉันทอยู่หมู่ไหน

3. อาจารย์ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้เกี่ยวกับผลการบูรณาการการพัฒนาทักษะวิศวกรรมสังคมกับ การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมของนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา เพื่อนำไปพัฒนาการจัดการเรียน รู้ที่ส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมของนักศึกษาในโอกาสต่อไป

นอกจากนี้ยังพบข้อสังเกตที่น่าสนใจและอาจเป็นปัจจัยให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์และการ ดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลคือ ผู้บริหารโรงเรียนได้ให้การสนับสนุนการ ดำเนินงานในโครงการนี้เป็นอย่างดี รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้การสนับสนุนโครงการและกิจกรรม เป็นอย่างดี ซึ่งแสดงตามแผนภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 4 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- ขวัญดาว แจ่มแจ้ง. (2566). การสร้างนวัตกรรม/วิจัย และการเผยแพร่สู่การใช้ประโยชน์. เข้าถึงได้จาก <https://regis.sru.ac.th/wp-content/uploads/2023/11/27-11-2566.pdf>
- นงรัตน์ อัสโร. (2564). คู่มือพัฒนานักศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ประสาธ เนืองเฉลิม. (2558). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยการบริการสังคมสำหรับนิสิตครูวิทยาศาสตร์. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี, 9(19), 30-39.
- ปาริชาติ ประเสริฐสังข์. (2556). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยการบริการสังคมสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศิริศักดิ์ เงินไทย. (2564). นวัตกรรมในการพัฒนากิจกรรมนักศึกษาของสำนักพัฒนานักศึกษา มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา จังหวัดนครสวรรค์. เข้าถึงได้จาก http://www3.ru.ac.th/mpaabstract/files/2561_1566438557_6014832042.pdf

- ศุภรัตน์ รัตนมุขย์. (2556). รายงานผลการดำเนินวิจัยการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมกับการสร้างความ
เป็นพลเมืองใส่ใจสังคม. เข้าถึงได้จาก [https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/
item/dc:87040](https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:87040)
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตรัง. (2553). *ทฤษฎีการเรียนรู้ Constructivism*. เข้าถึงได้จาก [https://
www.moe.go.th/](https://www.moe.go.th/)
- สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้. (2560). *ทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21*. เข้าถึงได้จาก [https://
www.okmd.or.th/okmd-opportunity/new-gen/262/](https://www.okmd.or.th/okmd-opportunity/new-gen/262/)
- สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). *การศึกษาไทยในยุคเปลี่ยนผ่าน*. กรุงเทพฯ:
อัมรินทร์พรินตึงแอนด์พับลิชชิง.
- Kaye, C. B. (2014). *The complete guide to Service-Learning: Proven, practical ways to
engage students in civic responsibility, academic curriculum, and social action*.
Minneapolis, MN: Free Spirit Publishing. Retrieved from [https://www.freespirit.
com/files/original/Complete-Guide-Service-Learning-preview-1.pdf](https://www.freespirit.com/files/original/Complete-Guide-Service-Learning-preview-1.pdf)
- Partnership for 21st century skills. (2012). *Framework for 21st century learning*. Retrieved
from http://www.p21.org/index.php?option=com_content&task=view&id=254&Itemid=120
- World Economic Forum. (2024). *ARTIFICIAL INTELLIGENCE: This is the one skill we all need
in the age of AI*. Retrieved from [https://www.weforum.org/agenda/2024/01/this-
is-the-one-skill-everybody-needs-in-the-age-of-ai/](https://www.weforum.org/agenda/2024/01/this-is-the-one-skill-everybody-needs-in-the-age-of-ai/)

การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชน ในตำบลสีแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด*

An Analysis Study of Buddhist Ethicst in Online Media use of Youths in Sikaew Sub-District, Muang Roi Et District, Roi Et Province

พระศิวพล หิตกาโม (บุญโท), โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และพระครูสีลสรวิชญ์

Phra Sivaphol Hitakamo (Boonto), Sowit Bamrungphak and Phrakhru Silasarathikhun

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: phrasiwaphol.h@outlook.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนชุมชนตำบลสีแก้ว 2) ศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์และสามารถนำความรู้ไปใช้เพื่อให้รู้เท่าทันในการใช้สื่อออนไลน์ 3) วิเคราะห์ความรู้ให้รู้เท่าทันต่อการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนในชุมชนบ้านสีแก้ว ตำบลสีแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือวิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนชุมชนตำบลสีแก้ว พบว่า เยาวชนในชุมชนตำบลสีแก้ว มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในชีวิตประจำวัน มีอิทธิพลต่อความคิด ทักษะคิด และพฤติกรรมของเยาวชนเป็นอย่างมาก ใช้อย่างมีสติ ให้เกิดประโยชน์สุขต่อตนเองและส่วนรวม
2. หลักพุทธจริยศาสตร์และสามารถนำความรู้ไปใช้เพื่อให้รู้เท่าทันในการใช้สื่อออนไลน์ พบว่า หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการรู้เท่าทันในการใช้สื่อออนไลน์ ซึ่งประกอบด้วย สติสัมปชัญญะ-ความระลึกได้และความรู้ตัว ทิริโอดตปปะ-ความละอายแก่ใจและความเกรงกลัวต่อบาป โยนิโสมนสิการ-พิจารณาอย่างรอบคอบ รู้เท่าทันสื่อออนไลน์ เป็นต้น

*ได้รับบทความ: 25 ธันวาคม 2566; แก้ไขบทความ: 14 กุมภาพันธ์ 2567; ตอรับตีพิมพ์: 24 เมษายน 2567

Received: December 25, 2023; Revised: February 14, 2024; Accepted: April 24, 2024

3. วิเคราะห์ความรู้ให้รู้เท่าทันต่อการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนในชุมชนบ้านสีแก้ว พบว่า สื่อสังคมออนไลน์ทำให้เยาวชนชุมชนตำบลสีแก้วเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งพฤติกรรมและแนวคิดใหม่ๆ สื่อออนไลน์มีทั้งด้านลบ เช่น เล่นพนันออนไลน์ ขายสิ่งผิดกฎหมาย และด้านบวกเป็นผลดีต่อเยาวชนคือนำองค์ความรู้จากสื่อออนไลน์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น เรียนออนไลน์ ขายของออนไลน์ ทำกิจกรรมช่วยเหลือสังคม เป็นต้น

คำสำคัญ: สื่อออนไลน์; พุทธจริยศาสตร์; เยาวชนตำบลสีแก้ว

Abstract

This research the objectives were; 1) study the use of online media among the youth of the Sikaew Subdistrict community, 2) study the principles of Buddhist ethics and be able to apply the knowledge to be knowledgeable in using online media, 3) analyze knowledge to be knowledgeable in using media. Online of youth in Ban SiKaew community, SiKaew Subdistrict, Mueang Roi Et District Roi Et Province according to Buddhist ethics, this research is qualitative research. By studying from the Tripitaka academic documents and related research the research tool used in-depth interviews. Then the research results are presented using descriptive analysis.

The results of the research were as follows:

1. The use of online media by the youth of the SiKaew Subdistrict community found that the youth in the Subdistrict community Sikaew uses social media in his daily life. It greatly influences the thoughts, attitudes, and behaviors of youth. Use it mindfully to bring happiness to oneself and the public
2. Principles of Buddhist ethics and being able to apply knowledge to be aware of the use of online media. It was found that the principles of Buddhist ethics related to being aware of the use of online media. which includes Consciousness - recollection and awareness Superego - shame and fear of sin Yonisomanasikāra - consider carefully Know about online media, etc.
3. Analyze knowledge to be aware of the use of online media by youth in the Ban Sikaew community. It was found that social media causes youth in the Sikaew Subdistrict community to change both behavior and new ideas. Online media has both negative aspects, such as online gambling. Selling illegal things and the positive side is

good for youth. Use knowledge from online media to benefit such as studying online sell products online do activities to help society, etc.

Keywords: Online Media; Buddhist Ethics; Youths in Ban Sikaew Community

1. บทนำ

ปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์ได้รับความนิยมจำนวนมากเนื่องจากเป็นช่องทางที่สะดวกรวดเร็วในการติดต่อสื่อสาร นอกจากนี้สื่อสังคมออนไลน์ยังเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลายของคนทั่วโลกที่สามารถเชื่อมถึงกันและมีปฏิสัมพันธ์กันบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ (พระจักรี เควสโก (ตีวงษา), 2565, หน้า 73-83) สื่อสังคมออนไลน์จึงเข้าไปมีอิทธิพลต่อความคิด ทักษะ และพฤติกรรมของผู้บริโภค พระสัมมโหมทนิยกราจากพระไพศาล วิสาโล ตอนหนึ่งว่า ถึงแม้ในยุคศตวรรษที่ 21จะมีการขยายตัวทางด้านการสื่อสารเป็นอย่างมากก็ตาม แต่พุทธจริยธรรมและหลักพุทธธรรมก็ยังคงจำเป็นต่อการสื่อสารเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ ทั้งการสื่อสารทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค นอกจากนี้ความรู้ความเข้าใจในด้านทฤษฎี เทคนิคโดยสื่อมวลชนต้องประพฤติตนอยู่ในพุทธจริยธรรมเพื่อคงและเพิ่มความศรัทธาจากมวลชนและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้การสื่อสารที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคม ชุมชน (วศิน ประดิษฐ์ศิลป์, 2556, หน้า 52)

ตำบลสีแก้วเป็นหนึ่งใน 14 ตำบลของอำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองร้อยเอ็ด ไปทางทิศตะวันตกประมาณ 15 กิโลเมตร พื้นที่ตำบลมี 22 หมู่บ้าน ประชากรทั้งสิ้น 12,816 คน เป็นชาย 6,341 คน หญิง 6,475 คน (เทศบาลตำบลสีแก้ว, 2566, หน้า 2)

เยาวชนตำบลสีแก้ว ยุคการสื่อสารไร้สาย โดยเฉพาะพฤติกรรมต่างๆ บนโลกดิจิทัลเช่น การโพสต์ข้อความ กดแสดงสัญลักษณ์ความชอบไม่ชอบ ความโกรธ หรือการแชร์เรื่องต่างๆ หรือการกระทำโดยบุคคลอื่น เช่น การกดแชร์ภาพหรือการตอบข้อความต่างๆ สามารถถูกติดตามและค้นหาได้แม้ว่าเวลาจะผ่านไปแล้วก็ตามสามารถย้อนหลังได้ตลอดเวลา โดยเฉพาะการเข้าถึงหรือถูกระบุตัวตน ข้อมูลที่มีได้ถูกนำไปใช้ทั้งเรื่องการตลาด สังคมออนไลน์ การหวังผลทางกระแสสังคม เศรษฐกิจและการเมือง การรับเข้าทำงาน การเลื่อนขั้นต่างๆ (ณชัยศักดิ์ จุณณะปิยะ, 2566, หน้า 64-76)

ปัจจุบันขาดการรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนตำบลสีแก้ว พบปัญหา เช่น การที่เยาวชนไม่สามารถวิเคราะห์ หรือแยกแยะได้ว่าสื่อแบบไหนคือสื่อที่มีความน่าเชื่อถือ หรือไม่สามารถประเมินวัตถุประสงค์ของผู้ผลิตสื่อได้ ขณะที่ผู้ผลิตสื่อส่วนใหญ่มีแนวโน้มผลิตข้อมูลเพื่อตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมาย โดยไม่ได้คำนึงถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น การรู้เท่าทันสื่อจึงเป็นทักษะที่มีความสำคัญเนื่องจากทำให้เด็กและเยาวชนเกิดภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันการตกเป็นเหยื่อของผู้ผลิตสื่อในยุคดิจิทัล อีกทั้งสามารถเข้าใจถึงลักษณะของสื่อสังคมออนไลน์ โดยการวิเคราะห์ ประเมิน แยกแยะและตีความเนื้อหา เพื่อรู้เท่าทันสื่อ และไม่ใช้สื่อเป็น

เครื่องมือในการทำร้ายผู้อื่นหรือแสวงหาผลประโยชน์ในทางมิชอบ แนวทางในการสร้างการไม่รู้เท่าทันสื่อ จะสร้างปัญหาให้กับตัวเด็กเองรวมถึงครอบครัว เช่น เกิดการติดเกม ติดจอ หรือมีอาการป่วยทางจิตได้ การเสพติดสื่อออนไลน์ ทำให้เกิดโรคต่างๆ ได้ เช่น โรคอ้วน ภาวะซึมเศร้า โรคเครียด ขาดสมาธิ ขาดความรับผิดชอบในการทำงานต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายหากไม่ยอมให้ลูกติดสื่อออนไลน์ ต้องพยายามจำกัดเวลาการใช้โซเชียลมีเดียของเด็กโดยกำหนดให้ไม่เกิน 2 ชั่วโมงต่อวัน หาเวลาสร้างความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว เพื่อนฝูง และทำกิจกรรมร่วมกันให้มากขึ้น (วฤตดา วรอาคม, 2566)

สัญญาณเหล่านี้เป็นการเตือนว่าสื่อสังคมออนไลน์ได้เข้าครอบงำชีวิตประจำวัน และส่งผลเสียให้เกิดปัญหาทางการเรียน การทำงาน เกิดปัญหากับเพื่อน และเกิดปัญหาในครอบครัวได้ หรือบางครั้งอาจทำให้เกิดอาการป่วยทางจิตได้เช่นกัน ซึ่งก่อให้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรง ปัญหาด้านอาชญากรรม ความรุนแรงทางเพศต่างๆ ได้ในท้ายที่สุด เหตุการณ์เหล่านี้ส่วนหนึ่งเกิดมาจากการที่เด็กๆ ติดเกม ติดสื่อออนไลน์ หรือโซเชียลมีเดีย เพราะได้เห็นตัวอย่างหรือรับแรงกระตุ้นที่ผิด หรือการใช้งานอย่างไม่ถูกต้อง เนื่องจากไม่ได้รับการควบคุมดูแลจากผู้ปกครองหรือคนรอบกายในทางที่เหมาะสมและควรจะเป็น

จากความสำคัญและปัญหาที่กล่าวมานี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาผู้วิจัยมุ่งศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสาเหตุการใช้สื่อออนไลน์ และพฤติกรรมในการใช้สื่อออนไลน์ ของเยาวชนในชุมชนบ้านสีแก้ว ตำบลสีแก้ว อำเภอมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด วิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการรู้เท่าทันในการใช้สื่อออนไลน์ ซึ่งประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ ความหมาย ความสำคัญ สาระดี/แก่นของสติสัมปชัญญะ (ที.ปา. 11/378/290; อง.ทก. 20/424/119) หิริโอตตปเป ความหมาย ความสำคัญ สาระดี/แก่นของหิริโอตตปเป โยนิโสมนสิการ ความหมาย ความสำคัญ สาระดี/แก่นของโยนิโสมนสิการ เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ในครั้งนี้มาเป็นแนวทางในการรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนตำบลสีแก้ว อำเภอมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนชุมชนบ้านสีแก้ว
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์และสามารถนำความรู้ไปใช้เพื่อให้รู้เท่าทันในการใช้สื่อออนไลน์
3. เพื่อวิเคราะห์ความรู้ให้รู้เท่าทันต่อการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนในชุมชนบ้านสีแก้ว ตำบลสีแก้ว อำเภอมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักพุทธจริยศาสตร์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้แบ่งรูปแบบในการวิจัยออกเป็น 2 อย่าง คือ 1) การวิจัยเอกสาร โดยการรวบรวมข้อมูลจากตำราวิชาการ บทความ และงาน

แปลตลอดจนแหล่งข้อมูลเอกสารอื่นๆ ได้แก่ 1) ชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคัมภีร์อรรถกถา 2) ชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ ตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชน และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการสัมภาษณ์บุคคล หน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องในการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชน

พื้นที่การวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่วิจัย (Research Area) ได้แก่ ชุมชนวัดบ้านสีแก้ว ตำบลสีแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีเกณฑ์ในการเลือก (Criteria) ดังนี้ 1) ชุมชนบ้านสีแก้ว 2) โรงเรียนชุมชนบ้านสีแก้ว 3) เป็นโรงเรียนที่มีเยาวชนที่ใช้สื่อออนไลน์ และ 4) ชุมชนบ้านสีแก้วเป็นชุมชนที่มีเยาวชนใช้สื่อออนไลน์และเป็นกลุ่มที่น่าสนใจเพราะเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยจำพรรษาอยู่วัดในชุมชนแห่งนี้ และชำนาญเส้นทางเป็นอย่างดีสะดวกแก่การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้วิจัยได้ลงพื้นที่วิจัยและได้กำหนดบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) กลุ่มประชากรกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีการเลือกในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีเหตุผล (Reason) ในการเลือก ดังนี้ 1) พระสงฆ์เป็นบุคคลที่มีความรู้ในการให้ข้อมูลและเป็นบุคคลที่มีคุณวุฒิหน้าเชื่อถือ 2) นักวิชาการทางศาสนาให้ข้อมูลในการทำวิจัยและได้คำแนะนำเพื่อความรู้ในการทำวิจัยได้อย่างดี 3) ปราชญ์ชาวบ้าน/ปราชญ์ชุมชนให้ข้อมูลเกี่ยวสถานที่ในการทำวิจัยได้ชัดเจน 4) เยาวชนเป็นบุคคลที่ใช้สื่อออนไลน์ในด้านการศึกษาและดำเนินการวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับผู้วิจัยต้องการศึกษาโดยการมุ่งเน้นเลือกสัมภาษณ์

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มเป้าหมายนี้ เพราะว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวจะเป็นผู้ให้ข้อที่เป็นจริงและเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยครั้งนี้ ดังนี้ 1) พระสงฆ์ชั้นปกครอง จำนวน 3 รูป 2) นักวิชาการทางศาสนา (พระสงฆ์และคฤหัสถ์) จำนวน 2 รูป/คน 3) ปราชญ์ชาวบ้าน/ปราชญ์ชุมชน จำนวน 3 คน 4) ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน 5) เยาวชนชุมชนบ้านสีแก้ว จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 20 รูป/คน

เครื่องมือการวิจัยได้กำหนดเครื่องมือสำหรับการทำวิจัยเป็น 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หรือการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด 2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation observe) โดยผู้วิจัยดำเนินการสังเกตจากการทำกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น กิจกรรมทางศาสนา ฯลฯ เป็นต้น กับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่วิจัย

วิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย 1) ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นและเนื้อหาของงานวิจัยในบทที่ 1-2-3 จนครบถ้วนแล้ว เพื่อแสวงหาคำตอบในบทที่ 4 จึงได้กำหนดประเด็นสำคัญเพื่อสร้างคำถามวิจัย 2) ได้นำประเด็นสำคัญเข้าปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา 3) อาจารย์ที่ปรึกษาให้คำแนะนำทั้งประเด็นสำคัญและวิธีการสร้างเครื่องมือ 4) นำแบบสัมภาษณ์เข้าปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา 5) นำแบบสัมภาษณ์ไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา 6) เสนอแบบสัมภาษณ์ต่อบัณฑิตวิทยาลัย 7) นำแบบสัมภาษณ์

ลงสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่กำหนดแล้ว

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย โดยการสัมภาษณ์ ซึ่งมีทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ตามที่กำหนดไว้ และสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่สมาคมได้เข้าไปช่วยเหลือในชุมชนในพื้นที่เป้าหมายของการวิจัย มีการจดบันทึกการใช้เทปบันทึกเสียง และการบันทึกภาพนิ่ง

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ มี 3 ส่วน ประกอบด้วย 1) การเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ เอกสารงานวิจัยตำรา วิชาด้านพุทธศาสนาและตำราอื่นๆ รวมทั้งบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth interview) และ 3) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนาเฉพาะ (Focus Group discussion) ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลวิธีการเชิงคุณภาพ โดยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนา (Descriptive Research) ในการนำเสนอ ข้อมูลการวิจัยจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive presentation) ประกอบภาพถ่าย และการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเครื่องมือเก็บข้อมูลใช้ แนวคำถามซึ่งผู้วิจัยกำหนดดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเมื่อผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ได้เพียงพอต่อการศึกษาตามวัตถุประสงค์แล้ว ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นต้น โดยนำมาจัดหมวดหมู่ให้เป็นระเบียบตามเค้าโครงเรื่องแล้วสรุปออกมา เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และหาข้อมูลเพิ่มเติมต่อไป หลังจากนั้นอาจมีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ โดยการสัมภาษณ์เพิ่มเติมในบางประเด็น ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูลมากขึ้น และทำการวิเคราะห์ข้อมูลอีกครั้งหนึ่งซึ่งให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริงมากที่สุด

การสังเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้ทำการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยอย่างครบถ้วนแล้ว ในขั้นตอนสุดท้ายผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดออกมาเป็นองค์ความรู้และเขียนรายงานการวิจัย เพื่อเสนอขออนุมัติจบการศึกษาของหลักสูตร

การนำเสนอข้อมูลในการสรุปกระบวนการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ผ่านการ วิเคราะห์อย่างสมบูรณ์แล้วมาทำการเขียนพรรณนาความ ดังนี้ 1) บทสรุปที่เป็นการวิเคราะห์ในลักษณะรวบยอดหรือเป็นประเด็นสำคัญ 2) อภิปรายผลวิจัย เพื่อหาความสอดคล้องกับเอกสาร/วิจัยทำทบทวนมา และ 3) ข้อเสนอแนะ ซึ่งแบ่งออกเป็นข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในเรื่องของวิจัยและ ข้อเสนอแนะของผู้ที่สนใจในการศึกษาวิจัยต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนในตำบลสีแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร/วิจัย และ

การสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 สภาพปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนในตำบลสีแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนชุมชนตำบลสีแก้วมีปัญหาพฤติกรรมและนิสัยอุปนิสัย การใช้สื่อออนไลน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหา สาเหตุปัญหา และผลกระทบที่มีต่อเยาวชนในชุมชนบ้านสีแก้ว มุ่งศึกษาแนวคิดและหลักการที่จะช่วยให้เยาวชนเลือกใช้สื่อออนไลน์ให้เกิดประโยชน์และสามารถพิจารณาความเหมาะสมและถูกต้องในการใช้สื่อออนไลน์ เยาวชนมีวิจารณญาณเลือกสื่อออนไลน์ไหนมีประโยชน์ และสื่อออนไลน์ไหนไม่มีประโยชน์และอาจตามมาด้วยปัญหาต่างๆ การที่เยาวชนตำบลสีแก้วไม่สามารถวิเคราะห์ หรือแยกแยะได้ว่าสื่อแบบไหนคือสื่อที่มีความน่าเชื่อถือ หรือไม่สามารถประเมินวัตถุประสงค์ของผู้ผลิตสื่อได้ ขณะที่ผู้ผลิตสื่อส่วนใหญ่มีแนวโน้มผลิตข้อมูลเพื่อตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมาย โดยไม่ได้คำนึงถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น การรู้เท่าทันสื่อจึงเป็นทักษะที่มีความสำคัญเนื่องจากทำให้เด็กและเยาวชนเกิดภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันการตกเป็นเหยื่อของผู้ผลิตสื่อในยุคดิจิทัล อีกทั้งสามารถเข้าใจถึงลักษณะของสื่อสังคมออนไลน์ โดยการวิเคราะห์ ประเมิน แยกแยะและตีความเนื้อหา เพื่อรู้เท่าทันสื่อ และไม่ใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการทำร้ายผู้อื่นหรือแสวงหาผลประโยชน์ในทางมิชอบ แนวทางในการสร้างการรู้เท่าทันสื่อ สัญญาณเหล่านี้เป็นการเตือนว่าสื่อสังคมออนไลน์ได้เข้าครอบงำชีวิตประจำวัน และหากใช้อย่างไม่เหมาะสม อาจส่งผลเสียให้เกิดปัญหาทางการเรียน การทำงาน เกิดปัญหากับเพื่อน เกิดปัญหาในครอบครัวได้หรือบางครั้งอาจทำให้เกิดอาการป่วยทางจิตได้เช่นกัน ซึ่งก่อให้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรง ปัญหาด้านอาชญากรรม ความรุนแรงทางเพศต่างๆ ได้ในท้ายที่สุด เหตุการณ์เหล่านี้ส่วนหนึ่งเกิดมาจากการที่เด็กๆ ติดเกม ติดสื่อออนไลน์ หรือโซเชียลมีเดีย เพราะได้เห็นตัวอย่างหรือรับแรงกระตุ้นที่ผิด หรือการใช้งานอย่างไม่ถูกต้อง เนื่องจากไม่ได้รับการควบคุมดูแลจากผู้ปกครองหรือคนรอบกายในทางที่เหมาะสมและควรจะเป็น

ประเด็นที่ 2 หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการรู้เท่าทันการใช้สื่อออนไลน์ พบว่า หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการรู้เท่าทันในการใช้สื่อออนไลน์ ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ สติ คือ ความรู้ทัน ความระลึกได้นึกได้ สำนึกอยู่ไม่ปล่อย สัมปชัญญะคือความรู้เท่าทันความรู้เท่าถึงการณ์ เห็นเหตุแล้วคาดว่าผลลัพธ์อะไรจะตามมาคือการมองภาพกว้างมองหน้า และมองหลังรู้เท่าเอาไว้องกันรู้ทันเอาไว้อีกใจ เมื่อเกิดปัญหาเฉพาะหน้าขึ้นมาไม่ว่าจะเรื่องอะไรก็ตามสติจะช่วยระดมปัญญาเพื่อแก้ปัญหา นั่นคือ

หิริ-โอตตปเปซึ่งเป็นคุณธรรมระดับบุคคลนั้นจะช่วยเป็นเครื่องแต่งจิตอบรมจิตของบุคคลให้ดีขึ้นได้และจะต่อเนื่องไปถึงสังคมทำให้สังคมที่เสื่อมโทรมยุ่งเหยิงเดือดร้อนวุ่นวายกลับสงบลงได้และเมื่อในประเทศด้านต่างๆ จะประสบความสำเร็จมากขึ้นโดยเฉพาะการคอร์รัปชัน หรือการทุจริต ถ้ามีหิริ-โอตตปเปแล้วไม่มีอิจฉาริษยาเบียดเบียนซึ่งกันและกันมันก็เป็นสุขเท่านั้น หากคิดผิดประทุษร้ายเกิดความละอายและกลัวขึ้นมา นั้นธรรมเตือนขึ้นมาแล้ว เลยไม่กล้าทำความชั่ว ครั้นทำลงไปก็เป็นเหตุให้เดือดร้อนวุ่นวาย ตนเองเดือดร้อนเพราะทำชั่ว คิดชั่วแล้วก็ก็เป็นเหตุให้คนอื่นเดือดร้อนอีกด้วย

โยนิโสมนสิการ ได้แก่ เป็นวิธีคิดด้วยการพิจารณาไตร่ตรอง ประกอบด้วยปัญญามีลักษณะที่ละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง รอบคอบคอยเอาใจใส่ตลอดเวลาประกอบด้วยเหตุผล คำนึงถึงส่วนดีส่วนเสีย เป็นประโยชน์และ มิใช่ประโยชน์ หลักการและแนวคิดของวิธีแบบโยนิโส มนสิการ มุ่งพัฒนาด้านความคิดของปัญญาโดยการ เน้นการจัดวิชา และเป็นเครื่องนำไปสู่ทางหลุดพ้น หรือเป็นแนวคิดเกี่ยวกับระดับปัญญาเพื่อพัฒนาไปสู่ สัจธรรม และอีกประการหนึ่งซึ่งมุ่งพัฒนาให้เกิดคุณธรรมหรือกุศลธรรม หรือเป็นเครื่องนำไปสู่การพัฒนา ทางโลก เป็นแนวคิดเกี่ยวกับระดับปัญญาพัฒนาไปสู่จริยธรรมกระบวนการคิดของวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

ประเด็นที่ 3 วิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนในตำบลสีแก้ว อำเภอ เมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ขาดการยั้งคิดในการใช้สื่อออนไลน์ ความหมายของการ ขาดการยั้งคิด ลักษณะ/การขาดความยั้งคิด โทษที่เกิดจากการขาดความยั้งคิด วิเคราะห์ด้วยหลัก สติสัมปชัญญะ ไม่ตระหนักถึงผลกระทบที่จะตามมาในภายหลังของการใช้สื่อออนไลน์เกินพอดี ความหมายของผลกระทบ ลักษณะ/ของผลกระทบ โทษที่เกิดจากผลกระทบ กรณีตัวอย่างของผลกระทบในการใช้สื่อออนไลน์ที่เกิน พอดีของคนไทยในสังคมปัจจุบัน วิเคราะห์ด้วยหลักทิริ โอตตปปะ, และขาดการใช้ปัญญาในการใช้สื่อ ออนไลน์ ความหมายของการขาดปัญญา ลักษณะ/ของการขาดปัญญา โทษที่เกิดจากการขาด ปัญญา กรณีตัวอย่างการขาดปัญญาในการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนในชุมชนตำบลสีแก้วในสังคมปัจจุบัน วิเคราะห์ด้วยหลัก โยนิโสมนสิการ การใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชน ปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์ได้รับความนิยมจำนวนมากเนื่องจากเป็นช่องทางที่สะดวกรวดเร็วในการติดต่อสื่อสาร นอกจากนี้สื่อสังคมออนไลน์ ยังเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลายของคนทั่วโลก ที่สามารถเชื่อมถึงกันและมีปฏิสัมพันธ์กันบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ สื่อสังคมออนไลน์จึงเข้าไปมีอิทธิพลต่อความคิด ทศนคติ และ พฤติกรรมของผู้บริโภค การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจต่อผู้คนและในทางตรงกันข้ามอาจก่อให้เกิดผลเสียอย่างมากหากมีการใช้อย่างไม่เหมาะสม โดยเฉพาะความเสี่ยงจากการเปิดเผยตัว ตนต่อสาธารณะที่แม้จะอ้างอิงถึงความเป็นพื้นที่ส่วนตัวหรือสิทธิส่วนบุคคล การคำนึงถึงความปลอดภัย ของข้อมูลส่วนตัว ประวัติการสนทนา การเข้าใช้ การเยี่ยมชมเว็บไซต์ ได้มีการเก็บข้อมูลในฐานะข้อมูล (Digital footprint) ที่อาจกลายเป็นพยานหลักฐานและก่อปัญหาในอนาคต

ในกรณีนี้ การที่เยาวชนทำการส่งต่อข้อมูลในทันทีอาจทำให้เกิดความเสียหายและผลกระทบต่อ ตัวเยาวชนเอง เนื่องจากข้อมูลบนสื่อสังคมออนไลน์สามารถถูกส่งต่ออย่างรวดเร็ว การส่งต่อข้อมูลให้ผู้อื่น โดยไม่ตรวจสอบข้อเท็จจริงอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิด เกิดการหลงเชื่อโดยง่าย และอาจจะส่งผลกระทบ หรือเป็นการล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นได้ การสื่อสารที่เป็นปัจจัยส่งผลกระทบต่อสังคมบริโภคนิยม เป็นการสร้าง ความเป็นอัตลักษณ์หรือตัวตนในสังคมเพื่อให้ได้รับการยอมรับ

การใช้หลักธรรม สติ สัมปชัญญะ มาช่วยในการขาดความยั้งคิดในการใช้สื่อออนไลน์คือการที่ มนุษย์เราทำตามความอำเภอใจของ ตัวเองไม่มีสติอยู่กับเนื้อกับตัวในการใช้สื่อโดยปล่อยตามอารมณ์ตาม

ความต้องการของตัวเองโดยไม่ได้คำนึงถึงว่า มีโทษหรือประโยชน์จากสื่อเหล่านั้นหรือไม่ยากอะไรก็เข้าไปดู ซึ่งบางสื่อเป็นสื่อที่หลอกลวงหรือชักชวนไปในทางที่ไม่ดีโดยไม่ได้ชูกคิดว่าจะมีภัยตามมาทีหลัง หรือเปล่าว่า หรือการใช้สื่อที่เป็นสื่อการพนันสื่อลามกอนาจารหรือพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ถ้าขาดสติก็จะเกิดการเลียนแบบเพราะมองว่าเป็น ยุคสมัยใหม่ที่จะต้องทำตามกระแสสังคมนิยมเพื่อความโก้หรูหรามาตามาก็คือเกิดปัญหาต่อสังคมอีกด้วย “สติ” คือ ความระลึกได้นึกได้ สำนึกอยู่ไม่เผลอ อับปมาทะ คือ ความไม่ประมาท คือ ความเป็นอยู่อย่างไม่ขาดสติ

คุณธรรมด้านหิริ-โอตตปะซึ่งเป็นคุณธรรมระดับบุคคลนั้นจะช่วยเป็นเครื่องแต่งจิตอบรมจิตของบุคคลให้ดีขึ้นได้และจะต่อเนื่องไปถึงสังคมทำให้สังคมที่เสื่อมโทรมยุ่งเหยิงเดือดร้อนวุ่นวายกลับสงบลงได้การปลูกฝังคุณธรรมเรื่องความละอายต่อบาปนั้นจะถือว่าทำได้สำเร็จก็ต่อเมื่อควรดเว้นการกระทำทุกอย่างที่ถือว่าเป็นบาปซึ่งโดยปกติก็น่าจะเริ่มต้นความรู้จักว่าบาปมันคืออะไร มีเกณฑ์การพิจารณาเช่นใดได้บ้างที่ถือว่าการกระทำนั้นเป็นบาป เมื่อรู้ว่าสิ่งนั้นเป็นบาปแล้วก็ต้องมีทัศนคติไม่ดีต่อสิ่งนั้น เมื่อมีทัศนคติไม่ดีต่อบาปแล้วก็ย่อมจะไม่กระทำสิ่งนั้น

การคิดแบบโยนิโสมนสิการจึงมีลักษณะให้ความสำคัญกับความจริงเป็นหลักยึดในการ แก้ปัญหาแล้วใช้กลวิธีจัดการกับปัญหาโดนมีจิตเป็นต้นแห่งความคิดแล้วประสานทางกายและวาจาให้เข้ากับบริบทของการกระทำถ้าความคิดถูกจิตชักนำไปในทางชั่วก็จะส่งผลให้กายและวาจาได้มนุษย์ผู้มีสติปัญญาจะไม่ปล่อยให้กระบวนการคิดดำเนินไปเรื่อยๆ เองแต่จะใช้ สติสัมปชัญญะมาช่วยกลั่นกรองกระแสของกระบวนการความคิดนั้น ไม่ให้ตกไปอยู่ภายใต้ต้นเหตุที่ คอยบงการให้กระทำสิ่งต่างๆ โดยขาดการพิจารณาไตร่ตรองที่ดี ทำให้ความคิดนั้นเป็นอิสระไม่ถูก ครอบงำด้วยกิเลสหรือสิ่งเร้าที่คอยบงการความคิดนั้น ให้มองตามความเป็นจริง มองตามเหตุที่เกิดขึ้น จจริงเป็นนายของความคิดเพราะมีโยนิโสมนสิการเป็นปกติ ทำให้รู้จักคิดด้วยตนเอง

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนในตำบลสีแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ได้พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็น ผู้วิจัยจึงนำประเด็นที่น่าสนใจเหล่านั้นมาเพื่ออภิปรายผล ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนชุมชนตำบลสีแก้ว พบว่า เยาวชนใช้สื่อออนไลน์ในชีวิตประจำวันมากเกินไป ไม่รู้เท่าทันและไม่เหมาะสม ปัจจุบันการรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนพบปัญหา เช่น การที่เยาวชนตำบลสีแก้วไม่สามารถวิเคราะห์ หรือแยกแยะได้ว่าสื่อแบบไหนคือสื่อที่มีความน่าเชื่อถือ หรือไม่สามารถประเมินวัตถุประสงค์ของผู้ผลิตสื่อได้ ขณะที่ผู้ผลิตสื่อส่วนใหญ่มีแนวโน้มผลิตข้อมูลเพื่อตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมาย โดยไม่ได้คำนึงถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น การรู้เท่าทันสื่อจึงเป็นทักษะที่มีความ

สำคัญเนื่องจากทำให้เด็กและเยาวชนเกิดภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันการตกเป็นเหยื่อของผู้ผลิตสื่อในยุคดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับพระจักรี คเวสโก (2565, หน้า 73-83) ทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์การเผยแพร่ธรรมะยุคดิจิทัลตามหลักประโยชน์นิยมในทางจริยศาสตร์ พบว่า มีปัญหาและเป็นจุดอ่อนพระสงฆ์ยุคดิจิทัลคือใช้สื่อออนไลน์ไม่เกิดประโยชน์ไปในทางที่เสื่อมเสียทำให้พุทธศาสนาแปดเปื้อน เช่น ใช้จ่ายเงินทางออนไลน์ น้อมลากสักการะเข้าตัวบ้าง เกี่ยวข้องกับมาตุคามบ้าง พนันออนไลน์บ้าง ทำให้ประชาชนหมดศรัทธา เปรียบเสมือนดาบสองคม เพราะฉะนั้นพระสงฆ์ต้องมีสติสัมปชัญญะในการใช้สื่อดิจิทัลให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามหลักพุทธจริยศาสตร์ โดยการวิเคราะห์ ประเมิน แยกแยะและตีความเนื้อหา เพื่อรู้เท่าทันสื่อ และไม่ใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการทำร้ายผู้อื่นหรือแสวงหาผลประโยชน์ในทางมิชอบ แนวทางในการสร้างการรู้เท่าทันสื่อทั้งนี้การรู้เท่าทันสื่อในส่วนของการรับข้อมูล คือการถอดรหัสที่แฝงอยู่ในข้อมูลที่นำเสนอ ซึ่งต้องอาศัยทักษะในการวิเคราะห์และประเมิน ในขณะที่การส่งข้อมูลออก สอดคล้องกับวศิน เพิ่มทรัพย์ (2559) ทำวิจัยเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า การผลิตเนื้อหาซึ่งในจุดนี้เยาวชนควรคำนึงถึงบรรทัดฐานความเป็นพลเมืองเพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นจากการผลิตสื่อระดับการรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนตำบลสีแก้วอาจมีปัจจัยอื่นๆเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ประสบการณ์ของเยาวชนแต่ละคน การศึกษา สถาบันครอบครัว สิ่งแวดล้อมภายนอก โอกาสในการเข้าถึงสื่อช่องว่างทางรายได้ เช่น เยาวชนในต่างจังหวัด กับเยาวชนในกรุงเทพ เป็นต้น

ประเด็นที่ 2 หลักพุทธจริยศาสตร์และสามารถนำความรู้ไปใช้เพื่อให้รู้เท่าทันในการใช้สื่อออนไลน์ พบว่า หลักสติสัมปชัญญะ-ความระลึกได้และความรู้ตัวสอดคล้องกับพระมหาสุเทิด มหิทธิโก (2561, หน้า 11) ทำวิจัยเรื่อง ศึกษาสติและสัมปชัญญะในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา พบว่า สติและสัมปชัญญะนี้มีความสำคัญต่อการนำมาปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน และการนำมาเป็นแนวทางในดำเนินชีวิตของมนุษย์ไม่ว่าจะทำอะไร ต้องอาศัยสติเป็นสำคัญ สติจึงเป็นตัวกำหนดอิริยาบถต่างๆ เช่น ไม่ว่าจะยืน เดิน นั่ง นอน กิน ดื่ม พุด และคิด ซึ่งเป็นอาการที่จิตระลึกได้รู้ตัวอยู่ตลอดเวลาทำให้ไม่หลงลืมตื่นตัวอยู่เสมอ มีหลักหิริ โอตตปปะ-ความละอายแก่ใจและความเกรงกลัวต่อบาป สอดคล้องกับณัฐ จันทรหนูหงส์ (2562, หน้า 215-233) วิจัยเรื่อง แนวทางการปลูกฝังหิริโอตตปปะเพื่อการแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าว ของเด็กและเยาวชนในโรงเรียนสีกัน (วัดนารนนท์อุปถัมภ์) เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร พบว่า ยาเสพติด การพนัน การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การติดเกมสื่อบริษัทคอมพิวเตอร์ ปัญหาการใช้ความรุนแรง และปัญหาด้านสื่อและสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี ใช้หลักหิริโอตตปปะเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กและเยาวชน เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ธรรมคุ้มครองโลก เพื่อให้เยาวชนละอายแก่ใจไม่กล้าทำความชั่ว และเกรงกลัวต่อบาปหิริโอตตปปะยังเป็นพื้นฐานแห่งหลักธรรมอื่นๆ อีกด้วย และหลัก โยนิโสมนสิการ-พิจารณาอย่างรอบคอบ รู้เท่าทันสื่อออนไลน์ สอดคล้องกับธนัท อุทัยน้อย (2558, หน้า 21) วิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ เรื่องแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง

ทางสังคม และปัญหาสังคม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยการสร้างศรัทธา และโยนิโสมนสิการพบว่า โยนิโสมนสิการ เป็นการใช้ความคิดถูกวิธี คือการทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา สืบค้นต้นเค้า สาเหตุจนตลอดสาย แยกแยะออกพิเคราะห์ด้วยปัญญา ที่คิดเป็นระเบียบ และโดย อุบายวิธี ให้เห็นสิ่งนั้นๆ ตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย เป็นต้น

ประเด็นที่ 3 วิเคราะห์ความรู้ให้รู้เท่าทันต่อการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนในชุมชนบ้านสีแก้ว พบว่า สื่อสังคมออนไลน์ทำให้เยาวชนชุมชนตำบลสีแก้วเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งพฤติกรรมและแนวคิดใหม่ๆ สื่อออนไลน์มีทั้งด้านลบ เช่น เล่นพนันออนไลน์ ขายสิ่งผิดกฎหมาย และด้านบวกเป็นผลดีต่อเยาวชน คือ นำองค์ความรู้จากสื่อออนไลน์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น เรียนออนไลน์ ขายของออนไลน์ ทำกิจกรรมช่วยเหลือสังคม จากการใช้สื่อออนไลน์ ของเยาวชนตำบลสีแก้วอย่างไม่ถูกต้องสร้างปัญหาให้กับตัวเด็กเองรวมถึงครอบครัว เช่น เกิดการติดเกม ติดจอ หรือมีอาการป่วยทางจิตได้การเสพติดสื่อออนไลน์ ทำให้เกิดโรคต่างๆ ได้ เช่น โรคอ้วน ภาวะซึมเศร้า โรคเครียด ขาดสมาธิ ขาดความรับผิดชอบในการทำงานต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายหากไม่ยอมให้ลูกติดสื่อออนไลน์ ต้องพยายามจำกัดเวลาการใช้โซเชียลมีเดียของเด็กโดยกำหนดให้ไม่เกิน 2 ชั่วโมงต่อวัน หาเวลาสร้างความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว เพื่อนฝูง และทำกิจกรรมร่วมกันให้มากขึ้น สอดคล้องกับกรมสุขภาพจิต (2564) สัญญาณเหล่านี้ เป็นการเตือนว่าสื่อสังคมออนไลน์ได้เข้าครอบงำชีวิตประจำวันของเยาวชนตำบลสีแก้ว และหากใช้อย่างไม่เหมาะสม อาจส่งผลเสียให้เกิดปัญหาทางการเรียน การทำงาน เกิดปัญหากับเพื่อน และเกิดปัญหาในครอบครัวได้ หรือบางครั้งอาจทำให้เกิดอาการป่วยทางจิตได้เช่นกัน ซึ่งก่อให้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรง ปัญหาด้านอาชญากรรม ความรุนแรงทางเพศต่างๆ ได้ในท้ายที่สุด เหตุการณ์เหล่านี้ส่วนหนึ่งเกิดมาจากการที่เด็กๆ ติดเกม ติดสื่อออนไลน์ หรือโซเชียลมีเดีย เพราะได้เห็นตัวอย่างหรือรับแรงกระตุ้นที่ผิด หรือการใช้งานอย่างไม่ถูกต้องเนื่องจากไม่ได้รับการควบคุมดูแลจากผู้ปกครองหรือคนรอบกายในทางที่เหมาะสมและควรจะเป็น เป็นต้น

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะโดยทั่วไป

ในการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนบ้านสีแก้ว ตำบลสีแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด สาเหตุของการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนบ้านสีแก้ว ตำบลสีแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ผลกระทบที่เกิดจากการใช้สื่อออนไลน์ หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการรู้เท่าทันในการใช้สื่อออนไลน์ ซึ่งประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ ความหมาย ความสำคัญ สาระดี/แก่นของสติสัมปชัญญะ หิริโอตตปปะ ความหมาย ความสำคัญ สาระดี/แก่นของหิริโอตตปปะโยนิโสมนสิการ ความหมาย ความสำคัญ สาระดี/แก่นของโยนิโสมนสิการ เชิงพุทธจริยศาสตร์ โดยมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการท้าวัจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดคุณประโยชน์ที่เป็นองค์ความรู้ที่ได้

จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถนำไปเป็นข้อมูลสารสนเทศในการศึกษาค้นคว้าก่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับอนาคตผู้วิจัยเห็นว่า ยังมีบางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการการปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนตำบลสีแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด สาเหตุของการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนตำบลสีแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ผลกระทบที่เกิดจากการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนตำบลสีแก้ว การทำวิจัยในครั้งนี้ พบว่ามีข้อจำกัดดังนี้ เรื่องขอบเขตการวิจัย ดังนั้นมีประเด็นที่ผู้วิจัยไม่ได้กล่าวถึงอย่างครบถ้วนจึงขอเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป คือ

2.1 ศึกษาวิเคราะห์หลักสติปัญญา 4 ในการแก้ปัญหาสังคมออนไลน์ของเยาวชนตำบลสีแก้ว

2.2 ศึกษาวิเคราะห์เยาวชนตำบลสีแก้วยุคดิจิทัลตามหลักประโยชน์นิยมในทางจริยศาสตร์

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การศึกษาวិเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชนในตำบลสีแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้ เยาวชนในตำบลสีแก้ว ใช้หลักพุทธจริยศาสตร์ คือหลักสติ-ความระลึกได้ สัมปชัญญะ-ความรู้ตัว มาใช้แก้สภาพปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ให้รู้เท่าทัน ใช้หลักหิริ-ความละอายแก่ใจ โอตตปปะ-ความเกรงกลัวต่อบาป มาแก้ปัญหาการใช้สื่อที่ไม่เหมาะสม ใช้หลักโยนิโสมนสิการ-พิจารณาใคร่ครวญดีแล้ว มาแก้ปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ได้อย่างถูกต้อง เป็นต้น

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2564). 6 สัญญาณ ที่บอกว่าลูกกำลังเสพติดสื่อออนไลน์. เข้าถึงได้จาก <https://dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30815>
- ณชัยศักดิ์ จุณณะปิยะ. (2566). การตลาดสื่อสังคมออนไลน์. วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ, 11(1), 64-76.
- ณัฐ จันทรหนูหงส์. (2562). แนวทางการปลูกฝังหิริโอตตปละเพื่อการแก้ไขพฤติกรรมก้าวร้าว ของเด็กและเยาวชนในโรงเรียนสีกัน (วัฒนานันท์อุปถัมภ์) เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร. วารสารมนุษยสังคมสาร (มสส.), 17(3), 215-233.
- เทศบาลตำบลสีแก้ว. (2566). ประวัติและข้อมูลสภาพทั่วไป. เข้าถึงได้จาก <https://www.sikaew.go.th/index/?page=newarticle47315086>
- ธนัท อู้น้อย. (2558). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการคิดตามหลักโยนิโสมนสิการเรื่องแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และปัญหาสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยการสร้างศรัทธา และโยนิโสมนสิการ. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระจักรี คเวสโก (ตื๋วงษา). (2566). การวิเคราะห์การเผยแพร่ธรรมะยุคดิจิทัลตามหลักประโยชน์นิยมในทางจริยศาสตร์. วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์, 8(2), 73-83.
- พระมหาสุเทิด มหิทธิโก (เพียรวรรณ). (2560). ศักยภาพและสัมปชัญญะในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วฤตดา วรอาคม. (2566). 5 อินไซด์เจเนอเรชั่นซี. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/591770>
- วศิน ประดิษฐ์ศิลป์. (2556). นวัตกรรมทางวิธีคิดเพื่อการสื่อสารศาสนาของพระไพศาล วิสาโล. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วศิน เพิ่มทรัพย์. (2559). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: โปรวิชั่น.

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2*

The Guidelines for the Development of Creative Leadership in
School Administrators under the Office of Khon Kaen Primary
Educational Service Area 2

วัชรินทร์ โสภักดี, กุหลาบ บุริสาร และวิเชียร ชิวพิมาย
Watcharin Sopakdee, Kularb Purisarn and Vichien Chiwapimai
วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย
College Of Asian Scholars, Thailand
Corresponding Author, E-mail: koywatcharin.22@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาร เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนรวม 450 คน ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน โดยทำการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามแบบประเมิน มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น โดยใช้วิธี Priority Needs Index (PNI_{modified})

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ความต้องการจำเป็นมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น PNI_{modified} = 0.1758 เมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย

*ได้รับบทความ: 18 กุมภาพันธ์ 2567; แก้ไขบทความ: 19 มีนาคม 2567; ตอรับตีพิมพ์: 24 เมษายน 2567
Received: February 18, 2024; Revised: March 19, 2024; Accepted: April 24, 2024

ได้แก่ ด้านการมีความยืดหยุ่น มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นมากที่สุด รองลงมาด้านวิสัยทัศน์เชิงสร้างสรรค์ ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ด้านการมีจินตนาการ และด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ ตามลำดับ

2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา มีทั้งหมด 46 แนวทาง ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์เชิงสร้างสรรค์ มี 9 แนวทาง 2) การมีจินตนาการ มี 9 แนวทาง 3) การมีความคิดสร้างสรรค์ มี 12 แนวทาง 4) การมีความยืดหยุ่น มี 10 แนวทาง และ 5) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล มี 6 แนวทาง ผลการประเมินแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด และการนำไปใช้ประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์; แนวทางการพัฒนา; ผู้บริหารสถานศึกษา; ประถมศึกษา

Abstract

This research it purpose was to 1) Study the current condition, desired conditions and Priority Needs Index of creative leadership for the school administrators, and 2) Study the guidelines for the development of creative leadership of the school administrators. It was a mixed methods research, divided into 2 phases. Phase 1: Study the current condition, desirable conditions and Priority Needs Index. The sample group consisted of 450 school administrators and teachers. Phase: 2 Study the guidelines for the development of creative leadership of school administrators. The target group was 7 experts by purposive sampling. Research tools include questionnaires and assessment forms with a confidence value of 0.91. Statistics used in data analysis include mean, standard deviation. and analyze needs using the method Priority Needs Index (PNI_{modified}).

The results of the research were as follows:

1. Current condition of creative leadership of educational institution administrators overall and each aspect the average was at a high level. Desired conditions of creative leadership of educational institution administrators overall and each aspect the average was at the highest level and essential needs have an index of PNI_{modified} = 0.1758. When considering each aspect in order of needs and necessities from greatest to least, they are Flexibility it has the highest need index value. Second in Creative vision. Consideration of Individuality. Imagination and Creativity.

2. The guidelines for the development of creative leadership of school administrators. There are 46 guidelines in total : Creative vision have 9 guidelines.

Imagination have 9 guidelines. Creativity have 12 guidelines. Flexibility have 10 guidelines and Individuality have 6 guidelines. Evaluation results of the development guidelines of creative leadership. There was a highest level of suitability, possibility was the highest level and Utilization was the highest level.

Keywords: Creative Leadership; Development Guidelines; School Administrators; Primary Educational

1. บทนำ

การศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ มีบทบาทโดยตรงต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพตรงตามความต้องการในการใช้กำลังคน เพื่อนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดใหม่ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2574 เป็นการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับพลเมืองทุกช่วงวัย ตั้งแต่เกิดจนตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นการประกันโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาภายใต้บริบทเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและของโลกที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ที่ต้องการการสื่อสารและการเข้าถึงข้อมูลอย่างรวดเร็ว ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาปรับปรุงโรงเรียนเป็นผู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในการดำเนินงานในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ มีความสำคัญต่อการพัฒนาตนเองและองค์กร ซึ่งองค์กรมีความต้องการภาวะผู้นำของผู้บริหารที่มีความเข้มแข็งตั้งใจที่จะแก้ปัญหาอย่างกล้าหาญสามารถสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นในองค์กร พัฒนางค์กร ทำให้การทำงานเดินไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้นผู้นำโดยทั่วไปและผู้นำทางการศึกษาของไทยจะต้องเข้าใจการเปลี่ยนแปลงและเข้าใจปัญหาของสังคมไทยและเชื่อมโยงการศึกษากับสังคมไทยนั้นจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ (ไพฑูรย์ สีนลรัตน์, 2561)

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เป็นภาวะที่ผู้นำมีความสามารถในการสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ๆ และมีความคิดสร้างสรรค์ที่แปลกใหม่ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาองค์กรหรือองค์กรใหญ่ขึ้นไปอีกขั้นหนึ่งภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์มีความคิดที่ไม่เหมือนใครและมองโลกในแง่ใหม่ๆ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ชุมชนหรือองค์กรประสบความสำเร็จในระยะยาว เพื่อเป็นช่องทางให้พัฒนาด้านตนเองเข้าสู่เป็นผู้นำที่สร้างสรรค์ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ตามแนวคิดของโรบินสัน (Robinson, 2007) ประกอบด้วย ด้านการมีวิสัยทัศน์ ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ด้านการมีความยืดหยุ่นและปรับตัว ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์และด้านการทำงานเป็นทีมซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับองค์กร

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 มีโรงเรียนในสังกัด 208 โรงเรียน ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566-2567 ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ.

2561-2580) ภายใต้กรอบแนวคิด ทิศทาง นโยบาย และกลยุทธ์ของกระทรวงศึกษาธิการ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งมีสาระสำคัญประกอบด้วยวิสัยทัศน์พันธกิจ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ เป้าหมายและตัวชี้วัด แนวทางการพัฒนาที่เกิดจากความต้องการร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ได้ประเมินศักยภาพการพัฒนาการศึกษาในปัจจุบันและโอกาสการพัฒนาในอนาคต ประกอบด้วย การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค (SWOT Analysis) พบว่า ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา ขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ขาดทักษะการจัดการเรียนรู้ แบบ Active Learning ขาดทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น การสื่อสารภาษาอังกฤษ ร่วมงาน การจะทำให้มีคุณภาพดังกล่าวเป็นจริงได้นั้น การบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการเตรียมความพร้อมด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนตลอดจนการวางแผนให้โรงเรียนมีระบบการจัดการเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้และมีคุณภาพ การจะพัฒนาการศึกษาให้ทันต่อโลกที่เปลี่ยนแปลงต้องพัฒนาที่ตัวผู้นำ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเตรียมความพร้อมในการรับกับสภาพสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบันด้วยการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ เพื่อนำไปใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาที่รับผิดชอบให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในสังกัดใช้เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงานและจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกันไปในทิศทางเดียวกัน เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องในการฝึกกำลังเพื่อพัฒนาการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ให้เข้มแข็งและมีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศศิธรดา แพงไทย และคณะ (2562, หน้า 3299-3313) ได้ศึกษารูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ หากดำเนินการพัฒนาหรือนำรูปแบบไปพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาทั้งผู้บริหารเก่าและผู้บริหารใหม่จะสามารถต่อยอดองค์ความรู้ในด้านความคิดสร้างสรรค์ รูปแบบการบริหารที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม บรรยากาศแบบเปิดและการยอมรับความสามารถของเพื่อน

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 เพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้การศึกษาค้นคว้าประกอบและตัวชี้วัดของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่ประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์เชิงสร้างสรรค์ 2) การมีจินตนาการ 3) การมีความคิดสร้างสรรค์ 4) การมีความยืดหยุ่น และ 5) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล โดยใช้แนวคิดของไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2561); Sternberg (2006, pp. 87-98); Robinson (2007) เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบันสภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นและนำไปสร้างแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 และเพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลและแนวทางในการพัฒนาเพื่อที่จะสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยใหม่อันจะนำไปสู่การบริหารสถานศึกษาที่ยั่งยืนมีการบริหารงานอย่างมีคุณภาพและเกิดประสิทธิผลต่อไปในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัยเป็นออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ปีการศึกษา 2566 ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 155 คน ครู จำนวน 1,266 คน ได้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้ผู้บริหารสถานศึกษาทั้งหมดเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 155 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างครู ได้จากตาราง Krejcie, & Morgan (1970, pp. 607-610) จำนวน 295 คน และทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามขนาดของโรงเรียน จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง โรงเรียนขนาดใหญ่ และนำมาสุ่มอย่างง่ายให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีความเป็นตัวแทนโดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างย่อยตามสัดส่วนให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 155 คน และครูจำนวน 295 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 450 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 1) แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประเมินศึกษาขอนแก่น เขต 2 ที่มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบตอบสนองคู่ (Dual-Response Format) โดยจำแนกภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ตามองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ ดังนี้ คือ 1) วิสัยทัศน์เชิงสร้างสรรค์ 7 ข้อ 2) การมีจินตนาการ 9 ข้อ 3) การมีความคิดสร้างสรรค์ 7 ข้อ 4) การมีความยืดหยุ่น 10 ข้อ และ 5) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล 7 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้บริหารและครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 จำนวน 30 คน ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น 0.91 จากนั้นส่งแบบสอบถามถึงกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 450 คน ได้รับกลับคืนมาจำนวน 450 คน คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) และวิเคราะห์ข้อมูลแล้วจัดค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็น โดยใช้วิธี Priority Needs Index (PNI modified) (สุวิมล ว่องวาณิช, 2558)

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนที่ 1 สร้างแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ประกอบด้วย 1) กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามเกณฑ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้ มีวุฒิทางการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาโทขึ้นไป มีประสบการณ์ในการบริหารโรงเรียน 10 ปีขึ้นไปและเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป โดยทำการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 7 คน 2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ร่างประเด็นสัมภาษณ์โดยอ้างอิงข้อมูลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากระยะที่ 1 3) การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน และสรุปประเด็นตามการสัมภาษณ์ เพื่อดำเนินการร่างแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 และ 4) การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำผลบันทึกการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

2. ขั้นตอนที่ 2 การประเมินแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ประกอบด้วย 1) กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน โดยทำการเลือกแบบเจาะจง คือผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมินแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 เป็นแบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด 3) การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน และสรุปประเด็นตามแบบประเมิน เพื่อวิเคราะห์ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และการนำไปใช้ประโยชน์ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 และ 4) การวิเคราะห์ข้อมูล ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และการนำไปใช้ประโยชน์ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. สรุปผลการวิจัย

ในการวิจัยแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ผลการวิจัยระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 และการจัดลำดับความต้องการจำเป็น โดยรวมและรายด้าน

องค์ประกอบ ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์	สภาพปัจจุบัน			สภาพพึงประสงค์			ความต้องการจำเป็น	
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	PNI _{modified}	ลำดับ
1. ด้านวิสัยทัศน์เชิงสร้างสรรค์	3.98	0.83	มาก	4.68	0.48	มากที่สุด	0.1758	2
2. ด้านการมีจินตนาการ	4.04	0.81	มาก	4.74	0.44	มากที่สุด	0.1733	4
3. ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์	4.04	0.80	มาก	4.74	0.44	มากที่สุด	0.1733	4
4. ด้านการมีความยืดหยุ่น	4.00	0.81	มาก	4.73	0.45	มากที่สุด	0.1814	1
5. ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล	3.99	0.80	มาก	4.69	0.47	มากที่สุด	0.1754	3
รวม	4.01	0.81	มาก	4.72	0.46	มากที่สุด	0.1758	-

จากตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 และการจัดลำดับความต้องการจำเป็นโดยรวมและรายด้าน พบว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 สภาพปัจจุบัน โดยภาพรวมและรายด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.01$, S.D. = 0.81) สภาพที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมและรายด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.72$, S.D. = 0.46) และการประเมินความต้องการจำเป็น ในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวม มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น $PNI_{Modified} = 0.1758$ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านการมีความยืดหยุ่น มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นมากที่สุด ($PNI_{Modified} = 0.1814$) รองลงมาด้านวิสัยทัศน์เชิงสร้างสรรค์ มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified} = 0.1758$) ด้านการคำนึงถึงความเป็นมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified} = 0.1754$) ด้านการมีจินตนาการ มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified} = 0.1733$) และด้านการมีจินตนาการ มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified} = 0.1733$) ตามลำดับ

ผลการวิจัย ระยะที่ 2 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 นำผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ไปสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ 46 แนวทาง ดังนี้

1. ด้านการมีวิสัยทัศน์เชิงสร้างสรรค์ มี 9 แนวทาง ได้แก่ 1) ผู้บริหารสถานศึกษามีปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ตามกรอบงานให้ชัดเจน ตามความรู้ความสามารถของบุคลากรในสถานศึกษา 2) ผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้มีชั่วโมง PLC เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันของครู 3) ผู้บริหารสถานศึกษาจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการทำงาน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีมีจุดมุ่งหมายไปในทิศทางเดียวกัน 4) ผู้บริหารสถานศึกษาวางแผนและระบุหน้าที่ของผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน และยอมรับการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การบริหารและพร้อมเรียนรู้นวัตกรรมอย่างสร้างสรรค์ 5) ผู้บริหารสถานศึกษาก้าวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงไม่เพียงแต่ด้านการศึกษา แต่รวมถึงด้านการเมือง สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม 6) ผู้บริหารสถานศึกษามีการบูรณาการความรู้เดิมและความรู้ใหม่ๆ โดยมีเป้าหมาย แนวคิด และทฤษฎีใหม่ เพื่อก้าวทันในทุกมิติของสังคม 7) ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุน ส่งเสริม ให้ครูเกิดแรงบันดาลใจในปฏิบัติงาน เพิ่มพูนความรู้ให้ทันเทคโนโลยีใหม่ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญ 8) ผู้บริหารสถานศึกษามีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังและวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน ในการดำเนิน

งานให้ประสบผลสำเร็จตามวิสัยทัศน์ที่วางไว้ และ 9) ผู้บริหารสถานศึกษามีวิสัยทัศน์กว้างไกลสามารถทำให้ผู้อื่นยอมรับและยินดีที่จะร่วมปฏิบัติตามเพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้น

2. ด้านการมีจินตนาการ มี 9 แนวทาง ได้แก่ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้ครูมีทักษะในการแก้ไขปัญหาที่มีความมั่นใจในตัวเอง มีปฏิภาณไหวพริบดีเพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในเวลาคับขัน 2) ผู้บริหารสถานศึกษามีวิจารณ์ญาณในการตัดสินใจและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ดีเมื่อจำเป็น 3) ผู้บริหารสถานศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจนนำไปสู่การแก้ปัญหาจนสำเร็จ 4) ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้ครูมีความมั่นใจในตัวเอง กล้าคิด กล้าทำสิ่งใหม่ๆ อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาองค์กร 5) ผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการคิดหาคำตอบได้หลายแง่มุม รวมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างสร้างสรรค์ 6) ผู้บริหารสถานศึกษามีการคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ค้นคว้าหาความรู้เพื่อนำมาพัฒนาตนเองและพัฒนาองค์กร 7) ผู้บริหารสถานศึกษาพัฒนาตนเองให้ทันการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ยอมรับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการ ค้นหาคำตอบหรือค้นหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา 8) ผู้บริหารสถานศึกษามีความมั่นใจในตัวเอง สามารถตัดสินใจทำสิ่งต่างๆ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรอย่างไม่ลังเล และ 9) ผู้บริหารสถานศึกษามีเป้าหมายที่จะขับเคลื่อนและพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

3. ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ มี 12 แนวทาง ได้แก่ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่รอบคอบปรับเปลี่ยนความคิดให้ทันสมัยทันการเปลี่ยนแปลง ทันบุคคลรอบข้าง มองหลายมุม ไม่หะหลวมเกินไปและไม่เผด็จการ 2) ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำและเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงาน 3) ผู้บริหารสถานศึกษายอมรับและเข้าใจในมุมมองของบุคลากรอื่นๆ ไม่ยึดติดกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงด้านเดียว 4) ผู้บริหารสถานศึกษามีทัศนคติในการบริหารที่ดี มีความคิดริเริ่มในการสร้างสิ่งใหม่ๆ 5) ผู้บริหารสถานศึกษามีการคิดนอกกรอบอย่างหลากหลาย รู้ถูก รู้ผิด คิดแต่ไม่ผิดระเบียบและเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ พร้อมทั้งจะพัฒนาตนเองตามสถานการณ์ 6) ผู้บริหารสถานศึกษามองสภาพความเป็นจริงหลายมุม ไม่หะหลวมเกินไป มีความมุ่งมั่นและเชื่อมั่นในตนเอง 7) ผู้บริหารสถานศึกษาเสียสละเป็นผู้นำทั้งด้านความคิดและการลงมือปฏิบัติ ทั้งวิชาชีพที่นำเชื่อถือเป็นเชิงประจักษ์ 8) ผู้บริหารสถานศึกษามีวิสัยทัศน์ที่จะคอยกระตุ้นให้บุคลากรร่วมปฏิบัติงานอย่างสร้างสรรค์จนบรรลุเป้าหมาย 9) ผู้บริหารสถานศึกษามองเห็นความบกพร่องเป็นโอกาสโดยใช้สติและปัญญาในการแก้ปัญหา 10) ผู้บริหารสถานศึกษาหาความรู้และเทคนิคใหม่ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการ 11) ผู้บริหารสถานศึกษามอบบทบาทหน้าที่ให้ลงมือปฏิบัติ ไม่ขีดเส้นเพียงแต่บอกขอบเขตของเป้าหมาย นำประสบการณ์ที่ดีปรับใช้มาให้เกิดประโยชน์และ 12) ผู้บริหารสถานศึกษาคอยกระตุ้นให้บุคลากรร่วมปฏิบัติงานอย่างสร้างสรรค์จนบรรลุเป้าหมายเพื่อแก้ไขวิกฤตให้เป็นโอกาสในการพัฒนางานต่อไป

4. ด้านการมีความยืดหยุ่น มี 10 แนวทาง ได้แก่ 1) ผู้บริหารสถานศึกษามีนโยบายในการทำงาน

ตั้งกฎกติการ่วมกัน ปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น 2) ผู้บริหารสถานศึกษาเข้าใจลักษณะการทำงานของแต่ละบุคคล สร้างบรรยากาศในการทำงานที่ดี 3) ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้บุคลากรเสนอแนวคิดใหม่ๆ ด้วยความเต็มใจ ไม่ลำเอียง 4) ผู้บริหารสถานศึกษาแบ่งงานอย่างเท่าเทียมกัน สร้างความเป็นกันเอง อำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือในการปฏิบัติงาน 5) ผู้บริหารสถานศึกษามีความกล้าและพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลง มีความดันคิดบวกและดีกว่าเดิม 6) ผู้บริหารสถานศึกษาเข้าใจการเรียนรู้บริบทสถานการณ์ที่มีเปลี่ยนแปลงทั้งสถานที่และเวลา 7) ผู้บริหารสถานศึกษาลดขั้นตอนการทำงานให้กระชับ เพื่อความรวดเร็วในการทำงานของโรงเรียน 8) ผู้บริหารสถานศึกษายอมรับและปรับตัวได้ทุกสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น 9) ผู้บริหารสถานศึกษามีการแก้ไขกฎระเบียบการทำงานให้เหมาะสมกับบริบทขององค์กร และ 10) ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ทุกคนทำงานอย่างเท่าเทียมกัน พร้อมยอมรับฟังข้อเสนอแนะของเพื่อนร่วมงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้กับสถานศึกษา

5. ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล มี 6 แนวทาง ได้แก่ 1) ผู้บริหารสถานศึกษามีส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเองให้มีความก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอ 2) ผู้บริหารสถานศึกษายอมรับความเป็นตัวตนและให้ความสำคัญระหว่างบุคคลอย่างเสมอภาค 3) ผู้บริหารสถานศึกษามีการเคารพซึ่งกันและกันเสริมแรงด้วยการยกย่องชื่นชมเมื่อบุคลากรปฏิบัติงานดี 4) ผู้บริหารสถานศึกษาดึงจุดเด่นหรือความสามารถของแต่ละบุคคลออกมาเพื่อพัฒนาองค์กร ตามเป้าหมาย เพื่อทุกคนเห็นคุณค่าในตนเองและองค์กร 5) ผู้บริหารสถานศึกษาเห็นความสำคัญของความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยวิเคราะห์ความสามารถของบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อมอบหมายงานให้ตรงตามตามความรู้ความสามารถและ 6) ผู้บริหารสถานศึกษามองข้อดีในแต่ละบุคคล ไม่จ้องจับผิด เข้าใจธรรมชาติของคนและดึงศักยภาพที่ดีมาทำงานให้ประสบความสำเร็จ

ผลการประเมินแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุดและการนำไปใช้ประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ผู้วิจัยสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการมีจินตนาการ ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ ด้านการมีความยืดหยุ่น ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลและด้านวิสัยทัศน์เชิงสร้างสรรค์ตามลำดับ

สอดคล้องกับแนวคิดของกิตติกร ธรรมกิจวัฒน์ (2562) ได้ศึกษาการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน

สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนรายด้านพบว่า ด้านการมีจินตนาการและด้านการมีความคิดสร้างสรรค์มากที่สุด รองลงมาคือด้านการมีความยืดหยุ่น ด้านการมีวิสัยทัศน์เชิงสร้างสรรค์และด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษามีการปรับตัวเข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจำเป็นต้องมีการแสดงออกถึงจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ให้ทันสมัย กระตือรือร้น คิดได้หลายทิศทางหลายแง่มุม มีลักษณะของความคิดแปลกใหม่ มีความสามัคคีปรองดองช่วยให้งานเกิดความสำเร็จ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Zhang (2016, pp. 275-281) ได้ศึกษากลยุทธ์ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ สำหรับผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของครูในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของครู 3) วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคามของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของครู และ 4) พัฒนากลยุทธ์ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ สำหรับผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของครู พบว่า 1) กรอบแนวคิดภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์สำหรับผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษาในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของครู ประกอบด้วย การส่งเสริมความสามารถเชิงสร้างสรรค์ของครูทุกคนในโรงเรียน การสร้างและส่งเสริมทีมงานครูให้มีความคิดสร้างสรรค์เชิงพลวัตและการส่งเสริมวัฒนธรรมโรงเรียนเชิงนวัตกรรม พบว่า สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านที่มีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุดในการพัฒนา คือ ด้านการมีความยืดหยุ่น ด้านการมีวิสัยทัศน์เชิงสร้างสรรค์ ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ด้านการมีจินตนาการ และด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการบริหารงานในสถานศึกษา จำเป็นต้องมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลง เปิดกว้างรับความคิดเห็นใหม่ๆ มาใช้ในการปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ DuBrin (2010) ได้สรุปว่า ผู้นำต้องมีความยืดหยุ่นเพื่อรองรับกับความเปลี่ยนแปลง เช่น รองรับกับเทคโนโลยีที่ทันสมัย ผู้นำจะต้องมีความสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่แตกต่างกันได้ และความยืดหยุ่น (Flexibility) ก็เป็นคุณลักษณะ

ที่สำคัญสำหรับผู้ที่มีประสิทธิภาพและได้กำหนดตัวบ่งชี้ของความยืดหยุ่น คือ 1) ความสามารถในการปรับตัวกับสถานการณ์ต่างๆ และ 2) การเปิดกว้างรับความคิดใหม่ๆ และสอดคล้องกับงานวิจัยของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2562) ได้ศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาตามความเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 11 ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า 1) ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านวิสัยทัศน์ ด้านความยืดหยุ่น ด้านการแก้ปัญหา และด้านจินตนาการ ตามลำดับ 2) การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านวิชาการและด้านกายภาพ ตามลำดับ 3) ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านวิสัยทัศน์ ด้านจินตนาการ และด้านความยืดหยุ่น ส่งผลต่อการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ตามลำดับ และสามารถร่วมกันทำนวยการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ได้ร้อยละ 67 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 มีทั้งหมด 5 แนวทางหลัก ประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์เชิงสร้างสรรค์ มี 9 แนวทาง 2) การมีจินตนาการ มี 9 แนวทาง 3) การมีความคิดสร้างสรรค์ มี 12 แนวทาง 4) การมีความยืดหยุ่น มี 10 แนวทางและ 5) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล มี 6 แนวทาง มีความเหมาะสมมากที่สุด ความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุดและการนำไปใช้ประโยชน์มากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของธนชัย จันทน์โทน (2566) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม พบว่า ประกอบด้วย 4 หน่วย 12 แนวทาง ได้แก่ หน่วยที่ 1 ด้านจินตนาการ 3 แนวทาง หน่วยที่ 2 ด้านความยืดหยุ่น 3 แนวทาง หน่วยที่ 3 ด้านวิสัยทัศน์ 3 แนวทาง และหน่วยที่ 4 ด้านความคิดสร้างสรรค์ 3 แนวทางผลการประเมินแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละรายด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

1.2 จากผลการวิจัยพบว่า สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนรายด้านพบว่า ด้านการมีจินตนาการและด้านการมีความคิดสร้างสรรค์มากที่สุด ดังนั้นผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาด้านการมีจินตนาการและด้านการมีความคิดสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง เพราะจะทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.3 หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาควรนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ในการอบรมเพื่อพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้เกิดภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์อันจะเกิดประโยชน์ต่อระบบการศึกษาต่อไป

1.4 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา จะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามองค์ประกอบ ซึ่งส่งผลให้ผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาได้ และแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 มีองค์ประกอบหลัก 5 ด้าน และมี 46 แนวทาง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้จริงนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นรายด้านโดยเฉพาะด้านที่มีระดับความต้องการจำเป็นมาก เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาได้ตรงกับความต้องการอย่างแท้จริง

2.2 ควรมีการวิจัยติดตามผลการนำสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อติดตามผลการนำความรู้ ความเข้าใจ และทักษะปฏิบัติการไปใช้อย่างคงทนและพัฒนาต่อไป

2.3 ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อวางกรอบหรือกำหนดช่วงเวลาในการพัฒนาระยะสั้นและระยะยาวต่อไป

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ได้แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 มีทั้งหมด 5 แนวทางหลัก ประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์เชิงสร้างสรรค์ มี 9 แนวทาง 2) การมีจินตนาการ มี 9 แนวทาง 3) การมีความคิดสร้างสรรค์ มี 12 แนวทาง 4) การมีความยืดหยุ่น มี 10 แนวทางและ 5) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล มี 6 แนวทาง

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กิตติกร ธรรมกิจวัฒน์. (2562). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดบุรีรัมย์. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จุฑามาส ชุ่นหวาน. (2562). ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- ธนชัย จุ่นหัวโตน. (2566). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา มหาสารคาม. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2561). การศึกษา 4.0 เป็นยิ่งกว่าการศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศศิรดา แพงไทย และคณะ. (2562). ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 6(7), 3299-3313.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2558). การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- DuBrin, A. J. (2010). *Principles of Leadership*. (6th ed.). Mason, OH: South-Western Cengage Learning.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Robinson, K. (2007). *Ken Robinson on the Principles of Creative Leadership*. Retrieved from <http://www.fastcompany.com/1764044/ken-robinsonprinciples-creative-leadership>
- Sternberg, R. J. (2006). The Nature of Creativity. *Creativity Research Journal*, 18(1), 87-98.
- Zhang, Q. (2016). Creative leadership strategies for primary school principals to promote teachers' creativity in guangxi China. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 41(2), 275-281.
- .

อารยธรรมลุ่มน้ำชี: ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาในชุมชนอีสาน*

Chi Valley Civilization: History, Culture and Wisdom in Isan Communities

ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ และปัญญา คล้ายเดช

Chayaporn Sukprasert and Panya Klaydesh

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: panya.klay@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี ใน ชุมชนอีสาน 2) ศึกษาภูมิปัญญาและแหล่งอารยธรรมลุ่มน้ำชี ในชุมชนอีสาน 3) เสนอแนวทางในการธำรงรักษา สืบทอด แหล่งอารยธรรมลุ่มน้ำชี ในชุมชนอีสาน เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร ดำเนินการ สัมภาษณ์และสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 42 คน และดำเนินกิจกรรมในพื้นที่วิจัยในแหล่ง อารยธรรมลุ่มน้ำชีในจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดมหาสารคาม เก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลใน เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมลุ่มน้ำชีในชุมชนอีสาน พบว่า ชุมชนอีสานมีประวัติศาสตร์การ ตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยประวัติศาสตร์ สมัยทวารวดี สมัยลพบุรี และสมัยล้านช้าง เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน บรรพบุรุษคนอีสานได้สร้างวัฒนธรรมประเพณีมากมาย เช่น วัฒนธรรมภาษา งานเทศกาลโหม่นนาชาติและประเพณีผูกเสี่ยว ประเพณีงานสงกรานต์อีสานเทศกาลดอกคูณเสียงแคน และงานนมัสการพระธาตุนาคูน

2. ภูมิปัญญาและแหล่งอารยธรรมลุ่มน้ำชีในชุมชนอีสาน ภูมิปัญญาอีสาน ได้แก่ ภูมิปัญญา อาหาร การแพทย์และสมุนไพร การปั้นหม้อดินเผา และการทอผ้าไหมมัดหมี่ สำหรับแหล่งอารยธรรม จังหวัดขอนแก่น เช่น แหล่งอารยธรรมวัดไชยศรี บ้านสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และแหล่ง อารยธรรมจังหวัดมหาสารคาม เช่น แหล่งอารยธรรมวัดป่าเลไลย์ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม

*ได้รับบทความ: 9 กุมภาพันธ์ 2567; แก้ไขบทความ: 22 เมษายน 2567; ตอรับตีพิมพ์: 24 เมษายน 2567

Received: February 9, 2024; Revised: April 22, 2024; Accepted: April 24, 2024

ซึ่งพบหลักฐาน คือหลักศิลาจารึก ใบเสมา พุทธศิลปะโบราณวัตถุ ฐานปัทม์หรือภาพจิตรกรรมฝาผนัง

3. แนวทางการธำรงรักษาและสืบทอดอารยธรรมลุ่มน้ำชีในชุมชนอีสาน มี 6 แนวทาง คือ
1) สร้างพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) สร้างศิลปะเชิงสร้างสรรค์ 3) สร้างแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
4) สร้างวิสาหกิจชุมชน 5) สร้างเครือข่ายภูมิปัญญาและวัฒนธรรม 6) สร้างกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่
สอดคล้องกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

คำสำคัญ: อารยธรรมลุ่มน้ำชี; ประวัติศาสตร์; วัฒนธรรม; ภูมิปัญญา; ชุมชนอีสาน

Abstract

The objectives of this research are; 1) to study the history and culture of the Chi River region in the Isan community, 2) to study the wisdom and sources of the Chi River region civilization in the Isan community, 3) to propose guidelines for maintaining and inheriting the Chi River region civilization in the Isan community. It is mixed methods research. By doing documentary research Conducted interviews and group discussions with 42 key informants and carried out activities in research areas in the Chi River region civilization in Khon Kaen and Sarakham provinces. Data were collected and analyzed using descriptive methods.

The research results were as follows:

1. History and culture of the Chi River region in the Isan community. It was found that the Isan community has a history of settlement since prehistoric times. Historical periods, the Dvaravati period, the Lopburi period, and the Lan Chang period, continuing until the present. The ancestors of the Isaan people created many cultural traditions, such as language culture, the international Silk Festival and Siao Tradition, Isan Songkran tradition, Dok Khun Siang Khaen Festival and worship of Phra That Na Dun.

2. Wisdom and sources of civilization in the Chi River region in Isan communities Isaan wisdom includes food wisdom. Medicine and herbs clay pot making and weaving Mudmee silk for civilization sites in Khon Kaen Province, such as the civilization sites of Wat Chai Si, Ban Sawathi, Mueang District, Khon Kaen Province, and the civilization sites of Maha Sarakham Province, such as the civilization sites of Wat Pa Lelai, Na Dun District, Maha Sarakham Province which found evidence these are stone inscriptions, Sema leaves, Buddhist art, antiques. Hooptaem or mural.

3. There are 6 guidelines for maintaining and inheriting the Chi River Basin civilization in Isan communities: 1) creating a local wisdom museum, 2) creating creative art, 3) creating creative tourist attractions, 4) creating community enterprises, 5) creating a network of wisdom and culture, 6) Create community development activities that are consistent with wisdom and culture.

Keywords: Chi Valley Civilization; History; Culture; Folk Wisdom; Isan communities

1. บทนำ

อารยธรรมเป็นสิ่งที่แสดงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ค่านิยม ความเป็นอยู่ ความคิด ความเชื่อ ภูมิปัญญาและการแสดงออกด้านวัฒนธรรมและด้านศิลปกรรม เกิดเป็นการสร้างสรรค์อารยธรรมขึ้นมา ก็เพื่อต้องการสร้างสิ่งต่างๆ ขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการและปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและเพื่อความเจริญของสังคมโดยรวม อารยธรรมจึงแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของเผ่าพันธุ์ของคนแต่ละชาติพันธุ์ ที่มีวิวัฒนาการของสังคมในด้านชีวิตความเป็นอยู่ ความคิด ความเชื่อ และการแสดงออกและสิ่งเหล่านั้นได้มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายมาเป็นวิถีชีวิตหรือแนวทางในการดำเนินชีวิต จนกลายมาเป็นศิลปวัฒนธรรม และประเพณี

อารยธรรม หมายถึง ความสงบสุขของสังคมที่ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งศีลธรรม และกฎหมาย ความเจริญเนื่องด้วยองค์การสังคม เช่น การเมือง กฎหมาย เศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมและความเจริญด้วยขนบธรรมเนียมอันดี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, หน้า 1408) โดยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ และมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาจนถึงปัจจุบัน จนทำให้สิ่งเหล่านั้นกลายมาเป็นสัญลักษณ์และอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของคนอีสานมานาน จนกลายมาเป็นอารยธรรมของคนอีสาน อันเป็นการแสดงถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรอีสานหรือเรียกว่า ล้านช้าง ซึ่งเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่อาณาจักรหนึ่งที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ และอารยธรรมเหล่านี้ได้มีการบันทึกและได้รับการปฏิบัติสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาจนถึงปัจจุบันนี้ สำหรับหลักฐานที่แสดงถึงความเป็นมาของอารยธรรมนั้นมีอยู่มากมายทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น มีภาษาเป็นของตนเอง โดยมีการบันทึกไว้ในใบลานในภาพกิจกรรมฝาผนัง วัฒนธรรม ประเพณี ศิลปะ ความเชื่อ และสิ่งที่เปี่ยมคุณค่า เช่น ใบเสมาหรือหินตั้ง ที่เป็นอัตลักษณ์ด้านศิลปกรรมสมัยทวารวดี

ลุ่มน้ำชี ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ทิศเหนือติดกับลุ่มน้ำโขง ทิศใต้ติดกับลุ่มน้ำมูล ทิศตะวันออกติดกับลุ่มน้ำโขงและลุ่มน้ำมูล ทิศตะวันตกติดกับลุ่มน้ำป่าสัก สภาพภูมิประเทศของลุ่มน้ำชีประกอบไปด้วยเทือกเขาสูง ทางทิศตะวันออกและทิศเหนือคือเทือกเขาภูพาน ทิศตะวันตก

คือเทือกเขาตงพญาเย็น ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำชีและแม่น้ำสาขาที่สำคัญหลายสาย แม่น้ำชี มีต้นกำเนิดจากที่ราบด้านตะวันออกของเทือกเขาเพชรบูรณ์ นับตั้งแต่เขาสนปันน้ำ เขาแปปันน้ำ เขาเสลียงตาเถด เขาอุ่มน้ำ เขายอดชี เขาครอก จนถึงเขาเทวดา ซึ่งเป็นแนวภูเขาชายเขตแดนด้านตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดชัยภูมิ แม่น้ำชีมีความยาวประมาณ 830 กิโลเมตร (ขอนแก่นถึง, 2561) เส้นทางไหลของลำน้ำชีไหลผ่าน 9 จังหวัดได้แก่ 1) จังหวัดชัยภูมิ 2) จังหวัดนครราชสีมา 3) จังหวัดขอนแก่น 4) จังหวัดมหาสารคาม 5) จังหวัดกาฬสินธุ์ 6) จังหวัดร้อยเอ็ด 7) จังหวัดยโสธร 8) จังหวัดอุบลราชธานี และ 9) จังหวัดศรีสะเกษ ไหลไปบรรจบกับแม่น้ำมูล ที่บ้านวังยาง ตำบลบุ่งหวาย อำเภวารินชำราบ รอยต่อจังหวัดศรีสะเกษกับจังหวัดอุบลราชธานี

อารยธรรมลุ่มน้ำชี คือสิ่งที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของคนที่ย้ายอยู่บริเวณลุ่มน้ำชีไหลผ่านเริ่มจากต้นกำเนิดแม่น้ำชีที่จังหวัดชัยภูมิ โดยมีแหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุ จำนวนมาก จังหวัดขอนแก่นก็ได้พบร่องรอยอารยธรรมแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่ยุคสมัยทวารวดี ที่ซึ่งมีหลักฐานปรากฏชัดคือมีศิลปะสมัยทวารวดีเป็นจำนวนมากมาย แตกต่างกันไปตามพื้นที่ สำหรับจังหวัดขอนแก่นที่พบคือพระธาตุขามแก่น กิจกรรมผาผนังวัดบ้านสาวะถี วัดสระบัวแก้ว อำเภอนองสองห้อง วัดบ้านลาน และกิจกรรมสันทนาการที่อำเภอบ้านไผ่ ส่วนจังหวัดมหาสารคามก็มีอารยธรรมที่ปรากฏชัดเจน เช่น พระธาตุนาดูน อันที่ตั้งของนครจำปาศรีในสมัยอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งมีหลักฐานทางโบราณวัตถุเป็นจำนวนมาก ส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด ก็เป็นแหล่งอารยธรรมลุ่มน้ำชีที่โดดเด่น เช่น เมืองสุวรรณภูมิ จังหวัดยโสธร และจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นจังหวัดสุดท้ายของอารยธรรมลุ่มน้ำชี ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีน้ำชีไหลผ่านก่อนที่จะไหลลงแม่น้ำโขง

จังหวัดขอนแก่นตั้งอยู่ตอนกลางของภาคอีสาน ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา และเป็นแหล่งที่มีอารยธรรมมาเป็นเวลาอันยาวนานมานับพันปี ซึ่งมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี โบราณวัตถุ โบราณสถาน วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิต เป็นต้น อารยธรรมเหล่านี้เป็นสมบัติอันล้ำค่าที่ได้ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษล้านช้างจากรุ่นสู่รุ่นมาจนถึงปัจจุบันนี้ อารยธรรมบางอย่างก็เสื่อมไปตามกาลเวลา และอารยธรรมบางอย่างก็มีอนุชนรุ่นหลังได้พัฒนาต่อยอดจนกลายเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตเป็นสัญลักษณ์และอัตลักษณ์ของคนจังหวัดขอนแก่น เช่น ประเพณีการผูกเสี่ยว งานเทศกาลดอกคูณเสียงแคน เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้จึงจำเป็นที่จะต้องทำการวิจัยเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ความเจริญรุ่งเรืองของบรรพบุรุษ เพื่อจะได้อนุรักษ์และสืบทอดให้อนุชนรุ่นหลังได้รับรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตน เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษและเพื่อสร้างแหล่งการเรียนรู้ให้กับอนุชนรุ่นหลัง

ส่วนจังหวัดมหาสารคามก็เช่นเดียวกัน ถือว่าเป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญและยาวนานมานับพันปี นับตั้งแต่สมัยคุปตะตอนปลายและปัลลวะของอินเดียผ่านเมืองพุกามมาในรูปแบบของศิลปะสมัยทวารวดี โดยบริเวณ (โคกพระ) เมืองกันทรวิชัย พบหลักฐาน เช่น พระพุทธรูปยืนมิ่งเมือง พระพุทธรูปยืนมงคล และกรุพระพิมพ์ดินเผา ส่วนบริเวณอำเภอนาดูน เมืองนครจำปาศรี พบทั้งกรุพระพิมพ์ดินเผาและพระบรม

สาริทธิธาตุ มหาสารคามได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ผ่านทางชนชาติขอม ในรูปแบบสมัยลพบุรี เช่น กุสันตรัตน์ กุบ้านเขวา กุบ้านแดง และกุอื่นๆ รวมไปถึงจนถึงเทวรูปและเครื่องปั้นดินเผาของขอมอยู่ตามผิวดินทั่วไป นอกจากนี้ ยังมีสิมหรืออุโบสถ สิมเป็นสถานที่ทำสังกรรมของพระสงฆ์ ชาวอีสานนิยมสร้างสิมขนาดเล็กและมีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสาน ที่เรียกว่า ฮูปแต้ม สร้างขึ้นโดยช่างแต้มชาวบ้านในท้องถิ่นหรือจิตรกร ที่มีความรู้ความสามารถวาดภาพเล่าเรื่องชาดก วรรณกรรม ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต การละเล่นต่างๆ ในสมัยนั้น ถ่ายทอดออกมาอย่างเรียบง่าย ได้แก่ ฮูปแต้ม วัดโพธาราม บ้านดงบัง อำเภอนาดูน, วัดป่าเลไลย์ บ้านหนองพอก และวัดยางทองวราราม อำเภอบรบือ การดูแลแม้ว่ากรมศิลปากรจะขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแล้วก็ตาม แต่การดูแลอนุรักษ์ก็ยังไม่ทั่วถึง

จากประเด็นดังกล่าวมานั้น ผู้วิจัยเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำการวิจัยเรื่อง อารยธรรมลุ่มน้ำชี: ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาในชุมชนอีสาน เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางอารยธรรมลุ่มน้ำชี อันเป็นมรดกอันล้ำค่าของบรรพบุรุษ ที่ได้คิดค้นประดิษฐ์ขึ้นมาจนกลายมาเป็นสัญลักษณ์และอัตลักษณ์ของคนลุ่มน้ำชี ในพื้นที่ 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น และจังหวัด เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางอารยธรรมลุ่มน้ำชี อันเป็นมรดกอันล้ำค่าของบรรพบุรุษลุ่มน้ำชี ที่ได้คิดค้นประดิษฐ์ขึ้นมาจนกลายมาเป็นสัญลักษณ์และอัตลักษณ์ของคนลุ่มน้ำชี

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี ในชุมชนอีสาน
2. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและแหล่งอารยธรรมลุ่มน้ำชี ในชุมชนอีสาน
3. เพื่อเสนอแนวทางในการธำรงรักษาสืบทอดแหล่งอารยธรรมลุ่มน้ำชี ในชุมชนอีสาน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน โดยการวิจัยเชิงเอกสารและการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) นักวิชาการ 2) ปราชญ์ชาวบ้าน และ 3) ผู้แทนภาครัฐและเอกชน ซึ่งเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับอารยธรรมลุ่มน้ำชี วัฒนธรรมและภูมิปัญญา เป็นผู้เคยเข้าร่วมในกิจกรรมด้านอารยธรรมหรือวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาอย่างใดอย่างหนึ่งมาก่อน และเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนในแต่ละพื้นที่ คือ วัดไชยศรี ชุมชนบ้านสาวะถี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น และวัดป่าเลไลย์ ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน 42 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งเป็น 3 ตอน คือตอนที่ 1 ข้อมูล

ทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ตอนที่ 2 ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและภูมิปัญญา และตอนที่ 3 ภูมิปัญญาและแหล่งอารยธรรม 2) แบบสนทนากลุ่ม แบ่งเป็น 3 ตอน คือตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ตอนที่ 2 การสร้างแนวทางในการดำรงรักษาและสืบทอดอารยธรรมลุ่มน้ำชี และตอนที่ 3 การสร้างแนวทางในการสืบทอดอารยธรรมลุ่มน้ำชี

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสาร สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างแนวทางในการดำรงรักษาสืบทอดแหล่งอารยธรรมลุ่มน้ำชี ในจังหวัดขอนแก่นและมหาสารคาม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล ความถูกต้องของข้อมูล นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ แล้วทำการตีความ หลังจากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยอารยธรรมลุ่มน้ำชี: ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาในชุมชนอีสาน ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี ในชุมชนอีสาน พบว่า ประวัติศาสตร์ที่มีหลักฐานแสดงถึงการตั้งถิ่นฐานในแถบลุ่มน้ำชีบริเวณจังหวัดขอนแก่น ซึ่งแบ่งออกเป็นยุคๆ ดังนี้ 1) ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ หลักฐานที่ค้นพบ ได้แก่ โบราณวัตถุ เครื่องมือเครื่องใช้ พบบริเวณแหล่งอารยธรรมโนนนกทาและแหล่งอารยธรรมโนนชัย 2) ยุคสมัยประวัติศาสตร์ ได้ค้นพบหลักฐานบริเวณแหล่งอารยธรรมโนนเมือง แหล่งอารยธรรมบ้านเมืองเพี้ย แหล่งอารยธรรมชัยวาน แหล่งอารยธรรมดงเมืองแอม 3) ยุคสมัยทวารวดี ได้ค้นพบหลักฐาน บริเวณแหล่งอารยธรรมบ้านโนนสะอาด ตำบลไชยสอ อำเภอยางชุมน้อย แหล่งอารยธรรมบ้านบัวสีมมา อยู่ที่บ้านบัวสีมมา ตำบลโนนอุดม อำเภอยางชุมน้อย และแหล่งอารยธรรมท่ากระเสริม อยู่ที่บ้านท่ากระเสริม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น และแหล่งอารยธรรมที่ปรากฏชัดเจนคือ พระธาตุนาคูน อำเภอนาคูน จังหวัดมหาสารคาม บริเวณนี้ได้เคยเป็นที่ตั้งของนครจำปาศรีมาก่อน เป็นย่านที่อยู่ของชุมชนขนาดใหญ่ มีความเจริญรุ่งเรืองทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา และมีความรุ่งเรืองมาถึงสมัยยุคขอม 4) ยุคสมัยขอม มีหลักฐานที่ปรากฏชัด คือ ปราสาทเปือยน้อย กู่แก้ว กู่บ้านนาคำน้อย กู่ประภาชัย รอยพระพุทธบาทหินลาดและแหล่งตัดหินในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น กู่สันตรัตน์ กู่น้อย กู่บ้านเขว กู่บ้านแดงและกู่บัวมาศ ในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม และ 5) ยุคสมัยอาณาจักรล้านช้าง ได้แก่ อารยธรรมบ้านขาม ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง ซึ่งมีหลักฐานปรากฏชัดเจนคือ พระธาตุขามแก่น

สำหรับประวัติศาสตร์ในพื้นที่การวิจัย 2 จังหวัด พบว่า

1.1 จังหวัดขอนแก่น มีประวัติศาสตร์ พบว่า มีหลักฐานการก่อตั้งเมืองขอนแก่นครั้งแรก คือ ท้าวพัน ได้รวบรวมผู้คนประมาณ 350 คน มาตั้งบ้านเรือนที่ริมบึงบอน (บึงแก่นนคร) เมื่อวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 ปี พ.ศ. 2332 หลังจากนั้นก็ได้สร้างความเจริญรุ่งเรืองมาโดยตลอดและมีการถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณีจากรุ่นสู่รุ่นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน และคนรุ่นใหม่ได้พัฒนาสานต่อและพัฒนาต่อยอดวัฒนธรรม ประเพณี จนกลายมาเป็นสัญลักษณ์และอัตลักษณ์ของคนขอนแก่นที่จัดขึ้นทุกปี คือ 1) งานเทศกาลโหม นานาชาติประเพณีผูกเสี่ยวและงานกาชาด 2) งานประเพณีสงกรานต์อีสานเทศกาลดอกคูนเสียงแคน บน ถนนข้าวเหนียว จนกลายเป็นที่ประจักษ์ของคนไทยและคนต่างชาติ

1.2 จังหวัดมหาสารคาม เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ใจกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีชนหลาย เผ่า เช่น ชาวไทยพื้นเมืองพุท ภาษา อีสาน ชาวไทยญ้อและชาวผู้ไท ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมจารีต ประเพณี “ฮีตสิบสอง” ประกอบอาชีพด้านกสิกรรมเป็นส่วนใหญ่ ใช้ชีวิต อย่างเรียบง่ายมีการไปมาหาสู่กัน ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันตามแบบของคนอีสานทั่วไป จังหวัดมหาสารคาม มีแหล่งโบราณคดีที่สำคัญโดยพบหลักฐานทางโบราณคดีที่ได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยคุปตะ ตอนปลายและปาละวะของ อินเดียผ่านเมืองพุกามมาในรูปแบบของศิลปะสมัยทวารวดี และจังหวัด มหาสารคามมีวัฒนธรรมและภาษาที่ใช้สื่อสารกัน ท้องถิ่นที่แตกต่างออกไปจากภาษาอีสานทั่วไป คือ ภาษา ญ้อ ภาษาเขมรสูง และภาษากูยหรือกวย สำหรับวัฒนธรรมที่เด่นๆ ได้แก่ งานบุญเบิกฟ้า ประเพณีบุญกุ่ม ข้าวใหญ่ ซึ่งจัดขึ้นในงานนมัสการพระบรมธาตุนาโดน เป็นบุญประเพณีของชาวอีสานที่แสดงให้เห็นจิต วิญญาณของชุมชนที่ดำรงอยู่ด้วยวิถีเกษตรกรรมมาช้านาน ประเพณีบุญบั้งไฟ งานออนซอนกลองยาวชาว วาปี และประเพณีไหลเรือไฟใหญ่ และวัฒนธรรมประเพณีงานบุญที่ยึดถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณเป็น ประจำทุกเดือนเรียกว่า ฮีตสิบสอง (ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอีสาน, 2562, หน้า 103)

2. ภูมิปัญญาและแหล่งอารยธรรมลุ่มน้ำชี ในชุมชนอีสาน ผลการวิจัยพบว่า

2.1 ภูมิปัญญาและแหล่งอารยธรรมลุ่มน้ำชีในชุมชนอีสาน ในจังหวัดขอนแก่น จัดว่าเป็น องค์ความรู้ ความสามารถของบรรพบุรุษที่พัฒนาจนกลายมาเป็นความโดดเด่น เช่น การจักสาน การจับสัตว์ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า การทำเครื่องมือการเกษตร ภูมิปัญญาเหล่านี้เกิด โดยคณะ ผู้วิจัยศึกษาภูมิปัญญาจังหวัดขอนแก่นที่มีความโดดเด่น 2 ภูมิปัญญา คือ 1) กระติบข้าว ภาชนะเพื่อบรรจุ ข้าวเหนียว เป็นภูมิปัญญาของคนอีสานที่เกิดจากความรู้ความสามารถของบรรพบุรุษที่นำเอาไม้ไผ่ซึ่งเป็น วัสดุที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาจักสานเป็นภาชนะบรรจุข้าวเหนียว จนกลายเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป มีการ เรียนรู้ร่วมกันและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายมาเป็นสัญลักษณ์และอัตลักษณ์ของคนขอนแก่น 2) การ ทอผ้าไหม ถือว่าเป็นภูมิปัญญาของการผลิตผ้าของชาวขอนแก่น ที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษที่ได้มีการเรียนรู้ ร่วมกันและได้สืบทอดหรือถ่ายทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น มีพัฒนาการทอผ้าไหม ไม่ว่าจะเป็นด้านเทคนิค

การทอ มีการคิดประดิษฐ์ลวดลายที่เป็นสัญลักษณ์ และอัตลักษณ์จนกลายมาเป็นผ้าไหมขอนแก่น ที่คนให้การยอมรับและเป็นผ้าที่มีชื่อเสียงของจังหวัดขอนแก่น ดังคำขวัญประจำจังหวัดขอนแก่นที่ว่า “พระธาตุขามแก่น เสียงแคนดอกคูน ศูนย์รวมผ้าไหม ร่วมใจผูกเสี่ยว เที่ยวขอนแก่นนครใหญ่ ไดโนเสาร์สิรินธรเน่ สุดเท่เหรียญทองแรกมวยโอลิมปิก”

สำหรับแหล่งอารยธรรมที่มีความโดดเด่นเชิงพื้นที่ที่สื่อถึงอัตลักษณ์ของชาวจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ แหล่งอารยธรรมวัดไชยศรี บ้านสาวะถี ซึ่งมีลักษณะที่เป็นสถาปัตยกรรมอีสาน ที่มีอายุกว่าร้อยปีเศษ สร้างโดยพระอธิการอ่อนสา เจ้าอาวาสองค์แรก มีลักษณะก่ออิฐ ฉาบปูนเรียบ ช่างبنเป็นไม้ทั้งหมด ประตูหน้าต่างแกะสลัก และในส่วนภาพฝาผนังเป็นฝีมือของช่างเขียนชาวบ้านชื่อ นายทอง ทิพย์ชา เป็นชาวจังหวัดมหาสารคาม ฝาผนังด้านในเขียนเป็นภาพพุทธประวัติ ภาพเวสสันดรชาดก ภาพเรื่องสังข์ ศิลป์ชัย ภาพเทพ มนุษย์และสัตว์ ต่างๆ ภาพเขียนด้านนอกเขียนเป็นภาพนรก 8 ชุม ภาพพระเวสสันดร ภาพเรื่องสังข์ศิลป์ชัย และภาพทหารยืนเฝ้าประตู อุบถัม เขียนด้วยสีฝุ่น ใช้สีคราม สีเหลืองและสีเขียว เขียนภาพเต็มพื้นที่ ลักษณะแปลกตา คือ ภาพตัวพระหรือ กษัตริย์จะมีขนาดเล็ก ภาพยักษ์และภาพสัตว์จะมีขนาดใหญ่ ภาพต่างๆ จะแสดงท่าทางโลดโผน จัดเรียงภาพได้อย่างเหมาะสม และยังสอดแทรกภาพเหตุการณ์แวดล้อมสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสมัยนั้นด้วย

2.2 ภูมิปัญญาและแหล่งอารยธรรมลุ่มน้ำชีในชุมชนอีสาน ในจังหวัดมหาสารคาม สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม ที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดมาให้ลูกหลานหลายอย่าง ได้แก่ ข้าวหมาก ซึ่งอาหารทานเล่นของชาวอีสานที่มีมาช้านาน เนื่องจากมีกรรมวิธีที่ทำง่าย ไม่ซับซ้อน รสชาติอร่อย หอมหวาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมอปั้นบ้านด้านสมุนไพรมะขาม ภูมิปัญญาการปั้นหม้อดินเผา และภูมิปัญญาผ้าไหมมัดหมี่ลายสร้อยดอกหมาก เป็นลวดลายผ้าโบราณลายดั้งเดิมของท้องถิ่นอีสาน มีการทอใช้กัน และเป็น “ลายผ้าเอกลักษณ์ประจำจังหวัด” นอกจากนี้ การผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่มีชื่อคือกลองยาว เป็นต้น สำหรับแหล่งอารยธรรมที่มีความโดดเด่นเชิงพื้นที่ที่สื่อถึงอัตลักษณ์ของชาวจังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ แหล่งอารยธรรมวัดป่าเลไลยก์ บ้านหนองพอก ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีอุบถัมวัดโดยช่างพื้นที่ ชื่อนายสิงห์ วงศ์วาด ได้วาดภาพทั้งด้านนอกและด้านใน โดยภาพภายในภาพพุทธประวัติ ตอนผจญพญามาร ตอนทรงรับข้าวสัจตักก่อนเสด็จจากพ่อค้า 2 คน ที่ผ่านตอนตรัสรู้ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ ตอนพุทธปรินิพพาน พระมาลัยกราบพระเกตุแก้วจุฬามณีเจดีย์ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ตอนพระมาลัยโปรดสัตว์นรก ส่วนผนังด้านนอก ได้วาดภาพวรรณกรรมเรื่องพระลัก-พระลาม (รามเกียรติ์ฉบับลาว) บางตอน เช่น ตอนนางสีดาไปลงพลอยแม่น้ำ ตอนขบวนศึกรบของพระลัก-พระลาม และเรื่องพระเวสสันดรชาดก บางตอน เช่น ตอนบริจาคทาน ตอนชาวบ้านเมืองสีพีโกรธที่พระเวสสันดรบริจาคช้าง ปัจจุบันาคู่บ้านคู่มือเมืองไป ตอนพระเวสสันดรบริจาคพระกัณหาพระชาลีและบริจาคพระนางมัทรี เป็นต้น ซึ่งนับได้ว่า เป็นจิตรกรรมพื้นบ้านที่สะท้อนวิถีชีวิตเกี่ยวกับไทยลาวในสังคมลุ่มน้ำโขง สะท้อนประวัติศาสตร์

ความคิดและประวัติศาสตร์สังคมของคนอีสานในอดีต ได้แก่วรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องพระลักพระลาม ลักษณะเด่นของจิตรกรรมวัดป่าเลไลยก์ คือเขียนภาพขนาดใหญ่จัดภาพแบบโปร่งดูง่ายสามารถยืนชมในระยะห่างได้ชัด โดยฝาผนังด้านนอกทางทิศเหนือเน้นเสนอภาพพระลักพระลามอำลาพระฤๅษี ตอนกำเนิดนางสีดา และตอนลอยแพนางสีดา ทางทิศตะวันออกตอนควายทรพีฆ่าควาย ทรพาผู้เป็นบิดา ด้านทิศตะวันตกเป็นภาพเล่าเรื่องราวพระเวสสันดรชาดก ช่วงแถม์เลือกนำเสนอเฉพาะตอนที่สำคัญ จุดเด่นคือการจัดภาพที่มีความมีอิสระเสรี มิได้เคร่งครัดในการจัดเรียงลำดับขั้นตอนของภาพ ทั้งนี้ และสอดแทรกคติธรรมจำแนกอธิบายให้เห็นชัดตัวไหนเป็นใครสื่ออย่างชัด เช่น ชูชก จะสังเกตจากอิริยาบถที่รูปลักษณะของความน่าเกลียดทั้งร่างกายและจิตใจ ภาพชูชกกินจนท้องแตกตาย ก็ทำให้ผู้ชมเข้าใจได้ง่ายๆ ว่าภาพสื่อถึงใคร ดังนั้นเด็กและเยาวชน ตลอดจนถึงประชาชนทั่วไปจะเพลิดเพลินดื่มชมแต่ภาพลำดับเหตุการณ์ได้อย่างสนุกและต่อเนื่องกัน

3. แนวทางการธำรงรักษาและการสืบทอดอารยธรรมลุ่มน้ำชีในชุมชนอีสาน พบว่า มีแนวทางในการธำรงรักษาและการสืบทอดอารยธรรมลุ่มน้ำชีที่ยั่งยืน 6 แนวทางดังนี้

3.1 การสร้างพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการสร้างพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเป็นสถานที่เก็บรวบรวมอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ ในการดำเนินชีวิตของบรรพบุรุษ เช่น เครื่องมือทอผ้า, อุปกรณ์การประมง อุปกรณ์การเกษตร และวรรณกรรมในพื้นที่อีสาน และศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต เช่น ฮีตสิบสอง ครองสิบสี่ เป็นต้น การสร้างพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นแนวทางการธำรงรักษาและการสืบทอดอารยธรรมลุ่มน้ำชีในชุมชนอีสานที่ยั่งยืน เพราะพิพิธภัณฑ์คือแหล่งเรียนรู้สำหรับอนุชนรุ่นหลัง ผู้ที่สนใจสามารถเข้ามาศึกษาค้นคว้าทำการวิจัยต่อไป

3.2 สร้างศิลปะเชิงสร้างสรรค์ เป็นการนำเอาศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญา มาสร้างสรรค์ในรูปของการบันเทิง เช่น ลิขิตไชยศรี มีภาพกิจกรรมฝาผนังเรื่องสินไซ คณะครูโรงเรียนบ้านสาวะถี (สาวัดธิราชวรรังสฤษฎ์) ได้นำพานักเรียนศึกษาวรรณกรรมสินไซ จากกิจกรรมฝาผนังลิขิตและจากพิพิธภัณฑ์ แล้วตั้งคณะหมอลำโดยให้นักเรียนชั้นประถมศึกษา เป็นผู้แสดง คือ “หมอลำน้อยสินไซร้อยปี” และ สร้างหนังประโมทัยหรือหนังตะลุง โดยให้นักเรียนชั้นมัธยมใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เอาเวลาว่างมาฝึกซ้อมและมาทำกิจกรรม เป็นการเปิดพื้นที่ให้กับเยาวชนในการแสดงออก เพื่อเป็นการอนุรักษ์หมอลำไม่ให้สูญหาย รวมถึงได้เป็นการเผยแพร่ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของชุมชน

3.3 สร้างแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยจัดทำให้เป็นพื้นที่สำหรับศึกษาดูงานด้านการศึกษาและการวิจัยในพื้นที่ มีมัคคุเทศก์น้อย มีมัคคุเทศก์ชุมชน ร่วมกับโรงเรียน และวัดร่วมกันถ่ายทอดองค์ความรู้อารยธรรม ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับชุมชนทั้งที่เป็นผู้ใหญ่ และเด็กหรือเยาวชน จนเกิดองค์ความรู้ สามารถที่จะถ่ายทอดให้กับคนอื่นได้

3.4 สร้างวิสาหกิจภูมิปัญญาชุมชน โดยการนำเอาศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญา

ในที่ที่มีชุมชนมาสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยการพาชุมชนออกแบบเสื้อ ออกแบบแก้วกาแฟ ของที่ระลึก หรือผลิตภัณฑ์ต่างๆ แล้วนำเอาศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นสัญลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน มาสกรีนลงบนเสื้อ บนแก้วกาแฟ หรือของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ต่างๆ เพื่อการบำรุงรักษาและการสืบทอด อารยธรรมลุ่มน้ำชี ให้เกิดความยั่งยืนและสามารถถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

3.5 สร้างเครือข่ายภูมิปัญญาและวัฒนธรรม สำหรับการบำรุงรักษาและการสืบทอด อารยธรรมลุ่มน้ำชีให้ยั่งยืน ต้องอาศัยด้วยความร่วมมือระหว่าง 3 หน่วยงาน คือบ้าน วัด และโรงเรียน 1) บ้าน ซึ่งหมายถึง ครอบครัว และชุมชน ซึ่งเป็นหน่วยงานแรกที่จะต้องให้ทัศนคติกับผู้ที่เป็นบุตรและให้ความร่วมมือกับทางวัดและโรงเรียน 2) วัดจะเป็นศูนย์กลางและเป็นศูนย์รวมทางจิตใจหรือจิตวิญญาณ และวัดต้องเป็นหน่วยงานหลักและเป็นศูนย์ประสานงาน 3) โรงเรียนก็จะมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนให้เยาวชนมีความรู้ รักและห่วงแหนในวัฒนธรรมของบรรพบุรุษตนเอง เมื่อ 3 หน่วยงานร่วมมือกัน จัดกิจกรรม ร่วมกันก็จะนำไปสู่การอนุรักษ์ที่ยั่งยืนซึ่งเรียกว่า โครงการบ้าน วัด โรงเรียน (บวร)

3.6 ใช้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมประเพณีพัฒนาชุมชน โดยนำเอาภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี ไปใช้ในการพัฒนาชุมชน เช่น ชุมชนสาวะถีเป็นชุมชนพุทธ มีภูมิปัญญา วัฒนธรรม และประเพณีแบบพุทธ จึงมีการนำเอาวัฒนธรรมแบบพุทธไปใช้ในชุมชน เช่น การจัดงานต่างๆ ในชุมชนจะไม่มีเครื่องตี่มแอลกอฮอล์และไม่ขายเหล้าในวันพระ เป็นต้น มีโครงการเยาวชนเข้าวัดวันอาทิตย์ สร้างมัคคุเทศก์ชุมชน นำจิตกรรมาฟานั่งไปสร้างเศรษฐกิจชุมชน และพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี เป็นการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวต่อไป

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยอารยธรรมลุ่มน้ำชี: ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาในชุมชนอีสาน ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผล และสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. แหล่งอารยธรรมลุ่มน้ำชี โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดมหาสารคาม เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบสูงโคราช มีแม่น้ำสำคัญคือแม่น้ำชีไหลผ่าน จังหวัดขอนแก่นนั้น มีหลักฐานปรากฏชัดเจน จากการค้นพบโบราณวัตถุ ว่าเป็นแหล่งที่มีคนอาศัยอยู่และมีความเจริญรุ่งเรืองมาถึง 4 สมัย กล่าวคือ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยประวัติศาสตร์ สมัยทวารวดี สมัยลพบุรี และสมัยอาณาจักรล้านช้าง ส่วนจังหวัดมหาสารคามพบหลักฐานสมัยทวารวดี และสมัยลพบุรี วัฒนธรรมที่เด่นๆ ได้แก่ งานเทศกาลโหม่นนาชาติประเพณีผูกเสี่ยวและงานกาชาด งานประเพณีสงกรานต์อีสานเทศกาลดอกคูน เสี่ยงแคนและถนนข้าวเหนียว งานนมัสการพระบรมธาตุนาดูน

ภูมิปัญญาในชุมชนอีสานและแหล่งอารยธรรมลุ่มน้ำชีในจังหวัดขอนแก่น นั่นคือชุมชนสาวะถี เป็นแหล่งภูมิปัญญาซึ่งมีทั้งภาพเขียน หลักศิลาจารึก ใบเสมา แหล่งกำเนิดหมอลำ มีภาพกิจกรรมผนัง

ตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านช้าง มีพุทธศิลปะโบราณที่เก่าแก่ คือ ชูบแต้มหรือภาพจิตรกรรมฝาผนังคู่กับ วัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ส่วนจังหวัดมหาสารคาม ณ วัดป่าเลไลย์ อำเภอ นาตู้น จังหวัดมหาสารคาม มีสิม และชูบแต้มที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน จัดเป็นภูมิปัญญาของคนอีสาน กลุ่มน้ำชีที่สำคัญและทรงคุณค่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเทพพร มังธานี (2554, หน้า 40-54) ได้ทำ วิจัยเรื่องชูบแต้ม: ในสิมอีสาน ภาพสะท้อนความหลากหลายในอดีต ที่พบว่า เนื้อหาของชูบแต้มในสิมยัง บอกเล่าเรื่องราวในวิถีชีวิตและประเพณีท้องถิ่นอีสานด้วย ส่วนช่างแต้มจะเป็นช่างพื้นบ้าน ใช้สีและอุปกรณ์ วัสดุที่ได้ตามธรรมชาติในท้องถิ่น และมีอิสระในการจัดองค์ประกอบของภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผลงาน วิจัยของบุรินทร์ เปล่งดีสกุล (2554, หน้า 151) ได้ทำวิจัยเรื่อง พัฒนาการของจิตรกรรมฝาผนังอีสาน กรณี ศึกษาจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคามและจังหวัดร้อยเอ็ด ที่พบว่า ส่วนใหญ่มีการจัดวางองค์ประกอบ อย่างไม่เคร่งครัด มีรูปแบบอิสระ ไม่มีระเบียบแบบแผนตายตัวเพราะช่างเขียนจะถ่ายทอดผลงานออกมา อย่างเรียบง่ายตามความเข้าใจของตน โดยไม่คำนึงถึงกฎเกณฑ์ตามหลักองค์ประกอบทางศิลปะผลงานจึง ปรากฏอย่างอิสระ เป็นแบบพื้นบ้านและสีที่ใช้เป็นสีแบบธรรมชาติงานชูบแต้มจัดเป็นศิลปะภูมิปัญญาพื้น บ้านที่ทรงคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์

2. แนวทางในการธำรงรักษาและสืบทอดอารยธรรมกลุ่มน้ำชี จะยั่งยืนได้ต้องมีการสร้างแหล่ง เรียนรู้ชุมชน เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาเล่าเรียน ซึ่งจะทำข้อมูลไม่ได้สูญหายไป ซึ่งสอดคล้องกับงาน วิจัยของณัฐธยาน์ ตั้งถาวรสกุล (2558) ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวทาง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อ ส่งเสริมการเรียนรู้ฐานภูมิปัญญาไทย: กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ พบว่า แนวทางในการ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ฐานภูมิปัญญาไทย ประกอบด้วย ด้านครูผู้สอนต้องมึ ความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา ด้านผู้เรียนต้องมีความตั้งใจและมุ่งมั่น มีงบประมาณสนับสนุน ภาครัฐ ให้ความสำคัญและสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ภาคเอกชนให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ องค์การและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม สถาบันการศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการ สถาบัน คึกฤทธิ์มีการจัดการที่ดี ไม่แสวงหากำไร มีการประชาสัมพันธ์เชิงรุก มีการจัดกิจกรรมนาฏศิลป์ไทยและ การแสดงต่อสาธารณะชนเป็นประจำ

3. แนวทางการธำรงรักษาและสืบทอดอารยธรรมกลุ่มน้ำชีที่ยั่งยืน ต้องมีการร่วมมือกันของสาม หน่วยงาน คือ บ้าน วัด และโรงเรียน และต้องมีการสร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยต้องนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น มาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนโดยสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนแล้วเอาภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาสร้างเป็น สัญลักษณ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูภัลลยานิสฺสโรวิวัฒน์ และคณะ (2548) ได้ศึกษาเรื่องการมี ส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของพระสงฆ์ และการมีส่วนร่วมปฏิบัติกรอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการอนุรักษ์ วัฒนธรรมท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมผลประโยชน์การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง และ

สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวัชรสุวรรณาท (ลูกซุบ เกตุเขียว) และคณะ (2561) ได้ศึกษาเรื่องการผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น: คุณค่าอัตลักษณ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยวัฒนธรรมชุมชน พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากต้นตาลสร้างมูลค่าเพิ่มให้ท้องถิ่นด้วยอัตลักษณ์ชุมชน เนื่องจากผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นนั้นถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนยังคงมีการรักษาไว้ แต่อยู่อย่างกระจัดกระจายและลดจำนวนลงอย่างมาก โดยเฉพาะการลดจำนวนลงของต้นตาลในท้องถิ่น ส่วนมาเกิดมาจากการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย สวนบางแห่งถูกทิ้งร้าง และสวนบางแห่งถูกปรับเปลี่ยนแปลงเพื่อสนองความต้องการตามวิถีชีวิตที่ทันสมัย

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานของภาครัฐและภาคเอกชนควรให้ความสำคัญโดยการนำไปกำหนดเป็นนโยบายในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดนโยบายในการพัฒนาพื้นที่ในท้องถิ่นของตนเองให้เกิดความโดดเด่น จนกลายเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ

2. ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

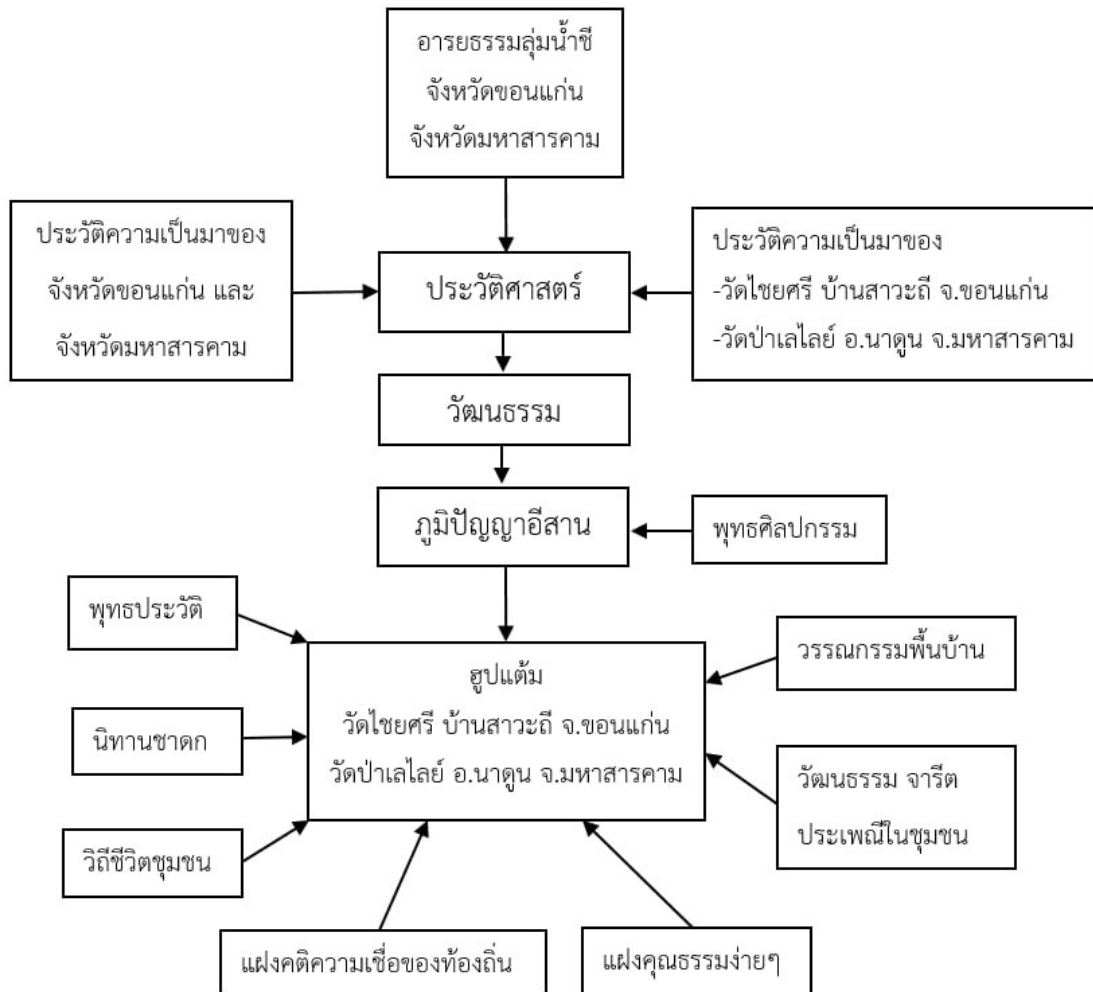
2.1 ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม อารยธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2 ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของแหล่งอารยธรรมทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.3 ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการสำรวจอุปสรรคและจัตกรรมฝานังอีสาน ในพื้นที่อีสานทั้งหมด เพื่อให้ได้ชุดองค์ความรู้รวมแบบบูรณาการครบวงจร

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ (Body of knowledge) ที่ได้จากการศึกษาเรื่อง อารยธรรมลุ่มน้ำชี: ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาในชุมชนอีสาน ที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ สังเกต สํารวจ ซึ่งสามารถนำมาสรุปเป็นองค์ความรู้ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐธยาน์ ตั้งถาวรสกุล. (2558). แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้
นาฏศิลป์ไทย: กรณีศึกษาศูนย์ศิลปการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหา
บัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เทพพร มังธานี. (2554). สรุปแต่ในลิมอีสาน: ภาพสะท้อนความหลากหลายของลัทธิความเชื่อ. *วารสาร
ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 3(1), 40-54.

- บุรินทร์ เปล่งดีสกุล. (2554). พัฒนาการของจิตรกรรมฝาผนังอีสาน กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด. (รายงานการวิจัย). ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พระครูกลียาณสิทธิวัฒน์ และคณะ. (2548). การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น. (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวัชรสุวรรณาท (ลูกซุบ เกตุเขียว) และคณะ. (2561). การผลิตภัณฑท้องถิ่น: คุณค่าอัตลักษณ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยวัฒนธรรมชุมชน. (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.

การบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4: กรณีศึกษา*

Quality School Management towards Excellence under the
Jurisdiction of the Khon Kaen Primary Educational Service
Area Office Area 4: A Case Study

ประภัสรา อนุสุริยา, กุหลาบ ปุริสาร และอาทิตย์ จัตรชัยพลรัตน์
Papassara Anusuriya, Kularb Purisarn and Artit Chutchaiapolrut
วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย
College of Asian Scholars, Thailand
Corresponding Author, E-mail: papassarapia@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปรากฏการณ์บริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ และ 2) เสนอแนวทางในการบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ผู้อำนวยการโรงเรียน และบุคลากร จำนวน 23 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การศึกษาเอกสาร การลงภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม แบบบันทึกเทป การจดบันทึก (Field note) และการถ่ายภาพ วิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) การตรวจสอบความเที่ยงของข้อมูลใช้วิธีตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปรากฏการณ์บริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ ตามองค์ประกอบการบริหารสู่ความเป็นเลิศ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การวางแผนกลยุทธ์ การมุ่งเน้นบุคลากร การบริหาร การนำองค์กร การมุ่งเน้นผู้เรียน
2. แนวทางในการบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ ในด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ควรมีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโรงเรียนให้เป็นปัจจุบันและสม่ำเสมอ ด้านการมุ่งเน้นบุคลากร

*ได้รับบทความ: 18 กุมภาพันธ์ 2567; แก้ไขบทความ: 24 เมษายน 2567; ตอรับตีพิมพ์: 24 เมษายน 2567
Received: February 18, 2024; Revised: April 24, 2024; Accepted: April 24, 2024

ควรมีการส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ด้านการบริหาร ควรมีการวางแผนโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศและนำมาบูรณาการเพื่อให้บรรลุผลลัพธ์ของโรงเรียน ด้านการนำองค์กร ผู้บริหารควรเข้าใจบริบทของโรงเรียนที่มีความท้าทายในภาพรวมในการตัดสินใจกำหนดทิศทางการพัฒนาโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศด้านการมุ่งเน้นผู้เรียน ควรมีการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นผู้เรียนให้มีความเป็นเลิศทุกด้าน

คำสำคัญ: การบริหารสู่ความเป็นเลิศ; โรงเรียนคุณภาพ

Abstract

This research the objectives are to; 1) study the phenomenon of managing quality schools towards excellence and 2) propose guidelines for managing quality schools towards excellence. It is qualitative research. Important information providers are School director and personnel, number 23 people. The instrument used was a semi-structured interview. Document study Fieldwork using in-depth interviews, participant and non-participant observation, tape recording, field notes, and photography. Analyze data By means of content analysis, the reliability of the data was checked using a triangulation method. (triangulation).

The research results were as follows:

1. Phenomenon of quality school management leading to excellence According to the 5 elements of management towards excellence: Strategic planning, Workforce Focus, Administration, Leadership, Student focus.
2. Guidelines for managing quality schools towards excellence: Strategic Planning Schools should have a regular and current analysis of the school environment. Personnel focus Schools should encourage and support the development of personnel quality. Operational focus Schools should plan with information and integrate it to achieve school outcomes. Leadership Administrators should understand the overall school context which is essential information for decision-making in the direction of school development towards excellence. Student focus Schools should develop curriculum and instructional management that focus on students to achieve excellence in all aspects.

Keywords: Management Towards Excellence; Quality School

1. บทนำ

ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาคนในทุกมิติและทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม สร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติและแผนปฏิรูปประเทศ ด้านการศึกษา มีแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ปรับบทบาทครูให้เป็นครูยุคใหม่ เพิ่มประสิทธิภาพ ระบบบริหารจัดการศึกษาในทุกระดับ และสร้างระบบการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการระดับนานาชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560-2579) มีกรอบทิศทางในการจัดการศึกษาให้คนไทยทุกคนสามารถ เข้าถึงโอกาสและความเสมอภาคในการศึกษาที่มีคุณภาพพัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะในการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาประเทศสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ที่มีเป้าหมายการพัฒนาโดยเฉพาะ หมายความว่า 12 ไทยมีกำลังคน สมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตอบโจทย์การพัฒนาแห่งอนาคตรวมทั้งนโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ที่กำหนดโดยสอดคล้องกับแผนระดับต่างๆ ของประเทศ ดังกล่าวข้างต้น ดังนั้น เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งถือว่าเป็นหน่วยงานหลักที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศ จึงมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564-2565 ได้กำหนดแนวทางการพัฒนา “การศึกษาขั้นพื้นฐานวิถีใหม่ วิถีคุณภาพ” ใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความปลอดภัย ด้านโอกาส ด้านคุณภาพ และด้านประสิทธิภาพ และเพื่อเป็นการต่อยอดพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็น “วิถีนาค วิถีคุณภาพ” จึงกำหนดนโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความปลอดภัย ด้านโอกาสและการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ด้านคุณภาพ และด้านประสิทธิภาพ จากการผลการพัฒนาการศึกษาของไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องการพัฒนายกระดับการศึกษาให้เป็นโรงเรียนคุณภาพ ให้เป็นโรงเรียนที่เป็นศูนย์รวมการศึกษาที่มีคุณภาพ และใช้ทรัพยากรร่วมกัน โดยมีจุดเน้น 8 ด้าน 1) ความปลอดภัยของผู้เรียน 2) ระบบประกันคุณภาพ 3) หลักสูตรฐานสมรรถนะ 4) การพัฒนาครู 5) การเรียนการสอน 6) การวัดและการประเมินผล 7) การนิเทศ และ 8) Big Data และสร้างโอกาสให้นักเรียนเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ และลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) จึงเกิดเป็นโครงการโรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 มีการขับเคลื่อนนโยบายโรงเรียนคุณภาพ ตามนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ที่ต้องการยกระดับรายได้ของทุกจังหวัดทั่วประเทศด้วยการยกระดับการศึกษา โดยบริบทจัดการโรงเรียนใน 3 รูปแบบ คือ โรงเรียนคุณภาพของชุมชน โรงเรียนมัธยมดีสี่มุมเมือง และโรงเรียน

Stand alone เนื่องจากสถานการณ์มีจำนวนเด็กนักเรียนลดลง แต่จำนวนโรงเรียนขนาดเล็กเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและเด็กขาดโอกาสทางการศึกษา จึงมีความจำเป็นในการสร้างโรงเรียนคุณภาพของชุมชนให้เกิดขึ้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 มีโรงเรียนคุณภาพต้นแบบ ที่มีการควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กมาเรียนร่วมกันที่โรงเรียนหลัก

ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจะนำความสำเร็จและเสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษาให้เกิดขึ้น ภายในสถานศึกษา การสร้างคุณภาพการศึกษาจะก่อให้เกิดความเชื่อมั่น ความมั่นใจให้กับผู้รับบริการทั้ง นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม ส่วนรวม การบริหารจัดการย่อมก่อให้เกิดมิติแห่งความเป็นเลิศในระบบการจัดการศึกษา ยุคใหม่ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีปัจจัยและองค์ประกอบหลายอย่าง ดำเนินการเพื่อส่งผลต่อความสำเร็จของ องค์การได้ในที่สุด ผู้บริหารโรงเรียนจึงมีความสำคัญยิ่งที่ต้องกำหนด ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ สูงสุด ให้เกิดการพัฒนาคูณภาพการบริหารจัดการองค์การ ซึ่งการทำให้เป็นโรงเรียนมีคุณภาพก้าวสู่ความเป็นเลิศ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องตระหนักและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาอย่างมี ประสิทธิภาพโดยต้องมีวิสัยทัศน์ กว้างไกล กำหนดยุทธศาสตร์ การบริหารสถานศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรมสามารถ จัดระบบการบริหารสถานศึกษา ให้มีประสิทธิภาพ และจะต้องมีการประเมินผลการปฏิบัติงานให้เป็นระบบโดยเฉพาะ การพิจารณาจากองค์ประกอบ การบริหารจัดการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียน โรงเรียนคุณภาพ ในปีการศึกษา 2564 รับรางวัล IQA AWARD เป็นสถานศึกษาที่มีระบบและกลไกการบริหารจัดการคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประกัน คุณภาพ ระดับดีเด่น (ประเภทสถานศึกษาขนาดเล็ก) จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ขอนแก่น เขต 4 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนต้นแบบการจัดการเชิงรุก (Active Learning) เพื่อพัฒนา สมรรถนะผู้เรียน 14 ด้าน ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 ปีการศึกษา 2566 รับโล่รางวัล เป็นสถานศึกษาต้นแบบการประกันคุณภาพระดับห้องเรียน

จากข้อมูลสารสนเทศเห็นได้ว่า โรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพ ทำให้ผู้วิจัย มีความสนใจที่ศึกษาปรากฏการณ์ปัญหา อุปสรรค และแนวทาง การบริหารที่มุ่งสู่การเป็นสถานศึกษาที่เป็นเลิศของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น แบบกรณีศึกษา และ ศึกษาการบริหารสถานศึกษาที่ดีมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้สถาน ศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาในสภาพการเปลี่ยนแปลงของปัจจุบัน การพัฒนารูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ อันจะเป็นประโยชน์ ในด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพทางการศึกษา พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาอย่างต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืน โดยรวมของประเทศต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปรากฏการณ์การบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4: กรณีศึกษา
2. เพื่อเสนอแนวทางในการบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4: กรณีศึกษา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปรากฏการณ์การบริหารและหาแนวทางในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. กรณีศึกษา ในครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 โดยจะทำการศึกษาปรากฏการณ์การบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 ว่าเป็นอย่างไร มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีแนวทางในการบริหารโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศอย่างไร
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาปรากฏการณ์การบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ ตามองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้ 1) ด้านการวางแผนกลยุทธ์ 2) ด้านการมุ่งเน้นบุคลากร 3) ด้านการบริหาร 4) ด้านการนำองค์กร 5) ด้านการมุ่งเน้นผู้เรียน แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น
3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study Approach) ซึ่งผู้วิจัยเลือก คือ โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 โดยมีผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ซึ่งเลือกมาแบบเจาะจง (Purposive Selected) ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน บุคลากร ในโรงเรียน จำนวน 23 คน
4. ขอบเขตด้านระยะเวลา ในการศึกษาครั้งนี้ ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2566
5. การสร้างเครื่องมือ มีตอนดังนี้ 1) ศึกษาเอกสาร บทความ ทฤษฎี และงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ 2) นำข้อมูลที่ได้จากข้อที่ 1 มาสรุปเพื่อสร้างประเด็นคำถาม ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยซึ่งผู้วิจัยได้บูรณาการแนวคิดของ Thomas J. Peters and Robert H. Waterman (1982) และสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยของตนเอง เพื่อจัดทำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างจำนวน 2 ชุด

6. ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ จากข้อมูลแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น ผู้วิจัยนำเอาแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ความตรง ประเด็นข้อค้นหาและความถูกต้องของข้อความ หลังจากนั้นนำมาปรับปรุงให้ถูกต้องตรงประเด็นของข้อสัมภาษณ์ แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความชัดเจนของข้อความ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

7. การเก็บข้อมูลการวิจัย มีขั้นตอนดังนี้ 1) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาคุณภาพหรือแผนกลยุทธ์ แผนปฏิบัติการโรงเรียน คู่มือมาตรฐานการปฏิบัติงาน เอกสารหลักสูตรสถานศึกษา บันทึกข้อมูล เอกสารรายงานต่างๆ ข้อมูลสารสนเทศต่างๆ ของโรงเรียน 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หรือการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน บุคลากรฝ่ายบริหาร และหัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา 3) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) และสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยจะสังเกตตามสถานการณ์ที่เหมาะสมว่าควรมีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมตามความเหมาะสมของปรากฏการณ์ สถานการณ์และสิ่งที่จะสังเกต การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม 4) วิจัยบันทึกข้อมูลการสังเกตในเชิงพรรณนาโดยไม่ใส่ความรู้สึก ความคิดเห็นลงในบันทึกภาคสนาม (Field notes) อย่างเป็นระบบ

8. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) การตรวจสอบความเที่ยงของข้อมูลโดย 1) การวิเคราะห์ข้อมูล (Information Analysis) 2) การวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นข้อความซ้ำกันและคล้ายกัน (Categories) 3) การจัดหมวดหมู่ของข้อมูล (Categorize Data) 4) นำข้อมูลทั้งหมดมาแปลความหมายของข้อมูล (Interpreting Data)

4. สรุปผลการวิจัย

ในการวิจัยการบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4: กรณีศึกษา สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ปรากฏการณ์ปัจจุบันของการนำรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ ตามองค์ประกอบการบริหารสู่ความเป็นเลิศ 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1.1 ด้านการวางแผนกลยุทธ์ การวางแผนกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนคุณภาพ มีการวางแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน คณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา คือ คณะครู ผู้แทนนักเรียน ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษา ในการระดมความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ข้อมูลความต้องการของผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งข้อมูลสภาพปัจจุบันของโรงเรียนในการดำเนินการจัดทำกลยุทธ์มาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้ง

ภายนอก ภายในและประเมินสถานภาพสถานศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้มากำหนดทิศทางของสถานศึกษา สร้างวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายและนำมาสู่การกำหนดกลยุทธ์สถานศึกษา ด้วยการระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของสถานศึกษา ทำให้มีข้อมูลในการกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายที่ถูกสร้างขึ้นมาบน จุดแข็งของสถานศึกษา และสามารถกำหนดกลยุทธ์ที่มุ่งเอาชนะอุปสรรคทางสภาพแวดล้อมหรือลดจุดอ่อนของสถานศึกษาให้มีน้อยที่สุด ภายใต้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมนั้น จะต้องวิเคราะห์ทั้งสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกโรงเรียน

1.2 ด้านการมุ่งเน้นบุคลากร ผู้บริหารมีกระบวนการทำงานของระบบบริหารงานบุคลากร มี 2 ด้าน คือด้านที่ 1 สภาพแวดล้อมของบุคลากร ประกอบด้วย 1) ความสามารถ ทักษะ มีการประเมินความสามารถของบุคลากร ทักษะ สมรรถนะ อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง มีการนิเทศติดตามบุคลากร อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง และบุคลากรจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานของตนเอง (SAR) ปีการศึกษา ละ 2 ครั้ง 2) ความสำเร็จของงาน การทำงานโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จ โดยมีการมอบหมายงานที่เหมาะสมกับทักษะและความสามารถของบุคลากรแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงานของสถานศึกษา 3) บรรยากาศการทำงาน สภาพแวดล้อมในการทำงานเอื้อต่อการปฏิบัติงาน โดยบุคลากรทำงานตามความสามารถและความเหมาะสม 4) นโยบายและสิทธิประโยชน์ของบุคลากร กำหนดนโยบายให้บุคลากรปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและบรรลุเพื่อความก้าวหน้าในวิชาชีพ ได้รางวัลที่โรงเรียนกำหนด ด้านที่ 2 ความผูกพันของบุคลากร ประกอบด้วย 1) วัฒนธรรมโรงเรียน มีระบบอาวุโส มีความรักในโรงเรียน มีความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยยึดหลักการทำงานเป็นทีม 2) การบริหารให้เกิดผลงาน ผู้บริหารยึดหลักการกระจายอำนาจ โดยการมีการวางแผนเตรียมการ การมอบหมายงาน การกระตุ้นให้มีศักยภาพในการทำงาน การควบคุม นิเทศติดตาม และการส่งเสริมให้มีการปรับปรุงผลงานอย่างต่อเนื่อง

1.3 การบริหาร ผู้บริหารโรงเรียนได้บริหารจัดการเพื่อให้ โรงเรียนมุ่งสู่ความเป็นเลิศตามกลยุทธ์ที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการบริหาร และการจัดการด้านทรัพยากรบุคคล และด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ได้นำกระบวนการบริหารงานด้วยแนวความคิดของการบริหารวงจรการบริหารงานคุณภาพขององค์กร (PDCA) คือ วางแผน-ปฏิบัติ-ตรวจสอบ-ปรับปรุงการดำเนินกิจกรรม และให้มีการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การควบคุมค่าใช้จ่าย การบริหารจัดการภาคีเครือข่ายพันธมิตรของโรงเรียน ความพร้อมต่อภาวะฉุกเฉินและความปลอดภัย และการจัดการนวัตกรรม

1.4 การนำองค์กร ผู้บริหารโรงเรียนคุณภาพ การกำหนดนโยบายและส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศอย่างต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืน โดยวิสัยทัศน์ ค่านิยมและพันธกิจ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าประสงค์ และผู้บริหารนั้นได้มีการดำเนินการการมีส่วนร่วมของนักเรียน

ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้บริหารโรงเรียนวิเคราะห์ SWOT ให้ครอบคลุมสภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน เกิดสร้างความยั่งยืนขององค์กรโดยการกำหนด ทิศทางโรงเรียนเป็นโครงสร้างการบริหารโรงเรียนออกเป็น 4 กลุ่มงาน ได้แก่ กลุ่มบริหารงานวิชาการ กลุ่มบริหารงานงบประมาณ กลุ่มบริหารงานทั่วไป กลุ่มบริหารงานบุคคล ผู้บริหารมีการสื่อสารและการปฏิบัติงานของโรงเรียน อาทิ การสื่อสารวิสัยทัศน์ การกระจายอำนาจ ยึดหลักการจูงใจให้ทำงาน การมอบหมายงานให้บุคลากรให้ทำงานเป็นทีม นอกจากนั้นได้มีแนวทางการจัดการบริหารโรงเรียน โดยผู้บริหารนั้นต้องปฏิบัติก่อนทำงานเสมอ กระจายอำนาจให้หัวหน้างานเป็นผู้ในระดับการปฏิบัติ นำนโยบายสู่การปฏิบัติ ปฏิบัติงานที่ชัดเจนเพื่อที่จะนำไปปฏิบัติเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นำนโยบายสู่การปฏิบัติปฏิบัติงานที่ชัดเจนเพื่อที่จะนำไปปฏิบัติเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยยึดหลักการประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายและจริยธรรม อาทิ ปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี ใช้หลักธรรมาภิบาล ในการบริหารจัดการทุกกลุ่มงาน มีความรับผิดชอบต่อสังคม ส่งเสริมสนับสนุนชุมชนที่สำคัญ ร่วมเรียนรู้ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

1.5 การมุ่งเน้นผู้เรียน โรงเรียนมีการกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายการจัดการศึกษา จัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรสถานศึกษา โดยใช้หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และทิศทางการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นผู้เรียนตามแนวทางของโรงเรียน คุณภาพ ปรับปรุงพัฒนา หลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนเน้น 3 ภาษา ห้องเรียน “อัจฉริยภาพทาง ภาษา “โปรแกรม LG (Language Genius)” สร้างห้องปฏิบัติการที่มีคุณภาพให้ครบทุกกลุ่มสาระ พัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้วิทยาการคำนวณ ได้แก่ วิทยาการคอมพิวเตอร์ (Computer Science) เทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) และการรอบรู้เรื่องดิจิทัล (Digital literacy) จัดกิจกรรม ส่งเสริมความสามารถในการเรียนการสอนเน้น 2 ภาษาตั้งแต่ระดับอนุบาล-ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นไป ใช้ในการสื่อสารเพื่ออาชีพ และเป็นแบบอย่างที่เป็นเลิศได้ จัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเป็นชุมชนแห่ง การเรียนรู้โดยแนวคิดโรงเรียนเป็นแหล่งชุมชนแห่งการเรียนรู้ (School as Learning Community: SLC) เพื่อพัฒนาสมรรถนะพลเมืองรุ่นใหม่โดยมุ่งให้นักเรียนเกิดทักษะอาชีพได้ โดยพัฒนาเป็น “ห้องเรียน โปรแกรมแห่งทักษะอาชีพ” หลักสูตรการสอนเน้นส่งเสริมด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ มีห้องเรียนพิเศษ สำหรับนักเรียนที่มีความสามารถอัจฉริยะด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์เป็นห้องเรียนโปรแกรมอัจฉริยะ ภาพทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์: STMG (Science Technology and Mathematics)

2. แนวทางในการบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ ผลการวิจัยในแต่ละส่วน มีดังนี้

2.1 ผู้อำนวยการโรงเรียนในฐานะผู้นำสูงสุดของโรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญต่อ การนำองค์กร โดยจะต้องรู้และเข้าใจบริบทของโรงเรียนที่มีความท้าทายในภาพรวม เช่น สภาพแวดล้อมของโรงเรียน ความพร้อมด้านอาคาร สถานที่ สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ งบประมาณ ความรู้ความ

สามารถของครู บุคลากร ผู้บริหาร หลักสูตรและแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนกิจกรรมเสริมที่จัดให้กับผู้เรียน เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจกำหนดทิศทางการพัฒนาโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ โดยผู้อำนวยการโรงเรียน จะต้องดำเนินการให้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ของโรงเรียนจากการมีส่วนร่วมของนักเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

2.2 ผู้อำนวยการโรงเรียนและบุคลากรฝ่ายบริหารควรมีการสื่อสาร สร้างความเข้าใจกับ นักเรียนเกี่ยวกับ วิสัยทัศน์ ค่านิยมในการบริหารโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ ควรมีการสำรวจความต้องการ ของนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ในการกำหนด หลักสูตรต่างๆ เพื่อส่งเสริมความสามารถของนักเรียนด้าน ต่างๆ ที่หลากหลาย ทั้งด้านวิชาการ ดนตรี กีฬา

2.3 ผู้อำนวยการโรงเรียนและบุคลากรฝ่ายบริหารจะต้องนำวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยม ทิศทางการพัฒนาโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ มาดำเนินการให้มีกระบวนการพัฒนากลยุทธ์ กระบวนการ วางแผนกลยุทธ์ การสร้างนวัตกรรม การวางแผนกลยุทธ์ที่ดีจะต้องใช้ข้อมูลจากความต้องการของผู้เรียน

2.4 โรงเรียนควรเน้นการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เช่น การรับฟังความ คิดเห็นของผู้เรียนในปัจจุบันและผู้เรียนที่จะเข้าเรียนใหม่ในอนาคต ความพึงพอใจของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ข้อมูลเทียบกับคู่แข่ง การสร้างความผูกพันต่อผู้เรียน ผู้ปกครอง เช่น การพัฒนาหลักสูตร การจัด กิจกรรมเสริม หรือบริการเสริมที่นอกเหนือจากหลักสูตร การจัดกลุ่มผู้เรียนตามความสามารถพิเศษ ความเป็นเลิศ หรืออัจฉริยภาพที่โดดเด่นของผู้เรียน

2.5 ในการจัดแผนกลยุทธ์ผู้บริหารจะต้องนำข้อมูลด้านการพัฒนาบุคลากรมาเป็นฐานใน การกำหนดกลยุทธ์เพื่อพัฒนาขีดความสามารถและอัตรากำลังของบุคลากร และบริหารจัดการให้เกิดผล การปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปธรรม การสร้างวัฒนธรรมองค์กร การพัฒนาระบบการเรียนรู้ ตลอดจนความ ก้าวหน้าในอาชีพของครูและบุคลากร

2.6 ผู้บริหารควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสมรรถนะและขีดความสามารถของบุคลากร ให้มีความพร้อมที่จะปฏิบัติงาน และจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ เพื่อส่งผลต่อผลลัพธ์ด้านผู้เรียน ที่เป็นเลิศ

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. ปรากฏการณ์ปัจจุบันของการนำรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4: กรณีศึกษา เนื่องจากสภาพความเป็นจริงเรื่อง การบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ มีการดำเนินการตามองค์ประกอบ ดังนี้ คือ 1) ด้านการวางแผน กลยุทธ์ การวางแผนกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนคุณภาพ มีการวางแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนาการบริหาร

จัดการศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน คณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา คือ คณะครู ผู้แทนนักเรียน ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษา ในการระดมความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ข้อมูลความต้องการของผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งข้อมูลสภาพปัจจุบันของโรงเรียนในการดำเนินการจัดทำกลยุทธ์มาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและประเมินสภาพสถานศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้มากำหนดทิศทางของสถานศึกษา สร้างวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายและนำมาสู่การกำหนดกลยุทธ์สถานศึกษา ด้วยการระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของสถานศึกษา ทำให้มีข้อมูลในการกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายที่ถูกสร้างขึ้นมาบนจุดแข็งของสถานศึกษา และสามารถกำหนดกลยุทธ์ที่มุ่งเอาชนะอุปสรรคทางสภาพแวดล้อมหรือลดจุดอ่อนของสถานศึกษาให้มีน้อยที่สุด ภายใต้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมนั้น จะต้องวิเคราะห์ทั้งสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกโรงเรียน สอดคล้องกับชนิดา ปากหวาน (2565) ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาแนวทางการบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ ผลการศึกษพบว่า ด้านการวางแผนกลยุทธ์ ควรมีแนวทางในการบริหาร ดังนี้ โรงเรียนควรมีการวางแผนทิศทางของสถานศึกษา โดยการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน มีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม โดยพิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา กำหนดแผนกลยุทธ์ โดยพิจารณาความเหมาะสม และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง นำแผนกลยุทธ์ไปปฏิบัติ โดยดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้ คำนึงถึงโครงสร้างและวัฒนธรรมของสถานศึกษา เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จและเกิดความเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ มีการควบคุมแผนกลยุทธ์ให้มีการดำเนินการที่ถูกต้อง 2) ด้านการมุ่งเน้นบุคลากร ผู้บริหารมีกระบวนการทำงานของระบบบริหารงานบุคลากร มี 2 ด้าน คือด้านที่ 1 สภาพแวดล้อมของบุคลากร ประกอบด้วย 1) ความสามารถ ทักษะ มีการประเมินความสามารถของบุคลากร ทักษะ สมรรถนะ อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง มีการนิเทศติดตามบุคลากร อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง และบุคลากรจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานของตนเอง (SAR) ปีการศึกษาละ 2 ครั้ง 2) ความสำเร็จของงาน การทำงานโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จ โดยมีการมอบหมายงานที่เหมาะสมกับทักษะและความสามารถของบุคลากรแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงานของสถานศึกษา 3) บรรยากาศการทำงาน สภาพแวดล้อมในการทำงานเอื้อต่อการปฏิบัติงาน โดยบุคลากรทำงานตามความสามารถและความเหมาะสม 4) นโยบายและสิทธิประโยชน์ของบุคลากร กำหนดนโยบายให้บุคลากรปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและบรรลุเพื่อความก้าวหน้าในวิชาชีพ ได้รางวัลที่โรงเรียนกำหนด ด้านที่ 2 ประกอบด้วย 1) วัฒนธรรมโรงเรียน มีระบบอาวุโส มีความรักในโรงเรียน มีความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยยึดหลักการทำงานเป็นทีม 2) การบริหารให้เกิดผลงาน ผู้บริหารยึดหลักการกระจายอำนาจ โดยการมีการวางแผนเตรียมการ การมอบหมายงาน การกระตุ้นให้มีศักยภาพในการทำงาน การควบคุม นิเทศติดตาม และการส่งเสริมให้มีการปรับปรุงผลงานอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับสมกิต บุญยะโพธิ์ (2555)

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เป็นเลิศ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนมีการให้รางวัลแก่บุคลากรที่มีผลงานดีเด่น ทั้งในรูปแบบของตัวเงินและไม่เป็นตัวเงินแบบกลุ่มและแบบบุคคล เช่น การให้เงินรางวัล การให้โล่หรือเกียรติบัตร การสื่อสารให้บุคลากรอื่นๆ ได้รับทราบและนำเสนอผลงาน โรงเรียนมีการประเมินความจำเป็นขีดความสามารถและอัตรากำลังบุคลากร ด้านทักษะ ด้านสมรรถนะและอัตรากำลังของบุคลากร จำนวนครู และบุคลากรที่เหมาะสม ชนิดา ปากหวาน (2565) ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาแนวทางการบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร พบว่า ด้านการมุ่งเน้นบุคลากร เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์และนำข้อคิดเห็นไปปฏิบัติเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานของสถานศึกษาให้ดียิ่งขึ้น มีการสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้ หรือทักษะระหว่างบุคลากรภายในสถานศึกษา มีการมอบหมายงานที่เหมาะสมกับทักษะและความสามารถของบุคลากรแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงานของสถานศึกษา มีระบบส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาความรู้ ทักษะและความสามารถอย่างสม่ำเสมอ มีการส่งเสริมด้านสุขภาพอนามัย ความปลอดภัยให้กับบุคลากร โดยการปรับปรุงสภาพแวดล้อม สุขลักษณะในการทำงานให้มีความเหมาะสมเอื้อต่อการปฏิบัติงาน มีการประเมินผลบุคลากรและมอบรางวัลการปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าและเป็นขวัญกำลังใจให้กับบุคลากร 3) การบริหาร ผู้บริหารโรงเรียนได้บริหารจัดการเพื่อให้โรงเรียนมุ่งสู่ความเป็นเลิศตามกลยุทธ์ที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการบริหารและการจัดการด้านทรัพยากรบุคคล และด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ได้นำกระบวนการบริหารงานด้วยแนวความคิดของการบริหารวงจรการบริหารงานคุณภาพขององค์กร (PDCA) คือ วางแผน-ปฏิบัติ-ตรวจสอบ-ปรับปรุงการดำเนินงาน และให้มีการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การควบคุมค่าใช้จ่าย การบริหารจัดการภาคีเครือข่ายพันธมิตรของโรงเรียน ความพร้อมต่อภาวะฉุกเฉิน และความปลอดภัยและการจัดการวินัยการ สอดคล้องกับสมกิต บุญยะโพธิ์ (2555) รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เป็นเลิศ พบว่า ศึกษาความต้องการ ความคาดหวังและความนิยมของนักเรียนผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลซึ่งนำมาสู่การออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่สนองความต้องการและความคาดหวังเหล่านั้น มีการเตรียมความพร้อม การป้องกันอุบัติเหตุ อัคคีภัย ภาวะฉุกเฉินของนักเรียน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อย่างมีประสิทธิภาพ มีการประเมินความพึงพอใจและความผูกพันของนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อโรงเรียน เพื่อนำข้อมูลสารสนเทศไปปรับปรุงโรงเรียน รับฟังความคิดเห็นของนักเรียน ผู้ปกครองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาประกอบในการจัดทำแผนการศึกษา และแผนปฏิบัติการของโรงเรียนทั้งในอดีตและปัจจุบัน มีการติดตามและประเมินผลนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านคุณภาพ ด้านการบริหาร เพื่อรวบรวมข้อมูลย้อนกลับและนำไปปรับปรุงแก้ไขในการทำงานต่อไปได้ มีกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ รวดเร็ว และมี

ประสิทธิภาพทำให้นักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดความมั่นใจในการมารับบริการ พัฒนาระบบสารสนเทศ มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้บริการนักเรียน ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องทราบเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอ มีความร่วมมือกับเครือข่ายทางการศึกษา (ผู้ปกครอง กลุ่มโรงเรียนสมาคมหรือชมรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา) ในการแสวงหาความร่วมมือในการสนับสนุนการศึกษาของโรงเรียน มีกิจกรรมที่ทำให้ผู้ปกครองและชุมชนได้รับความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียน 4) การนำองค์กร ผู้บริหารโรงเรียนคุณภาพ การกำหนดนโยบายและส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศอย่างต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืน โดยวิสัยทัศน์ ค่านิยมและพันธกิจ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าประสงค์ และผู้บริหารนั้นได้มีการดำเนินการการมีส่วนร่วมของนักเรียน ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้บริหารโรงเรียนวิเคราะห์ SWOT ให้ครอบคลุมสภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน เกิดสร้างความยั่งยืนขององค์กรโดยการกำหนดทิศทางโรงเรียนเป็นโครงสร้างการบริหารโรงเรียนออกเป็น 4 กลุ่มงาน ได้แก่ กลุ่มบริหารงานวิชาการ กลุ่มบริหารงานงบประมาณ กลุ่มบริหารงานทั่วไป กลุ่มบริหารงานบุคคล ผู้บริหารมีการสื่อสารและการปฏิบัติงานของโรงเรียน อาทิ การสื่อสารวิสัยทัศน์ การกระจายอำนาจ ยึดหลักการจูงใจให้ทำงาน การมอบหมายงานให้บุคลากรให้ทำงานเป็นทีม นอกจากนั้นได้มีแนวทางการจัดการบริหารโรงเรียน โดยผู้บริหารนั้นต้องปฏิบัติก่อนทำงานเสมอ กระจายอำนาจให้หัวหน้างานเป็นผู้ในระดับการปฏิบัติ นำนโยบายสู่การปฏิบัติปฏิบัติงานที่ชัดเจนเพื่อที่จะนำไปปฏิบัติเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีความรับผิดชอบต่อสังคม ส่งเสริมสนับสนุนชุมชนที่สำคัญ ร่วมเรียนรู้อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน สอดคล้องกับชนิดาปากหวาน (2565) แนวทางการบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนขนาดเล็ก สามารถพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ พบว่า ด้านการนำองค์กร มีแนวทางการดำเนินการ มีการกำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทางการดำเนินงานของสถานศึกษาที่ชัดเจน มีการสื่อสาร สร้างความเข้าใจในทิศทางการดำเนินงานของสถานศึกษา มีการสร้างบรรยากาศที่ดี เอื้อต่อการปฏิบัติงานในสถานศึกษาผู้บริหารมีภาวะผู้นำรวมถึงการประพุดิตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งด้านบุคลิกภาพและการปฏิบัติงานผู้บริหารให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคม โดยคำนึงถึงผลกระทบในเชิงลบต่อสังคมมีการประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษาเพื่อปรับปรุงและแก้ไขการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น 5) การมุ่งเน้นผู้เรียน โรงเรียนมีการกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายการจัดการศึกษา จัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรสถานศึกษา โดยใช้หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และทิศทางการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นผู้เรียนตามแนวทางของโรงเรียนคุณภาพ ปรับปรุงพัฒนา หลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนเน้น 3 ภาษา ห้องเรียน อัจฉริยภาพทางภาษา “โปรแกรม LG (Language Genius)” สร้างห้องปฏิบัติการที่มีคุณภาพให้ครบทุกกลุ่มสาระ พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้วิทยาการคำนวณ ได้แก่ วิทยาการคอมพิวเตอร์ (Computer Science) เทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) และ

การรอบรู้เรื่องดิจิทัล (Digital literacy) จัดกิจกรรมส่งเสริมความสามารถในการเรียนการสอนเน้น 2 ภาษา ตั้งแต่ระดับอนุบาล-ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นไปใช้ในการสื่อสารเพื่ออาชีพ และเป็นแบบอย่างที่เป็นเลิศได้ จัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้โดยแนวคิดโรงเรียนเป็นแหล่งชุมชนแห่งการเรียนรู้ (School as Learning Community: SLC) เพื่อพัฒนาสมรรถนะพลเมืองรุ่นใหม่โดยมุ่งให้นักเรียนเกิดทักษะอาชีพได้ โดยพัฒนาเป็น “ห้องเรียนโปรแกรมแห่งทักษะอาชีพ” หลักสูตรการสอนเน้นส่งเสริมด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ มีห้องเรียนพิเศษ สำหรับนักเรียนที่มีความสามารถอัจฉริยะด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์เป็นห้องเรียนโปรแกรมอัจฉริยะภาพทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์: STMG (Science Technology and Mathematics) สอดคล้องกับชนิตา ปากหวาน (2565) แนวทางการบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนขนาดเล็ก ผลการศึกษาพบว่า ด้านการมุ่งเน้นผู้เรียน ควรมีแนวทางในการบริหารโรงเรียน มีการจัดทำระบบฐานข้อมูลสารสนเทศของนักเรียน ควรจัดหลักสูตรสถานศึกษาที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน จัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคลเพื่อทราบถึงสภาพปัญหาของนักเรียน มีการสำรวจ ความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน จัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน มีการประเมินความพึงพอใจของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน นำผลที่ได้จากการประเมินมาปรับปรุงกระบวนการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งควรมีการประเมินผล การดำเนินงานของสถานศึกษาเพื่อปรับปรุงและแก้ไขการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น

2. แนวทางการบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4: กรณีศึกษา จะต้องให้ความสำคัญต่อการนำองค์กร โดยจะต้องรู้และเข้าใจบริบทของโรงเรียนที่มีความท้าทายในภาพรวม เช่น สภาพแวดล้อมของโรงเรียน ความพร้อมด้านอาคารสถานที่ สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ งบประมาณ ความรู้ความสามารถของครู บุคลากร ผู้บริหาร หลักสูตรและแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนกิจกรรมเสริมที่จัดให้กับผู้เรียน เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจกำหนดทิศทางการพัฒนาโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ โดยผู้อำนวยการโรงเรียนจะต้องดำเนินการให้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยมร่วมของโรงเรียนจากการมีส่วนร่วมของนักเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ผู้อำนวยการโรงเรียนและบุคลากรควรมีการสื่อสาร สร้างความเข้าใจกับนักเรียนเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ ค่านิยมในการบริหารโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ ควรมีการสำรวจความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ในการกำหนด หลักสูตรต่างๆ ผู้อำนวยการโรงเรียนและบุคลากรจะต้องนำวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยม ทิศทางการพัฒนาโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ มาดำเนินการให้มีกระบวนการพัฒนากลยุทธ์ กระบวนการวางแผนกลยุทธ์ การสร้างนวัตกรรม การดำเนินการที่สอดคล้องกับระบบงานของโรงเรียน สอดคล้องกับ Dhimitri, Bello and Dollija (2012, pp. 14-23) ได้ศึกษาการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ ในรัฐบาลแอลเบเนีย: กรณีศึกษาเขตเทศบาลเมืองคอกา วัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อประเมินภาพรวมในสถานการณ์ของรัฐบาลท้องถิ่น ด้านการดำเนินงานในอนาคตในการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ พบว่า การ

มีความรู้ที่ดีในการวางแผนกลยุทธ์ ทำให้สามารถกำหนดวิสัยทัศน์ แผนกลยุทธ์เป็นเครื่องมือในการตัดสินใจในการทำงานที่ตอบสนองระดับความพร้อมในการทำงาน ขณะที่การพัฒนาวิสัยทัศน์เป็นส่วนหนึ่งของแผนกลยุทธ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นการสนับสนุนการทำงานของพนักงานและสมาชิกสภา แผนกลยุทธ์คือเครื่องมือการบริหารจัดการการพัฒนาและการนำแผนกลยุทธ์ วิสัยทัศน์และเป้าหมายมีความสำคัญต่อภาวะผู้นำองค์กร และการบริหารที่น้อยลง คุณสมบัติของการบริหารคือการทำสัญญาที่สำคัญกับลูกจ้างแม้ไม่มีผลตอบแทนสูงใจในการทำงาน การประสานงานเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาไปสู่เป้าหมายของการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ การประเมินผลเป็นเครื่องมือแบบใหม่ที่สามารถเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารจัดการและการวิเคราะห์แผนการทำงานเป็นการพัฒนาระบบการทำงานให้มีคุณภาพมากขึ้น

การวางแผนกลยุทธ์ที่ดีจะต้องใช้ข้อมูลจากความต้องการของผู้เรียน ควรเน้นการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เช่น การรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนในปัจจุบันและผู้เรียนที่จะเข้าเรียนใหม่ในอนาคต ความพึงพอใจของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ข้อมูลเทียบกับคู่แข่ง การสร้างความผูกพันต่อผู้เรียน ผู้ปกครอง เช่น การพัฒนาหลักสูตร การจัดกิจกรรมเสริม หรือบริการเสริมที่นอกเหนือจากหลักสูตร การจัดกลุ่มผู้เรียนตามความสามารถพิเศษ ความเป็นเลิศ หรืออัจฉริยภาพที่โดดเด่นของผู้เรียน การจัดระบบสารสนเทศ การใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการความรู้และการเรียนขององค์กร ผู้บริหารควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสมรรถนะและขีดความสามารถของบุคลากรให้มีความพร้อมที่จะปฏิบัติงาน และจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ เพื่อส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์ด้านผู้เรียนที่เป็นเลิศ สอดคล้องกับพุทธิภา เหล็กคงสันเทียะ (2562) ทำวิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา พบว่า 1) องค์ประกอบการบริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31 มี 5 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านคุณภาพนักเรียน (2) ด้านคุณภาพครู (3) ด้านคุณภาพการจัดการศึกษา (4) ด้านการบริหารหลักสูตรและ (5) ด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วมระดับการบริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายชื่ออยู่ในระดับมาก 2) รูปแบบการบริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31 มีองค์ประกอบ ได้แก่ (1) ด้านคุณภาพนักเรียน (2) ด้านคุณภาพครู (3) ด้านคุณภาพการจัดการ (4) ด้านการบริหารหลักสูตร และ (5) ด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วม และ 3) ผลการตรวจสอบรูปแบบการบริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31 พบว่า ประสิทธิภาพของรูปแบบที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสมและเป็นไปได้โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้านสถานศึกษาจะถูกตรวจสอบโดยการทบทวนว่าการพัฒนาโดยภาพรวมของนักเรียนเป็นอย่างไรเกี่ยวกับผลผลิตทางการศึกษา

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ควรส่งเสริมและพัฒนาผู้นำระดับสูงในการกำหนดทิศทาง วิสัยทัศน์ ของโรงเรียนที่มุ่งเน้นคุณภาพผู้เรียน มีการสื่อสารทิศทางวิสัยทัศน์สู่การปฏิบัติ และสร้างแรงจูงใจ กระตุ้นบุคลากรมีส่วนร่วมในการทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ

1.2 ควรมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้มีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ ร่วมกัน และการเรียนรู้รายบุคคล ซึ่งจะเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จและส่งผลให้เกิดมูลค่าเพิ่มให้แก่ผู้เรียน

1.3 โรงเรียนควรมีแนวคิดที่มุ่งการพัฒนาโรงเรียนให้มีความยั่งยืน มุ่งอนาคตอย่างจริงจัง และสร้างความผูกพันในระยะยาวกับผู้เรียน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้รับบริการ

1.4 โรงเรียนควรมีการแสวงหา สร้าง พัฒนา และใช้องค์ความรู้และนวัตกรรม เพื่อให้เกิดนวัตกรรมของหลักสูตร การจัดการกระบวนการเรียนรู้และการบริการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้รับบริการ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ

1.5 โรงเรียนควรมีการสร้างระบบบริหารจัดการที่เชื่อมโยงกระบวนการตัวชี้วัดและกิจกรรมต่างๆ ให้มีความสอดคล้องไปในแนวเดียวกัน และบูรณาการเพื่อให้บรรลุผลลัพธ์ของโรงเรียน

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้นหากมีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจะมีประโยชน์ในการอธิบายรูปแบบการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2.2 ควรทำการศึกษาวิจัยและพัฒนา (Research and development) โดยใช้โมเดลที่ได้รับการทดสอบจากงานวิจัยนี้เป็นแนวทาง เพื่อให้ได้โปรแกรมในการฝึกอบรมพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพอันจะส่งผลถึงคุณภาพการศึกษาต่อไป

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ได้วิธีการการบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 มีทั้งหมด 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการวางแผนกลยุทธ์ 2) ด้านการมุ่งเน้นบุคลากร 3) ด้านการบริหาร 4) ด้านการนำองค์กร 5) ด้านการมุ่งเน้นผู้เรียน ดังภาพประกอบต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- ชนิดา ปากหวาน. (2565). การพัฒนาแนวทางการบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พุทธิภา เหล็กคงสันเทียะ. (2562). รูปแบบการบริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31. (ดุชนิพนธ์ปริญญาโท). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สมกิต บุญยโพธิ์. (2555). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนคุณภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- Dhimitri, E., Bello, M. and Dollija, E. (2012). Results based management in Albanian local governments. Case study municipality of Korca. *Manager Journal, Faculty of Business and Administration, University of Bucharest*, 16(1), pp. 14-23.
- Thomas J. Peters and Robert H. Waterman, Jr. (1982). *In Search of Excellence: Lessons from America's Best-Run Companies*. New York: Harper & Row.

หลักพุทธธรรมและธรรมาภิบาลในการเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจ
เพื่อชุมชนในตำบลปงน้อย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย*
Principles of Buddhism and Good Governance in Becoming a
Community Enterprise Entrepreneur in Pong Noi Subdistrict,
Doi Luang District, Chiang Rai

ชาญชัย ฤทธิร่วม และโกมินทร์ วังอ่อน
Chanchai Rittiruum and Gomin Wang-on
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
Chiang Rai Rajabhat University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: wi_chan_cru@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการนำไปสู่การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อชุมชน และ 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับการเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อชุมชน เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้มีอำนาจทำการแทน สมาชิกวิสาหกิจชุมชน ประธานกลุ่มอาชีพ ผู้ประกอบการ ตัวแทนผู้ประกอบการ จำนวน 98 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคูณ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักพุทธธรรมในการนำไปสู่การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อชุมชน พบว่า หลักพรหมวิหาร 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.22$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านมูทิตา กรุณา เมตตา และอุเบกขา ส่วนหลักธรรมาภิบาล 6 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.15$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ หลักความคุ้มค่า หลักการมีส่วนร่วม หลักการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม และหลักความโปร่งใส ในการเป็นผู้ประกอบการ

*ได้รับบทความ: 8 กุมภาพันธ์ 2567; แก้ไขบทความ: 22 กุมภาพันธ์ 2567; ตอรับตีพิมพ์: 24 เมษายน 2567
Received: February 8, 2024; Revised: February 22, 2024; Accepted: April 24, 2024

การวิสาหกิจเพื่อชุมชน จำเป็นต้องมีความเป็นผู้นำ มีความสามารถในการบริหารจัดการงานและบริหารคนในกิจการ มีหลักพุทธธรรมในการยึดเหนี่ยวจิตใจนำมาประยุกต์ใช้ในการปกครองด้วยความเป็นธรรม สร้างขวัญกำลังใจในการทำงานให้กับสมาชิก และการเสริมสร้างประสิทธิภาพการทำงานให้ดียิ่งขึ้น

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับการเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อชุมชน พบว่าความสัมพันธ์ระหว่าง 0.67 ถึง 0.77 สัมพันธ์สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งตัวแปรพรหมวิหาร 4 (FSM) มีความสัมพันธ์กับการเป็นผู้ประกอบการเพื่อชุมชน (SE) มากที่สุด โดยค่าความสัมพันธ์เท่ากับ 0.77 รองลงมาคือ ธรรมาภิบาล 6 (GG) มีความสัมพันธ์กับการเป็นผู้ประกอบการเพื่อชุมชน (SE) มีค่าความสัมพันธ์เท่ากับ 0.67 ทำให้ผู้ประกอบการเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม โดยอาศัยหลักพุทธธรรม เพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนเติบโต มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม; หลักธรรมาภิบาล; วิสาหกิจเพื่อชุมชน

Abstract

The purpose of this research is to; 1) study and analyze Buddhist principles leading to community enterprise entrepreneurs and 2) to study the relationship between Buddhist principles and being a community enterprise in Pong Noi Subdistrict, Doi Luang District, Chiang Rai Province. This study is a mix-method research. The 98 samples include Authorized representatives, community enterprise members, directors of occupational class, entrepreneurs, and entrepreneur representatives. The research instruments used in the research include: structured interviews, in-depth interviews, and questionnaires with a reliability of 0.89. Statistics used in the research include percentages, means, standard deviations, multiple regression analysis, and data were analyzed using descriptive methods.

The results of the research found that:

1. Buddhist principles leading to community enterprise entrepreneurs were found to have the 4 Brahmavihara principles overall at a high level. ($\bar{x} = 4.22$) When considering each aspect, it was found that the aspect with the highest mean value was Mudita, Karuna, Metta, and Equanimity. Good governance principles 6 are overall at a high level. ($\bar{x} = 4.15$). When considering each area, it was found that the areas with the highest average values were the principle of value for money, the principle of participation, the principle of responsibility, the rule of law, the principle of morality, and the principle of transparency.

To be a community enterprise entrepreneur, one must have leadership, manage work and people in the business, have Buddhist principles to adhere to and apply in governing with fairness, Build morale in working for members, and enhance work efficiency.

2. The relationship between Buddhist principles and being a community enterprise entrepreneur was found to be between 0.67 and 0.77, consistent with empirical data, with statistical significance at the 0.01 level. The variable of Brahmvihara 4 (FSM) has the highest relationship with community entrepreneurship (SE), with a correlation value of 0.77, followed by good governance 6 (GG) which has the highest relationship with entrepreneurship for the community (SE) has a correlation value of 0.67. Entrepreneurs see the importance of participating in social activities based on Buddhist principles in order to build the community economy, including promoting the community to grow strong and sustainable.

Keywords: Principles of Buddhism; Good Governance; Social Enterprise Entrepreneur

1. บทนำ

การกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่เท่าเทียมของประเทศไทยก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในหลายมิติ ทั้งในส่วนของความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ระหว่างคนจนและคนรวยในระดับสูง ซึ่งมีสาเหตุจากรูปแบบการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ไม่ทั่วถึง อีกทั้งยังพบความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ ความเหลื่อมล้ำในการดำเนินธุรกิจ จากการเจริญเติบโตและกระจุกตัวทางเศรษฐกิจในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) กิจกรรมรายใหญ่ของไทยที่เป็นกำลังหลักในการขับเคลื่อนมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจกระจุกตัวอยู่ในบางพื้นที่ เช่น พื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล เป็นต้น จึงทำให้ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นหรือเศรษฐกิจฐานรากพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศได้ไม่เท่าที่ควร ด้วยปัญหาความเหลื่อมล้ำและปัญหาเชิงพื้นที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นอีกหนึ่งองค์กรที่เข้ามาแก้ปัญหาตั้งแต่ฐานราก เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้มีความพร้อมที่จะพัฒนาสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต (กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2565) และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การที่จะเป็นวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งได้จำเป็นต้องมีผู้นำหรือผู้บริหารที่ดีและเก่ง มีคุณธรรม จริยธรรม ดำเนินธุรกิจอย่างมีเป้าหมาย และมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาชุมชน

การบริหารองค์กรหรือกิจการในสังคมยุคปัจจุบันที่อยู่ในยุคข้อมูลสารสนเทศ กระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีต่างๆ มีอิทธิพลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากหลายด้านในองค์กร ส่งผลให้ทุกองค์การ

ต้องปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเพื่อความคงอยู่ในสังคมได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยต้องเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว (มาลินี สวยคำข้าว, 2565) การเป็นผู้นำหรือผู้บริหารเป็นกันได้ไม่ยากนัก แต่การที่จะรักษาภาวะการเป็นผู้นำ ผู้บริหาร ให้เจริญรุ่งเรืองก่อคุณประโยชน์แก่กิจการหรือสังคมส่วนรวมเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ดังนั้น ผู้บริหารควรมีภาวะผู้นำ มีความสามารถในการจูงใจ ให้คนเกิดความต้องการร่วมงานด้วย และปฏิบัติตามคำสั่ง (พระมหาสหัส จิตสาโร, 2561) ในการบริหารงานของผู้บริหารนอกจากจะมีภาวะผู้นำ ความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการแล้ว สิ่งที่จะสนับสนุนให้ประสบความสำเร็จ ครองใจผู้ปฏิบัติงาน บริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพอีกอย่างหนึ่งคือ ควรมีหลักธรรมและธรรมาภิบาลเป็นหลักยึดเหนี่ยวและแนวทางในการบริหารจัดการต่างๆ เป็นเข็มทิศนำทางในการบริหารงาน ช่วยสร้างสรรค์และส่งเสริมองค์กรให้มีศักยภาพและประสิทธิภาพ

พรหมวิหาร 4 หรือ พรหมวิหารธรรม หนึ่งในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เป็นคำสอนที่เรียบง่าย สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อยุ่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขได้ อีกทั้งยังถือเป็นธรรมะที่ผู้นำควรยึดถือปฏิบัติสำหรับการบริหารองค์กร ซึ่งจะสามารถสร้างความสุขในสังคมการทำงานได้มากยิ่งขึ้น (ไพบูลย์ออนไลน์, 2564) พรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้บริหารที่จะนำมาเป็นแนวทางในการครองคน โดยหลักสำคัญของการบริหารนอกเหนือจากการบริหารงานแล้วนั้น การบริหารคนถือว่เป็นสิ่งสำคัญไม่น้อยไปกว่าการบริหารงาน (นวิรัตน์ ไวยมญู และรพีพรรณ สุวรรณณัฐโชติ, 2560, หน้า 105-113) และธรรมาภิบาล เป็นแนวทางหรือหลักการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทั้งภาครัฐและเอกชน (ศราวุฒิ ดาวกรงแก้ว และคณะ, 2564, หน้า 147-159) ซึ่งประกอบด้วย 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) โดยการนำพรหมวิหาร 4 และธรรมาภิบาล 6 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานขององค์กรหรือกิจการ ถือว่เป็นอีกหนึ่งแนวทางหนึ่งในการนำไปสู่ความสำเร็จ อีกทั้งยังสามารถสร้างกิจการของตนเป็นกิจการที่มีคุณค่ากับสังคมส่วนรวม พัฒนาเศรษฐกิจภายในชุมชน สร้างฐานรากให้เศรษฐกิจของประเทศ

จากการศึกษาบริบทสภาพแวดล้อมตำบลปงน้อย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย ประชาชนมีพื้นฐานการนำหลักพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำรงตนในวิถีชีวิต และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร มีศักยภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาหลายด้าน เช่น ด้านอาหาร ด้านการเกษตร เป็นต้น มีวิสาหกิจชุมชน จำนวน 19 แห่ง กลุ่มอาชีพ 10 กลุ่ม (องค์การบริหารส่วนตำบลปงน้อย, 2566 และกองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2566) ในส่วนของการดำเนินงาน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพที่เกี่ยวกับการแปรรูปทางการเกษตร โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนและสมาชิกในกลุ่ม

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาและวิเคราะห์หลักธรรมและหลักธรรมาภิบาลในการนำไปสู่ผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อชุมชนในตำบลปงน้อย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักธรรมและหลักธรรมาภิบาลในผู้ประกอบการอื่น และใช้เป็นแนวทางในการสร้างผู้ประกอบการเพื่อชุมชน บริหารกิจการด้วยความรู้คู่กับคุณธรรม กระจายผลประโยชน์ให้กับชุมชน ลดความเหลื่อมล้ำ ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการนำไปสู่ผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อชุมชนในตำบลปงน้อย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับการเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อชุมชนในตำบลปงน้อย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้วิจัยได้กำหนดเองและการยึดตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยหรือลักษณะของการวิจัยเป็นหลัก ในการสุ่มตัวอย่างครั้งนี้ เป็นการสุ่มจากตัวอย่างที่มีความเกี่ยวข้องกับเนื้อหางานวิจัยเรื่องนี้โดยตรง และเป็นกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในขอบเขตในพื้นที่ของงานวิจัย เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีความสำคัญที่สามารถที่จะให้ข้อมูลเชิงลึกแก่ผู้วิจัยได้ (กัสม่า กาซ็อน, 2566) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการวิจัย ได้แก่ พระสงฆ์ จำนวน 15 รูป นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 5 คน ตัวแทนผู้มีอำนาจทำการแทนหรือตัวแทนของวิสาหกิจชุมชน จำนวน 10 คน รวมจำนวน 30 รูป/คน และประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในตำบลปงน้อย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย ด้านกลุ่มอาชีพ และกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 21 กลุ่ม (องค์การบริหารส่วนตำบลปงน้อย, 2566) ประกอบด้วย ผู้มีอำนาจทำการแทน สมาชิกวิสาหกิจชุมชน ประธานกลุ่มอาชีพ ผู้ประกอบการ ตัวแทนผู้ประกอบการ รวม 130 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้มีอำนาจทำการแทน สมาชิกวิสาหกิจชุมชน ประธานกลุ่มอาชีพ ผู้ประกอบการ ตัวแทนผู้ประกอบการ โดยการคำนวณจากสูตรทาร์โรว์ ยามาเน่ ซึ่งได้จำนวน 98 คน ทั้งนี้เพื่อให้ง่ายต่อการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจึงเก็บข้อมูล 100 คน

เครื่องมือการวิจัยและขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

1. เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นการ

สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ประเด็นข้อคำถามในการสัมภาษณ์สร้างจากการทบทวนวรรณกรรม และข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา ในการตรวจสอบเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปขอให้ผู้เชี่ยวชาญ ที่มีความรู้เกี่ยวกับหัวข้อวิจัย ได้ตรวจสอบความสอดคล้อง (Item of Objective Congruence: IOC) ว่ามีความเหมาะสมกับเนื้อหาความชัดเจนของประเด็นสัมภาษณ์ การจัดเรียงลำดับความสำคัญสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ที่สามารถนำไปสัมภาษณ์ได้จริง เมื่อผู้เชี่ยวชาญทั้งสามท่านได้ตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยได้นำมาแก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำแล้ว นำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเพื่อจัดเก็บข้อมูลวิจัยประกอบการวิเคราะห์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

2. เครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามชนิดกึ่งมีโครงสร้าง ประเด็นข้อคำถามในแบบสอบถาม ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรม และจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า ระดับ 5 ชั้น โดยแบบออกเป็น 3 ส่วน ในการตรวจสอบเครื่องมือ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามส่งให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา และนำคะแนนมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับประเด็นหลักของเนื้อหา (IOC: Index of Item Objective Congruence) ใช้เกณฑ์การพิจารณาคัดเลือก ข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.50 ขึ้นไป (กัสม่า กาซ็อน, 2566) ปรากฏว่าข้อคำถามทุกข้อผ่านเกณฑ์สามารถนำไปใช้ได้ จากนั้นนำเสนอแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญเรียบร้อยแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับบุคคลที่ไม่ใช่ตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 30 คน แล้วนำผลการตอบแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาคุณภาพ โดยหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ตามวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) (Cronbach, 1990) โดยพิจารณาจากค่าความเชื่อมั่น ที่ไม่น้อยกว่า 0.70 ซึ่งผลที่ได้รับคือ มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับจากการนำไปทดลองใช้ (Try Out) มากกว่า 0.892

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร จากหนังสือและเอกสารงานวิชาการต่างๆ ทั้งที่เป็นหนังสือและสื่อสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ที่มีความเชื่อมโยงหรือมีความสัมพันธ์กับกรอบแนวคิดการวิจัย และเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ใช้คำถามเหมือนกันทุกคน สร้างขึ้นมาจากการทบทวนวรรณกรรมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยทำหนังสือขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ติดต่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่ได้จากเอกสารใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) ในการตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิง

ปริมาณ ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลก่อนดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ห้าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) นำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง ในส่วนของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปร ใช้การวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) และการวิเคราะห์หาค่าความถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการนำไปสู่ผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อชุมชน ในตำบลปงน้อย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ สามารถสรุปได้ว่าการเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อชุมชน จำเป็นต้องมีความเป็นผู้นำ มีความสามารถในการบริหารจัดการงานและบริหารคนในกิจการ มีหลักพุทธธรรมในการยึดเหนี่ยวจิตใจและนำมาประยุกต์ใช้ ปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาหรือสมาชิกด้วยความเป็นธรรม สร้างขวัญกำลังใจในการทำงานให้กับสมาชิก เพื่อให้สมาชิกทำงานอย่างมีความสุข อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างประสิทธิภาพการทำงานให้ดียิ่งขึ้น ในการบริหารกิจการผู้ประกอบการสามารถประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมมาช่วยในการบริหารงานและบริหารคน โดยมุ่งเน้นดำเนินธุรกิจให้สอดคล้องกับค่านิยมและหลักความเป็นธรรมทางทั้งศีลธรรมและสังคม หากการบริหารกิจการมีพื้นฐานทางธรรม มักทำให้ธุรกิจมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนและทำให้ธุรกิจมีผลกระทบที่ดีต่อสังคมโดยรวม สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนความรับผิดชอบต่อสังคมและการควบคุมองค์กร ที่ดี เพื่อให้ได้รับผลกระทบที่ยั่งยืนและบำรุงรักษาความยั่งยืนของธุรกิจ ซึ่งหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการงานและบริหารคนในกิจการได้ ได้แก่

1.1 พรหมวิหาร 4 หรือ พรหมวิหารธรรม ประกอบด้วย (1) เมตตา ความปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข มีความปรารถนาดีมอบให้ผู้อื่น ผู้ประกอบการควรเอาใจใส่ ดูแล สนับสนุน ให้ความช่วยเหลือสมาชิกตามความเหมาะสม เมื่อสมาชิกไม่ขัดสนจะทำให้เกิดความสุขในการทำงาน ส่งผลให้ทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมหรือกิจกรรมที่สนับสนุนสังคม เพื่อสร้างประโยชน์และค้ำจุนไปสู่สังคม ชุมชน รวมทั้งสร้างความไว้วางใจและสร้างฐานลูกค้าภายในชุมชน (2) กรุณา ความปรารถนาที่จะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ดูแลเอาใจใส่ในทุกปัญหาที่เกิดขึ้นในกิจการ ช่วยกันแก้ไขปัญหา ร่วมกันกับสมาชิก โดยไม่ปล่อยให้สมาชิกประสบปัญหาเพียงลำพัง ไม่ซ้ำเติมเมื่อเกิดปัญหาขึ้น เมื่อสมาชิกมีปัญหาส่วนตัวควรให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสม อีกทั้งร่วมแก้ไขปัญหากที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ตามความสามารถของตนเอง เพื่อช่วยสร้างสัมพันธ์ที่ดีและส่งเสริมการพัฒนาารวมกันทั้งองค์กรธุรกิจและ

ชุมชน (3) มุทิตา ความปิติยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี มีความยินดียินดีงามกับสมาชิก เมื่อสมาชิกประสบความสำเร็จ ในหน้าที่ การงาน การเงิน หรือการดำเนินชีวิต รวมถึงมีความยินดีกับเพื่อนร่วมธุรกิจ ไม่อิจฉาในความสำเร็จของกิจการอื่น (4) อุเบกขา การรู้จักวางเฉย ทำใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยความรักความชัง มีความเมตตา กรุณา ให้ความช่วยเหลือกับผู้ร่วมงานหรือสมาชิกเท่าๆ กัน ไม่เลือกปฏิบัติกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง บริหารงานหรือปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นธรรม ดังนั้นผู้ประกอบการควรเอาใจใส่ ดูแล สนับสนุน ให้ความช่วยเหลือสมาชิกตามความเหมาะสม ดูแลเอาใจใส่ในทุกปัญหาที่เกิดขึ้นในกิจการ ช่วยกันแก้ไขปัญหาร่วมกันกับสมาชิก มีความยินดียินดีงามกับสมาชิก เมื่อสมาชิกประสบความสำเร็จ ทำใจเป็นกลางไม่เอนเอียงด้วยความรักความชัง ไม่เลือกปฏิบัติกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง บริหารงานหรือปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นธรรม เมื่อผู้ประกอบการนำไปปฏิบัติแล้ว จะส่งผลให้ผู้ประกอบการได้รับความไว้วางใจจากสังคม เป็นแรงสนับสนุนในรูปแบบฐานลูกค้าของกลุ่ม อีกทั้งสามารถผลักดันให้ชุมชนเติบโตไปพร้อมกับวิสาหกิจชุมชน ลดการพึ่งพาจากภาครัฐ

1.2 ธรรมนูญ 6 หลักการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทั้งภาครัฐและเอกชน ประกอบด้วยหลักการ 6 ประการ ได้แก่ 1) หลักนิติธรรม มีการกำหนดกฎระเบียบ ข้อปฏิบัติ ภายในองค์กร เพื่อใช้เป็นแนวทางให้สมาชิกรวมกันปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตาม กฎระเบียบ ข้อบังคับต้องมีความเป็นกลางและไม่ถืออำนาจเป็นใหญ่ 2) หลักคุณธรรม ยึดถือหลักพุทธธรรมและนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานภายในองค์กร เช่น พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 เป็นต้น มีคุณธรรมประจำใจ มีความซื่อสัตย์ เสียสละ สนับสนุนส่วนรวมและชุมชน 3) หลักความโปร่งใส มีกระบวนการจัดการองค์กรอย่างมีระบบและโปร่งใส สามารถตรวจสอบและสามารถชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย 4) หลักการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการออกกฎระเบียบหรือข้อบังคับต่างๆ อีกทั้งเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน 5) หลักสำนึกรับผิดชอบ เมื่อเป็นวิสาหกิจ ซึ่งตั้งมาจากชุมชน ควรมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมและชุมชน คำนึงกำไรสู่ชุมชน รับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม ไม่โอนความผิดให้ผู้อื่นเป็นคนรับผิดชอบ และ 6) หลักความคุ้มค่า วิสาหกิจส่วนใหญ่ใช้วัตถุดิบหรือทรัพยากรต่างๆ ภายในชุมชน ดังนั้น ควรนึกถึงความคุ้มค่าในการนำวัตถุดิบหรือทรัพยากรมาใช้ เน้นประสิทธิภาพในการผลิตและคุณภาพของสินค้าเป็นหลัก ดังนั้นผู้ประกอบการควรมีการกำหนดกฎระเบียบ ข้อปฏิบัติ ภายในองค์กร ยึดถือหลักพุทธธรรมและนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานภายใน มีกระบวนการจัดการองค์กรอย่างมีระบบและโปร่งใส มีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน มีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมและชุมชน นึกถึงความคุ้มค่าในการนำวัตถุดิบหรือทรัพยากรมาใช้ เน้นประสิทธิภาพในการผลิตและคุณภาพของสินค้าเป็นหลัก เมื่อผู้ประกอบการนำไปปฏิบัติแล้ว จะทำให้วิสาหกิจชุมชนมีแนวทางในการปฏิบัติ มีหลักธรรมในการยึดเหนี่ยวจิตใจ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ได้รับความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร ลดต้นทุนในการผลิตสินค้า ขับเคลื่อน

เศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

2. หลักพุทธธรรมและหลักธรรมาภิบาลของผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อชุมชน

2.1 หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.22$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ด้านมูทิตา ($\bar{x} = 4.31$) รองลงมาได้แก่ กรุณา ($\bar{x} = 4.25$) เมตตา ($\bar{x} = 4.19$) และอุเบกขา ($\bar{x} = 4.14$) ตามลำดับ

2.2 หลักธรรมาภิบาล 6 ของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.15$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ หลักความคุ้มค่า ($\bar{x} = 4.38$) รองลงมาได้แก่ หลักการมีส่วนร่วม ($\bar{x} = 4.25$) หลักการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ ($\bar{x} = 4.16$) หลักนิติธรรม ($\bar{x} = 4.10$) หลักคุณธรรม ($\bar{x} = 4.01$) และหลักความโปร่งใส ($\bar{x} = 3.99$) ตามลำดับ

3. ผลความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับการเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อชุมชน

3.1 ผลการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ Pearson Correlation ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่สังเกตได้เป็นบวก (Correlation) โดยมีขนาดความสัมพันธ์ระหว่าง 0.674 ถึง 0.773 ที่ตัวแปรต่างๆ สัมพันธ์สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งตัวแปรพรหมวิหาร 4 (FSM) มีความสัมพันธ์กับการเป็นผู้ประกอบการเพื่อชุมชน (SE) มากที่สุด โดยค่าความสัมพันธ์เท่ากับ 0.776 รองลงมาคือ ธรรมาภิบาล 6 (GG) มีความสัมพันธ์กับการเป็นผู้ประกอบการเพื่อชุมชน (SE) มีค่าความสัมพันธ์เท่ากับ 0.674 ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ในภาพรวม

ตัวแปร	FSM	GG	SE
พรหมวิหาร 4 (FSM)	1	0.760**	0.773**
ธรรมาภิบาล 6 (GG)		1	0.674**
ผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคม (SE)			1

3.2 ผลการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ตัวแปรที่สามารถพยากรณ์การเป็นผู้ประกอบการเพื่อชุมชน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 มีจำนวน 2 ตัวแปร ประกอบด้วย ตัวแปรพรหมวิหาร 4 (FSM) มีค่าสัมประสิทธิ์ (b) เท่ากับ 0.617 และตัวแปรธรรมาภิบาล 6 (GG) มีค่าสัมประสิทธิ์ (b) เท่ากับ 0.205 เมื่อพิจารณาตัวแปรแต่ละตัวซึ่งมีค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ (SEb) เท่ากับ ± 0.364 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ 0.784 มีค่าสัมประสิทธิ์การถ่วงน้ำหนัก (R^2) เท่ากับ 0.615 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์การถดถอยสำหรับตัวแปรที่พยากรณ์การเป็นผู้ประกอบการเพื่อชุมชน

ตัวแปร	b	β	SE _b	t	Sig
1. พรหมวิหาร 4 (FSM)	0.732	0.617	0.115	6.355	0.000**
2. ธรรมาภิบาล 6 (GG)	0.278	0.205	0.132	2.111	0.037*
SE _{est} = ±0.364 R = 0.784 R ² = 0.615 F = 77.351 Constant = 0.165					

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องหลักพุทธธรรมและธรรมาภิบาลในการเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อชุมชนในตำบลปงน้อย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลศึกษาและวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการนำไปสู่ผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อชุมชน ในตำบลปงน้อย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย พบว่า มี 2 ปัจจัย คือ พรหมวิหาร 4 ทำให้มีความเมตตา ความปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข เช่น เอาใจใส่ ดูแล สนับสนุนให้ความช่วยเหลือพนักงานตามความเหมาะสม อีกทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมหรือกิจกรรมที่สนับสนุนสังคม มีความกรุณา ความปรารถนาที่จะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เช่น ดูแลเอาใจใส่ในทุกปัญหาที่เกิดขึ้นในกิจการ ช่วยกันแก้ไขปัญหา ร่วมกันกับพนักงานอีกทั้งร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ตามความสามารถของตนเอง มีความมูทิตา ความปิติยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี มีความยินดียินยอมกับพนักงาน เช่น เมื่อพนักงานประสบความสำเร็จไม่อิจฉาในความสำเร็จของกิจการอื่น มีอุเบกขา การรู้จักวางเฉย ทำใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยความรัก ความซัง ไม่เลือกปฏิบัติกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง บริหารงานหรือปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นธรรม สอดคล้องกับอานนุรักษ์ สาแก้ว และพระครูวรธรรมวิฑูรย์ (2564, หน้า 239-249) ที่พบว่า การนำแนวคิดเรื่องหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาช่วยพัฒนาวิถีทางธุรกิจตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์กับการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์กรธุรกิจคุณธรรม ที่เน้นการประกอบสัมมาอาชีพ แบบไม่ประมาท ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซื่อสัตย์ สุจริต และเป็นประโยชน์ ด้วยหลักธรรมสำคัญคือ อริยสัจ 4 อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 โภควิภาค 4 ทิฐุธรรมิกัตถประโยชน์ และธรรมาภิบาล 6 หลักการบริหารจัดการที่ประกอบด้วยหลักการ 6 ประการ ได้แก่ 1) หลักนิติธรรม เช่น มีการกำหนดกฎระเบียบ ข้อปฏิบัติ ภายในองค์กร 2) หลักคุณธรรม เช่น ยึดถือหลักพุทธธรรมและนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานภายในองค์กร 3) หลักความโปร่งใส เช่น มีกระบวนการจัดการองค์กรอย่างมีระบบและโปร่งใส สามารถตรวจสอบและสามารถชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย 4) หลักการมีส่วนร่วม เช่น เปิดโอกาสให้สมาชิกหรือพนักงานได้เข้าร่วมในการรับรู้เรียนรู้ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะร่วมเสนอปัญหา/ประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรม

ต่างๆ ภายในชุมชน 5) หลักสำนึกรับผิดชอบ เช่น มีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมและชุมชน คำนึงกำไรชุมชน และ 6) หลักความคุ้มค่า เช่น ใช้วัตถุดิบให้เกิดความสูญเสียให้น้อยที่สุด เน้นการผลิตที่มีประสิทธิภาพ เน้นกิจกรรมที่มีคุณค่าต่อสินค้า และให้ความสำคัญต่อคุณภาพของสินค้าเป็นหลัก สอดคล้องกับบรรราช ต้นติวรวงศ์, พันธศักดิ์ พลสารมัย และศรเนตร อารีโสภณพิเชฐ (2558, หน้า 63-78) ที่พบว่า แนวทางในการพัฒนาให้มีคุณลักษณะธรรมาภิบาลของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ควรเน้นแนวปฏิบัติที่ดีต่อ (1) พนักงาน (2) ผู้บริโภคหรือลูกค้าและคู่ค้า และ (3) สังคมและสิ่งแวดล้อม ที่ล้วนสัมพันธ์กับหลักธรรมาภิบาล 6 ประการคือ (1) หลักความรับผิดชอบต่อตรวจสอบได้ (2) หลักคุณธรรม (3) หลักการมีส่วนร่วม (4) หลักนิติธรรม (5) หลักความคุ้มค่าและ (6) หลักความโปร่งใส

2. วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับการเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อชุมชน พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อชุมชน มี 2 ปัจจัย คือ พรหมวิหาร 4 และธรรมาภิบาล 6 ตัวแปรที่สามารถพยากรณ์การเป็นผู้ประกอบการเพื่อชุมชน มีจำนวน 2 ตัวแปร ประกอบด้วย ตัวแปรพรหมวิหาร 4 (FSM) มีค่าสัมประสิทธิ์ (b) เท่ากับ 0.732 และตัวแปรธรรมาภิบาล 6 (GG) มีค่าสัมประสิทธิ์ (b) เท่ากับ 0.278 มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย (R^2) เท่ากับ 0.615 หรือร้อยละ 61.50 ทั้งนี้ สืบเนื่องจาก หลักพุทธธรรมพรหมวิหาร 4 ทำให้ผู้ประกอบการเห็นความสำคัญกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมหรือกิจกรรมที่สนับสนุนสังคม เพื่อสร้างประโยชน์และค้ำกำลังสังคม ชุมชน เข้าไปร่วมเยียวยาหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ตามความสามารถของตนเอง เช่น นำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเข้าไปช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น ซึ่งสามารถทำให้ได้รับความไว้วางใจจากสังคม อีกทั้งเป็นแรงสนับสนุนในรูปแบบฐานลูกค้าของกลุ่ม อีกทั้งยังทำให้ผู้ประกอบการลดความอิจฉาในความสำเร็จของกิจการอื่น มีความยินดีกับเพื่อนร่วมธุรกิจ บริหารงานหรือปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นธรรม สุจริต รับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม สอดคล้องกับพระสุชาติ วรปัญญา และคณะ (2561, หน้า 1-10) องค์ธรรมในพรหมวิหาร 4 เช่น เมตตา จะทำให้การผลิตการแจก จำหน่าย และการบริโภค เป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขของสังคมในสถานการณ์ปกติ และเมื่อสังคมอยู่ในความเดือดร้อนมีปัญหาก่อขึ้น กรณาก็จะทำให้กิจกรรมสำคัญ 3 ประการ คือการผลิต การแจก จำหน่าย และการบริโภค เป็นไปเพื่อการขจัดความเดือดร้อนของสังคมเป็นต้น นอกจากนี้ องค์ธรรมในพรหมวิหาร 4 ยังทำให้กิจกรรมสำคัญทางเศรษฐกิจเหล่านั้นเกิดจากความเต็มใจของคนในสังคมไม่ใช่เกิดจากการถูกบีบบังคับด้วยกฎหมายทางสังคมจึงเป็นกิจกรรมที่สำเร็จประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าสังคมมีการกำหนดให้พรหมวิหาร 4 เป็นหลักแม่บทในการพัฒนาเศรษฐกิจคนในสังคมก็ย่อมเต็มใจที่จะแบ่งปันซึ่งกันและกัน เพราะว่องค์ธรรมในพรหมวิหาร 4 จะทำให้คนในสังคมปรารถนาที่จะเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีความสุข (เมตตา) ทนไม่ได้ต้องให้ความช่วยเหลือเมื่อเห็นผู้อื่นประสบความเดือดร้อน (กรุณา) อีกทั้ง ธรรมาภิบาล 6 ยังทำให้ผู้ประกอบการตระหนักถึงหลักความคุ้มค่าในการจัดการทรัพยากร ซึ่งวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตส่วนใหญ่มาจากชุมชนและ

มืออยู่อย่างจำกัด ดังนั้น ผู้ประกอบการจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความคุ้มค่าและการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งตระหนักถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมและมีความรับผิดชอบต่อชุมชน เช่น เข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน และสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน มีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมและชุมชน คำนึงไปสู่ชุมชน เพื่อสร้างเศรษฐกิจภายในชุมชน กระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก ส่งเสริมให้ชุมชนเติบโตไปกับธุรกิจ สามารถทำให้ธุรกิจมีความเข้มแข็งและยั่งยืน สอดคล้องกับจุฑามาส ชมผา และไวภูณัฐ ครองยุทธ (2566, หน้า 525-540) การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน มีส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์เศรษฐกิจของท้องถิ่น บนพื้นฐานวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ทำให้คนในชุมชนมีอาชีพที่มั่นคง มีรายได้ต่อเนื่อง อันเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหายากจนของคนในชุมชน และสอดคล้องกับสมยศ ปัญญามาก, พิงพร ศรีแก้ว และจิราภรณ์ คล้อยปาน (2559, หน้า 73-88) วิสาหกิจชุมชนมีฐานการเริ่มต้นและดำเนินงานอยู่ที่ชุมชน กิจกรรมที่ดำเนินการมักคิดค้นขึ้นมาในแต่ละชุมชนแล้วนำพัฒนาต่อยอด เพื่อยกระดับการพึ่งตนเองและเพิ่มรายได้แก่คนในชุมชน การผลิตเพื่อกิน เพื่อใช้ หรือเศรษฐกิจชุมชน จึงเป็นทางออกในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจอย่างหนึ่งในสังคมยุคปัจจุบัน

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยพบว่า พรหมวิหาร 4 และธรรมาภิบาล 6 มีความสัมพันธ์และสามารถพยากรณ์ความเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคม ซึ่งการเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคมจะทำได้สามารถสร้างเศรษฐกิจภายในชุมชน กระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก ส่งเสริมให้ชุมชนเติบโตไปกับธุรกิจ สามารถทำให้ธุรกิจมีความเข้มแข็งและยั่งยืน ดังนั้นกองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร องค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ควรสอดแทรก อบรมหลักสูตร หรือวิธีนำไปประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 และหลักธรรมาภิบาล 6 ให้กับผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ผู้ประกอบการมีหลักธรรมประจำใจและมีหลักในการบริหารงานที่ดี พร้อมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมและหลักการบริหารที่ดี สามารถช่วยพัฒนาให้เป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคมได้ และสามารถสร้างเศรษฐกิจภายในชุมชน กระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก ส่งเสริมให้ชุมชนเติบโตไปกับธุรกิจ สามารถทำให้ธุรกิจมีความเข้มแข็งและยั่งยืน แต่การวิจัยในครั้งนี้ได้นำหลักพุทธธรรมพรหมวิหาร 4 และหลักการบริหารที่ดีธรรมาภิบาล 6 มาศึกษาเท่านั้น ในการศึกษาครั้งต่อไปควรนำเอาหลักพุทธธรรมหรือหลักการบริหารอื่น มาวิเคราะห์และใช้ในการพัฒนาผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคมต่อไป

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

หลักพุทธธรรมพรหมวิหาร 4 และหลักการบริหารที่ดีธรรมาภิบาล 6 สามารถช่วยให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน เป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อชุมชนที่มีบทบาทที่สำคัญในการสร้างเศรษฐกิจภายในชุมชนที่ยั่งยืน กระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจที่เน้นทางท้องถิ่นและมีผลกระทบต่อชุมชนโดยตรง พัฒนาชุมชนท้องถิ่นรวมกันระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน ช่วยเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจที่แข็งแกร่ง และสร้างประสิทธิภาพสูงในท้องถิ่น ส่งผลให้เศรษฐกิจของชุมชนเติบโตกับธุรกิจ เพราะการเติบโตของชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากการมีวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็ง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2565). *ความเป็นมาหน้าที่ความรับผิดชอบ*. เข้าถึงได้จาก <https://smce.doae.go.th/about-us/history>
- กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2566). *รายชื่อวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน*. เข้าถึงได้จาก <https://smce.doae.go.th/search>
- กัสมา กาซ้อน. (2566). *การวิจัยทางการบัญชี*. เชียงราย: คณะบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- จุฑามาส ชมผา และไวภูณัฐ ครอบงำ. (2566). วิสาหกิจชุมชนกับการแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัดอุบลราชธานี กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มข้าวเม่าบ้านคำไหล อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ*, 3(6), 525-540.

- ไทยรัฐออนไลน์. (2564). *พรหมวิหาร 4 ธรรมะสำหรับผู้ผู้นำ และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น*. เข้าถึงได้จาก <https://www.thairath.co.th/lifestyle/life/2112730>
- นวรรตน์ ไวมภู และรพีพรรณ สุวรรณณัฐโชติ. (2560). วิถีครองคน: พรหมวิหาร 4 สำหรับผู้บริหารการศึกษา ในศตวรรษที่ 21. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 4(1), 105-113.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พระมหาสหัส จิตสาโร. (2561). *หลักธรรมสำหรับนักบริหาร*. (สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุชาติ วรปญโญ และคณะ. (2561). การประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 เพื่อการพัฒนาสังคมบ้านหันเทา ตำบลปะโค อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี. *วารสารธาตุพนมปริทรรศน์*, 2(2), 1-10.
- มาลินี สวยคำขาว. (2565). *หลักการบริหารองค์การโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา: ครองตน ครองคน ครองงาน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- วรวิทย์ ดันตวิวงศ์, พันธุ์ศักดิ์ พลสารัมย์ และศรเนตร อาร์โสมณพิเชฐ. (2558). การนำเสนอแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะธรรมาภิบาลของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสำหรับนิสิตนักศึกษาในระดับปริญญาตรี. *วารสารเศรษฐศาสตร์*, 43(4), 63-78.
- ศราวดี ดาวกรแก้ว และคณะ. (2564). การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานสำนักงานเขตประเวศ กรุงเทพมหานคร. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 15(40), 147-159.
- สมยศ ปัญญามาก, พิงพร ศรีแก้ว และจิราภรณ์ คล้อยปาน. (2559). วิสาหกิจชุมชนกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, 1(1), 73-88.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- องค์การบริหารส่วนตำบลปงน้อย. (2566). *ข้อมูลทั่วไป/สภาพตำบล*. เข้าถึงได้จาก <https://www.pongnoi.com/?page=main&id=1>
- อานรรักษ์ สาแก้ว และ พระครูวรธรรมวิฑูรย์. (2564). โมเดลประสิทธิภาพเชิงพุทธวิธีในการพัฒนาองค์กรธุรกิจไทยอย่างยั่งยืน. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 10(3), 239-249.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing*. (5th ed.). New York: Harper Collins Publishers.

องค์ประกอบของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากร การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย*

The Components of an Innovative Work Behaviors Scale for Personnel of Electricity Generating Authority of Thailand

ปภากร สุวรรณธาดา และชิสณุพงศ์ ทองพวง

Pabhagorn Suvarnadhada and Chisanupong Thongpuang

มหาวิทยาลัยคริสเตียน

Christian University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: thongpuang_n@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์องค์ประกอบของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากรการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย 2) ตรวจสอบความสอดคล้องของโครงสร้างเชิงองค์ประกอบพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย จำนวน 316 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามการวิจัยแสดงด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค เท่ากับ 0.95 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

ผลการวิจัยพบว่า

1. องค์ประกอบของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากรการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) พฤติกรรมการสำรวจค้นหาคำความคิด 2) พฤติกรรมการก่อเกิดความคิด 3) พฤติกรรมการทำให้ความคิดเป็นที่ยอมรับ และ 4) พฤติกรรมก็นำความคิดลงสู่การปฏิบัติ
2. ผลการตรวจเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโครงสร้างเชิงองค์ประกอบของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากรการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า

*ได้รับบทความ: 25 มีนาคม 2567; แก้ไขบทความ: 24 เมษายน 2567; ตอรับตีพิมพ์: 25 เมษายน 2567

ค่าวัดระดับความกลมกลืน คือ Chi-square (χ^2) = 355.157, df = 301, χ^2/df (CMIN/DF) = 1.30, RMR = 0.03, RMSEA = 0.91, GFI = 0.992, AGFI = 0.90 และ CFI = 0.99 แสดงว่ารูปแบบโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากรการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเชิงยืนยันมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

คำสำคัญ: องค์ประกอบ; พฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน; การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

Abstract

The purpose of this research was to; 1) analyze the components of an Innovative Work Behaviors Scale for Personnel of Electricity Generating Authority of Thailand, 2) Examining the alignment of the organizational behavior structure towards innovation in the operational framework of Thailand's electricity production sector with observational data. The participants were 316 Electricity Generating Authority administrators, this research used the simple sampling method. The instrument was a 5rating scale questionnaire. The reliability of questionnaire in the form of an alpha coefficient was 0.95. The statistical data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, exploratory factor analysis, confirmatory factor analysis.

The research result finds that:

1. The order of importance of the component of an Innovative Work Behaviors Scale for Personnel of Electricity Generating Authority of Thailand as follows: 1) Idea exploration 2) Idea generation 3) Idea championing and 4) Idea implementing.
2. The results of the structural validity test of Innovative Work Behaviors Scale for Personnel of Electricity Generating Authority of Thailand model showed that Chi-square (χ^2) = 355.157, df = 301, χ^2/df (CMIN/DF) = 1.30, RMR = 0.03, RMSEA = 0.91, GFI = 0.992, AGFI = 0.90 and CFI = 0.99 Based on the findings, it indicated that Innovative Work Behaviors Scale for Personnel of Electricity Generating Authority of Thailand model was consistent with empirical data significantly.

Keywords: Components; Innovative Work Behaviors; Electricity Generating Authority of Thailand

1. บทนำ

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เป็นรัฐวิสาหกิจด้านกิจการพลังงานภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงพลังงาน กระทรวงการคลัง ดำเนินธุรกิจหลักในการผลิต จัดให้ได้มา และจำหน่ายพลังงานไฟฟ้าให้แก่การไฟฟ้านครหลวง (กฟน.) การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (กฟภ.) ผู้ใช้ไฟฟ้าตามกฎหมายกำหนดและประเทศใกล้เคียง พร้อมทั้งธุรกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับกิจการไฟฟ้าภายใต้กรอบพระราชบัญญัติของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) โดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เป็นองค์กรรัฐวิสาหกิจที่จะต้องมีการติดตามจากหน่วยงานของรัฐ โดยสำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ (สคร.) ภายใต้กระทรวงการคลังเป็นผู้ประเมินประสิทธิภาพการปฏิบัติของรัฐวิสาหกิจ สคร.ใช้ระบบการประเมินคุณภาพรัฐวิสาหกิจ (State Enterprise Assessment Model: SEAM) ที่มีการประยุกต์รูปแบบการประเมินตนเอง (Self-Assessment) และเกณฑ์การประเมินรางวัลคุณภาพแห่งชาติ (Thailand Quality Award: TQA) เข้ากับระบบประเมินผลการดำเนินงานรัฐวิสาหกิจ (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ, 2564)

ในการสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้นในองค์กรนั้น ผู้นำองค์กรจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำซึ่งถือเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะผู้นำคือ ผู้ที่มีบทบาทในการสนับสนุนและเสริมสร้างให้บุคลากรในองค์กรมีความคิดและแนวทางในการสร้างสิ่งใหม่ วิธีการใหม่ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่องค์การ (กุลชลี จงเจริญ, 2561) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ต่อพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากร กฟผ. ซึ่ง กฟผ.เป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจด้านพลังงานไฟฟ้าและมีความสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ กฟผ. อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงพลังงาน กระทรวงการคลัง ดำเนินธุรกิจหลักในการผลิต จัดให้ได้มา และจำหน่ายพลังงานไฟฟ้าให้แก่การไฟฟ้านครหลวง (กฟน.) การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (กฟภ.) ผู้ใช้ไฟฟ้าตามกฎหมายกำหนดและประเทศใกล้เคียง พร้อมทั้งธุรกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับกิจการไฟฟ้าภายใต้กรอบพระราชบัญญัติ กฟผ. (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.), 2564) จากรายงานสำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ (สคร.) ได้เปิดเผยข้อมูลทางการเงิน เพื่อนำส่งรายได้แผ่นดินของรัฐวิสาหกิจ ในช่วง 9 เดือนที่ผ่านมาแรก ของปี 2563 พบว่า สามารถจัดเก็บได้ทั้งสิ้นกว่า 1.56 แสนล้านบาท รายชื่อรัฐวิสาหกิจที่นำส่งรายได้แผ่นดินสะสมสูงสุด 3 อันดับแรก ณ สิ้นเดือนมิถุนายน 2563 ได้แก่ 1) สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล 34,304 ล้านบาท 2) บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) 29,198 ล้านบาท 3) การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย 28,619 ล้านบาท (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ, 2564)

แต่การที่จะประสบความสำเร็จด้วยพนักงานทั้งหมด 2 หมื่นกว่าคนนั้น กฟผ. ต้องมีกระบวนการและเครื่องมือให้ไปถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.), 2565) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญการสร้างนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรมขององค์กร อาจกล่าวได้ว่าการ

พฤติกรรมกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานถือเป็นรากฐานที่สำคัญในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายขององค์กรในการพัฒนาสู่องค์กรนวัตกรรมของ กฟผ. และสิ่งที่สำคัญคือต้องสร้างการรับรู้ของพนักงานเกี่ยวกับการสนับสนุนขององค์กร ถึงการเพิ่มคุณภาพ การบริการ หรือกระบวนการทำงานขึ้นใหม่ หรือปรับปรุงต่อยอดจากสิ่งที่มีอยู่แล้ว มีการนำเสนอออกสู่ลูกค้า ก่อให้เกิดประโยชน์ให้กับองค์กรและลูกค้า โดยเฉพาะการรับรู้ของผู้บริหารของกฟผ. เกี่ยวกับพฤติกรรมของตนที่มีการคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ศึกษาวิธีการใหม่ ที่มีประโยชน์เกี่ยวกับงานที่ตนได้รับมอบหมายในการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ

พฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานหมายถึง พฤติกรรมเฉพาะของบุคลากรที่แสดงให้เห็นถึงความ ตั้งใจ และความพยายามที่จะทำให้ผู้อื่นได้เห็นถึงความ ตั้งใจนั้นผ่านความคิด กระบวนการ หรือวิธีการปฏิบัติ งานตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับในรูปแบบใหม่ ที่คิดว่า เป็นประโยชน์ต่อทั้งภารกิจที่ได้รับมอบหมายตามบทบาทของแต่ละบุคคล ต่อหน่วยงาน และต่อองค์กร และนำไปสู่ผลการดำเนินงานที่ดีขององค์กรได้โดยสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่เหล่านั้น เป็นความแตกต่างไปจากความคิด กระบวนการหรือวิธีการปฏิบัติเดิมที่เคยเป็นมาเป็นปกติวิสัย เป็นพฤติกรรมพิเศษที่เกิดขึ้นเกินเลยจากพฤติกรรมตามบทบาทเดิมของผู้ปฏิบัติเกี่ยวข้องกับการสร้าง การสนับสนุน และหรือการประยุกต์ใช้ความคิด กระบวนการ ผลิตภัณฑ์หรือขั้นตอนการทำงานใหม่ที่จะใช้แก้ไขปัญหาหรือสร้างประโยชน์ให้แก่องค์กรได้ จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า พฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานมีหลายแนวคิด ที่มีมุมมองและองค์ประกอบใกล้เคียงกัน การศึกษาแต่ละแนวคิดรวมทั้งแนวคิดของเดอ จอง และเด็นฮาร์ ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นโมเดลต้นแบบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยไม่พบว่ามีการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานต่อการพัฒนานวัตกรรมขององค์กร โดยเฉพาะในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจด้านพลังงาน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาแบบวัดที่เฉพาะเจาะจงที่สามารถระบุองค์ประกอบพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากรไว้อย่างชัดเจน เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญของการเริ่มต้นในการพัฒนาพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงาน ที่จะเป็นอย่างขององค์กรรัฐวิสาหกิจไทยโดยเฉพาะรัฐวิสาหกิจด้านพลังงาน การวิจัยนี้จึงเป็นเรื่องของการนำองค์ความรู้ใหม่ไปใช้เพื่อการพัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถหรือมีพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโครงสร้างเชิงองค์ประกอบพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research design) โดยมีประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย จำแนกประชากรตามประเภทสายงานบังคับบัญชา ได้แก่ ผู้ว่าการ รองผู้ว่าการ ผู้ช่วยผู้ว่าการ ผู้อำนวยการฝ่าย ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่าย และหัวหน้ากองการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) จำนวน 1,427 คน (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.), 2565) ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยสูตรการคำนวณของยามาเน่ (Yamane, 1973) ได้จำนวน 316 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยใช้ตารางเลขสุ่มโดยมีเลขกำกับหน่วยรายชื่อทั้งหมดของประชากร และได้รับการตอบกลับมาจำนวน 316 คน คิดเป็นร้อยละ 100

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาตัวแปรในการวิจัยและสร้างแบบสอบถามสำหรับใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยได้ศึกษาจากเอกสารและพัฒนาเป็นเครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ (Rating scale) ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert, 1976) แล้วนำมาปรับใช้ให้เหมาะกับกลุ่มตัวอย่าง เกณฑ์ที่ใช้เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) และนำเครื่องมือไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน พิจารณาความตรงและความสอดคล้องของข้อคำถาม (Validity) และตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.95 และผู้วิจัยได้ปรับแบบสอบถามให้เหมาะสมกับบริบทตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แบบสอบถามพฤติกรรมกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานรวมจำนวนข้อคำถามทั้งหมด 18 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ยื่นเรื่องขอหนังสือจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยของมหาวิทยาลัยคริสเตียนและได้ผ่านการพิจารณาเห็นชอบแล้ว ตามเลขที่ น. 12/2565 ลงวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 จากนั้นผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะ สหวิทยาการ มหาวิทยาลัยคริสเตียน ถึงผู้ว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัยจากผู้บริหารที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ประสบการณ์ในการทำงานเป็นผู้บริหารในการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย และตำแหน่งหน้าที่บริหารในปัจจุบัน โดยใช้ค่าความถี่ (Frequencies) และค่าร้อยละ (Percentage) และ 2) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) เพื่อตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย มีค่าสถิติที่ใช้ในการประเมินความสอดคล้องหรือความกลมกลืน (พูลฟังก์ สุขสว่าง, 2557, หน้า 136-145; Hooper, Coughlan & Mullen, 2008, pp. 53-60) ได้แก่ (1) ค่าไคสแควร์ (Chi-square) ค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้น้อยกว่าไคสแควร์ตารางหรือพิจารณาค่า p-value ต้องมากกว่า 0.05 คือค่าไคสแควร์ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (2) ค่าไคสแควร์สัมพัทธ์ (Relative chi-square) น้อยกว่า 3.00 (3) ดัชนีวัดระดับความ

สอดคล้องหรือความกลมกลืน (Goodness-of-Fit Index: GFI) ควรมีค่ามากกว่า 0.90 (4) ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องหรือความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness-of Fit Index: AGFI) ควรมีค่ามากกว่า 0.80 (5) ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (Comparative Fit Index: CFI) ควรมีค่ามากกว่า 0.90 (6) ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน RMSEA (Root Mean Square Error of approximation) ถ้ามีค่าน้อยกว่า 0.05 แสดงว่ารูปแบบมีความกลมกลืนดีมาก ถ้ามีค่าอยู่ระหว่าง 0.05 ถึง 0.08 แสดงว่าตัวแบบมีความกลมกลืนในระดับดีพอสมควร และถ้ามีค่าอยู่ระหว่าง 0.08 ถึง 0.10 แสดงว่าตัวแบบมีความกลมกลืนปานกลาง และ (7) ดัชนีรากของกำลังสองเฉลี่ยของเศษ (Root Mean Squared Residual: RMR) ซึ่งดัชนีจะใช้ได้ดีเมื่อตัวแปรสังเกตทั้งหมดเป็นตัวมาตรฐาน (Standard Variables)

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง องค์ประกอบของพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากรการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 316 คน มีผลสรุปได้ดังนี้ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 196 คน (ร้อยละ 62.00) ส่วนมากอายุมากกว่า 50 ปี จำนวน 162 คน (ร้อยละ 51.26) วุฒิการศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาโท จำนวน 160 คน (ร้อยละ 50.63) ประสบการณ์ในการทำงานในการทำงานส่วนมากอายุการทำงาน 21-30 ปี จำนวน 188 คน (ร้อยละ 37.30) และประสบการณ์ในการทำงานเป็นผู้บริหารส่วนมากเป็นผู้บริหารในระดับอื่นๆ เช่น หัวหน้าหน่วย ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่าย เป็นต้น จำนวน 283 คน (ร้อยละ 89.56)

2. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) พบว่า ผลการตรวจสอบเงื่อนไขข้อตกลงเบื้องต้น ค่า KMO เท่ากับ .956 แสดงถึงความเหมาะสมของข้อมูลทั้งหมดและตัวแปรปัจจัยต่างๆ ที่สามารถใช้วิเคราะห์องค์ประกอบได้ในระดับดีมากเพราะ KMO มีค่าสูง และจากการทดสอบ Bartlett's Test of Sphericity พบว่าตัวแปรปัจจัยต่างๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ (Chi-Square เท่ากับ 4010.832, df เท่ากับ 153 และค่า P-Value < .001) แสดงว่ามีเมทริกซ์ (Matrix) สหสัมพันธ์ของตัวแปรปัจจัยต่างๆ มีความสัมพันธ์กันและมีความเหมาะสมทำให้ข้อมูลที่ได้รับมาสามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบได้ ในการวิเคราะห์องค์ประกอบองค์ประกอบพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย จำนวน 18 ตัวแปร โดยข้อตกลงเบื้องต้นคือ ค่าไอเกน (Eigenvalues) มีค่ามากกว่า 1.00 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loadings) มีค่ามากกว่า 0.50 และเมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบโดยการสกัดองค์ประกอบ (Factor Extraction) ด้วยวิธีวิเคราะห์ภาวะความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood) และการหมุนแกนองค์ประกอบด้วยวิธีแวนริแมกซ์ (Varimax with Kaiser Normalization) พบว่า องค์ประกอบองค์ประกอบพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมใน

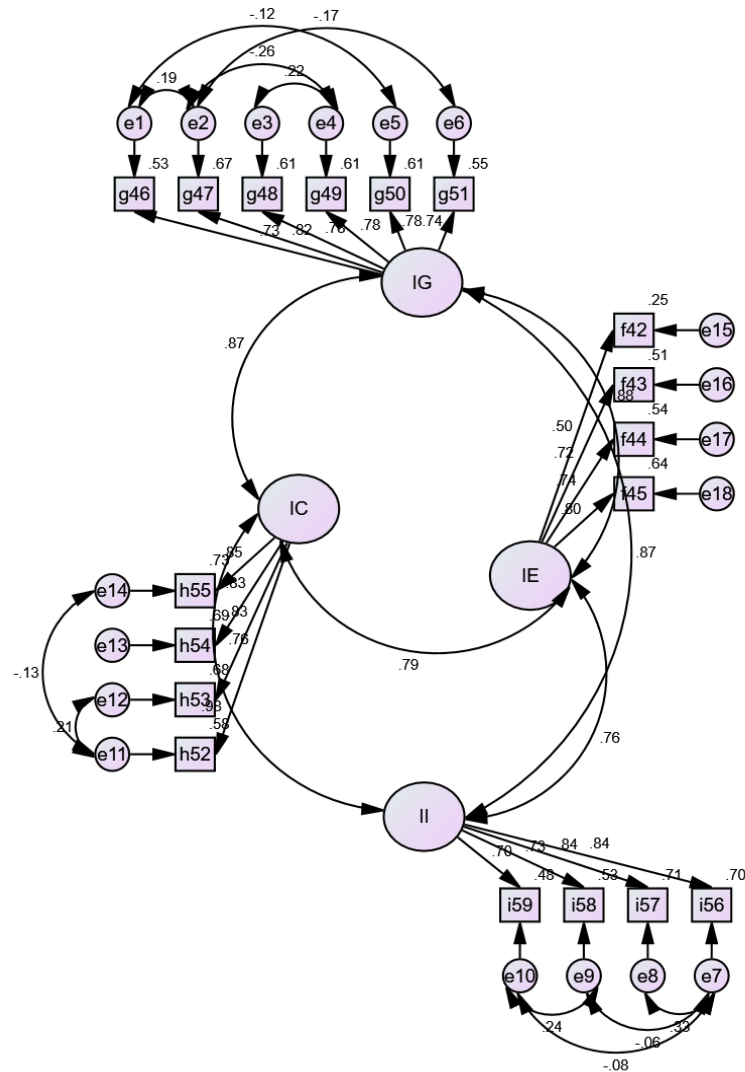
การทำงานของไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยสามารถจัดกลุ่มองค์ประกอบ ได้ 4 องค์ประกอบ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าไอเกน ค่าร้อยละของความแปรปรวน และร้อยละสะสมของความแปรปรวนของแต่ละองค์ประกอบพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงาน

องค์ประกอบ	ค่าไอเกน	ร้อยละของ ความแปรปรวน	ร้อยละสะสมของ ความแปรปรวน
1. พฤติกรรมการทำให้ความคิดเป็นที่ยอมรับ	10.052	55.846	55.846
2. พฤติกรรมก็นำความคิดลงสู่การปฏิบัติจริง	1.222	6.786	62.632
3. พฤติกรรมก่อเกิดความคิด	0.878	4.877	67.510
4. พฤติกรรมสำรวจค้นหาความคิด	0.701	3.897	71.407

จากตารางที่ 1 แสดงค่าไอเกน ค่าร้อยละและค่าร้อยละสะสมของความแปรปรวนขององค์ประกอบพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากรการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย จากการวิเคราะห์องค์ประกอบโดยการสกัดองค์ประกอบหลัก และหมุนแกนองค์ประกอบแบบอโรคอนอล ด้วยวิธีวารีแมกซ์ เมื่อนำค่าน้ำหนักองค์ประกอบของแต่ละตัวแปรไปพิจารณาเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ องค์ประกอบที่สามารถเข้าเกณฑ์โดยเรียงลำดับตามค่าไอเกนและค่าร้อยละของความแปรปรวนจากมากไปหาน้อย ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีค่าไอเกน ระหว่าง 0.701-10.052 สามารถอธิบายความแปรปรวนได้ ร้อยละ 3.897-55.846 ทั้งหมดสามารถอธิบายความแปรปรวนได้รวมกันร้อยละ 55.846 ซึ่งสามารถจัดแบ่งกลุ่มองค์ประกอบตามค่าไอเกนได้ 4 กลุ่มองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดได้แก่ องค์ประกอบด้านพฤติกรรม การนำความคิดลงสู่การปฏิบัติจริง เนื่องจากสามารถอธิบายหรือตีความแปรปรวนของข้อมูลได้มากที่สุด ถึง ร้อยละ 55.846 ส่วนองค์ประกอบด้านพฤติกรรมก่อเกิดความคิด ด้านพฤติกรรมทำให้ความคิดเป็นที่ยอมรับ และด้านพฤติกรรมสำรวจค้นหาความคิด จะสำคัญรองลงมาตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่ 2 (Second order factors analysis) ขององค์ประกอบพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากรการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และพบว่า องค์ประกอบพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านพฤติกรรมทำให้ความคิดเป็นที่ยอมรับ ด้านพฤติกรรมก็นำความคิดลงสู่การปฏิบัติจริง ด้านพฤติกรรมก่อเกิดความคิด และด้านพฤติกรรมสำรวจค้นหาความคิด ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพที่ 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่ 2 ของตัวแปรองค์ประกอบพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงาน

เมื่อพิจารณาจากค่า P-Value เท่ากับ 0.15 ค่า χ^2/df (CMIN/DF) เท่ากับ 1.30 ค่าดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของส่วนเหลือมาตรฐาน Root Mean Squared Residual (RMR) เท่ากับ 0.03 ซึ่งเข้าใกล้ 0 แสดงว่ารูปแบบโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในองค์ประกอบพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน Goodness of Fit Index (GFI) เท่ากับ 0.91 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว Adjust Goodness of Fit Index (AGFI) เท่ากับ 0.90 ซึ่งเป็นค่าที่สูงกว่า 0.8 และเข้าใกล้ 1.00 แสดงว่ารูปแบบโมเดลมีความสอดคล้องกับ

ข้อมูลเชิงประจักษ์ในพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ค่าดัชนีความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) เท่ากับ 0.04 และค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ Comparative Fit index (CFI) เท่ากับ 0.99 ซึ่งเป็นค่าที่สูงกว่า 0.9 แสดงว่ามีความสอดคล้องของโครงสร้างเชิงองค์ประกอบพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่ 2 ของตัวแปรองค์ประกอบพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงาน

ดัชนีความสอดคล้อง	ระดับที่ยอมรับได้	ค่าสถิติ	ความสอดคล้อง
P-VALUE	มากกว่า 0.05	0.15	สอดคล้อง
CMIN/DF	น้อยกว่า 2.00	1.30	สอดคล้อง
GFI	มากกว่า 0.90	0.91	สอดคล้อง
AGFI	มากกว่า 0.90	0.90	สอดคล้อง
RMSEA	น้อยกว่า 0.05	0.04	สอดคล้อง
RMR	น้อยกว่า 0.05	0.03	สอดคล้อง
CFI	มากกว่า 0.90	0.99	สอดคล้อง

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: CFA) ด้วยวิธีการสกัดองค์ประกอบหลัก (Principal Component Analysis: PCA) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Con-firmatory Factor Analysis: CFA) พบว่าองค์ประกอบพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านพฤติกรรมการสำรวจค้นหาความคิด ด้านพฤติกรรมการก่อเกิดความคิด ด้านพฤติกรรมการทำให้ความคิดเป็นที่ยอมรับ และด้านพฤติกรรมการนำความคิดลงสู่การปฏิบัติจริง

อภิปรายได้ว่า พฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานจะทำให้บุคลากรของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยสามารถเข้าถึงปัญหาหรือพบช่องว่างจากมุมมองการปฏิบัติที่แตกต่างกัน การสร้างแนวคิดเป็นความคิดสร้างสรรค์ที่แปลกจน สามารถค้นหาความคิด และกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติมีการสร้างความคิดด้วยการสนับสนุนแนวคิดที่สร้างสรรค์ โดยการยอมรับในความสามารถในแนวความคิด จนสามารถนำไปสู่การปฏิบัติจนได้การบริการหรือ กระบวนการในการทำงานอย่างต่อเนื่องในองค์กร สอดคล้องกับเดอจอง

และเดนฮาร์ตอง (De Jong, & Den Hartog, 2008) ระบุว่า ผู้ที่มีการสร้างแนวความคิดที่ดีคือบุคคลที่สามารถเข้าถึงปัญหาหรือพบช่องว่างจากมุมมองที่แตกต่างกัน การสร้างแนวความคิดจึงเป็นการคิดสร้างสรรค์ที่แปลกใหม่และมีจุดมุ่งหมายในการปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงาน และนอกจากนี้ เดอจอง และเดนฮาร์ตอง (De Jong, & Den Hartog, 2010, pp. 23-36) ยังระบุว่า พฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานเป็นพฤติกรรมเฉพาะบุคคลที่แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจ และความพยายามที่จะทำให้ผู้อื่นได้เห็นถึงความตั้งใจนั้นผ่านความคิด กระบวนการ หรือวิธีปฏิบัติงานตามบทบาทที่ได้รับในรูปแบบใหม่ ที่คิดว่าเป็นประโยชน์ทั้งภารกิจที่ได้รับมอบหมายตามบทบาทของแต่ละบุคคลต่อหน่วยงานและต่อองค์กร และนำไปสู่ผลงานดำเนินงานที่ดีขององค์กรได้ โดยสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ เหล่านั้นเป็นความแตกต่างไปจากความคิด กระบวนการ หรือวิธีปฏิบัติเดิมที่เคยปฏิบัติเป็นพฤติกรรมพิเศษที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมบทบาทเดิมของผู้ปฏิบัติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสนับสนุนหรือการประยุกต์ใช้ความคิด กระบวนการ ผลิตภัณฑ์ หรือขั้นตอนการทำงานใหม่ ที่จะใช้แก้ไขปัญหาหรือสร้างประโยชน์ให้แก่องค์กรได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา Needleman et al. (2002, pp. 1715-1722) และของ Hall (2003, pp. 217-226) ที่ระบุว่า พยาบาลเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในระบบการดูแลสุขภาพ พฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ มีความจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพของการบริการในระบบการดูแลสุขภาพ เพื่อการบรรลุผลลัพธ์ที่ดีในการดูแลผู้ป่วย สอดคล้องกับการศึกษาของ Middelkoop (2016) ได้ศึกษาในกลุ่มของพนักงานและผู้จัดการบริษัทในประเทศ เนเธอร์แลนด์ โดยศึกษาพฤติกรรมงานการสร้างนวัตกรรมในการทำงานมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อผลการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ ($\beta = 0.465, p < .01$) สอดคล้องกับการศึกษาของ Nasir et al. (2018) ที่ศึกษาพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์มหาวิทยาลัยของรัฐ ($\beta = 0.25, p < .013$) สอดคล้องกับการศึกษาของ Dörner (2012) ที่ศึกษาในกลุ่มผู้บริหารและพนักงานของบริษัทประกันชีวิต ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ พบว่า พฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงานมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อผลการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ ($\beta = 0.74, p < .001$) และสอดคล้องกับการศึกษาของดอร์เนอร์ (Dörner, 2012) มีข้อเสนอแนะว่าควรส่งเสริมให้พนักงานได้ใช้ความคิดใหม่ๆ และแสวงหาทางเลือกและเทคโนโลยีใหม่ๆ ใช้วิธีการทำงานใหม่ๆ ตรวจสอบและใช้ทรัพยากรที่จะทำให้ความคิดใหม่เกิดขึ้น และส่งเสริมให้พนักงานได้มีการเพิ่มการรับรู้สมรรถนะส่วนบุคคลทางนวัตกรรม เพื่อให้เกิดพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในการทำงาน เพื่อการบรรลุผลการปฏิบัติงาน (Dörner, 2012) ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวที่เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ในการค้นหาปัญหาและการสร้างแนวคิดใหม่ยังรวมถึงพฤติกรรมที่นำไปสู่การปฏิบัติที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การประยุกต์ใช้ความรู้ใหม่หรือการปรับปรุงกระบวนการเพื่อเพิ่มผลการปฏิบัติงานในการทำงานส่วนบุคคลและองค์กร (Bos-Nehles, Renkema, & Janssen, 2017, pp. 1228-1253) พฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานจึงเป็นการรับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมกับมีการริเริ่มและมีการปฏิบัติจากแนวคิดใหม่ๆ เพื่อให้เกิด

ประโยชน์เป็นการเพิ่มผลการปฏิบัติงานส่วนบุคคล (De Jong, & Den Hartog, 2007, pp. 41-64)

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

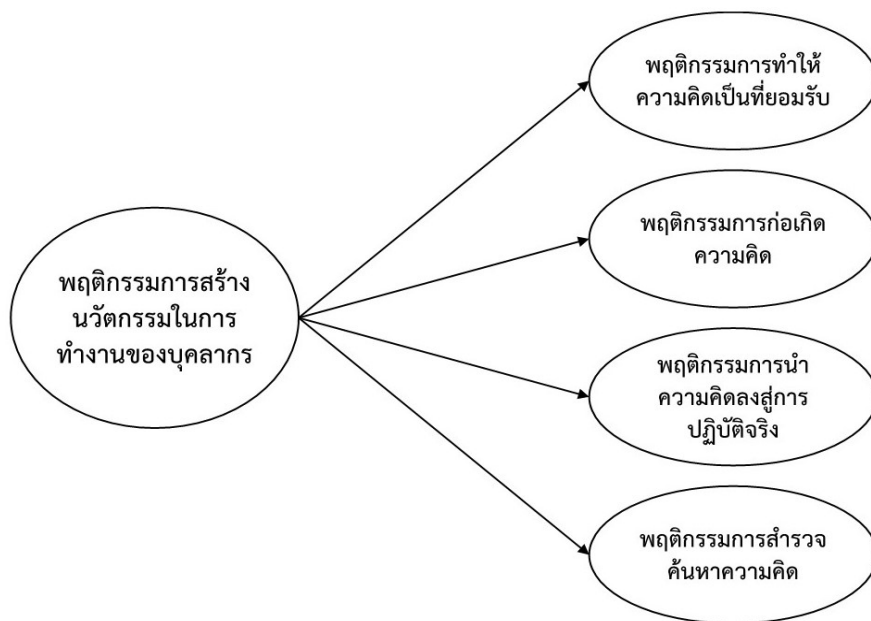
จากผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากรการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยด้านพฤติกรรมทำให้ความคิดเป็นที่ยอมรับมีค่าคะแนนเฉลี่ยมากกว่าด้านอื่น จึงควรนำข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ไปเป็นแนวทางในการบริหารงานบุคคลเพื่อทำให้เกิดการปฏิบัติงานที่ดีที่สุด โดยจัดหาเวทีที่จะทำให้เกิดความเชื่อมโยงขององค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคลากรเพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมถึงการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้มีพฤติกรรมทำให้ความคิดได้รับการยอมรับ และนำความคิดลงสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนพฤติกรรมการสำรวจค้นคว้าความคิดที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยกว่าด้านอื่นผู้บริหารจึงมีการวางแผนพัฒนาบุคลากรในระดับปฏิบัติให้มีการจัดอบรมเกี่ยวกับการจัดการความรู้ เพื่อค้นหาความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร เพื่อประโยชน์ในการนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัยองค์ประกอบพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากรในรัฐวิสาหกิจและบริษัทเอกชนด้านพลังงานไฟฟ้าอื่นๆ และรัฐวิสาหกิจด้านอื่นๆ ในประเทศไทยเพื่อให้เห็นข้อมูลเชิงเปรียบเทียบในบริบทและลักษณะขององค์กรที่มีความแตกต่างกัน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ได้กำหนดแนวทางในการขับเคลื่อนองค์กรด้วยนวัตกรรม ไม่ว่าจะเป็นด้านพลังงานซึ่งเป็นภารกิจหลักหรือภารกิจการสังคมมาเป็นเวลานาน โดยได้นำเทคโนโลยีใหม่ๆ เกี่ยวกับพลังงานหมุนเวียนมาใช้ ซึ่งมีการตื่นตัวเรื่องการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศและการลดการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิล ซึ่งนวัตกรรมเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า กฟผ. ยังคงมุ่งมั่นในการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมด้านพลังงาน อย่างไรก็ตามเพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์องค์กรให้ประชาชนมีความรู้สึกที่ดีโดยการนำนวัตกรรมช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ ทั่วไป ดังนั้น กฟผ. จึงเป็นองค์กรที่มีความพร้อมในด้านการขับเคลื่อนองค์กรด้วยนวัตกรรมทำให้เกิดการพัฒนาการทำงานอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่ารูปแบบของพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยมี 4 องค์ประกอบ สามารถสรุปเป็นแผนภาพ ดังภาพประกอบที่ 2 ดังนี้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากผลการวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า องค์ประกอบพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในการทำงานของบุคลากรการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยมีปัจจัยที่สำคัญ 4 ด้าน ซึ่งปัจจัยที่มีความสำคัญอันดับแรกคือ พฤติกรรมทำให้ความคิดเป็นที่ยอมรับ โดยบุคลากรต้องระดมการสนับสนุนเพื่อให้เกิดแนวคิดเชิงนวัตกรรมในการทำงาน โดยบุคลากรต้องได้รับการสนับสนุนแนวคิดใหม่ๆ เพื่อพัฒนาการทำงานจากผู้บริหารในลำดับถัดไปและเพื่อนร่วมงานหรือผู้บังคับบัญชา ต้องนำเสนอความคิดสร้างสรรค์ให้แก่ผู้ร่วมงานเห็นความสำคัญของการพัฒนางาน และต้องพยายามโน้มน้าวให้ผู้ร่วมงานยอมรับความคิดใหม่หรือวิธีการทำงานใหม่ที่มีประโยชน์ต่อผู้รับบริการและพัฒนาหน่วยงาน ภายใน กฟผ. ปัจจัยที่สองคือ พฤติกรรมนำความคิดลงสู่การปฏิบัติ โดยที่บุคลากรต้องนำแนวคิดใหม่หรือประยุกต์ใช้วิธีการใหม่ลงสู่การปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดประโยชน์ในองค์กร ต้องนำนวัตกรรมหรือรูปแบบการทำงานใหม่ที่พัฒนาขึ้นมาใช้กับการทำงานประจำในหน่วยงานอย่างเป็นรูปธรรม ต้องสนับสนุนให้มีการนำความคิดสร้างสรรค์ไปพัฒนาการปฏิบัติงานประจำในหน่วยงาน และต้องแสดงออกถึงความมุ่งมั่นพัฒนาสิ่งใหม่ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการทำงานในหน่วยงาน ปัจจัยที่สามคือพฤติกรรมก่อให้เกิดความคิด โดยบุคลากรต้องทบทวนวิธีการปรับปรุงการบริการต่างๆ ในหน่วยงานของท่านให้ดีขึ้นด้วยแนวคิดใหม่ๆ ต้องค้นหาวิธีการเทคนิค และบริการใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาการบริการของหน่วยงาน ต้องสำรวจอุปกรณ์ เครื่องมือในการทำงานที่มีอยู่เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการบริหารหน่วยงาน ต้องแก้ปัญหาใหม่ๆ ในหน่วย

งานด้วยความคิดสร้างสรรค์หรือการคิดนอกกรอบที่สอดคล้องกับระเบียบหน่วยงาน ต้องคิดค้นวิธีการใหม่ๆ เพื่อจัดลำดับการทำงานภายในหน่วยงานให้ดีขึ้น และต้องพัฒนาต่อยอดแนวคิดการให้บริการหรือการบริหารจัดการแบบวิถีใหม่ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงแบบการบริหารจัดการองค์การ และปัจจัยที่สำคัญคือ พฤติกรรมการสำรวจค้นความคิด โดยที่บุคลากรต้องใส่ใจกับประเด็นเรื่องราวใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในหน่วยงาน แม้ว่าสิ่งนั้นอยู่นอกเหนือจากงานประจำ ต้องแสวงหาโอกาสแสดงความคิดเห็นต่อยอดการพัฒนา เพื่อปรับปรุงกระบวนการทำงานหรือบริการจากสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์การ ต้องค้นหาช่องทางการพัฒนางานด้วยแนวทางใหม่หรือนวัตกรรมใหม่ในหน่วยงานจากการสังเกตการทำงานด้วยตัวท่านเอง และต้องทำการสำรวจการจัดบริการใหม่ๆ ที่มีขึ้นในหน่วยงานอยู่เสมอ

เอกสารอ้างอิง

- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.). (2565). *โครงสร้างองค์กรฝ่ายทรัพยากรบุคคลการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย*. เข้าถึงได้จาก <http://www.intranet.egat.co.th>
- _____. (2565). *รายงานประจำปี พ.ศ. 2564*. เข้าถึงได้จาก <https://www.egat.co.th/images/businessop/annual-report/2564/annual-report-64-th.pdf>
- กุลชลี จงเจริญ. (2561). *ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม*. เข้าถึงได้จาก <https://thaitgri.org/?p=36172>
- พูลพงศ์ สุขสว่าง. (2557). หลักการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*, 6(2), 136-145.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ. (2564). *คู่มือการประเมินผลการดำเนินงานรัฐวิสาหกิจ*. เข้าถึงได้จาก <http://www.sepo.go.th/pes/contents/27>
- Bos-Nehles, A. C., Renkema, M., & Janssen, M. (2017). HRM and innovative work behaviour: A systematic literature review. *Personnel Review*, 46(7), 1228-1253.
- De Jong, J. P., & Den Hartog, D. N. (2007). How leaders influence employees' innovative behavior. *European Journal of Innovation Management*, 10(1), 41-64.
- _____. (2008). *Innovative work behavior: Measurement and validation*. Retrieved from <http://ondernemerschap.panteia.nl/pdf-ez/h200820.pdf>
- _____. (2010). Measuring Innovative Work Behaviors. *Creativity and Innovation Management*, 19(1), 23-36.
- Dörner, N. (2012). *Innovative Work Behavior: The Roles of Employee Expectations and Effects on Job Performance*. (Doctor of Philosophy Dissertation). Switzerland: University of St. Gallen.

- Hall, L. M. (2003). Nursing staff mix models and outcomes. *Journal of Advanced Nursing*, 44(2), 217-226.
- Hooper, D., Coughlan, J., & Mullen, M. R. (2008). Structural Equation Modelling: Guidelines for Determining Model Fit. *The Electronic Journal of Business Research Methods*, 6, 53-60.
- Likert, R. (1976). *New Ways of Management conflict*. New York: McGraw-Hill.
- Middelkoop, C. (2016). *How does innovative work behavior of employee effect their individual job performance*. (Master thesis). Netherlands: University of twenty, Netherlands.
- Nasir, S., et al. (2013). *Modern entrepreneurship and E-business innovations*. USA: IGI Global.
- Needleman, J., et al. (2002). Nurse-staffing levels and the quality of care in hospitals. *New England Journal of Medicine*, 346(22), 1715-1722.
- Yamane, T. (1973). *Taro Statistic: An Introductory Analysis*. New York: Harper & row.

การวิเคราะห์ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์*

An Analysis of Happiness in Albert Camus Philosophy

ณัฐจิญา ตันทสุข, จรัส ลีกา, พระครูศรีปริยัติบัณฑิต, พระมหาปรเมศวร์ ประพิน¹,
พระมหาไฉสิงห์ สิริธมฺโม และพระครูสีลสรวิชิต²

Nattiya Tantasook, Jaras Leeka, Phrakhru Sripariyatbandit, Phramaha Paramet Prapin,

Phramaha Jaising Sirithammo and Phrakhru Silasarathikhun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น¹

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: nuichot@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความสุขในเชิงปรัชญา 2) ศึกษาความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ 3) วิเคราะห์ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และวิเคราะห์ นำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความสุขเป็นการเข้าถึงเป้าหมายของชีวิต และการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าด้วยการสร้างประโยชน์แก่ตนเอง และสังคม ความสุขนี้เป็นการใช้ชีวิตอย่างคุ้มค่าด้วยความไม่ประมาท ที่นำไปสู่การเรียนรู้คุณค่า และสร้างคุณค่าแก่ชีวิต
2. ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ เป็นความสุขที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกของมนุษย์ในการสร้างคุณค่า และความหมายของชีวิต ภายใต้สถานการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์เผชิญอยู่ ความสุขที่ถูกต้องจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่มนุษย์สามารถเลือกให้แก่ตน
3. ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ มีบ่อเกิด 2 ทาง คือ ความสุขทางใจ และความสุขทางกาย ความสุขทางใจเป็นความสุขที่เกิดจากภายในด้วยการเข้าใจสภาวะของโลก และชีวิต ที่เต็มไปด้วยความไร้สาระ ที่ทุกอย่างมีความเป็นไปได้เสมอ เมื่อเข้าใจสภาวะเช่นนี้จึงทำให้มนุษย์มีความสุข และความสุขทาง

*ได้รับบทความ: 14 พฤศจิกายน 2566; แก้ไขบทความ: 24 เมษายน 2567; ตอปรับตีพิมพ์: 25 เมษายน 2567

Received: November 14, 2023; Revised: April 24, 2024; Accepted: April 25, 2024

ใจนี้จะมีผลทำให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมออกมาเพื่อแสวงหาความสุขทางกาย และในที่สุดจะนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่สมดุลระหว่างกาย และใจ

คำสำคัญ: วิเคราะห์; ความสุข; ปรัชญา; อัลแบร์ กามูส์

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the concept Theory of happiness in philosophy 2) to study happiness in Albert Camus philosophy 3) to analyze happiness in Albert Camus philosophy. This study was carried out by means of documentary research by collecting data from primary and secondary documents. The obtained data were interpreted by descriptive analysis.

The research results were as follows:

1. Happiness is reaching the goal in life that you have set. and living with value to oneself and creating benefits and happiness for society This happiness is worth living with carelessness. that leads to learning the value of life and create value for life as worthwhile as possible.
2. Happiness in Albert Camus philosophy is happiness related to human choice. in creating value and meaning of life Under various situations that human beings are facing, happiness is therefore an important condition. or may say Under the conditions of this happiness Human beings can choose happiness for themselves, so it's the right thing to do.
3. An analysis of happiness in the philosophy of Albert Camus found that happiness originated from two paths, namely, mental happiness. and physical pleasure Mental happiness is happiness that arises from within by understanding the state of the world and life. full of nonsense, so anything is always possible Realizing this would make human beings happy. At the same time, inner happiness has the effect of human beings acting in pursuit of bodily happiness. and ultimately leads to a relationship between mind and body.

Keywords: Analysis; Happiness; Philosophy; Albert Camus

1. บทนำ

หากกล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” ตามคำกล่าวของอริสโตเติล โดยได้อธิบายถึงบริบทของคำดังกล่าว และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันโดยอาศัยสถานภาพหรือการจัดแบ่งหน้าที่การงาน รวมไปถึงบทบาทและทัศนคติทางสังคม ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าว จัดได้ว่าเป็นความสัมพันธ์แบบปฏิกิริยาโดยเริ่มจากระดับครอบครัวซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของชีวิตและนำไปสู่ความสัมพันธ์แบบปฏิกิริยาที่ขยายขอบเขตออกไปในระดับชาติและนานาชาติอันเป็นประชาคมขั้นสุดท้ายของมนุษย์ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อความสงบสุขของประชาชน แต่อย่างไรก็ตาม มนุษย์ล้วนแต่มีความแตกต่าง ไม่ว่าจะเป็น เชื้อชาติ ศาสนา ชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดำเนินแตกต่างกันออกไป แต่ก็ยังมีสิ่งที่มีมนุษย์ปรารถนาเหมือนกัน นั่นก็คือ “ความสุข” ความสุขดังกล่าวคืออะไร รวมทั้งเพราะเหตุใดมนุษย์จึงต้องการความสุขและมนุษย์จะแสวงหาความสุขได้อย่างไร (บุญมี แทนแก้ว, 2536, หน้า 12) สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผลักดันให้ผู้วิจัยใคร่ศึกษาคำว่าเพื่อแสวงหาคำตอบในเรื่องของความสุข

ความสุขเป็นแนวคิดทางจริยศาสตร์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นอีกศาสตร์ความรู้อย่างหนึ่งด้านปรัชญาที่มีหน้าที่ตอบคำถามว่าจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตควรแสวงหาคืออะไร และมนุษย์ควรจะมีพฤติกรรมปฏิบัติอย่างไร จึงจะบรรลุอุดมคตินั้นได้ นักปรัชญาด้านจริยศาสตร์หลายท่านต่างก็ได้ให้ทัศนะความคิดแตกต่างกันออกไป ตามทัศนะของนักปรัชญาบางท่าน ให้ความคิดเห็นว่า ความสุขเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดโดยถือว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิต ส่วนนักปรัชญาบางท่านมีทัศนะว่า จุดมุ่งหมายสูงสุดได้แก่ การแสวงหาตัวเอง (วิทย์ วิศเวทย์, 2532, หน้า 25) และนักปรัชญาบางท่านก็เห็นว่า จุดมุ่งหมายสูงสุดได้แก่ การแสวงหาความสงบ โดยถือว่าความสงบเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความสุขดังพุทธภาษิต “นตถิ สนฺติปรํ สุขํ” แปลว่า ความสุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี (ขุ.ธ. 25/42) ฉะนั้น เรื่องที่สำคัญสำหรับชีวิตมนุษย์เพราะความสุขจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์แสวงหา แม้ว่า ความต้องการของคนเรานั้นจะแตกต่างกัน แต่เมื่อสืบสาวไปจนถึงที่สุดแล้ว ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้เลยว่าจุดมุ่งหมายสุดท้ายที่มนุษย์พยายามแสวงหานั้นก็คือ ความสุข เพราะเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับชีวิตของมนุษย์ทุกคน ดังนั้น ในการศึกษาความสุขที่ถือได้ว่าเป็นแนวความคิดทางจริยศาสตร์ จึงได้มีนักปรัชญาทุกยุคสมัยทั้งด้านตะวันตกและตะวันออกที่ได้กล่าวถึงเรื่องความสุขไว้ หลายทัศนะด้วยกัน เช่น แนวความคิดของจอห์น สจวร์ต มิลล์ (John Stuart Mill, 2006) ซึ่งเป็นนักปรัชญาสุชนิยมจากประเทศอังกฤษสมัยศตวรรษที่ 19 ได้กล่าวถึง ทัศนคติของมนุษย์ มิลล์ได้เชื่อมโยงหลักการนี้เข้ากับปัญหาต่างๆ เช่น มิลล์ได้เรียกร้องให้สตรีได้มีสิทธิในการรับการศึกษาเท่าเทียมกันกับผู้ชาย โดยในการเรียกร้องในครั้งนั้น ประโยชน์สุขขั้นพื้นฐานในชีวิตมนุษย์คือ มีความอิสระในการแสดงความคิดเห็นต่อสังคมของปัจเจกชนโดยไม่ต้องล่งละเมิดสิทธิของผู้อื่น (วศิน อินทสระ, 2527, หน้า 40)

ในสภาพสังคมปัจจุบัน มนุษย์ที่ถูกพันธนาการด้วยเหตุผลเพราะสภาพการเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป การแสวงหาความสุขจึงเป็นเรื่องของปัจเจกที่ยังไม่มีข้อสรุปที่แน่ชัด ในขณะที่เดียวกันก็ได้สะท้อนให้เห็นถึง

คนกลุ่มหนึ่งที่ชะมดเข้มน้อยกับการแสวงหาวัตถุ เพื่อนำสิ่งนั้นมาตอบสนองความต้องการของตนเอง ปราศจากกำเริบที่ไยัดเหนียว ขณะที่คนอีกกลุ่มก็เคร่งครัดปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เพื่อให้เป็นที่ยอมรับจากสังคม จนหลงลืมไปที่จะตั้งคำถามเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของตนเอง และเข้าใจว่าตนเองนั้นมีเจตจำนงเสรี อย่างไรก็ตาม คนอีกจำนวนหนึ่ง เริ่มตระหนักถึงคุณค่าและความหมายของความเป็นมนุษย์ ซึ่งได้ปฏิเสธกฎเกณฑ์ทางสังคม พยายามตั้งคำถามต่อสังคมความถูกต้องและความชอบธรรมที่สังคมได้มอบให้เพื่อแสวงหาสาระและเป้าหมายของชีวิตมนุษย์ อัลแบร์ กามูส์ (Camus, 1942) นักปรัชญาชาวแอลจีเรีย-ฝรั่งเศส และเป็นนักปรัชญาอัตถิภาวนิยม มองว่า ชีวิตไร้สาระ (Absurdity) ต้องทำงานราวเสมือนกับเครื่องจักรที่แทบจะไม่มีวันได้พัก และต้องทำอย่างซ้ำซากและจำเจ เพียงเพื่อหวังจะได้เงินไปซื้อหาความสุขแต่ชีวิตกลับเป็นสิ่งที่ไม่มีความหมาย (กิริติ บุญเจือ, 2522, หน้า 3) แตกต่างจากชาวคริสต์ที่ที่ยังมีความหวัง มีความหมายจะไปอยู่กับพระเจ้าหลังจากที่ตายไปแล้ว แต่ความจริงแล้วมนุษย์เกิดมาด้วยความว่างเปล่าในจิตใจ สิ่งที่มนุษย์พยายามทำตลอดชีวิตคือ การสรรหาคุณค่าที่มนุษย์เชื่อถือแล้วดำเนินรอยตาม สาระตายเป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์และสร้างขึ้นเองทั้งสิ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาถึงการวิเคราะห์ความสุขในทัศนะของอัลแบร์ กามูส์ จากผลงานนิยายของเขาทั้งหมดด้วยกันจากผลงานนิยายทั้งหมดสามเรื่องได้แก่ คนนอก (L'Étranger) ความตายอันแสนสุข (La Mort heureuse) มนุษย์สองหน้า (La Chute) เพราะจะเห็นได้ว่า แนวคิดของอัลแบร์ กามูส์ไม่ได้ถูกเรียบเรียงไว้ในรูปแบบของตำราหนังสือ ฉะนั้น ในประเด็นดังกล่าวจึงเป็นประเด็นที่ควรศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความสุขในเชิงปรัชญา
2. เพื่อศึกษาความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์
3. เพื่อวิเคราะห์ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเอกสาร โดยมีวิธีการดำเนินการด้วยการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือที่เกี่ยวข้องกับความสุข และจากนั้นจึงนำแนวคิดดังกล่าวมาวิเคราะห์ เพื่อที่จะนำเสนอให้ทราบถึงความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ได้วิเคราะห์ผ่านงานเขียนอัลแบร์ กามูส์ เป็นนวนิยายทั้งหมด 3 เรื่องได้แก่ คนนอก ความตายอันแสนสุข มนุษย์สองหน้า โดยนำเสนอผ่านการวิเคราะห์ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดว่าการแสวงหาความสุข จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ บทความและวารสารวิชาการ งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องว่าด้วยเรื่องของการวิเคราะห์ความสุข

2. จากนั้นได้นำข้อมูลที่ได้รับรวบรวมมานำมาศึกษาและวิเคราะห์ถึงความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ และนำมาตีความถึงงานเขียนของอัลแบร์ กามูส์ ว่าได้ถ่ายทอดแนวคิดออกมาในรูปแบบลักษณะใด และความสุขมีลักษณะเป็นอย่างไรในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์

3. สำหรับขั้นตอนสุดท้าย คือ ทำสรุปและจัดทำเป็นรูปเล่ม โดยการสรุปเนื้อหาและบทวิเคราะห์ที่ได้ศึกษาทั้งหมด จัดทำเป็นรูปเล่มวิจัย โดยเป็นการเขียนบรรยายในรูปแบบวิเคราะห์ทั้งเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะทั้งในด้านเนื้อหา และการนำเสนอในศึกษาประเด็นต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นการตอบวัตถุประสงค์การทำวิจัยทั้ง 3 ข้อ สรุปผลได้ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความสุขในเชิงปรัชญา พบว่า แนวคิดเรื่องความสุข เป็นความดีงามสูงสุดที่มนุษย์ควรแสวงหาขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ มนุษย์แต่ละคนล้วนมีความชอบ และมีวิถีทางในการดำเนินชีวิตของแต่ละคนที่แตกต่างกัน ซึ่งอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของเวลา และพื้นที่ ดังเหตุผลที่มนุษย์เกิดมาพร้อมกับจิตใจที่ว่างเปล่า ไม่มีเหตุ ไม่มีผล ไม่มีปัญหาที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด ดังนั้น มนุษย์จึงต้องเลือกสรรสิ่งที่ดีมีคุณค่าที่ดีพร้อม และเหมาะสมตามคุณลักษณะของตนเองเพื่อการดำรงอยู่และไปสู่เป้าหมาย มนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพเป็นของตนเอง จึงเลือกสิ่งที่ตนชอบและถนัดมาเติมใส่ให้แก่ชีวิตตนเองได้อยู่เสมอ กล่าวได้ว่า ความสุข คือความพึงพอใจอย่างหนึ่งในชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ ความสุขทางกาย ความสุขทางใจ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังสามารถอธิบายได้อีกว่า ความสุขนั้น คือ ความรู้สึกที่สามารถรับรู้ได้จากประสาทสัมผัสได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และนำมาซึ่งความสุขใจ ดังนั้น มนุษย์จึงพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงจากความทุกข์

ส่วนทฤษฎีสุนิยม ซึ่งมีรากฐานมาจากปรัชญากลุ่มสสารนิยมที่เชื่อว่า ชีวิตของมนุษย์คือร่างกาย เมื่อมนุษย์เกิดมาจึงมีการแสวงหาความสุขทางกาย และความสุขทางกายนี้เป็นสิ่งที่ควรแสวงหาอย่างยิ่ง โดยให้เหตุผลว่า ความสุขทางวัตถุก็สามารถเป็นสิ่งที่สร้างความสุขให้แก่มนุษย์ได้ ในขณะที่ปรัชญากลุ่มสุนิยมสากล ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว เพราะสุนิยมแบบสากลเชื่อว่า ความสุข และความดีงาม ความถูกต้องจะมีคุณค่าได้ก็ต่อเมื่อเกิดขึ้นกับคนหมู่มากซึ่งแนวคิดนี้มีรากฐานแนวคิดมาจากประโยชน์นิยม อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดสุนิยมที่เน้นถึงความสุขส่วนตัว หรือแม้แต่อุดมคติแบบสากลก็ถือว่า ทฤษฎีทั้งสองนี้ได้สร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นกับสังคม และการปลดปล่อยความสุขส่วนตัวเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำอย่างยิ่ง เพราะมนุษย์มีความเป็นปัจเจก และในขณะเดียวกันความสุขส่วนตัวที่เกิดขึ้นนั้น แม้จะไม่ได้สร้างประโยชน์แก่คนหมู่มากแต่การอยู่ร่วมกันในสังคมจำเป็นต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของกันและกัน

2. ความสุขในทัศนะของอัลแบร์ กามูส์ พบว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความต้องการ ไม่ว่าจะเป็นความต้องการวัตถุสิ่งของ เพื่อนพ้อง ครอบครัว หน้าที่การงาน คนรัก เงินทอง ทั้งหมดเป็นความต้องการทั้งสิ้น เพราะความสุขในทัศนะของกามูส์ เชื่อว่า ความสุขจะต้องเกิดจากสภาวะที่มนุษย์เข้าใจสภาวะของความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ สภาวะชีวิตที่ไร้แก่นสารหรือไร้เหตุผล มนุษย์ต้องดำรงชีวิตด้วยการะงานหน้าที่ที่อาจจะเป็นผู้ที่แบกรับกับปัญหาหลายอย่าง การใช้ชีวิตที่ซ้ำซากอย่างเช่นเดิม ไม่อาจจะเป็นการตื่นนอน อาบน้ำ แต่งตัว รับประทานอาหาร และทำงานนับตั้งแต่วันจันทร์ วันอังคาร วันพุธ วันพฤหัสบดี จนกระทั่งวันศุกร์ วันเสาร์วันเล่า สัปดาห์ผ่านไป เดือนผ่านไป ปีต่อๆ ไป ก็เป็นอย่างงี้เช่นเดิม ถึงแม้สภาวะนี้จะ เป็นสิ่งที่มนุษย์กำลังเผชิญอยู่ในขณะที่มีชีวิตอยู่เช่นนี้เป็นความทุกข์ และมันไม่ใช่เรื่องที่น่าอาย ถ้าหากชีวิตที่เผชิญอยู่จะมีความสุข กามูส์ได้เสนอแนวทางว่า สิ่งที่มนุษย์ต้องเผชิญไม่มีอะไรไปมากกว่าการมีชีวิตอยู่ เหมือนกับคนอื่นๆ ในสังคม มนุษย์ทุกคนล้วนแต่คู่ควรกับสิ่งที่เราคิดว่ามันคู่ควรกับเรา เพราะในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดที่สมบูรณ์แบบ แม้แต่ในวันข้างหน้าเราจะตายไปอย่างโดดเดี่ยว แต่การแสวงหาความสุขควรเป็นสิ่งที่มนุษย์ควรแสวงหา สรุปได้ว่า ความสุขที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องเป็นความสุขที่เกิดจากแรงผลักดันภายใน และสัมพันธ์กับความสุขภายนอก เป็นความสุขที่มนุษย์สามารถแสวงหาได้ในโลกนี้ เพราะกามูส์เชื่อว่า ความสุขในโลกหน้า หรือความสุขจากพระเจ้าไม่มีอยู่จริง

3. ผลการวิเคราะห์ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ พบว่า ความไม่สมบูรณ์ของชีวิต หรือแม้แต่การตั้งคำถามถึงความสุขคืออะไร นอกจากความสามัคคีที่เรียบง่ายระหว่างมนุษย์กับชีวิตที่เขาดำเนินอยู่ ดังนั้น เราจะมีสุขได้ก็ต่อเมื่อเรายอมรับ และเข้าใจสภาวะของโลกนี้ แม้ว่าในชีวิตจะต้องเจอกับความทุกข์ แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าการมีความสุขคือเงื่อนไขส่วนหนึ่งของชีวิตที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ กล่าวคือเมื่อเราเข้าใจสภาวะของโลกนี้ดังที่กามูส์ได้อธิบายไว้ถึงโลกว่า โลกนี้ คือความว่างเปล่า และไร้แก่นสาร ฉะนั้น มนุษย์จะมีสุขได้ก็ต่อเมื่อเรารู้ถึงคุณค่าของตนเอง กล่าวอีกนัยว่า ความสุขและเป้าหมายของชีวิตในทัศนะกามูส์จึงมีความสัมพันธ์กันและไม่สามารถแยกจากกันได้ เมื่อมีเป้าหมายจึงมีความสุข และเมื่อมีความสุขจึงมีคุณค่า จึงกล่าวได้ว่า ความสุขของกามูส์นั้น จะต้องเป็นความสุขที่เชื่อมโยงทั้งภายในและภายนอกโดยจะต้องเป็นแรงผลักดันให้ทำให้เกิดความสุข ดังที่ กามูส์มักจะเน้นย้ำถึงว่า ความสุขที่มีคุณภาพจะต้องมาพร้อมกับอากาศที่ปลอดโปร่ง อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่มีความทะเลาะทแยงจนเกินไป มีความคิดสร้างสรรค์หรือคิดถึงแต่สิ่งดีๆ และข้อสุดท้ายคือการได้รักใครสักคน ความรักจะทำให้เกิดความสุข กล่าวคือ การได้ถูกรัก หรือมีความรู้สึกอยากที่จะรักใครสักคน ถือได้ว่าเป็นความรู้สึกที่มนุษย์ไม่ว่าใครก็ตามจะรู้สึกได้ว่าเรานั้นมีคุณค่า ดังนั้นมนุษย์จึงแสวงหาความสุขให้กับตัวเองในขณะที่ดำเนินชีวิตอยู่นั่นเอง นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์ถึงนวนิยายทั้งหมด 3 เรื่อง ได้แก่ คนนอก ความตายอันแสนสุข มนุษย์สองหน้า ได้ข้อสรุปดังนี้

3.1 ธรรมชาติของมนุษย์ในปรัชญา: ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของกามูส เป็นเรื่องของความไร้แก่นสาร โลกใบนี้เกิดขึ้นมาก่อนการมีสารัตถะ โดยทั้งนี้ สารัตถะหมายถึง คุณสมบัติ หรือลักษณะของแต่ละบุคคลที่เกิดขึ้นมา เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละคนที่จำเป็นต้องครอบครอง ฉะนั้น การครอบครองสารัตถะ จึงเกิดขึ้นภายหลังเป็นผลมาจากสิ่งที่เรียกว่า จิตสำนึก จิตสำนึกจึงเป็นคุณสมบัติตามธรรมชาติของมนุษย์ที่สามารถแยกสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว และจิตสำนึกโดยธรรมชาติของมนุษย์จะส่งผลให้มนุษย์ตระหนักรู้ถึงความว่างเปล่าภายในใจ ความปรารถนาที่อยู่ในตัวของมนุษย์จึงเป็นอีกแรงผลักดันที่ทำให้มนุษย์ตระหนักถึงการแสวงหาสารัตถะเพื่อมาเติมเต็มสิ่งที่ว่างเปล่าในจิตใจ การแสวงหาในสิ่งดังกล่าว จึงเป็นผลพวงที่ทำให้มนุษย์โดยธรรมชาติแล้วมีความแตกต่างกันออกไป จึงไม่สามารถกล่าวได้ว่า มนุษย์คนไหนมีคุณค่า มนุษย์คนไหนมีความสุขมากที่สุด เพราะไม่ว่าจะเป็นความสุขหรือคุณค่า ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของปัจเจก ไม่มีสูตรสำเร็จใดที่จะสามารถระบุได้

ขณะเดียวกัน เมื่อการแสวงหาสารัตถะเป็นเรื่องของปัจเจก การสำนึก และตระหนักรู้ก็เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล จึงทำให้กามูสเชื่อว่า เรื่องของปัจเจกนั้นเป็นเรื่องที่มีเสรีภาพเข้ามาเกี่ยวข้อง หรือกล่าว คือ เสรีภาพเป็นสิ่งที่มิอยู่ในตัวของมนุษย์ติดตัวมาโดยแต่กำเนิด โดยมนุษย์มีความสามารถในการแสวงหาสารัตถะของมนุษย์ เปรียบเหมือนเป็นเครื่องที่จะยืนยันได้ว่า หากมนุษย์ไม่มีเสรีภาพ การแสวงหาสารัตถะจะไม่มีทางเกิดขึ้น มนุษย์จะยังคงเป็นวัตถุที่ว่างเปล่า อย่างไรก็ตาม เสรีภาพที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดนั้น จะเป็นเสรีภาพที่ถูกจำกัดภายใต้เงื่อนไขของกฎหมาย กล่าวคือ เสรีภาพนั้น จะต้องเป็นเสรีที่อยู่บนพื้นฐานที่จะไม่ทำให้ใครเดือดร้อน จะต้องเป็นเสรีภาพที่ถูกต้องตามกฎหมายระเบียบของสังคม

3.2 ความสุขในเชิงปรัชญา: ความสุขเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกคนควรจะได้รับ และมีสิทธิเสรีภาพในการแสวงหาความสุข อีกทั้งความสุขในปรัชญายังเป็นประเด็นในการศึกษา และถกเถียงถึงการตั้งคำถามถึงความดีงาม คุณค่า และสิ่งที่เหมาะสมที่สุดของชีวิต ฉะนั้นความสุขจึงเป็นเรื่องของการศึกษาในจริยศาสตร์ที่เป็นการศึกษาถึง คุณค่า สิ่งที่ดีงาม และความพึงพอใจ แต่ทั้งนี้ ความสุขอาจจะเป็นเรื่องของความพึงพอใจในสิ่งของ หรือเป็นเรื่องของความพึงพอใจส่วนบุคคล แต่ทว่า ความสุขก็อาจจะเป็นเรื่องของคนส่วนมากที่มีความพึงพอใจร่วมกัน เป็นสุขของคนส่วนมากตามแนวคิดประโยชน์นิยมก็ได้เช่นกัน นอกจากนี้ ความสุขยังเป็นในรูปแบบของการมีความสุขที่อยู่บนหลักของเหตุและผลอีกด้วย นอกจากนี้ ความสุข ยังเป็นเรื่องของการศึกษาทฤษฎี กล่าวคือ ความสุขได้ถูกแบ่งออกเป็นสำนักในการศึกษา ได้แก่ การศึกษาแนวคิดสุขนิยม เป็นแนวคิดที่เน้นถึงความสุขที่เป็นสากลและเป็นความสุขเดียวขณะมีชีวิตอยู่เป็นความสุขที่เกิดจากทางกายที่เกิดจากประสาทสัมผัส ขณะที่อสุขนิยมเป็นความสุขที่เกิดขึ้นจากจิต อย่างไรก็ตาม แนวคิดมนุษยนิยมเป็นแนวคิดที่อยู่ตรงกลางระหว่างอสุขนิยม และอสุขนิยมโดยเชื่อว่าความสุขนั้นสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งสองคือทั้งการสัมผัสและทางจิตใต้สำนึกนั่นเอง

3.3 ความสุขและเป้าหมายในทัศนะของอัลแบร์ กามูส์: ความสุขนั้นมีความสัมพันธ์กับการเลือกของมนุษย์ ในการสร้างคุณค่าและความหมายของชีวิต ความสุขเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นเงื่อนไขในการใช้ชีวิตภายใต้สถานการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์กำลังเผชิญอยู่ ทั้งนี้การยอมรับเลือกผลของการกระทำของตนเองจะต้องอยู่บนเหตุผลที่ว่า ในบางสิ่งบางอย่างมันไม่ได้สมบูรณ์เสมอไป โลกนี้ยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและยังเป็นความไร้แก่นสารดังที่กล่าวได้ แต่การยอมรับต่างหากคือสิ่งที่ยืนยันหยัดว่าชีวิตนั้นมีคุณค่า และเป้าหมาย ดังนั้น ความสุขจึงเป็นส่วนประกอบของคุณค่า และเป้าหมาย และความทุกข์ก็เป็นสิ่งที่ยึดติดและมีคุณค่า และเป็นสิ่งที่ทุกคนควรจะได้รับ และได้มีโอกาสแสวงหาความสุขในที่นี้ไม่ใช่แค่ความสุขที่เป็นปริมาณเท่านั้น และก็ไม่ใช่ความสุขที่เป็นแค่เรื่องของคุณภาพ แต่ความสุขจะต้องเป็นเรื่องที่ถูกผลักดันจากภายในสู่ภายนอก ความสุขจะต้องถูกรายล้อมไปด้วยสิ่งแวดล้อมที่ดี ความสุขจะต้องเกิดจากความรู้อะไรก็ได้

3.4 เปรียบเทียบความสุขในปรัชญาและความสุขของอัลแบร์ กามูส์: ความสุขในปรัชญาเป็นการศึกษา และถกเถียงถึงการตั้งคำถามว่าอะไรคือสิ่งที่ดีที่สุด หรือกล่าวได้ว่า ความสุขเป็นความดีสูงสุดและความสุขนั้นคือเรื่องที่ดีที่อาจจะไม่ต้องเผชิญอยู่กับความทุกข์ก็ได้ ความสุขในปรัชญาเปรียบเสมือนเกณฑ์ของการวัดถึงคุณค่า และการตั้งคำถามถึงหลักของศีลธรรม ความสุขที่ดีควรเป็นอย่างไร ความสุขที่ดีควรมีปริมาณที่มากหรือความสุขที่ดีควรเป็นความสุขที่เป็นคุณภาพ ดังนั้น ความสุขจึงเป็นบรรทัดฐานอย่างหนึ่งในสังคมที่สามารถใช้เป็นเกณฑ์วัดถึงคุณภาพของสังคมนั้นได้ โดยจะเห็นได้จากบางประเทศหากระบบการเมืองการปกครองดี ชีวิตประชาชนในสังคมนั้นก็จะมีคุณภาพ เข้าถึงสวัสดิการของรัฐ หากในสังคมนั้น มีระบบการเมืองการปกครองที่อยู่ในระดับที่แย่ ค่าดัชนี GDP ของประเทศอยู่ในระดับที่ต่ำอาจจะทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนเครียดและไม่มีความสุขนำไปสู่การก่อการจลาจลในประเทศได้ ฉะนั้นความสุขจึงเป็นทั้งเรื่องของปริมาณ และคุณภาพ และความสุขที่จะก่อให้เกิดความสุขระยะยาว ในขณะที่เดียวกัน ความสุขของกามูส์ เป็นความสุขที่เปรียบได้ว่าจะต้องมีองค์ประกอบสี่ส่วน อากาศที่ปลอดโปร่งปราศจากความทะเยอทะยาน มีความคิดสร้างสรรค์ และรู้จัก และรู้จักกับใครสักคน กามูส์กำลังเสนอให้เห็นถึงความสุขที่จะต้องเกิดจากการสัมพันธ์ทั้งสองทางอันได้แก่ ความสุขทางร่างกายที่จะเชื่อมกับจิตใจเมื่อจิตใจมีความสุขร่างกายก็แข็งแรงไปด้วย ทั้งนี้ การยอมรับเป็นส่วนหนึ่งในการเข้าใจว่าชีวิตนั้นมีคุณค่าและมีความหมาย ขณะที่โลกกำลังหมุน และดำเนินไปตามเวลา เราต่างห้วงที่กำลังแสวงหาเป้าหมายแสวงหาความสุขเพื่อให้มีคุณค่า และมีความหมาย โลกเป็นเพียงวัตถุล่องลอยประกอบส่วนหนึ่งเท่านั้น

5. อภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็นจึงนำประเด็นที่สนใจเหล่านั้นมาเพื่อการอภิปรายผล ดังนี้

1. ความสุขคือการเข้าถึงเป้าหมายในชีวิตที่ตั้งไว้ และการมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่าต่อตนเองและการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่สังคม ซึ่งความสุขนี้เป็นการมีชีวิตอยู่อย่างคุ้มค่า การใช้ชีวิตในทุกๆ วันบนความไม่ประมาท ที่นำไปสู่การเรียนรู้คุณค่าของชีวิต และรวมไปถึงการเรียนรู้จิตใจภายในของตนเอง ด้วยการรู้จักใช้เวลาให้เกิดความคุ้มค่า และสร้างคุณค่าได้มากที่สุด โดยเริ่มที่จะเรียนรู้ และเข้าใจชีวิตมากขึ้นจะส่งผลให้เรานั้นเป็นผู้ใช้วัน และเวลาของชีวิตอย่างคุ้มค่า ซึ่งสอดคล้องกับบรรเจิด สิงคะเนติ (2547, หน้า 87-89) ได้ทำวิจัยเรื่อง สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พบว่า “คุณค่า” ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นคุณค่าที่ไม่ขึ้นอยู่กับเวลาและสถานที่ และจะต้องทำให้คุณค่าดังกล่าวนี้มีผลในทางกฎหมาย สถานะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ถือว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าหรือวัตถุในทางกฎหมายอย่างหนึ่ง ซึ่งต้องให้การรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญของไทย เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับมณฑิร ธรรมวาทิ (2560, หน้า 425-427) ได้ทำวิจัยเรื่อง ความสุขและความทุกข์ในทัศนะของเจรามิ เบนธัม: การศึกษาเชิงวิพากษ์ พบว่า เบนธัมให้ความสำคัญกับความสุขที่เกิดจากความพึงพอใจ และยังให้ความสำคัญกับความทุกข์ในฐานะเป็นสิ่งที่ไม่พอใจทางกาย และใช้เป็นรากฐานความผิดศีลธรรม ในเรื่องนี้พุทธปรัชญาเห็นด้วยกับความสุขทางกาย และทางจิตใจในฐานะที่เป็นรากฐานทางศีลธรรม ส่วนความทุกข์ได้เสนอให้บุคคลกำจัดอกุศลมูลที่เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ทั้งร่างกายและจิตใจ

2. ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ เป็นความสุขที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกของมนุษย์ในการสร้างสร้างคุณค่าและความหมายของชีวิต ภายใต้สถานการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์กำลังเผชิญอยู่ ดังนั้นความสุขจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญ หรืออาจกล่าวได้ว่า ภายใต้เงื่อนไขของความสุขนี้ มนุษย์สามารถเลือกความสุขให้แก่ตนเองจึงเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นเรื่องที่สอดคล้องกัน ถือว่าเป็นคุณค่าของชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับชอทิพย์ สุวรรณานนท์ (2521) ได้ทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์เกี่ยวกับเอ็กซิสเทนเชียลลิสม์ (Existentialism) ในงานวรรณกรรมของอัลแบร์ กามูส์ พบว่า ผลงานในวรรณกรรมของอัลแบร์ ได้รับอิทธิพลมาจากการประท้วงกฎเกณฑ์ของสังคม การประท้วงความรุนแรงและความทุกข์ รวมไปถึงการประท้วงทางศาสนา ประการต่อมาได้แก่ ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความทรมานทรมายในสภาพของมนุษย์ได้แก่ ความทรมานทรมายที่มีสาเหตุมาจากความไม่อยากตายและความไม่รู้วันตาย ยิ่งไปกว่านั้น ลักษณะความทรมานทรมายยังมีสาเหตุมาจากสภาพสังคมที่ไม่สนับสนุนความเป็นปัจเจกชน และความเฉยเมยของโลกใบนี้ และประการสุดท้ายในงานวรรณกรรมของอัลแบร์ได้สะท้อนถึงลักษณะประสบการณ์ทางจิตของแต่ละบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับวันชาติ ชาญวิจิตร และหอมหวล บัวระภา (2554) ได้ทำวิจัยเรื่อง เป้าหมายของชีวิตมนุษย์ในทัศนะของอัลแบร์ กามูส์ พบว่า แนวคิดทางจริยศาสตร์ในทัศนะของกามูส์ เกิดจากปฏิกิริยาที่ต่อต้านพื้นฐานแนวคิดทางจริยศาสตร์ดั้งเดิมของสังคมโดยสะท้อนให้เห็นได้จากพฤติกรรมของตัวละครในทัศนะของกามูส์ เช่น ตัวละครเอกในวรรณกรรมของกามูส์ มักจะสะท้อนให้เห็นถึงภาพวิถีชีวิตของตัวละครที่ต้องการ

แสวงหาความสุขให้แก่ตนเอง ดังที่ กามุสได้กล่าวว่า “ดูเหมือนหน้าที่ของมนุษย์เราประการเดียวคือ ดำรงชีวิตอยู่และมีความสุข” เป็นต้น

3. ในปรัชญาอัลแบร์ กามุสได้กล่าวถึงความสุขว่ามีบ่อเกิดมาจาก 2 ทาง คือ ความสุขทางจิตใจ และความสุขทางร่างกาย ซึ่งในส่วนของความสุขทางจิตใจเป็นความสุขที่เกิดจากภายในด้วยการเข้าใจ สภาวะของโลกและชีวิต ที่เต็มไปด้วยความไร้สาระ ดังนั้น ทุกอย่างจึงมีความเป็นไปได้เสมอ เมื่อตระหนัก ได้เช่นนี้ย่อมทำให้มนุษย์มีความสุข ในขณะที่ความทุกข์ภายในมีผลให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมออกมา เพื่อแสวงหาความสุขทางร่างกาย และในท้ายที่สุดจึงนำไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายและจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับ สุพัทธา คำแก้ว (2554) ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวคิดเรื่องมนุษย์ของอัลแบร์ กามุส พบว่า ประเด็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ การดำรงอยู่ของมนุษย์ โดยธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของกามุส คือ ความไร้สาระ ยิ่งไปกว่านั้น กามุสยังยืนยันว่าแท้จริงแล้วเนื้อแท้ของมนุษย์นั้นไร้แก่นสาร ไม่มีเหตุผล หาความแน่นอนไม่ได้ และไม่มีรูปแบบที่แท้จริง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับภริณัฐ พงศ์เนรมิต และพัชลิน จินนุ่น (2564) ได้ทำวิจัยเรื่องการ “เปลือย” “เปลือย” จิตใจมนุษย์ผ่านเรื่องเล่าในมนุษย์สองหน้าของ อัลแบร์ กามุส กับผีอยู่ในบ้านของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ พบว่า วรรณกรรมทั้งสองเรื่อง แสดงให้เห็นค่านิยม ที่บิดเบี้ยวของสังคมเป็นเหตุผลสำคัญให้คนในสังคมลุ่มหลงกับคุณค่าบางประการจนทำให้ไม่สามารถไปสู่ อิสรภาพอย่างแท้จริง อีกทั้งในนวนิยายทั้งสองเรื่องนี้ ยังได้มีการใช้ความตายตั้งคำถามถึงการมีอยู่ของ ระบบศีลธรรม การสสารภาพความผิดเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงด้านมืดในจิตใจของมนุษย์ รวมไปถึงแสดงให้เห็นถึงความโหดร้าย และด้านมืดในจิตใจที่ถูกซ่อนไว้อยู่ภายใต้ระบบค่านิยมและศีลธรรม รวมไปถึงการใช้ เรื่องเล่าเพื่อเน้นย้ำถึงนัยสำคัญของเรื่องว่าชะตากรรมของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับมนุษย์ มนุษย์ คือ ผู้กำหนด ชะตากรรมตนเองไม่ใช่จากสาเหตุอื่น เป็นต้น

6. ข้อเสนอแนะ

ในการทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามุส ว่าด้วยเรื่องของการศึกษา คุณค่าของความสุขมนุษย์ผ่านนวนิยายงานเขียนของอัลแบร์นั้น นับว่าเป็นการศึกษาที่ได้สะท้อนให้เห็นถึง ทัศนะของผู้เขียนในเรื่องของความสุข ซึ่งถ้าหากต้องการที่จะศึกษาต่อยอดในเรื่องของความสุขและคุณค่า ของชีวิตในทัศนะของปรัชญา ควรเป็นการศึกษาในแง่

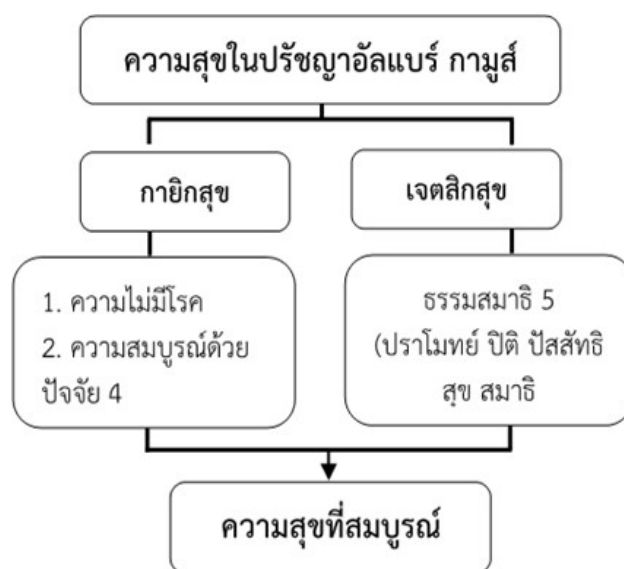
1. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับผู้หญิงและคุณค่าของผู้หญิงในมิติปรัชญาร่วมสมัย เพราะผู้หญิงถูกละเลย คุณค่า และในอดีตผู้หญิงถูกเปรียบเปรยว่าเป็นเสมือนวัตถุ หรือแจกันที่ไว้ประดับความสวยงาม ในขณะที่สังคมมักจะให้ความสำคัญกับผู้ชายเสียมากกว่าซึ่งในประเด็นดังกล่าว เป็นประเด็นที่ควรจะต้องศึกษาถึง ผู้หญิงและคุณค่าของมนุษย์โดยวิเคราะห์ผ่านแนวคิดของนักปรัชญาหลายๆ ยุคสมัยเพื่อนำมาเปรียบเทียบ บทบาทของผู้หญิงในสังคมปัจจุบันนี้

2. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับเพศสภาพนิยมและการยอมรับเพศสภาพในมุมมองของปรัชญาในยุคต่างๆ
3. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับมโนทัศน์เพศสภาพที่สามในการยอมรับของสังคมยุคใหม่

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทำให้ได้ความรู้จากการวิจัยว่า ความสุข มี 2 ลักษณะ คือ 1) ความสุขทางกาย เรียกว่า กายิกสุข เกิดจากการมีสุขภาพดีไม่มีโรคภัยมาเบียดเบียน และเป็นความสุขที่เกิดจากการมีปัจจัยสี่ครบถ้วนสมบูรณ์ 2) ความสุขทางใจ เรียกว่า เจตสิกสุข ที่เกิดจากความปรารถนา ปรารถนา ปรารถนา สุข สมบัติ และความสุขทั้งสองอย่างนี้จะนำไปสู่ความสมดุลเพราะทั้งสองอย่างมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ สรุปเป็นแผนภูมิภาพ ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กิริติ บุญเจือ. (2522). *ปรัชญาศิลปะ*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ช่อทิพย์ สุวรรณานนท์. (2521). *การวิเคราะห์เกี่ยวกับเอ็กซ์ิสเท็นเชียลลิสม์ในงานวรรณกรรมของอัลแบร์ กามูส์*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสารมิตร.

- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2547). *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บุญมี แท่นแก้ว. (2536). *ปรัชญาศาสนา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ภูริณัฐ พงษ์เนรมิต และพัชลินจ์ จินนุ่น. (2564). การ เปลื้อง เปลื้อง จิตใจมนุษย์ผ่านเรื่องเล่าในมนุษย์ สองหน้าของอัลแบร์ กามูส์ กับผีอยู่ในบ้านของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์. *การประชุมหาตใหญ่วิชาการ ระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 12, 25 มิถุนายน 2564* (หน้า 297-310). สงขลา: มหาวิทยาลัย หาตใหญ่.
- มณเฑียร อรรถวาที. (2560). ความสุขและความทุกข์ในทัศนะของเจรามี เบนธัม: การศึกษาเชิงวิพากย์. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์*, 6(2), 425-440.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วันชาติ ชาญวิจิตร และหอมหวล บัวระภา. (2554). *เป้าหมายของชีวิตมนุษย์ในทัศนะของอัลแบร์ กามูส์*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิทย์ วิศเวทย์. (2532). *จริยศาสตร์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญ.
- วศิน อินทสระ. (2527). *จริยศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.
- สุพัตรา คำแก้ว. (2554). *แนวคิดเรื่องมนุษย์ของอัลแบร์ กามูส์*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Camus, A. (1942). *L'ÉTRANGER*. Roman. Paris: Les Editions Gallimard.
- Mill, J. S. (2006). *Encyclopedia of Philosophy*. (2nd ed.). Detroit, MI: Macmillan Reference USA.

พุทธวิธีในการพัฒนาภาวะผู้นำครอบครัวในสังคมไทย*

Buddhist Methods for Family Leadership Development
in Thai Society

พระตำรงค์ สุ่มงค์โล และพระครูพิศาลสารบัณฑิต
Phra Damrong Sumungkalo and Phrakhru Phisansarabundit
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nong Khai Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: phradamrong29@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ ศึกษาเกี่ยวกับครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญในการเป็นอยู่ที่ดี การอยู่ร่วมกันที่ดีต้องมีผู้นำหรือผู้คอยให้คำปรึกษาให้คำแนะนำภายในครอบครัวและต้องเป็นตัวอย่างที่ดี ดังนั้นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งที่ช่วยในการพัฒนาผู้นำครอบครัว ถึงแม้จะยุคสมัยใหม่ก็ตามแนวทางปฏิบัติก็ยังนำมาประยุกต์ใช้ได้ ในบทความนี้จะให้แนวทางปฏิบัติในรูปแบบพุทธวิธีเพื่อให้เกิดประโยชน์ในส่วนร่วมให้ดีที่สุด ทั้งเรื่องการฝึกอบรมตนเองและเป็นคนตัวอย่างที่มีกาย วาจาใจ เป็นที่รักและเคารพของคนในครอบครัวและผู้อื่น สามารถเป็นผู้นำได้โดยการนำหลักเบญจศีล และหลักไตรสิกขาเป็นพื้นฐานการฝึกอบรมบ่มนิสัย ทางจิตใจ รวมไปถึงการใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เจอในการดำเนินชีวิตประจำวัน และช่วยให้คำแนะนำแก่ครอบครัวของตนเอง ผู้นำยุคสมัยใหม่ มีทั้งชายหญิง ต่างคนล้วนมีความสามารถด้วยเหตุและปัจจัยต่างๆ ที่จะดำรงรักษาครอบครัวของตนให้มีความสุข สงบร่มเย็น เมื่อเข้าใจซึ่งกันและกันแล้วก็ทำให้เป็นกุศลร่วมกัน

คำสำคัญ: พุทธวิธี; การพัฒนาภาวะผู้นำครอบครัว; สังคมไทย

Abstract

This academic article study about Family is important for well-being. Good coexistence requires a leader or mentor to guide the family and set a good example.

*ได้รับบทความ: 26 สิงหาคม 2566; แก้ไขบทความ: 23 มีนาคม 2567; ตอรับตีพิมพ์: 25 เมษายน 2567

Received: August 26, 2023; Revised: March 23, 2024; Accepted: April 25, 2024

Therefore, the doctrines of Buddhism are what will help in the development of family leaders. Even in the modern era, practices can still be applied. In this article, we will provide Buddhist guidelines for the best benefit of the common good. Both self-training and being an example person with body, speech and mind, loved and respected by family members and others. Leadership can be achieved by adopting the Ethics of the Buddha, and the Trisikkha as the basis for character training. This includes using wisdom to solve problems encountered in daily life and helping to give advice to one's own family. Modern leaders, men and women, all have the ability for various reasons and factors to maintain their families to be happy and peaceful. When they understand each other, they make it mutually charitable.

Keywords: Buddhist Ways; Family Leadership Development; Thai society

1. บทนำ

การดำเนินชีวิตในปัจจุบันของสังคมไทยนั้นมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ครอบครัวเป็นศูนย์กลางและเป็นจุดเริ่มต้นที่จะพัฒนาให้ดีขึ้น ผู้นำจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะเป็นแบบอย่างของครอบครัวและสังคม การศึกษาแนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนในแบบพุทธวิธี สามารถนำไปใช้ในการดูแลครอบครัวและพัฒนาชุมชน สังคมให้เกิดความสงบร่มเย็น รักใคร่ปรองดอง มีความสุขและเป็นแนวทางพื้นฐานของคนเราที่มีมาตั้งแต่พุทธกาล แต่ครอบครัวในยุคปัจจุบันนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาหรือยุคสมัยใหม่ ผู้นำครอบครัวจึงต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในส่วนของด้านหน้าที่และด้านจิตใจ นอกจากจะนำหลักพุทธวิธีใช้กับตนเองและครอบครัวแล้วยังสามารถที่จะเผยแผ่แนวปฏิบัตินั้นให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นการสร้างกุศล คุณงามความดีการทำความดีให้ดีขึ้นและเสริมสร้างให้เกิดประโยชน์ในด้านร่างกาย จิตใจ และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นในยุคสมัยใหม่ และสืบทอดหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาอีกด้วย ในพระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนมากมายที่เป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ ได้แก่ หลักเบญจศีล หลักไตรสิกขา

คำว่า ศีล มีหลายความหมาย อาจจะหมายถึง ความปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว หรืออาจหมายถึงพิธีกรรมและหลักปฏิบัติบางอย่างทางศาสนา แต่ในที่นี้จะหมายถึง ข้อปฏิบัติตนขึ้นพื้นฐานทางพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทางกาย วาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม มีความปกติสุข เป็นกติกาข้อห้ามในการแก้ปัญหา และทำให้สังคมเกิดความสงบสุข ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน หากจะแบ่งการถือศีลแบบง่าย ได้ 3 ระดับคือ ระดับต้น ได้แก่ ศีล 5 สำหรับฆราวาสผู้ครองเรือน ระดับกลาง ได้แก่ ศีล 8 สำหรับผู้ถือพรหมจรรย์ อย่าง แม่ชี ผู้ปฏิบัติธรรม และศีล 10 สำหรับสามเณร

ส่วนระดับสูง ได้แก่ ศีล 227 ข้อ สำหรับภิกษุ และศีล 311 ข้อ สำหรับภิกษุณี ศีล 5 หรือ เบญจศีลจะเป็นข้อกำกับให้เราละเว้น ไม่ทำบาป 5 ประการ ได้แก่ 1) ปาณาติปาตา คือ การละเว้นจากการฆ่าสัตว์ การเบียดเบียนสัตว์ รวมถึงการไม่ทำร้ายร่างกายคนหรือสัตว์ 2) อทินนาทาน คือ การละเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยการขโมย ปล้นจี้ ฉกชิงวิ่งราว การหลอกลวง การฉ้อโกง และการยกยอก เป็นต้น 3) กาเมสุมิฉฉาจาร คือ การละเว้นจากกามประพฤติดีกในกาม ไม่ผิดสามี-ภริยาผู้อื่น รวมถึงหญิงหรือชายที่จาริตต้องห้าม เช่น พ่อแม่ พี่น้อง ปู่ย่าตายาย แม่ชี พระภิกษุสงฆ์ เป็นต้น 4) มุสาวาท คือ ละเว้นจากการพูดเท็จ เช่น พูดปด พูดหยาบ พูดเพ้อเจ้อ พูดสับปลับ พูดผิดคำสัตย์ เป็นต้น และ 5) สุราเมรัยยะ คือ ละเว้นจากการเสพสุรา น้ำเมา หรือยาเสพติดทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งของความประมาท

ไตรสิกขา คือ หลักการพัฒนาชีวิตเพื่อให้ประสบความสำเร็จเป็นคนสมบูรณ์แบบตามแนวพุทธ ไตรสิกขา จึงจัดอยู่ใน มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) คือ ควรทำให้เกิดมีขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาชีวิต ไตรสิกขา แปลว่า สิกขา 3 หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษาคือ 1) อธิศีลสิกขา สิกขา คือ ศีลอันยิ่ง 2) อธิจิตตสิกขา สิกขา คือจิตอันยิ่ง หมายถึง สมาธิ 3) อธิปัญญาสิกขา สิกขา คือ ปัญญาอันยิ่ง ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นกระบวนการปฏิบัติ หรือ กระบวนการพัฒนา 3 ด้าน คือ ศีล เป็นหลักการพัฒนาระดับความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม สมาธิ เป็นหลักการพัฒนาจิตใจให้มีสมรรถภาพและประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำการใดๆ ปัญญา เป็นหลักการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ รู้จักสิ่งทั้งหลายตามที่เป็น และสามารถแยกแยะวิเคราะห์สืบหาสาเหตุของสิ่งทั้งหลายได้ชัดเจน ไตรสิกขาจึงเป็นกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการ

2. การพัฒนาผู้นำครอบครัวในสังคมไทย

การพัฒนาผู้นำครอบครัวในสังคมไทยเป็นเรื่องของบุคคลที่ได้รับหน้าที่ในการดูแลรับผิดชอบร่วมกันกับคนในครอบครัว แต่ยุคสมัยใหม่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา คำว่าผู้นำนั้น สมัยก่อนโบราณจะเห็นได้ว่าส่วนมากจะยกให้ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัวเพราะ ผู้ชายมีศักยภาพในด้านความเข้มแข็งทนต่อการทำงานที่หนักและลำบากได้ แต่พอสมัยปัจจุบัน เราจะเห็นได้ว่าผู้หญิงก็มีความโดดเด่นไม่น้อยไปกว่าผู้ชายสามารถทำหน้าที่ดูแลในหลายด้านได้เช่นกัน ครอบครัวแต่ละคนนั้นก็ต่างมีปัญหามาพบเจอหลายอย่าง เช่น หย่าร้างบ้าง แยกทางบ้าง หรือเสียชีวิตบ้าง จึงเป็นสิ่งที่มองว่า ผู้นำครอบครัวนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ชายเสมอไปหรือผู้หญิง ที่จะทำหน้าที่ในส่วนนั้น (ทิตนา แคมณี และคณะ, 2546) พระพุทธศาสนามีหลักการและกระบวนการพัฒนามนุษย์ที่วางไว้ชัดเจนจากพระไตรปิฎก พบว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงอธิบายถึงธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ไว้ตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิเป็นปฐมชีวิตจน เต็มโตในครรภ์มารดาเมื่อคลอดแล้วจึงเป็นสภาวะรวมของขันธ 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขารและ วิญญาณ ขันธ 5 นี้เมื่อสรุปลอยเหลือเพียง 2 คือ รูปกับนาม การพัฒนามนุษย์ตามหลัก พระพุทธศาสนา จึงมีลักษณะที่บูรณาการต้องได้รับการหล่อ

เลี้ยงบำรุง และส่งเสริมไปพร้อมกัน ทั้งหมดอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน กล่าวคือทางด้านร่างกายนั้น ต้องยึดหลักของศีลในการควบคุมพฤติกรรม และยึดหลักของความพอเหมาะพอดีในการเลี้ยงดูเช่นการให้อาหาร การพักผ่อน การอยู่อาศัย การรักษาโรค ทางด้านจิตใจ ต้องยึดหลักของสมาธิ ศีล การบริหารจัดการจิตใจให้ลดละ อกุศล มีความบริสุทธิ์แจ่มใส ทางด้านปัญหายึดหลักของความรู้คิดมีเหตุผลเพื่อหลุดพ้นจากทุกข์มุ่งสู่อิสรภาพอันสมบูรณ์

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังวางหลักการทางด้านสังคมให้มนุษย์สามารถ ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน ได้อย่างมีสันติ โดยยึดหลักของวิชา และกรุณา (วันทนา เนาว์วัน, 2557) กล่าวว่า ผู้นำหมายถึง สมาชิกในกลุ่มที่มีลักษณะโดดเด่นแตกต่าง จากคนในกลุ่ม มีอิทธิพลสามารถชักจูงชักนำสมาชิกในกลุ่มให้ปฏิบัติตามด้วยความสมัครใจ เพื่อให้ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546) กล่าวว่า ผู้นำคือบุคคลที่ประสานคนที่รวมกัน ดำเนินการให้ผ่านพ้นภัย อันตรายอย่างเรียบร้อย และเป็นสุข และบรรลุถึง จุดหมายที่ตั้งมาโดยถูกต้องตามธรรม (วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์, 2545) ให้ความหมายของครอบครัว หมายถึง การอยู่ร่วมกันของบุคคลที่เป็นสมาชิก ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน ผูกพันกัน เช่น ความสัมพันธ์ทางสายเลือด หรือ การรับเป็นบุตรบุญธรรม สมาชิกที่มีความสัมพันธ์กันจะมีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกัน เช่น เป็นบิดา มารดา สามี ภรรยา หรือบุตร ฯลฯ (จิราพร ชมพิกุล และคณะ, 2552) ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ผูกพันกัน ทางสายโลหิตหรือกฎหมาย โดยสมาชิกแต่ละคนจะมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่แตกต่างกัน เช่น บิดามารดา สามีภรรยา บุตร และปู่ย่า ตายาย เป็นต้น

สรุปได้ว่า การพัฒนาครอบครัวอดีตจนถึงปัจจุบันนั้นมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมากและผู้นำครอบครัวแต่ละคนมีความแตกต่างกันพบปัญหาหน้าที่ต่างกันการดูแลให้ความสัมพันธ์รูปแบบไม่เหมือนกัน ยิ่งยุคสมัยใหม่เรื่องครอบครัวมีการดูแลเอาใจใส่น้อยลงหรือตามใจมากเกินไป ความไม่เข้าใจในเหตุผลซึ่งกันและกัน หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงสำคัญที่จะเป็นแนวทางพื้นฐานในการปฏิบัติให้เกิดความสุข สามัคคี จิตใจงาม ดูแลกันอย่างผาสุกทั้งตนเองและครอบครัว

3. หลักธรรมในการพัฒนาผู้นำครอบครัว

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีคำสั่งสอนหลายด้านและยังมีหลักธรรมมากมายที่จะนำมาใช้ในหลายส่วน ในการพัฒนาคน หลักเบญจศีล คือหลักคำแนะนำในศาสนสถานของศาสนาพุทธ มีปกติสอนอย่างนี้มีกฎเกณฑ์และการแสวงหาความรู้และความเจริญในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติตน และกล่าวถึงการที่ผู้คนควรตั้งใจให้มีปัจจัยที่สร้างเป็นคนดี และให้ตั้งใจทำความดีไปทุกที่ทุกเวลาโดยไม่มีการกระทำ ศักดิ์สิทธิ์หรือการกระทำที่ไม่เหมาะสมในการมีเจตนาทางศีลจาริยา หลักเบญจศีลประกอบด้วยหลายวิธี และเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีตามที่พระพุทธศาสนาสอนให้ปฏิบัติตามและเป็นเครื่องรักษาเจตนาที่

จะควบคุมกาย และวาจาให้เป็นปกติ คือ ไม่ทำบาป โดยการละเว้น 5 ประการ คือ 1) ปาณาติบาต 2) อทินนาทาน 3) กาเมสุมิฉฉาจาร 4) มุสาวาท 5) สุราเมรัยยะ (พระเอกนรินทร์ อาภากร, 2561, หน้า 82-93) การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนยังมีอยู่หลายประการ ซึ่งต้องอาศัยผู้บริหารองค์กรของศาสนา พระสงฆ์ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้นำหมู่บ้านชุมชนจะต้องร่วมมือร่วมใจในการกำหนดแนวทางและวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลและเบญจธรรมร่วมกันให้เป็นระบบและให้มีความร่วมมือกันอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อคุณภาพชีวิตของเด็กไทยในอนาคต (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2538) หลักเบญจศีลคือ ศีล 5 ข้อที่เป็นการรักษาเจตนาที่จะควบคุมกายและวาจาให้เป็นปกติ ส่วนหลักเบญจธรรมคือ ข้อพึงปฏิบัติ 5 ประการตามคำสอนในพุทธศาสนาซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงามนั้นการประพฤติธรรมเพื่อส่งเสริมการรักษาเบญจศีลให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้นมี 5 ประการคือ การมีเมตตากรุณาต่อสัตว์การประกอบสัมมาอาชีพที่สุจริต การมีกามสังวร ยินดีเฉพาะคู่ครอง ของตนเอง การมีสัจจะและการมีสติสัมปชัญญะ ซึ่งเบญจธรรมดังกล่าวเป็นข้อพึงปฏิบัติ 5 ประการตามคำสอนในพระพุทธศาสนาซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม เป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติเจริญก้าวหน้าปลอดภัย ปลอดภัย เพิ่มพูนความดีพฤติกรรม (พระกิตติภทฺธ กิตติภทฺโท (อนันต์เมธากุล), 2561) เบญจศีลหรือ ศีล 5 คือการรักษากาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อยเป็น หลักในการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐานตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญของมนุษย์ในสังคมเป็นข้อบังคับในการประพฤติปฏิบัติให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดีไม่กระทำความชั่วทั้งทางกาย ทางวาจา และทาง ใจ อันจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตนเองและผู้อื่นสรุปได้ว่า หลักเบญจศีล เป็นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการปฏิบัติระดับพื้นฐานของบุคคลทั่วไปและยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาในส่วนต่างๆ การฝึกอบรมตนเองให้ไม่ทำบาป และเป็นตัวอย่างที่ดีของครอบครัว พัฒนาให้เกิดความรักใคร่ อยู่ร่วมกันเป็นสุข และหลักเบญจศีลเป็นหลักธรรมที่สามารถศึกษาเรียนรู้ได้ง่าย เป็นข้อปฏิบัติไม่หนักจนเกินไป ซึ่งบุคคลธรรมดาใช้หลักธรรมนี้ได้เช่นกัน

การศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นการค้นหาความจริงแก่นสารของชีวิตและความสุขที่แท้จริง พุทธศาสนามีหลักปฏิบัติขั้นพื้นฐานในการทำความดี คือ หลักไตรสิกขา และองค์ประกอบของไตรสิกขามี 3 ข้อ ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา 3 ข้อนี้เป็นแนวทางที่จะประพัตตินให้อยู่ซึ่งความงามความดีทั้งกาย จิตใจ ทำให้เกิดความสงบร่มเย็น ศีล หมายถึง ข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุข เพื่อให้เป็นกติกากำหนดข้อห้ามที่ใช้แก้ปัญหาขั้นพื้นฐาน 5 ปัญหาหลัก ซึ่งทำให้เกิดความสงบสุข และไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกันในสังคม การทำผิดศีลข้อที่ 1 คือการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต รวมถึงการทำร้าย เบียดเบียน กักขัง ทรมานสัตว์ด้วยผลกระทบจะทำให้มีปัญหาสุขภาพจิต เป็นคนขี้โรค ร่างกายไม่สมบูรณ์แข็งแรง ไม่สมประกอบ พิกการอายุสั้น ตายแบบทรมาน การทำผิดศีลข้อที่ 2 คือการลักทรัพย์ ขโมยของ รวมถึงการฉ้อโกง ยักยอก ทำลาย

หรือนำข้าวของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้มาเป็นของตัวเอง ผลกรรม ทำอะไรก็ไม่เจริญ ไม่สำเร็จ โดนหลอกโดนโกง มีแต่เรื่องให้ต้องเสียเงิน เก็บเงินไม่อยู่ ได้มาเท่าไรก็มีเรื่องให้ต้องใช้ไปเสียหมด เงินหายหรือถูกขโมยบ่อย การทำผิดพลาดข้อที่ 3 คือการประพฤติดีกในกาม ผิดลูกผิดเมียชาวบ้าน รวมถึงการมีกิ๊ก มีชู้ นอกใจ หลอกหลวง ช่มชู้ หรือมีการล่วงเกินกันก่อนการแต่งงานหรือไม่ได้การรับรู้รับเห็นด้วยจากผู้ปกครอง ผลกรรม ความรักไม่สมหวัง มีปัญหาตลอด อาจจะเป็นหม้าย ถูกคนรักนอกใจ ถูกทิ้ง คนรักมีกิ๊ก มีชู้ ถูกกีดกันความรัก เจอแต่คนไม่จริงใจ ไม่ค่อยมีใครคบหาด้วย หรือมีปัญหาภายในครอบครัวมาก การทำผิดพลาดข้อที่ 4 คือการโกหก พูดปด พูดเท็จ ไม่มีสัจจะ หลอกหลวง นินทา ด่าทอ รวมถึงการใช้คำพูดส่อเสียดหยาบคาย ให้อารมณ์ร้าย ยุแหยงให้ผู้อื่นแตกกัน ผลกรรม มักจะเจอแต่คนไม่จริงใจ หลอกหลวง ถูกนินทา ใส่ร้ายว่าร้าย เจอคนไม่รักษาสัญญา พูดอะไรไปก็ไม่มีความเชื่อหรือไม่ค่อยมีคนให้ความสนใจ การทำผิดพลาดข้อที่ 5 คือการดื่มของมึนเมา เสพยาเสพติด รวมถึงการขายหรือมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ผลกรรม ชี้หลงชี้ลืม มีปัญหาทางด้านสติปัญญา ทำอะไรมักไม่มีสติ จะลุ่มหลงมัวเมาหรือถูกชักจูงไปในสิ่งที่ผิดได้ง่าย

เมื่อเรารักษาข้อปฏิบัติแล้วก็จะทำให้เกิดประโยชน์จะช่วยให้ผู้ที่ยึดถือปฏิบัติตามหลักคุณธรรมพื้นฐานทั้ง 5 ข้อนี้ เป็นผู้ประพฤติชอบ ปราศจากการถูกเบียดเบียนทำร้าย ครอบครัวยุ่ร่วมกันอย่างมีความสุข มิตรสหายรักใคร่ ผู้คนให้ความเคารพนับถือ ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น และเป็นผู้ที่ครองสติด้วยความไม่ประมาท ศีล 5 ถือเป็นข้อปฏิบัติที่เรียบง่ายในชีวิตประจำวัน ที่หลายคนอาจมองข้าม คุณธรรมพื้นฐานเหล่านี้สามารถเริ่มทำได้ทันที จะช่วยให้การดำเนินชีวิตมีความสุข ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และเป็นคนกุศลอย่างยิ่ง

สมาธิ หมายถึง ความสำรวมใจให้แน่วแน่เพื่อให้จิตใจสงบหรือเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นแจ้ง ช่วยให้จิตใจผ่องใสอ่อนโยน ผ่านคลายความเครียด ช่วยให้ดูอ่อนกว่าวัย พัฒนาบุคลิกภาพให้ดูสง่างาม ปัญญา หมายถึง การอบรมตนให้พัฒนาเสมอในการสร้างความคิด พิจารณาผิดชอบชั่วดีอย่างเป็นธรรม และเป็นการฝึกการบำเพ็ญตนในหลักพระพุทธศาสนา(พระใบฎีกาธีรศักดิ์ สุธีโร (น้อยอ่อน), 2560) ไตรสิกขาตามแนวทางพระพุทธศาสนานั้นสอนให้คนได้ปฏิบัติอยู่ในศีล มีการเคารพ ภาวนา เวทย์น เมื่อทุกๆ คนมีศีลก็จะทำให้มีความสุข เพราะศีล คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทาง ความประพฤติอย่างสูง เพื่อพัฒนาจิตให้เป็นสมาธิ เพราะสมาธิคือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดอบรมจิต เพื่อให้เกิดศักยภาพ เช่น มีสมาธิอย่างสูงเมื่อจิตมีสมาธิ เมื่อจิตตั้งมั่นแล้วก็สามารถพัฒนาปัญญาได้ เพราะปัญญา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้ง จนสามารถนำหลักไตรสิกขาเป็นข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา ฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิต และปัญญา ให้มีความ เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปตามลำดับจนบรรลุถึงผลแห่งความสำเร็จตามกระบวนการไตรสิกขา ตามแนวทางพระพุทธศาสนา (สุหัชชา พิมพ์เนาว์, 2561) กล่าวว่า ไตรสิกขา คือ การฝึกหัดอบรมกาย วาจา และจิตของมนุษย์ให้สามารถค้นพบและควบคุม ตนเอง เรียนรู้ และพัฒนาตนเอง โดยใช้ปัญญาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และเกิดประโยชน์แก่ ผู้อื่นตามหลักการ

ศึกษา 3 ประการ การฝึกในด้านพฤติกรรม การจัดระเบียบระบบความรับผิดชอบ ความเสียสละความกตัญญูการตรงต่อเวลา การมีระเบียบวินัยการฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ความตั้งมั่นตั้งใจ เอาใจใส่ มีใจ จดจ่ออย่างมีสมาธิรวมถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ในองค์การการฝึกหรือพัฒนาในด้านปัญญา การรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง ตรวจสอบคิด สร้างสรรค์การจัดการความรู้การคิดวิเคราะห์การสอนตามหลักไตรสิกขา (ศุภกร จันทราวาท, 2562) หลักไตรสิกขาเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนามนุษย์มีรายละเอียดอันลึกซึ้ง และเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ อิงอาศัยกันและกัน สำหรับแนวทางการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา เมื่อศึกษาวิเคราะห์ตามพระไตรปิฎกพบว่า หลักการพัฒนาที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนไว้นั้น ได้แก่ หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา นั่นเอง

สรุปได้ว่า หลักธรรมนี้จะป็นรายละเอียดของการฝึกตนกับการนำไปปฏิบัติจะเน้นไปในทางของด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ ด้านการเรียนรู้ศึกษาค้นคว้า หรือการใช้ปัญญานั้นเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีแก่ตนเอง และผู้อื่นที่ได้มาศึกษาหลักไตรสิกขานำไปพัฒนาตนและครอบครัว สังคม ชุมชน ยังเป็นการสืบสารถหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาให้คงอยู่และเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ที่กำลังศึกษาหาข้อมูลในการพัฒนาตนหรือพัฒนาในส่วนต่างๆ เพื่อสร้างพื้นฐานคุณงามความดีแก่ตนและคนอื่นต่อไป

4. พุทธวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำ

พุทธวิธี คือ หลักปฏิบัติในรูปแบบของพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางเพื่อพัฒนาในด้านการดำเนินชีวิตหน้าที่ ความเป็นอยู่ร่วมกันรวมไปถึงการฝึกตนทางด้านร่างกายจิตใจให้เกิดความสุขในครอบครัวชุมชน สังคม และพุทธวิธียังมีหลักธรรมคำสอนที่เป็นพื้นฐานในการนำมาประยุกต์ใช้ในยุคนสมัยใหม่ คือ หลักเบญจศีลและหลักไตรสิกขาซึ่งจะเป็นการนำมาประพจน์ปฏิบัติขั้นพื้นฐานในการพัฒนาตนให้มีศักยภาพของผู้นำเป็นแบบอย่างของครอบครัว (ประยูร วงศ์จันทร์, 2552, หน้า 159-165) พุทธวิธีในการสอนจริยธรรมของพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาลในประเด็นหลักการสอนทั่วไป หลักพื้นฐานในการสอนวิธีในการสอนจริยธรรม รูปแบบการสอน และเทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้าอันเป็นวิธีการที่พระองค์ทรงเผยแพร่ พระธรรม หรือทรงสอนเหล่าสาวกทั้งหลายให้เกิดจริยธรรมหรือบรรลุมรรค ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการประยุกต์ใช้การแก้ไขปัญหาการสอน หรือการปลูกฝังจริยธรรมในปัจจุบันให้มีประสิทธิภาพต่อไป (จรัสพรหมบุตร, 2565, หน้า 13-18) กล่าวว่า พุทธวิธี คือ กระบวนการเรียนรู้ผ่านอายตนะทั้ง 6 และพัฒนามนุษย์แบบบูรณาการโดยใช้หลักไตรสิกขา ได้แก่ องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (ศีล) องค์ประกอบด้านจิตใจ (สมาธิ) และองค์ประกอบด้านปัญญา (ปัญญา) ที่มีความสอดคล้องและส่งผลต่อกัน โดยมี ขั้นตอนการพัฒนามนุษย์แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือขั้นเตรียมความพร้อมและขั้นพัฒนาเพื่อนำไปสู่การพัฒนามนุษย์ทั้งสามด้าน คือพัฒนาพฤติกรรม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญา (พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ฐิริวฑฒโน,

2562, หน้า 325-337) กล่าวว่า พุทธวิธีในการบริหาร คือ พระพุทธเจ้าได้ใช้หลักการบริหารที่เป็นหลักธรรมสำคัญ ได้แก่ หลักสัปปริสธรรม 7 ประการ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนำมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการคน งาน และเวลาให้มีความคุ้มค่าและมีคุณธรรม เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่บริษัทตามโอกาส สถานที่ต่างๆ เพื่อให้ผู้ที่ต้องการบริหารเวลาปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลต่อการบริหารจัดการที่ดี ให้มีความคุ้มค่า อย่างมีคุณธรรมและประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์

สรุปได้ว่า พุทธวิธีมีความหลากหลายที่จะนำมาใช้หรือประยุกต์ใช้ในหลายด้านทั้งด้านการพัฒนาตน การพัฒนาครอบครัว การพัฒนาการเรียนการสอน รวมไปถึงการพัฒนาการบริหารการจัดการ และยังเป็นแนวทางปฏิบัติที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตปัจจุบันเป็นพื้นฐานในการสร้างกุศลบุญที่ติดกับตนเองและผู้อื่น

5. พุทธวิธีในการพัฒนาภาวะผู้นำครอบครัวในสังคมไทย

สังคมจะดีนั้นต้องอาศัยการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและสิ่งสำคัญคือ ต้องมีผู้นำที่เป็นแบบอย่างหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งสำคัญต่อผู้ศึกษาหาความรู้ในการนำมาเป็นแบบอย่างหรือแนวทางซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พุทธวิธี เป็นหลักปฏิบัติเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำและผู้อื่นมีรายละเอียดไว้ดังนี้ การพัฒนาตนตามแนวพุทธวิธีผู้นำครอบครัวควรมีพื้นฐานของการปฏิบัติคือ การใช้หลักเบญจศีลและไตรสิกขา อันดับแรกเราควรเป็นผู้มีศีลก่อนเพราะ ศีลจะเป็นระเบียบกฎข้อบังคับตนเองให้อยู่ในความดี ศีลเป็นข้อปฏิบัติในด้านของร่างกายให้ห่างจากสิ่งไม่ดีและละเว้นจากการประพฤติดี ศีลมี 5 ข้อคือ 1) ผู้นำครอบครัวควรเว้นจากการฆ่าสัตว์ ในความหมายนี้บางคนอาจจะมีความจำเป็นในการทำงานหาเลี้ยงครอบครัว ในการค้าขายประเภทเนื้อ เมื่อเรานำสิ่งมีชีวิตมาประกอบอาชีพแล้วเราก็ควรทำคุณประโยชน์ให้แก่เขาโดยการแผ่เมตตา ทำบุญอุทิศให้เขาด้วย เพราะจะได้ไม่เป็นเวรกรรมต่อกัน 2) ผู้นำครอบครัวควรละเว้นจากการลักของคนอื่นที่เขาไม่ได้ให้ ในส่วนนี้คือการฝึกตนให้มีความพอเพียงกับสิ่งที่ตนมีรู้จักประมาณตนเป็นคนไม่โลภมาก 3) ผู้นำครอบครัวควรละเว้นการประพฤติดีในกาม ในความหมายข้อนี้คือ ควรเป็นผู้ที่มีความรักครอบครัวของตน ไม่ไปเป็นชู้กับครอบครัวอื่น ดังคำที่ว่า ของใครใคร่รัก ถ้าเราทำผิดต่อครอบครัวก็จะทำให้ตนเองเศร้าหมองเป็นทุกข์และบาปกรรมอีกด้วย 4) ผู้นำครอบครัวควรละเว้นการพูดโกหก ในส่วนนี้จะเป็นสิ่งสำคัญทางวาจาในการสื่อสารให้มีความเข้าใจในครอบครัว คำพูดให้ชัดเจนไม่โกหกหลอกลวง เพราะถ้าเราไม่มีความซื่อสัตย์แล้ว ครอบครัวหรือผู้อื่นก็จะไม่เชื่อใจกับเรา ทำให้เกิดความขัดแย้งในครอบครัวได้ 5) ผู้นำครอบครัวควรละเว้นจากการดื่มสุราหรือของมึนเมา ข้อนี้สำคัญมากที่ต้องพึงปฏิบัติเพราะสิ่งมึนเมานั้นทำให้เราขาดสติ ไม่รู้เรื่อง เป็นโทษต่อตนเองและผู้อื่น ครอบครัวไม่เป็นสุขเกิดทะเลาะวิวาท เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีแก่คนผู้พบเห็น และในส่วนนี้จะป็นเนื้อหาการปฏิบัติของเบญจศีลหรือศีล 5 เป็นพื้นฐานสำหรับผู้นำครอบครัว

อีกอย่างหนึ่งเมื่อเป็นผู้อยู่ในระเบียบกฎบังคับตนแล้วก็มาฝึกทางด้านจิตใจ ซึ่งทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการปฏิบัติเน้นในส่วนด้านจิตใจ ไตรสิกขา คือ 1) การฝึกกาย หรือพฤติกรรม ที่เรียกอีกอย่างการรักษาศีล ที่ได้กล่าวแล้วในเนื้อหาข้างต้น 2) สมาธิ เป็นสิ่งสำคัญในการฝึกอารมณ์ให้เกิดความสงบ สำรวม ตั้งอยู่ซึ่งจิตใจที่เป็นบุญกุศล การฝึกสมาธิมีหลายอย่างหลายวิธีในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่เหมาะกับผู้นำครอบครัวแบบพื้นฐานเบื้องต้น คือ อานาปานสติ ให้เรามีสติอยู่กับปัจจุบัน เช่น มีสติกับอริยบททั้ง 4 การยืน การเดิน การนั่ง การนอน อธิบายก็คือ เมื่อเราทำหน้าที่ในครอบครัวหรือที่ทำงาน ให้มีสติอยู่เสมอไม่ประมาท 3) ปัญญา เป็นส่วนที่ผู้นำครอบครัวควรให้ความสำคัญ ปัญญา คือ การฝึกปัญญาเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการพัฒนาความคิดและความสามารถในการแก้ปัญหา การฝึกปัญญาช่วยเสริมสร้างความสำเร็จในการเรียนรู้ทั้งในชีวิตส่วนตัวและการทำงานกับผู้อื่น มีวิธีการฝึกปัญญาหลากหลายรูปแบบ เช่น 1) ก้าวแรกในการฝึกปัญญาคือการอ่านหรือฟังเนื้อหาที่ท้าทายความคิดอ่าน หนังสือ เว็บไซต์ เสียงบันทึก หรือมิติใหม่เพื่อเรียนรู้และวิเคราะห์ เช่น อ่านหนังสือเกี่ยวกับอุตสาหกรรมเทคโนโลยีใหม่เพื่อเข้าใจหลักการทำงานของเทคโนโลยีเหล่านั้น 2) การแก้ปัญหาเป็นกระบวนการที่สามารถช่วยฝึกปัญญาได้ วิธีการที่ดีในการฝึกการแก้ปัญหาคือการพยายามหาทางเลือกที่มีประสิทธิภาพ 3) การเรียนรู้โดยการฝึกด้วยตนเอง คือการใช้เวลาอ่านหนังสือหรือตัวอย่างจริง กล่าวคือการใช้เวลาเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาความคิดและความสามารถในการแก้ปัญหา การฝึกปัญญาไม่ได้เกี่ยวข้องเฉพาะกับการทำคะแนนสอบหรือการประยุกต์ใช้ความรู้ในการทำงานเท่านั้น แต่ยังเป็นการพัฒนาจิตใจให้ดีและวิญญานที่ประสบความสำเร็จในชีวิตส่วนตัวและครอบครัวกับความสามารถทางอาชีพในระยะยาว

6. สรุป

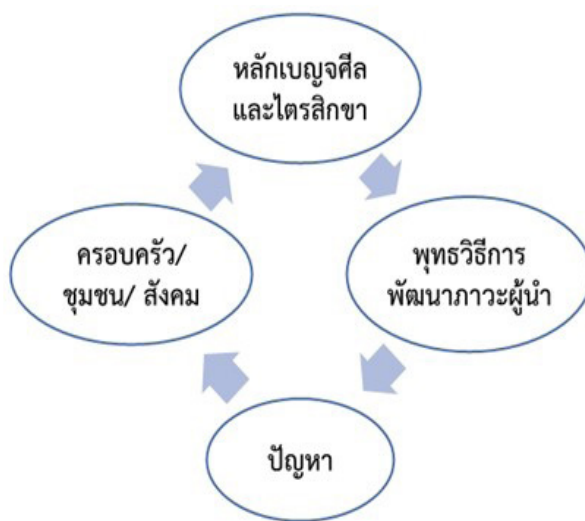
ครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญในการเป็นอยู่ที่ดี การอยู่ร่วมที่ดีต้องมีผู้นำหรือผู้คอยให้คำปรึกษาให้คำแนะนำภายในครอบครัวและต้องเป็นตัวอย่างที่ดี ดังนั้นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งที่ช่วยในการพัฒนาผู้นำครอบครัว ถึงแม้จะยุคสมัยใหม่ก็ตามแนวทางปฏิบัติก็ยังนำมาประยุกต์ใช้ได้ ในบทความนี้จะให้แนวทางปฏิบัติในรูปแบบพุทธวิธีเพื่อให้เกิดประโยชน์ในส่วนร่วมให้ดีที่สุด ทั้งเรื่องการฝึกอบรมตนเองและเป็นบุคคลตัวอย่างที่มีกาย วาจาใจ เป็นที่รักและเคารพของคนในครอบครัวและผู้อื่น สามารถเป็นผู้นำได้โดยการนำหลักเบญจศีล (Ethics of the Buddha) คือ ศาสนธรรมของศาสนาพุทธ ที่สอนให้ผู้ศรัทธาปฏิบัติมีกฎเกณฑ์และการแสวงหาความรู้และความเจริญในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติตน หลักเบญจศีลอยู่เบื้องหลังการพัฒนาและศึกษาจิตวิทยา และกล่าวถึงการทำที่ผู้คนควรตั้งใจให้มีปัจจัยที่สร้างเป็นคนดี และให้ตั้งใจทำความดีไปทุกที่ทุกเวลาโดยไม่มีการกระทำศักดิ์สิทธิ์หรือการกระทำที่ไม่เหมาะสมในการมีเจตนาทางศีลจาริยา หลักเบญจศีลประกอบด้วยมาตรวีธีต่างๆ และเป็นแนวทางการ

ดำเนินชีวิตที่ดีตามที่พระพุทธศาสนาสอนให้ปฏิบัติตาม นอกจากนี้หลักไตรสิกขาเป็นส่วนที่ 2 ของพื้นฐานการฝึกอบรมบ่มนิสัย ทางจิตใจ รวมไปถึงการใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เจอในการดำเนินชีวิตประจำวัน และช่วยให้คำแนะนำแก่ครอบครัวของตนเอง ผู้นำยุคสมัยใหม่ มีทั้งชายหญิง ต่างคนล้วนมีความสามารถด้วยเหตุและปัจจัยต่างๆ ที่จะดำรงรักษาครอบครัวของตนให้มีความสุข สงบร่มเย็นเมื่อเข้าใจซึ่งกันและกันแล้วก็ทำให้เป็นกุศลร่วมกัน ตามพระพุทธศาสนาเรียกอีกอย่างหนึ่งคือ การอยู่ร่วมสร้างกรรมดีนั่นเอง และสุดท้ายบทความนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้นำยุคใหม่ที่ต้องการศึกษาหาความรู้หากลยุทธ์ในรูปแบบพุทธวิธี เพื่อพัฒนาตนและคนในครอบครัว รวมไปถึงสังคม ชุมชนหมู่บ้านสืบต่อไป

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาได้องค์ความรู้ที่เป็นแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำ รวมไปถึงพัฒนาตนเองเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีของครอบครัว สังคม ชุมชน โดยใช้พุทธวิธีตามหลักเบญจศีลและไตรสิกขาเป็นการประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในซึ่งคุณงามความดี และยังเป็นการรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาในยุคสมัยใหม่นี้ หลักเบญจศีลและไตรสิกขานี้ บุคคลทั่วไปก็สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ในประจำวันเพื่อให้เป็นประโยชน์สืบต่อไป

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- จำรัส พรหมบุตร. (2565). การพัฒนามนุษย์ตามพุทธวิธี. *วารสารพุทธจิตวิทยา*, 7(1), 13-18.
- จิราพร ชมพิกุล และคณะ. (2552). *สัมพันธภาพในครอบครัวไทย*. (รายงานการวิจัย). นครปฐม: สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.

- ทิตินา แคมมณี. (2546). *การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: เสริมสิน พรเพรส ชิสเท็ม.
- ประยูร วงศ์จันทร์. (2552). พุทธวิธีการสอนจริยธรรม. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย*, 29(3), 159-165.
- พระกิตติภัท กิตติภทโธ (อนันต์เมธากุล). (2561). *ความสัมพันธ์ปัจจัยจิตสังคมที่มีต่อพฤติกรรมตามหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริพัฒน์. (2562). พุทธวิธีการบริหารเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ. *วารสารธรรมวิทย์*, 2(2), 325-337.
- พระใบฎีกาธีรศักดิ์ สุธีโร (น้อยอ่อน). (2560). *ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท โรงเรียนกระสังพิทยาคม ตำบลกระสัง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2546). *ภาวะผู้นำ*. (ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- พระเอกนรินทร์ อาภากร. (2561). การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนเทศบาลตำบลสันมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 9(1), 82-93.
- วรารณ ตระกูลสฤณี. (2545). *จิตวิทยาการปรับตัว*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- วันทนา เนาว์วัน. (2557). *การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 3*. (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศุภกร จันทร์วุฒิก. (2562). *การศึกษาและพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมตามหลักไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารและหัวหน้างานองค์กร*. (ปริญญานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2538). *เบญจศีลเบญจธรรม*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุหัชชา พิมพ์เนาว์. (2561). *การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เวชกรรมในพระไตรปิฎก*

The Medicine in the Tripitaka

พระถวัลย์ โชติโย (หาญไชยนะ)

Phra Thawan Chotiyo (Hanchaina)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

E-mail: Tawan.ha2567@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเวชกรรมในพุทธศาสนา จากการศึกษาพระไตรปิฎกพบว่า พระพุทธองค์ทรงตรัสเกี่ยวกับเวชกรรมและโรคไว้ 2 อย่าง คือโรคทางกายกับโรคทางใจ วิธีการรักษาโรคแบ่งออกเป็น 2 คือการรักษาโรคทางกายกับการรักษาโรคทางใจ สำหรับการรักษาโรคทางกายมีวิธีการดังนี้ 1) ใช้อาหารเป็นยารักษา เช่น น้ำข้าวใส น้ำข้าวยาคุ ให้ภิกษุอาพาธใช้บำรุงสุขภาพ 2) การพักผ่อนให้ถูกต้องตามอิริยาบถ เช่น นอนตะแคงขวา เป็นต้น 3) การผ่าตัดเนื้องอก 4) ทรงอนุญาตให้ฉีดยาและห้ามฉีดยาบางชนิด 5) ทรงวางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับเวลาฉันอาหารเป็นยา เพื่อมิให้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ส่วนการรักษาโรคทางใจจะรักษาด้วยธรรมโอสธ คือการใช้ธรรมรักษาผู้ป่วยทางจิต สำหรับธรรมโอสธ ก็จะใช้แตกต่างกันไปตามสภาวะจิตของแต่ละบุคคล

คำสำคัญ: เวชกรรม; พระไตรปิฎก

Abstract

This academic article has a purpose to study medicine in Buddhism. After studying Tripitaka, It was found that the Lord Buddha spoke about medicine and two types of disease: Physical disease and mental disease. Methods for treating disease are divided into two: Treating physical disease and treating mental disease. For the treatment of physical diseases, there are the following methods of treatment: 1) Using food as medicine,

*ได้รับบทความ: 24 มกราคม 2567; แก้ไขบทความ: 25 เมษายน 2567; ตอรับตีพิมพ์: 26 เมษายน 2567

Received: January 24, 2024; Revised: April 25, 2024; Accepted: April 26, 2024

such as the clear boiled rice water, the Yaku boiled rice water, for sick monks to use for maintaining their health. 2) Resting in the correct posture, such as lying on the right side, etc. 3) Tumor surgery. 4) Allow them eat some kinds of meat and forbid them eat some types of meat. 5) He sets rules about when they eat food as medicine in order not to violate the Dhamma and discipline. As for the treatment of mental diseases, they will be treated with Dhamma medicine. That is the use of Dhamma to treat mentally ill patients. For Dhamma medicine, it will be used differently according to the mental state of each person.

Keywords: Medicine; Tripitaka

1. บทนำ

ในสมัยโบราณการรักษาโรคหรือรักษาผู้ป่วยจะใช้ยาสมุนไพรที่หาได้จากธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นยารับประทาน ยาทา ยาพอก ฯลฯ ซึ่งแพทย์ผู้เชี่ยวชาญจะนำยามาปรุงให้ผู้ป่วยรับประทาน ทา หรือพอก สำหรับยาสมุนไพรที่หาได้จากธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นจากพืช สัตว์ และแร่ธาตุ เช่น กระเทียม น้ำผึ้ง เขากวางอ่อน กำมะถัน ยางน่อง เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, หน้า 1132) ซึ่งเราจะเห็นได้ว่ายาสมุนไพรได้ใช้มาตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ มนุษย์ได้เรียนรู้ยาจากการสังเกตและประสบการณ์ในการใช้สมุนไพรที่ได้จากธรรมชาติ โดยอาศัยการลองผิดลองถูกและใช้เวลานานในการคอยสังเกต เมื่อใช้สมุนไพรชนิดใดได้ผลหรือไม่ได้ผลก็ศึกษาหาความรู้ไปเรื่อยๆ จนทำให้ทราบว่าต้นไม้นั้นชนิดใดที่ใช้เป็นยาได้ และพืชชนิดใดมีสรรพคุณอย่างไร ด้วยเหตุนี้สมุนไพรจึงเป็นยารักษาโรค เป็นยาบำรุงกำลัง เป็นยาบำรุงร่างกายได้อย่างวิเศษ ถ้ารู้จักนำมาให้ถูกกับโรค (ฐิติญาณ บริพันธ์, 2509, หน้า 14-15) ยาจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างมากต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์

ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัย 4 คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค พุทธองค์ได้กล่าวถึงโรคไว้ 2 อย่างคือ โรคทางกายกับโรคทางใจ ดังพระพุทธพจน์ ที่ตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลายโรค 2 อย่าง คือ โรคทางกายและโรคทางใจ สัตว์ผู้อ้างว่าตนเองไม่มีโรคทางกายตลอดระยะเวลา 1 ปีบ้าง 2 ปีบ้าง 3 ปีบ้าง 4 ปีบ้าง 5 ปีบ้าง 10 ปีบ้าง 20 ปีบ้าง 30 ปีบ้าง 40 ปีบ้าง 50 ปีบ้าง พอยังมีอยู่ แต่สัตว์ผู้จะกล่าวว่าตนเองไม่มีโรคทางใจตลอดระยะเวลาแม้ครู่เดียวหาได้ยาก ยกเว้นผู้หมดกิเลสแล้ว” (อง.จตุกก. 21/157/217)

โรคทางกายพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุมิเครื่องยาไว้ใช้เพื่อบรรเทาความทุกข์ที่เกิดจากโรค เบียดเบียนทางร่างกาย ดังที่ปรากฏในคัมภีร์วินัยปิฎก มหาวรรค ตอนหนึ่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต

รากไม้ที่เป็นยา คือ ขมิ้น จิงสัด ข่า ว่านเปราะ ว่านนํ้า อุตพิต แผลก แห้วหมู และรากไม้ที่ใช้เป็นยาชนิดอื่นๆ ที่มีอยู่ แต่ไม่ใช่เป็นของเคี้ยวของฉัน เธอรับประทานแล้วเก็บไว้ฉันเมื่อมีเหตุจำเป็นจึงฉันได้” (วิ.ม. 5/263/46) โดยให้ใช้ตามความจำเป็นและตามความเหมาะสมกับโรค ได้แก่ เกสซ์ 5 คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง และน้ำอ้อย ที่เป็นได้ทั้งยาและมีคุณประโยชน์ทางโภชนาการที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อาพาธด้วยโรคผอมเหลือง ฉันทอาหารไม่ได้ให้รับประทานแล้วเก็บไว้ฉันได้นานถึง 7 วัน และให้ฉันได้ตลอด นอกจากเกสซ์ทั้ง 5 แล้วยังใช้สมุนไพรรักษาโรคจากต้นไม้อื่นๆ เช่น เปลือกไม้ ใบไม้ ผลไม้ ยางไม้ ร่ธาตุต่างๆ เช่น เกลือ กำมะถัน ผงมูลโคแห้ง แก้วผลพุพองและกลืนตัว และยานัตถ์แก้ปวดหัว เป็นต้น (วิ.ม. 5/260/44) เป็นยารักษาโรคทางกาย

โรคทางกายหากจะแยกตามลักษณะของผู้ป่วยมี 3 พระพุทธองค์ ทรงตรัสไว้ในอังคุตตรนิกาย ติกนิบาตร (อง.ตีก. 20/461/151) ว่า 1) คนไข้บางประเภท ได้อาหาร ยา และผู้พยาบาลที่สบายหรือไม่ก็ตาม ก็ไม่หายจากอาการป่วย 2) คนไข้บางประเภท ได้อาหาร ยา และผู้พยาบาลที่สบายหรือไม่ก็ตาม ก็หายจากอาการป่วย 3) คนไข้บางประเภท ได้อาหาร ยา และผู้พยาบาลที่สบายเท่านั้นจึงหายจากการป่วยใช้โรคทางใจมีสาเหตุมาจากจิตมีกิเลสตัณหา จึงทำให้เกิดนรณเกิดทุกข์ใจ ดังที่พุทธองค์แสดงไว้ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร (วิ.ม. 4/13/17) ว่า “ภิกษุทั้งหลาย สาเหตุแห่งความทุกข์ (ความเจ็บป่วยทางจิต) อันเป็นความจริงอันประเสริฐนี้คือตัณหา อันให้เกิดภพใหม่ ประกอบด้วยความกำหนดเพิลิตเพิลินในอารมณ์ เพิลินไปทีนั้นทีนี้ ได้แก่ ความอยากในกาม ความอยากเป็น ความไม่ยอมยกมืออยากเป็น (ความเบื่อหน่าย)” เพราะตัณหาเป็นสาเหตุนี้เอง จึงทำให้มนุษย์ดิ้นรนทางจิตอย่างไม่มีเวลาหยุดนิ่ง เกิดเป็นโรคทางด้านจิตใจอยู่ตลอดเวลา ดังพุทธสุภาษิตที่ว่า “นตฺถิ ตณฺหาสมานํ หนิ” แปลว่า “แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี” เพราะแม่น้ำอื่นยังมีเวลาเต็ม แต่แม่น้ำคือตัณหาไม่มีเวลาเต็ม ไม่มีเวลาพัก ไหลไปเรื่อยๆ พระอรหันตญาณจารย์ได้อธิบายความยิ่งใหญ่ของตัณหาถึงกับอุทานว่า พุดถึงความสูงของตัณหา พรหมโลกก็ยังต่ำไป พุดถึงความกว้าง จักรวาลก็แคบเกินไปเสียแล้ว ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ผู้ที่จะยืนยันตนเองปราศจากโรคทางจิตแม้ชั่วครู่เดียว ไม่ปรากฏ ยกเว้นพระอรหันต์ผู้สิ้นกิเลสอาสวะแล้วเท่านั้น

จากประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นมนุษย์ตามทัศนะพุทธศาสนาประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือส่วนที่เป็นรูปธรรมคือกาย และส่วนที่ประกอบเป็นนามธรรมคือจิต เมื่อเป็นเช่นนี้อาการป่วยของมนุษย์จึงมีการป่วย 2 ชนิด คือการป่วยกาย สำหรับการป่วยกายต้องรักษาด้วยยาสมุนไพรรักษาหรือยาปฏิชีวนะ ส่วนการป่วยทางจิตต้องรักษาด้วยธรรมะหรือพระธรรมในการรักษา เมื่อเป็นเช่นนี้จึงจำเป็นต้องศึกษาเวชกรรมในพระพุทธศาสนา หรือการรักษาผู้ป่วยในทัศนะพุทธศาสนาเพื่อให้เข้าใจและสามารถประยุกต์ใช้กับบุคคลในปัจจุบันต่อไป

2. ความสำคัญของเวชกรรม

เวชกรรม หมายถึง การตรวจโรค การวินิจฉัยโรค การบำบัดโรค การป้องกันโรค เพื่อระงับความรู้สึกและความเจ็บป่วย ในฤตสูตรท ได้กล่าวถึงภิกษุสงฆ์ป่วยเป็นโรคผอมเหลือง (ดีซ่าน) พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงให้รับประเคนฉันเภสัช 5 ได้ และเพื่อความสะดวกแก่ภิกษุไข้จึงทรงอนุญาตให้ฉันได้ทั้งในกาลและเวลาวิกาล คำว่า “ในกาล” หมายถึงเวลาตั้งแต่รุ่งอรุณไปจนถึงเที่ยงวัน ส่วนคำว่า “ในเวลาวิกาล” หมายถึงเวลาเมื่อเที่ยงวันล่วงไปจนถึงอรุณขึ้น (วิ.ม. 2/249/405) พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ฉันเภสัช 5 ได้ทุกเวลา ทั้งนี้ต้องอยู่ในระยะ 7 วัน หลังจากรับประเคนตามข้อกำหนดว่าด้วยเภสัชตามความแห่งเภสัชสิกขาบทที่ 3 ในปัตตวรรคว่า “ก็ เภสัชใด ควรลิ้มสำหรับภิกษุผู้เป็นไข้ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ภิกษุรับประเคนเภสัชนั้นแล้วเก็บไว้ฉันได้ 7 วันเป็นอย่างมาก ถ้าเกินกำหนดนั้นไปต้องอาบัติสัสสัคคียปาจิตตีย์ (วิ.ม. 2/622/143) พระผู้มีพระภาคทรงมีความห่วงใยต่อพระสงฆ์ที่อาพาธจึงทรงอนุญาตเครื่องยารักษาโรคโภชนาหาร ภัตตาหารชนิดต่างๆ ที่สังเคราะห์เข้ากับยารักษาโรคที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามไม่ให้ภิกษุฉันและทรงอนุญาตให้ฉันได้เพื่อรักษาภิกษุที่กำลังป่วยด้วยโรคต่างๆ ให้ทุเลาเบาบางจากโรคที่เกิดขึ้น ดังที่พระพุทธองค์ตรัสย้ำในประเด็นนี้ว่า “ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ” (ม.ม. 13/53-54/254-255) เพราะการที่มนุษย์มีสุขภาพดีและโรคภัยไม่เบียดเบียนนั้นนับว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมแก่การบำเพ็ญเพียรและพุทธเจ้ายังทรงได้วางหลักการสำคัญ

วิธีการรักษาโรคลม ภิกษุเป็นโรคลมตามอวัยวะ ด้วยวิธีการเข้ากระโจมรมเหงื่อ ถ้ายังไม่หายทรงอนุญาตให้รมด้วยใบไม้ ถ้ายังไม่หาย ทรงอนุญาตการรมใหญ่ คือ ขุดหลุมเอาถ่านเพลิงใส่จนเต็ม เอาดินร่วนและทรายปิดไว้ ลาดใบไม้ทับลงไป เอาน้ำมันทาตัวแล้วนอนบนหลุมนั้น รมร่างกายโดยการพลิกไปพลิกมา (วิ.อ. 3/267/174-175) ถ้าภิกษุเป็นโรคลมขัดยอกตามข้อ ทรงอนุญาตให้ระบายโลหิตออก ถ้ายังไม่หายทรงอนุญาตให้ใช้เขาสัตว์ก่อกระบายโลหิตออกทรงอนุญาตโภชนาหารต่างๆ และวิธีการจัดทำให้เหมาะสมโดยอนุญาตให้ฉันน้ำอ้อย ได้ทั้งในกาลและเวลาวิกาล ให้ฉันถั่วเขียวที่ต้มสุกแล้วแต่ยังไม่เฝือกได้ ให้ภิกษุใช้ฉันทาช่องโหลณโสวีระกะ ภิกษุไม่เป็นไข้ต้องเจียน้ำฉันอย่างน้ำปานะ ให้เก็บอาหารไว้ภายในและหุงต้มเองแล้วฉันได้ในคราวจำเป็น ถ้าภิกษุพบของฉันแต่หาคนประเคนไม่ได้ ทรงอนุญาตให้ภิกษุหยิบของฉันนั้นนาติดตัวไปได้ พบศิษย์ (อนุสัมบัน) ในที่ใดให้วางของนั้นไว้บนพื้นแล้วบอกให้เขาประเคน ในคราวข้าวยากหมากแพง ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่ฉันแล้ว ห้ามภัตตาหารแล้วฉันโภชนาหารที่ไม่เป็นเคนที่เกิดจากป่า ที่เกิดในกอบัวได้ ให้ฉันผลไม้ที่เพราะพันธุ์ไม่ได้แล้ว และผลไม้ที่ปล่อนเมล็ดออก แล้วทรงอนุญาตปญจโครส คือ นมสด นมเปรี้ยว เนยข้นและเนยใส เพื่อให้ภิกษุมีอาหารฉัน ไม่ลำบากในคราวที่เดินทางไกล ทรงอนุญาตน้ำอัฐบาน คือ น้ำมะม่วง น้ำหว่า น้ำกล้วยมีเมล็ด น้ำกล้วยไม่มีเมล็ด น้ำมะขาง น้ำลูกจันทน์หรืออุ้งนํ้าเหง้าบัว และน้ำมะปรางหรือลิ้นจี่ โดยให้ภิกษุฉันในเวลาวิกาลได้ ทรงห้ามภิกษุฉันเนื้อต่างๆ เหล่านี้ คือ เนื้อมนุษย์ เนื้อช้าง เนื้อม้า เนื้อสุนัข เนื้องู เนื้อราชสีห์ เนื้อเสือโคร่ง เนื้อเสือเหลือง เนื้อหมี และเนื้อเสือดาว

นอกจากนี้ แม้จะทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ฉันเนื้ออื่นๆ นอกเหนือจากเนื้อ 10 อย่างดังกล่าวมา แต่ก็ทรงกำหนดไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรู้อยู่ ไม่พึงฉันเนื้อที่เขาทำเจาะจง รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ, ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตปลา เนื้อเป็นของบริสุทธ์ด้วยอาการ 3 อย่าง คือ ไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน และไม่นึกสงสัย” (วิ.ม. 5/294/116)

สรุป ยารักษาโรคที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เป็นเรื่องการเยียวยารักษาโรคแก่ภิกษุอาพาธด้วยโรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นทางกายเพื่อให้หายจากการอาพาธ บางโรคทรงอนุญาตวิธีการรักษาที่แตกต่างกันไป เช่น โรคลม เป็นต้น ส่วนระยะเวลาในการฉันทรงมีข้อกำหนดไว้ในกาลิกว่าควรฉันเวลาใด เช่น เวลาเช้า กลางวันหรือเวลาเย็น และเมื่อภิกษุรับประทานแล้วควรเก็บรักษาอย่างไรพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้มีสถานที่เก็บอาหารซึ่งมีปรากฏในกัมปิยภูมิ และพระพุทธศาสนาสอนถึงความเจ็บป่วยเป็นปัญหาสำคัญของมนุษย์ เช่นเดียวกับปัญหาเกี่ยวกับความแก่และความตาย เพราะความเจ็บป่วยนั้นเป็นกระบวนการของชีวิตที่ดำเนินไปตามกฎแห่งธรรมชาติซึ่งใครๆ ไม่อาจปฏิเสธได้ ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า “เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ เรามีความเจ็บเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไปได้ เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้” อาการเจ็บป่วยทางกายมีผลกระทบต่อจิตใจโดยตรง เรียกว่าป่วยทั้งทางกายและทางใจไปพร้อมๆ กัน

3. สาเหตุของการเกิดโรค

สาเหตุการเกิดโรคทางกายมีหลายสาเหตุ คือโรคเกิดจากความไม่สมดุลของธาตุ 4 (ที.ปา. 11/31/306-307 การไม่รู้ประมาณในการบริโภค (ขุ.ธ. 25/325/134) การถูกสัมผัสจากเลื้อยbungและสัตว์เลื้อยคลาน (อง.จตุกก. 21/157/218) การถูกทำร้าย การมีอายุมาก ความเศร้าโศก และการมีโทษมาก เป็นต้น

การเกิดโรคทางกายที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ใกล้เคียงกับศาสตร์ทางการแพทย์ มีเพียงสาเหตุเดียวที่มีกล่าวเฉพาะในพระพุทธศาสนา คือสาเหตุของโรคที่เกิดจากผลกรรมดังพุทธพจน์ที่ว่า บุคคลในโลกนี้เป็นผู้เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ด้วยฝ่ามือบ้าง ด้วยก้อนหินบ้าง ด้วยท่อนไม้บ้าง ด้วยศัสตราบ้าง เพราะกรรมนั้นที่เขาให้บริบูรณ์ ยึดมั่นไว้อย่างนั้น หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาก็จะเป็นผู้มีโรคมามาก มานพ การที่บุคคลเป็นผู้เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ด้วยฝ่ามือบ้าง นี่เป็นปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีโรคมามาก (ม.อุ. 14/291/351) เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมใดไว้ จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว ย่อมเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น (ม.อุ. 14/289/350, อง.ทสก. 24/48/104) บุคคลทำกรรมใด ทางกาย ทางวาจา ทางใจ กรรมนั้นแล เป็นสมบัติของเขา ทั้งเขาจะนำกรรมนั้นไปได้ อนึ่ง กรรมนั้นย่อมติดตามเขาไป ดูกเขาติดตามตัวไป ฉะนั้น (ส.ส. 15/131/160)

สรุปได้ว่า โรคกรรม พบได้ในการแพทย์แผนปัจจุบันที่ว่า โรคบางชนิดแพทย์ไม่สามารถหาสาเหตุและวินิจฉัยโรคได้ เรียกโรคทำนองนี้ว่า โรคที่รักษาไม่หาย หรือ โรคที่รักษายาก เป็นต้น ทางพระพุทธศาสนา เรียกว่าเป็น โรคกรรม จะรักษาอย่างไร ให้ความพยายามแค่ไหนก็ไม่หาย จนกว่าจะสิ้นกระแสแห่งกรรมนั้น สาเหตุการเกิดโรคทางใจ พระพุทธศาสนากล่าวว่า เกิดจากกิเลส ตัณหาครอบงำจิตใจดังพุทธพจน์ว่า “สัตว์ผู้อ้างว่า ตนเองไม่มีโรคทางกายตลอดระยะเวลา 1 ปีบ้าง 2 ปีบ้าง 3 ปีบ้าง 4 ปีบ้าง 5 ปีบ้าง 10 ปีบ้าง 20 ปีบ้าง 30 ปีบ้าง 40 ปีบ้าง 50 ปีบ้าง แม้ยิ่งกว่า 100 ปีบ้าง ยังพอมีอยู่ แต่สัตว์ผู้กล่าวอ้างว่า ตนเองไม่มีโรคทางใจตลอดระยะเวลา แม้ครู่เดียวหาได้โดยยาก ยกเว้นท่านผู้หมดกิเลสแล้ว” (อง.จตุกก. 21/157/217)

โรคทางใจมีสาเหตุมาจากจิตมีกิเลสตัณหา จึงทำให้ดิ้นรนเกิดทุกข์ใจ ดังที่ท่านได้แสดงสาเหตุแห่งความทุกข์ไว้ในอัมมจักกัปปวัตตนสูตร (วิ.ม. 4/13/17) ว่า “ภิกษุทั้งหลาย สาเหตุแห่งความทุกข์ (ความเจ็บป่วยทางจิต) อันเป็นความจริงอันประเสริฐนี้คือตัณหา อันให้เกิดภพใหม่ประกอบด้วยความกำหนัดเพลินเพลินในอารมณ์ เพลินไปทีนั้นทีนี้ ได้แก่ ความอยากในกาม ความอยากเป็น ความไม่ยอมมีอยากเป็น (ความเบื่อหน่าย)” เพราะตัณหาเป็นสาเหตุนี้เอง จึงทำให้มนุษย์ดิ้นรนทางจิตอย่างไม่มีเวลาหยุดนิ่ง เกิดเป็นโรคทางด้านจิตใจอยู่ตลอดเวลา ดังพุทธสุภาษิตที่ว่า “นตถิ ตณฺหาสมา นที” แปลว่า “แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี” เพราะแม่น้ำอันนี้ยังมีเวลาเต็ม แต่แม่น้ำคือตัณหาไม่มีเวลาเต็ม ไม่มีเวลาพัก ไหลไปเรื่อยๆ พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายความยิ่งใหญ่ของตัณหาถึงกับอุทานว่า พุดถึงความสูงของตัณหา พรหมโลกก็ยิ่งต่ำไป พุดถึงความกว้าง จักรวาลก็แคบเกินไปเสียแล้ว ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ผู้ที่จะยืนยันตนเองปราศจากโรคทางจิตแม้ชั่วครู่เดียวไม่ปรากฏ ยกเว้นพระอรหันต์ผู้สิ้นกิเลสอาสวะแล้วเท่านั้น รากเหง้าของกิเลสทั้งหลายมีอยู่ 3 ประการ คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง (ที.ปา.11/305/259., ม.มู. 12/89/83)

พระพุทธเจ้าตรัสถึงความสำคัญของการมีสุขภาพร่างกายดี ไม่มีโรคภัยเบียดเบียนว่า เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมแก่การบำเพ็ญเพียรอย่างยิ่ง (อง.ปญจก. 22/53-54/92-93) หากร่างกายเจ็บป่วยไม่อาจเฝ้ารักษาได้แล้ว พระองค์จะทรงมุ่งเน้นการเฝ้ารักษาทางด้านจิตใจเป็นหลัก ดังเรื่องที่ปรากฏว่า ครั้งหนึ่งมีภิกษุทุกข์พลภาพป่วยหนัก ระยะสุดท้าย พระพุทธเจ้าทรงเฝ้าอารักขาด้านจิตใจ ทรงมีพระดำรัสว่า “แม้ร่างกายจะเจ็บหนักแต่ยังสามารถพัฒนาให้ไปสู่การบรรลุธรรมได้” (อง.ปญจก. 22/121/201) นับว่าเป็นการส่งเสริมกำลังใจให้ผู้ป่วยหนัก มีความหวังที่จะดูแลรักษาใจซึ่งถือว่าสำคัญที่สุด เพื่อผู้ป่วยสามารถประกอบจิตที่ดีของตนได้ตลอดไป จนกว่าจะสิ้นชีวิต หรือหากประกอบจิตได้ถึงขั้นสูงสุด คือ การบรรลุธรรมได้พร้อมกับการสิ้นชีวิต ที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า “ชีวิตสมสึสี” ถือว่าเป็นการบรรลุ เป้าหมายชีวิตในโอกาสสุดท้ายที่สุด

สรุปได้ว่า สาเหตุของการเกิดโรคทางกาย อาจเกิดจากฤดูแปรปรวน การบริหารไม่สม่ำเสมอ ใช้งานเพียรเกินกำลัง ผลของกรรม หนาว ร้อนหิวกระหาย ปวดอุจจาระ ปวดปัสสาวะ ธาตุ 4 ไม่สมดุล

การไม่รู้ประมาณในการบริโภค การถูกสัมผัสจากเห็บยุงและสัตว์เลื้อยคลาน การถูกทาร้าย การมีอายุมาก ความเศร้าโศก และการมีโทษมาก เป็นต้น ส่วนสาเหตุของการเกิดโรคทางใจเกิดจากกิเลสและตัณหา มารุมเร้าจนทำให้มนุษย์ได้รับผลกระทบทางด้านจิตใจทั้งโดยตรงและโดยอ้อม และเจ็บป่วยได้ในที่สุด สำหรับโรคกรรม จะรักษาอย่างไร ใช้ความพยายามแค่ไหนก็ไม่หาย จนกว่าจะสิ้นกระแสแห่งกรรมนั้น

4. เวชกรรมที่ทรงอนุญาต

ในครั้งพุทธกาลเมื่อหมู่ภิกษุสงฆ์เกิดอาพาธ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุมิเครื่องยาต่างๆ ไว้ใช้ตามความจำเป็นและเหมาะสมแก่โรค และทรงอนุญาตให้ใช้เภสัชสมุนไพร อาหาร และการใช้วิธีการต่างๆ นอกเหนือจากการใช้ยาในการบำบัดรักษา ดังนี้

1. ทรงอนุญาตเภสัช 5 ได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง และน้ำอ้อย เป็นได้ทั้งยาและมีคุณประโยชน์ทางโภชนาการ ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อาพาธด้วยโรคผอมเหลืองฉันทอาหารไม่ได้ รับประเคนเก็บไว้ฉันได้นาน 7 วัน และฉันได้ตลอดเวลา

2. ทรงอนุญาตให้ใช้อาหารเป็นยาและบำรุงสุขภาพตามที่ระบุไว้ คือ น้ำข้าวใส น้ำต้มถั่วเขียวไม่ข้น น้ำต้มถั่วเขียวข้น น้ำต้มเนื้อ ทรงอนุญาตให้ภิกษุอาพาธที่ฉันทายา ใช้บำรุงสุขภาพได้ (วิ.ม. 5/269/62,63) ข้าวยาคุ เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงประจวรด้วยโรคลมในพระอุทร พระอานนท์ได้ต้มข้าวยาคุซึ่งปรุงด้วยข้าวสาร ถั่วเขียวและงาบดถวาย ทรงดื่มแล้วหายจากการประจวร พระพุทธเจ้าตรัสว่า ข้าวยาคุเป็นยา มีประโยชน์ 5 ประการ คือ บรรเทาความหิว บรรเทาความกระหาย ทาให้ลมเดินคล่อง ชำระลำไส้ และช่วยย่อยอาหาร

3. การใช้ความร้อน เมื่อภิกษุอาพาธด้วยโรคลมตามอวัยวะเพื่อบำบัดรักษาโรค ทรงอนุญาตการเข้ากระโจมรมเหงื่อ รมด้วยใบไม้ การรมใหญ่ และทรงอนุญาตน้ำต้มใบไม้ชนิดต่างๆ ใส่อ่างสำหรับอาบ หรือแช่ได้ ทรงอนุญาตให้รมควัน ทรงอนุญาตเรือนไฟสำหรับอบตัว

4. การพักผ่อนอิริยาบถ สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าแสดงธรรมเกือบตลอดทั้งคืน พระองค์ทรงมีอาการปวดหลังทรงใช้การบำบัดด้วยวิธีการพักผ่อน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “สารีบุตร...จงแสดงธรรมมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลาย เราเมื่อยหลัง จักขอพักผ่อนสักหน่อย”

5. ทรงอนุญาตให้ทำการผ่าตัด ภิกษุที่อาพาธเป็นเนื้องอกที่ยื่นออกมา ทรงอนุญาตให้ทำการผ่าตัดด้วยวิธีต่างๆ คือ การผ่าตัดเนื้องอก ทรงอนุญาตให้ตัดด้วยเกลือ น้ำมันทาแผล ผ้าเก่าซับน้ำมันที่ไหลเยิ้ม

6. การเสด็จเยี่ยมและพยาบาลภิกษุไข้ ครั้งหนึ่งพระองค์เสด็จเยี่ยมภิกษุที่โรงไข้ (คิลานศาลา) ทรงพบภิกษุรูปหนึ่งอาพาธถูกทอดทิ้งนอนจมอุจจาระไม่มีใครพยาบาลพระองค์รักษาพยาบาล ดังพุทธดำรัสว่า “อานนท์เธอไปตักน้ำมา เราจะอาบน้ำให้ภิกษุนี้” พระอานนท์ทูลสนองพระดำรัสแล้วตักน้ำมาถวาย พระผู้มีพระภาคทรงราดน้ำ ท่านพระอานนท์ขัดสี พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประคองศีรษะขึ้นท่าน

พระอานนทยกเท้าวางบนเตียง (วิ.ม. 5/274/70) จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมของผู้ป่วย ความสะอาดทางร่างกาย สิ่งแวดล้อมที่เป็นระเบียบเรียบร้อย ปลอดภัยโล่งสบาย เป็นปัจจัยหนึ่งส่งเสริมให้ผู้ป่วยหายเร็วขึ้น

5. เวชกรรมที่ทรงห้าม

การห้ามทำสัตถกรรม คือ การผ่าตัดด้วยศัสตรา การบ่งด้วยเข็มหรือหนาม การตัดด้วยกรรไกร หรือการใช้เล็บหยิกในที่ลับ (วิ.อ. 3/279/177) ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กรุงสาวัตถีตามพระอริยาศัยแล้ว เสด็จจาริกไปทางกรุงราชคฤห์ เสด็จจาริกไปโดยลำดับ จนถึงกรุงราชคฤห์ ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแตในกรุงราชคฤห์นั้น

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นริดสีดวงทวาร นายแพทย์อากาศโคตรกำลังทำการผ่าตัดด้วยศัสตรา ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปตามเสนาสนะ เสด็จเข้าไปทางที่อยู่ของภิกษุนั้น นายแพทย์อากาศโคตรเห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาแต่ไกล จึงกราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระโคตม ผู้เจริญโปรดเสด็จมาทอดพระเนตรวัจรมรรคของภิกษุรูปนี้ เหมือนปากเหี่ยว”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงพระดำริว่า “โมฆบุรุษนี้เยะเย้ยเรา” จึงเสด็จกลับจากที่นั้นแล้ว รับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในวิหารหลังมีภิกษุเป็นไข้หรือ” ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “มีอยู่ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนั้นอาพาธเป็นโรคอะไร” ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ภิกษุนั้นเป็นริดสีดวงทวาร นายแพทย์อากาศโคตรกำลังทำการผ่าตัดด้วยศัสตรา พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงดำริว่า “การกระทำของโมฆบุรุษนั้นไม่สมควรไม่ควรทำตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำเลย โฉนโมฆบุรุษนั้นจึงให้ทำการผ่าตัดด้วยศัสตราในที่แคบเล่า ในที่แคบมีผิวเนื้ออ่อนแอพลหายยาก ผ่าตัดลำบาก ภิกษุทั้งหลาย การทำอย่างนี้มีได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส ฯลฯ” ครั้นทรงดำริแล้วแสดงธรรมีกถารับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้ผ่าตัดด้วยศัสตราในที่แคบ รูปใดให้ผ่าตัด ต้องอาบัติอุลลัจจัย” (วิ.ม. 5/279/78)

การห้ามท้าวตถกรรม คือ การใช้หนังหรือผ้าผูกรัดที่ทวารหนักเพื่อรัดหัวริดสีดวง สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ทราบว่า “พระผู้มีพระภาคทรงห้ามผ่าตัดด้วยศัสตรา” จึงเล็งให้ทำการบีบหัวริดสีดวง บรรดาภิกษุผู้มักน้อย ฯลฯ ดำริ ประณาม โพนทะนาว่า “โฉนพวกภิกษุฉัพพัคคีย์ จึงให้ทำการบีบหัวริดสีดวงเล่า” แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่าพวกภิกษุ ฉัพพัคคีย์ให้ทำการบีบหัวริดสีดวง จริงหรือ” ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริงพระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ ครั้นทรงดำริแล้วทรงแสดง ธรรมีกถาแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้ผ่าตัดทวารหนักด้วยศัสตรา

หรือปีบหัวริดสีดวง ประมาณ 2 นิ้วรอบๆ ที่แคบ รูปใดให้ผ่าหรือให้ปีบ ต้องอาบัติถุลลัจจัย” (วิ.อ. 3/279/177)

สรุปว่า หลักเวชกรรมที่ทรงห้ามคือการผ่าตัดริดสีดวงทวารด้วยศัสตราในที่แคบ ทรงตาเห็นว่า เป็นการกระทำของโหมฆบุรุษนั้นไม่สมควรไม่ควรทำตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ไม่ควรทำ สาเหตุที่ทรงห้ามไว้เนื่องจากว่าในที่แคบนั้นมีผิวหนังอ่อนแอผลหายยาก ผ่าตัดลำบาก ทรงรับสั่งกับภิกษุว่าถ้ารูปใดให้ผ่าตัดต้องอาบัติถุลลัจจัย

6. ผู้เจ็บป่วยและแพทย์ในทัศนะของพระพุทธเจ้า

ภิกษุอาพาธเป็นโรคท้องร่วง ในสมัยพุทธกาลมีภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคท้องร่วง ภิกษุรูปนั้นนอนกลิ้งเกลือกไปมาบนปัสสาวะและอุจจาระของตนเอง ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคมีท่านพระอานนท์ตามเสด็จ เสด็จจาริกไปตามเสนาสนะ เสด็จเข้าไปทางที่อยู่ของภิกษุนั้น ได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุนั้นนอนกลิ้งเกลือกไปมาบนปัสสาวะและอุจจาระของตนเอง จึงเสด็จเข้าไปใกล้แล้วตรัสตั้งชื่อว่า “ภิกษุ เธออาพาธเป็นโรคอะไร”

ภิกษุรูปนั้นทูลว่า “ข้าพระองค์อาพาธเป็นโรคท้องร่วง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เธอมีภิกษุผู้คอยพยาบาลหรือ”

ภิกษุนั้นทูลว่า “ไม่มี พระพุทธเจ้าข้า” ภิกษุนั้นทูลว่า “เพราะข้าพระองค์ไม่ได้ทำอุปการะแก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนั้น พวกภิกษุจึงไม่คอยพยาบาลข้าพระองค์ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า “อานนท์ เธอไปตักน้ำมา เราจะอาบน้ำให้ภิกษุนี้”

ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้วตักน้ำมาถวาย พระผู้มีพระภาคทรงราดน้ำ ท่านพระอานนท์ขัดสี พระผู้มีพระภาคทรงประคองศีรษะขึ้น ท่านพระอานนท์ยกเท้าวางบนเตียง

ต่อมา พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในวิหารหลังโน้นมีภิกษุเป็นไข้หรือ”

พวกภิกษุกราบทูลว่า “มี พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เธออาพาธเป็นโรคอะไร”

พวกภิกษุกราบทูลว่า “เธออาพาธเป็นโรคท้องร่วง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุนั้นมีภิกษุผู้คอยพยาบาลหรือ”

พวกภิกษุกราบทูลว่า “ไม่มี พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เหตุใด พวกภิกษุจึงไม่คอยพยาบาลเธอ”

พวกภิกษุกราบทูลว่า “เพราะเธอไม่ได้ทำอุปการะแก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนั้น พวกภิกษุจึงไม่คอยพยาบาลเธอ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดาผู้คอยพยาบาล ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจะคอยพยาบาลพวกเธอ ภิกษุทั้งหลายผู้จะพยาบาลเราก็จงพยาบาลภิกษุไข้เถิด ถ้ามีอุปัชฌาย์ อุปัชฌาย์พึงพยาบาลภิกษุไข้จนตลอดชีวิต หรือจนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีอาจารย์ อาจารย์พึงพยาบาลภิกษุไข้จนตลอดชีวิต หรือจนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีสัทธิวิหาริก สัทธิวิหาริกพึงพยาบาลภิกษุไข้จนตลอดชีวิต หรือจนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีอันตวาสิก อันตวาสิกพึงพยาบาลภิกษุไข้จนตลอดชีวิต หรือจนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์ ผู้ร่วมอุปัชฌาย์พึงพยาบาลภิกษุไข้จนตลอดชีวิต หรือจนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ ผู้ร่วมอาจารย์พึงพยาบาลภิกษุไข้จนตลอดชีวิต หรือจนกว่าเธอจะหาย ถ้าไม่มีอุปัชฌาย์ อาจารย์สัทธิวิหาริก อันตวาสิก ผู้ร่วมอุปัชฌาย์ หรือผู้ร่วมอาจารย์ สงฆ์ต้องพยาบาลภิกษุไข้ ถ้าไม่พยาบาลต้องอาบัติทุกกฏ” (วิ.ม. 5/365/239)

คนไข้ที่พยาบาลได้ยากและพยาบาลได้ง่าย ภิกษุทั้งหลาย คนไข้ที่มีอาการ 5 อย่าง พยาบาลได้ยาก คือ 1) ไม่ทำความสบาย 2) ไม่รู้ประมาณในความสบาย 3) ไม่ฉันยา 4) ไม่บอกอาการไข้ตามเป็นจริงแก่ผู้พยาบาลไข้ที่มุ่งประโยชน์ คือ ไม่บอกอาการไข้ที่กำเริบว่ากำเริบ อาการไข้ที่ทุเลาว่าทุเลา อาการไข้ที่ทรงอยู่ว่าทรงอยู่ 5) เป็นคนไม่อดทนความรู้สึกทางกายที่เกิดขึ้นเป็นทุกข์แสนสาหัส กล้าแข็งแผ่ร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แทบจะคร่าชีวิตภิกษุทั้งหลาย คนไข้ที่มีอาการ 5 อย่างนี้แล พยาบาลได้ยาก

คนไข้ที่พยาบาลได้ง่ายมีอาการ 5 อย่าง ภิกษุทั้งหลาย คนไข้ที่มีอาการ 5 อย่าง พยาบาลได้ง่าย คือ 1) ทำความสบาย 2) รู้ประมาณในความสบาย 3) ฉันยา 4) บอกอาการไข้ตามเป็นจริงแก่ผู้พยาบาลไข้ที่มุ่งประโยชน์ คือ บอกอาการไข้ที่กำเริบ ว่ากำเริบ อาการไข้ที่ทุเลา ว่าทุเลา อาการไข้ที่ทรงอยู่ ว่าทรงอยู่ 5) เป็นคนอดทนต่อความรู้สึกทางกายที่เกิดขึ้น เป็นทุกข์แสนสาหัสกล้าแข็ง แผ่ร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แทบจะคร่าชีวิต ภิกษุทั้งหลาย คนไข้ที่มีอาการ 5 อย่างนี้แล พยาบาลได้ง่าย (วิ.ม. 5/366/241)

7. หลักการพยาบาลภิกษุอาพาธในพระไตรปิฎก

พระพุทธองค์ทรงกำหนดหลักการรักษาพยาบาลภิกษุอาพาธในพระไตรปิฎกไว้ว่าบุคคลมีคุณสมบัติเช่นไร ควรและไม่ควรเป็นผู้พยาบาลภิกษุไข้ เนื่องจากว่าถ้าขาดคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่งไป ความสมบูรณ์ในการดูแลรักษาพยาบาลก็ขาดไป ความอาพาธของภิกษุแทนที่จะหายกลับไม่หายได้ และอาจเพิ่มความกังวลในการรักษาอาการของผู้ป่วยได้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

บุคคลผู้ประกอบด้วยองค์ 5 ไม่ควรพยาบาลภิกษุไข้ พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า ภิกษุที่ไม่ควรไปรักษาผู้อื่นหรือพยาบาลผู้อื่น คือภิกษุที่ประกอบด้วย 5 ประการ คือ 1) ไม่สามารถจัดยาให้คนป่วยได้ 2) ไม่รู้จักของแสลงและไม่แสลง คือ นำของแสลงเข้าไปให้ นำของไม่แสลงออกไป 3) พยาบาลคนไข้เพราะเห็นแก่อามิส ไม่มีจิตเมตตา 4) รังเกียจที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ น้ำลายหรือของที่อาเจียนออกมาไปเททิ้ง 5) ไม่สามารถพูดให้คนไข้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เราใจให้อาเจียนแล้วกลัว ล้า ปล่อยขโมใจ

ให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถา เป็นบางครั้งบางคราว

บุคคลผู้ประกอบด้วยองค์ 5 ควรพยาบาลภิกษุไข้ พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า ภิกษุที่ควรไปรักษา ผู้อื่นหรือพยาบาลผู้อื่น คือภิกษุที่ประกอบด้วย 5 ประการ คือ 1) สามารถจัดยาให้ผู้ป่วยได้ 2) รู้จักของ แสลงและไม่แสลง คือ นำของแสลงออกไป นำของไม่แสลงเข้ามาให้ 3) ไม่พยาบาลคนไข้เพราะเห็นแก่ อามิส มีจิตเมตตา 4) ไม่รังเกียจที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ น้ำลายหรือของที่อาเจียนออกมาไปเททิ้ง 5) สามารถพูดให้คนไข้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหา แก่ล้าคล้ำ ปลอบขโลมใจให้สดชื่น ร่าเริงด้วยธรรมิกถา เป็นบางครั้งบางคราว (วิ.ม. 5/366/242)

ในครั้งพุทธกาลเมื่อหมู่ภิกษุสงฆ์เกิดอาพาธ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุมิเครื่องยาต่างๆ ไว้ใช้ตามความจำเป็นและเหมาะสมแก่โรค และทรงอนุญาตให้ใช้เภสัชสมุนไพร อาหาร และการใช้วิธีการ ต่างๆ นอกเหนือจากการใช้ยาในการบำบัดรักษาทรงอนุญาต เภสัช 5 ได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง และน้ำอ้อย ทรงอนุญาตให้ใช้อาหารเป็นยาและบำรุงสุขภาพตามที่ระบุไว้ คือน้ำข้าวใส น้ำต้มถั่วเขียวทั้ง ข้นและไม่ข้น น้ำต้มเนื้อ เป็นต้น ทรงอนุญาตการใช้ความร้อนเพื่อบำบัดรักษาโรค ทรงอนุญาตการพักผ่อน อิริยาบถ ทรงอนุญาตให้ทำการผ่าตัดด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การผ่าตัดเนื้ออกด้วยเกลือ น้ำมันทาแผลและ ผ้าเก่าชุบน้ำมันทีไหลเยิ้ม

หลักเวชกรรมที่ทรงห้ามคือการผ่าตัดริดสีดวงทวารด้วยศัสตราในที่แคบ ทรงดำนิว่าเป็นการ กระทำของโมฆบุรุษนั้นไม่สมควรไม่ควรทำตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ไม่ควรทำ สาเหตุที่ทรงห้าม ไว้เนื่องจากว่าในที่แคบนั้นมีผิวหนังอ่อนแอผลหายยาก ผ่าตัดลำบาก ทรงรับสั่งกับภิกษุว่าถ้ารูปใดให้ผ่าตัด ต้องอาบัติถุลลัจจัย

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงอนุญาตให้ภิกษุรักษาพยาบาลได้เพราะภิกษุไม่มีมารดา บิดาผู้คอย พยาบาล ถ้าไม่พยาบาลกันเองก็จะมีใครคอยพยาบาล ทรงอนุญาตไว้ว่า ถ้าภิกษุผู้จะพยาบาลเราก็จะ พยาบาลภิกษุไข้เกิด ถ้ามีอุปัชฌาย์ อาจารย์ สัทธวิหริก อันเตวาสิก ผู้ร่วมอุปัชฌาย์ หรือผู้ร่วมอาจารย์ พึงพยาบาลภิกษุไข้จนจนตลอดชีวิตหรือจนกว่าเธอจะหาย ถ้าไม่มีอุปัชฌาย์ อาจารย์สัทธวิหริก อันเตวาสิก ผู้ร่วมอุปัชฌาย์ หรือผู้ร่วมอาจารย์ สงฆ์ต้องพยาบาลภิกษุไข้ นั้น ถ้าไม่พยาบาลต้องอาบัติทุกกฏ สาเหตุ ที่ทรงอนุญาตให้สงฆ์พยาบาลภิกษุอาพาธ เพราะทรงมีความห่วงใยต่อความอาพาธของภิกษุที่ไม่มีใครรักษา พยาบาล พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเป็นผู้รักษาพยาบาลภิกษุอาพาธด้วยโรคที่ทรงรังด้วยพระองค์เอง ตรัส เรียกท่านพระอานนทให้ไปตักน้ำมาแล้วพระพุทธองค์ทรงรดน้ำ อาบน้ำให้ภิกษุนั้น ส่วนพระอานนทขัด สี พระผู้มีพระภาคทรงประคองศีรษะขึ้น ท่านพระอานนทยกเท้าวางบนเตียง ทรงให้ความสำคัญต่อผู้ป่วย ซึ่งไม่มีใครดูแลเป็นอย่างยิ่ง พระพุทธองค์ทรงกำหนดหลักการรักษาพยาบาลภิกษุอาพาธในพระไตรปิฎก ไว้ว่าบุคคลมีคุณสมบัติเช่นไรควรและไม่ควรเป็นผู้พยาบาลภิกษุไข้ เนื่องจากว่าถ้าขาดคุณสมบัติข้อใดข้อ หนึ่งไป ความสมบูรณ์ในการดูแลรักษาพยาบาลก็ขาดไป ความอาพาธของภิกษุแทนที่จะหายกลับไม่หายได้

และอาจเพิ่มความกังวลในการรักษาอาการของผู้ป่วยได้ ทรงอนุญาตเครื่องยารักษาโรคที่เป็นพืชไว้หลายประเภท ได้แก่ ประเภทรากไม้ น้ำผาด ใบไม้ ผลไม้ ยางไม้ที่เป็นยา ยารักษาโรคที่เกี่ยวกับสัตว์ ทรงอนุญาตน้ำมันเหลวชนิดต่างๆ ยารักษาโรคที่เกี่ยวกับแร่ธาตุต่างๆ ไว้เพื่อการบำบัดรักษา และทรงอนุญาตเนื้อดิบ เลือดสด ในเมื่อมีโรคมนุษย์เข้าสิง ทั้งนี้เพื่อให้ภิกษุสงฆ์ที่อาพาธเป็นโรคแตกต่างกันไป มีเครื่องยาไว้บรรเทาโรคที่รุมเร้า พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตเครื่องยาชนิดต่างๆ ไว้

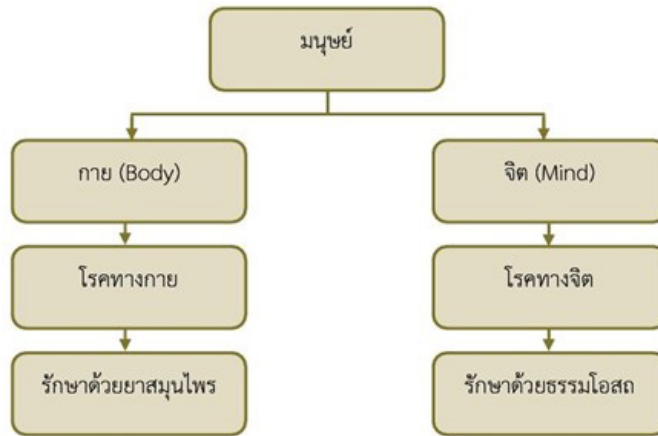
8. สรูป

เวชกรรมในพระไตรปิฎก พุทธเจ้าจำแนกโรคออกเป็น 2 ชนิด คือโรคทางกายกับโรคทางใจ สำหรับโรคทางกายเกิดจากสาเหตุหลายประการ เช่น โรคเกิดจากดี เสมหะ ลม ไข้สันนิบาต ฤดูแปรปรวน การบริหารกายไม่สม่ำเสมอ เช่น การใช้ความเพียรเกินกำลัง ความหนาว ร้อน หิวกระหาย ธาตุ 4 ไม่สมดุล ไม่รู้ประมาณในการบริโภค ถูกพิษสัตว์กัดต่อย ถูกทำร้าย อายุมาก เป็นต้น ส่วนการรักษาโรคทางกาย พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุมิเครื่องยาไว้ใช้เพื่อรักษาโรคทางกาย พุทธเจ้าอนุญาตให้ใช้ยาสมุนไพร เช่น ขมิ้น ขิงสด ข่า ว่านเปราะ ว่านน้ำ อุตพิศ แผลก แห้วหมู เป็นต้น โดยให้ใช้ตามความจำเป็นและตามความเหมาะสมกับโรค

สำหรับโรคทางใจ คือโรคทางความคิดหรือโรคที่เกิดจากกิเลสตัณหาที่เป็นได้ด้วยอำนาจของกิเลส ซึ่งมีสาเหตุมาจากราคะ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น ส่วนการรักษาจะใช้ธรรมโอสถรักษาเท่านั้นถึงจะหาย วิธีการรักษาพุทธองค์ทรงวินิจฉัยโรคทางจิตของแต่ละบุคคลว่าบุคคลใดมีโรคที่เกิดจากราคะ โลภะ โทสะ หรือโมหะ ฯลฯ เมื่อรู้โรคและสาเหตุของโรคบุคคลนั้นแล้วจึงทรงวางยา คือธรรมโอสถ เพื่อเป็นการสกัดต้นตอของโรคที่นอนเนื่องในสันดาน เช่น ราคะใช้สุกกรรมฐาน โลภะใช้จาคะ โทสะใช้เมตตา โมหะใช้อาณานสติรักษา เป็นต้น โดยการแสดงธรรมแล้วให้บุคคลนั้นพิจารณาธรรม ปฏิบัติธรรมเพื่อลด ละ เลิก

9. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การศึกษาเวชกรรมในพระไตรปิฎกทำให้ได้องค์ความรู้ คือมนุษย์ตามความหมายทางพระพุทธศาสนา มนุษย์ประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือส่วนที่เป็นร่างกายกับส่วนที่เป็นจิตใจ เมื่อเป็นเช่นนี้โรคที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ก็แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือโรคทางกาย ได้แก่ ความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นกับร่างกาย เนื่องมาจากหลายสาเหตุ เช่น ความไม่สมดุลของธาตุสี่ การไม่รู้จักปริมาณในการบริโภคอาหาร การถูกพิษสัตว์ เป็นต้น สำหรับการรักษาโรคทางกายจะรักษาด้วยยาสมุนไพร ส่วนโรคทางจิต คือโรคที่เกิดกับจิต ได้แก่ ความเจ็บป่วยทางจิตอันเนื่องมาจากความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นต้น สำหรับการรักษาโรคทางจิตจะใช้ธรรมโอสถในการรักษา โดยการพิจารณาธรรมหรือการปฏิบัติเพื่อลดละเลิก ซึ่งสามารถเขียนออกมาเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

ฐิติญาณ บริพันธ์. (2509). สมุนไพรหญิงชายวัยทองชะลอความชราแก้ปัญหาอาการผิดปกติ. กรุงเทพฯ: หอสมุดกลาง.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.

แนวความคิดทางการเมืองการปกครองที่ปรากฏในหลักปุมราชธรรม*

Political and Administrative Concepts that Appear in Principles of Pum Raja Dharma

พระครูวินัยธร วรชาติ ทะสา, พระศิลาศักดิ์ สุเมธ (บุญทอง)¹ และพระมหาไถยน้อย ญาณเมธี (สาลงสิงห์)²

Phrakhru Winaithorn Worrachat Thasa, Phra Silasak Sumato (Buntong)

and Phramaha Thainoi Yanamethi (Salangsing)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน¹

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด²

Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, Thailand

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: nikkybaty2012@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอประเด็นแนวความคิดและหลักการทางการเมืองการปกครองที่ปรากฏในหลักปุมราชธรรมของผู้ปกครอง และแนวความคิดผู้ปกครองและด้านคุณธรรมที่ปรากฏในหลักปุมราชธรรม ซึ่งเป็นหลักความคิดที่สำคัญในประวัติศาสตร์ทางการเมืองการปกครอง แสดงให้เห็นว่า แนวความคิดทางการเมืองการปกครองที่มีอิทธิพลต่อบริบทสภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครองที่นำมาประยุกต์ใช้ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์ที่มีลักษณะความสัมพันธ์รูปแบบเชิงอำนาจเพื่อความชอบธรรมในการใช้พลังอำนาจ เพื่อการปกครองที่สามารถอธิบายทำความเข้าใจความชอบธรรมในฐานะผู้ปกครองที่สามารถสร้างความสมดุล ฉะนั้นตามหลักปุมราชธรรมจะต้องเป็นรูปแบบหรือแนวทางการให้คำแนะนำและการใช้อำนาจของเจ้าผู้ปกครองนครรัฐนั้นๆ เพื่อให้เกิดความชอบธรรมประกอบด้วยหลักพระพุทธศาสนา และหลักศาสนาพราหมณ์ ที่ถือเป็นคตินิยมเพื่อการปกครองประชาราษฎร์อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขแบบอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: แนวความคิด; การเมืองการปกครอง; หลักปุมราชธรรม

*ได้รับบทความ: 2 ตุลาคม 2566; แก้ไขบทความ: 28 เมษายน 2567; ตอรับตีพิมพ์: 28 เมษายน 2567

Received: October 2, 2023; Revised: April 28, 2024; Accepted: April 28, 2024

Abstract

This academic article aims to present the issues of political ideologies and governing principles evident in the royal principles of Pum Raja Dharma and governing ideologies and ethical dimensions evident in the principles of royal governance, this important principle in history and political governance illustrates how political ideologies and ethical principles influence the context of political governance, applied according to teachings from Buddhism and Brahmanism the relationship of power dynamics for ethical governance involves using authority in a balanced manner to explain a leader's ethical behavior in governance. According to the principles of royal governance, guidance on the use of power by the ruler must aim to create a just governance composed of Buddhist and Brahmanist principles, which uphold ethical conduct for governing the people peacefully and sustainably.

Keywords: concept; politics and governance; Principles of Pum Raja Dharma

1. บทนำ

แนวความคิดทางการเมืองการปกครองที่ปรากฏในหลักปุมราชธรรม เป็นวรรณกรรมคำสอนสำหรับกษัตริย์ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์สืบเนื่องถึงสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยาใน ปี พ.ศ. 2310 ที่อ้างจากบุญเดือน ศีรวิรพจน์ (2545, หน้า 3-4) ปุมราชธรรมที่ได้ชี้ให้เห็นสภาพแวดล้อมทางการเมืองสมัย พระนารายณ์โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับประเทศฝรั่งเศส และเป็นคำสอนสำหรับฝ่ายปกครองเพื่อศึกษาแนวความคิดทางการเมืองให้มีความเจริญรุ่งเรืองตามหลักปุมราชธรรมที่เป็นวรรณกรรมที่สนับสนุนการสืบสานคติแนวคิดทางการเมืองที่ผสมผสานจากอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาพุทธศาสนา จากตอนปลายสมัยอยุธยาจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ (อาวูธ เงินชูกลิ่น, 2545) รวมทั้งชี้ให้เห็นร่องรอยทางความคิด ที่ปรากฏในหลักปุมราชธรรมว่าได้รับอิทธิพลจากแนวคิดการปกครอง จากศาสนาพราหมณ์ -ฮินดูที่ผสมผสานพุทธเข้ามาจนเกิดเป็นคติพุทธที่ผสมคติพราหมณ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า จากสภาพแวดล้อมทางการเมืองในตามหลักปุมราชธรรมยังได้รับอิทธิพลจากคติศาสนาพุทธผสมพราหมณ์ด้วย เนื่องจากเงื่อนไขสองประการนี้ทำให้เข้าใจถึงบริบททางการเมืองในสมัยพระนารายณ์และบริบททางความคิดจากศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์และตีความคำสอนทางการเมืองของปุมราชธรรม นั้น

อนึ่ง หลักปุมราชธรรมเป็นผลผลิตทางภูมิปัญญาเกิดขึ้นในบรรยากาศที่นักคิดต่างๆ แสวงหาความรู้และตั้งคำถามกับสังคมการเมืองเพื่อหาคำตอบว่าอะไรคือ รัฐที่ดีสำหรับทุกคน เมื่อเข้าใจแนวความคิด

อย่างรอบคอบแล้ว ซึ่งจะเห็นว่าหลักปุมราชธรรมกำลังสะท้อนปมปัญหาบางอย่างของยุคสมัยขณะเดียวกัน ก็ต้องการอธิบายความจริงด้วยมุมมองที่แตกต่างออกไปเป็นมุมมองต่อระบบการเมืองของผู้ปกครองสิ่งที่ ปุมราชธรรมนำเสนอกรอบแนวความคิดที่วางอยู่บนฐานความรู้จากพระไตรปิฎกและตำราการปกครอง ซึ่งเป็น ชุดความรู้เดียวกันกับความรู้รัฐพุทธเถรวาทก่อนสมัยใหม่นิยมนำมาอธิบายการเมืองของผู้ปกครอง เช่น สมัยพุทธกาล สมัยมอญ สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา ดังนั้น บทความวิชาการนี้ จึงมุ่งหมายเพื่อที่จะศึกษา แนวความคิดทางการเมืองการปกครองที่ปรากฏใน หลักปุมราชธรรมที่มาของอำนาจหลักการปกครองนั้น ซึ่งเกี่ยวกับแนวคิดการเมือง การปกครองก่อนรัฐสมัยใหม่ โดยเริ่มต้นจากความคิดทางสังคมการเมืองการ ปกครอง สมัยโบราณ” (สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523) ในอรรถกถาสูตร ไตรภูมิพระร่วง มหาชาติคำหลวง ราชনীติ อรรถศาสตร์ สำหรับใช้เป็นแนวทางศึกษาแนวความคิดการเมืองการปกครองที่ เป็นส่วนผสมระหว่างคติศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ของผู้ปกครองที่ประกอบด้วยภาพลักษณ์ 2 อย่าง คือ “พุทธภาพ” และ “เทวภาพ” ซึ่งเป็นการแสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ทางการเมือง กล่าวคือ ต้องการ จะบอกให้ประชาชนว่าผู้ปกครองที่มีลักษณะพิเศษนั้น ย่อมต่างจากบุคคลคนธรรมดาสามัญพุทธภาพที่ให้อำนาจธรรมมีความเมตตา มีศีลธรรม ขณะที่เทวภาพให้อำนาจบนความศักดิ์สิทธิ์ ความหวาดกลัวและความยุติธรรมนั้น (สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523)

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองต้องมียุคประกอบอยู่ 2 ด้าน กล่าวคือ ด้านพุทธภาพและด้านเทวภาพในด้านพุทธภาพเป็นภาพที่กษัตริย์มีความเมตตายึดถือศีลธรรมเป็นพื้นฐาน ส่วนด้านเทวภาพเป็นภาพ ความศักดิ์สิทธิ์ ความเด็ดขาด จากองค์ประกอบทั้ง 2 ด้านนี้จะมีอำนาจของผู้ปกครองจึงประกอบด้วย อำนาจโดยธรรมและอำนาจศักดิ์สิทธิ์ทำให้ผู้ใต้ปกครองอาจรู้สึกทั้งรักเคารพยำเกรงจากบารมีของผู้ปกครอง ที่ใช้อำนาจอย่างมีคุณธรรมแบบคติพุทธแต่ก็เบ็ดเสร็จเด็ดขาดตามจารีตของคติพราหมณ์อย่างเคร่งครัด ต้องพิจารณาด้วยว่าควรใช้อำนาจธรรมและอำนาจเด็ดขาดอย่างไร จากภาพลักษณ์ของการเป็นกษัตริย์ ชาวพุทธที่มีคุณธรรมเต็มเปี่ยมล้วนเยี่ยงพระโพธิสัตว์พร้อมๆ กับใช้อำนาจอย่างเด็ดขาดและฉกฉวยโอกาส เมื่อมีความจำเป็นตามแบบคติพราหมณ์เพื่อต้องการรักษาความมั่นคงของรัฐตามที่ กานต์ บุญยะกาญจน (2562, หน้า 310-325) ได้อธิบายว่าตามแนวความคิดทางการเมืองการปกครองนั้น อาจจะถูกครอบงำ ด้วยแนวความคิดที่เกิดจากตำราคำสอนทางศาสนาหรือการถูกครอบงำด้วยแนวความคิดที่เอื้ออำนวย ให้ผู้ปกครองสามารถหยิบยกคำสอนทางศาสนามาใช้ได้อย่างสะดวกที่ยังต้องอาศัยองค์ประกอบอื่นๆ เพื่อ การสนับสนุนโดยรัฐที่สามารถเข้ามาบีบบังคับในการทำคำสอนสถาปนาอำนาจเจ้าผู้ปกครองนครรัฐ ตามที่ (สุรพศ ทวีศักดิ์, 2562) ได้อธิบายว่า จากคำสอนในศาสนาที่อาจสร้างความสัมพันธ์การเมืองการ ปกครองของรัฐอย่างแยกไม่ออก และมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนซึ่งกันและกันได้อย่างชอบธรรมด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้น แนวความคิดการเมืองการปกครองที่ปรากฏใน หลักปุมราชธรรมจะทำการ เชื่อมโยงการตีความประเด็นเนื้อหาหลักการที่เป็นบริบททางการเมืองการปกครองในทางความคิดจากคติ

ศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ในหลักการของแนวความคิดปุมราชธรรมที่ปรากฏหลักแนวคิดทางการเมือง และที่มาของหลักการปกครองในฐานะแนวทางการยึดถือของผู้ปกครองในหลักปุมราชธรรม โดยจะได้นำเสนอประเด็นเนื้อหาตามลำดับต่อไป

2. แนวความคิดและหลักการทางการเมืองการปกครองที่ปรากฏในหลักปุมราชธรรม

แนวคิดและหลักการทางการเมืองที่ปรากฏในปุมราชธรรม ถือเป็นการสำรวจที่มาของความรู้ทางการเมืองในปุมราชธรรม ทั้งแนวคิดที่เป็นลักษณะจุดเด่นที่ปรากฏในหลักปุมราชธรรม ซึ่งผู้เขียนจะได้สรุปประเด็น ดังนี้

1. แนวคิดผู้ปกครองในปุมราชธรรม กล่าวคือ เป็นการอธิบายความเป็นผู้ปกครองตามคติความเชื่อของศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ ได้แก่ คติพระโพธิสัตว์ (Bodhisattva) พระจักรพรรดิราช และเทพเจ้าพราหมณ์เจ็ดพระองค์ ต่อไปนี้

1.1 แนวคิดผู้ปกครองที่เกี่ยวกับคติโพธิสัตว์ คือ พระจักรพรรดิราช และเทพเจ้าพราหมณ์เจ็ดพระองค์ เพื่อแสดงสถานะผู้สูงส่งบรรดาเจ้าผู้ปกครองโดยเงื่อนไขที่ทำให้ผู้ปกครองมีสถานะเหนือบุคคลอื่นได้นั้น ก็คือ พระชาติกำเนิดสูงกว่าบุคคลธรรมดาทั่วไป เพราะเชื่อกันว่าผู้ปกครองเป็นผู้สะสมบุญบารมีมาอย่างยาวนาน เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าหรือพระโพธิสัตว์และยังคงอ้างอำนาจเหนือธรรมชาติ คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์จากเทพเจ้ามาเพื่อสนับสนุนให้เกิดความชอบธรรมของผู้ปกครองอย่างเช่น สังคมที่ไม่มีผู้ปกครองหรือสภาวะไร้รัฐ (anarchy) ชีวิตและทรัพย์สินไม่ปลอดภัยมนุษย์ไม่อาจแก้ปัญหาได้ โดยลำพังคนในสังคม จึงเห็นพ้องกันว่าควรแต่งตั้งผู้ที่มีลักษณะแข็งแรงกว่า งดงามกว่า น่าเกรงขาม น่าเลื่อมใสศรัทธาและมีบารมีเพื่อให้เป็นผู้นำชุมชนทำหน้าที่ว่ากล่าวบอกคนสังคมได้ ตักเตือนคนได้ ลงภาคทัณฑ์ได้ ส่งผลต่อความเป็นรัฐจึงเกิดขึ้นจากความจำเป็นดังที่กล่าวมานี้ เมื่อมีผู้ปกครองบ้านเมืองจึงสงบสุขร่มเย็น เพราะผู้ปกครองสามารถเข้ามากำกับดูแลควบคุมผู้คนในสังคมได้ (กรมศิลปากร, 2545)

1.2 พิธีราชาภิเษก ถือว่าเป็นพิธีสถาปนาความเป็นกษัตริย์อย่างเป็นทางการเพื่อประกาศพระเกียรติว่าทรงเป็นกษัตริย์ที่สมบูรณ์แล้ว กล่าวคือ การจัดพิธีราชาภิเษกเป็นการประกาศพระองค์ในฐานะเป็นศูนย์กลางอำนาจใหม่เป็นสิ่งที่จัดให้มีขึ้นทันที เมื่อเสด็จครองราชย์ โดยจัดขึ้นตามแบบวิธีการปฏิบัติตามพระราชพิธี ในฐานะกษัตริย์เป็นผู้ปกครองที่สามารถก้าวขึ้นสู่อำนาจด้วยวิธีปราบดาภิเษก จึงพร้อมพิธีสัจจะบุญญาบารมีอย่างเข้มข้นเพื่อแสดงความชอบธรรมในการเสด็จครองราชย์ อย่างเช่น กรณีพระเจ้าปราสาททองพิธีสัจจะบุญญาบารมีอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เสด็จครองราชย์ (พ.ศ. 2172-2199) เช่น จัดพิธีลบศักราชและอินทราภิเษก ตามคติความเชื่อปี พ.ศ. 2181 ตรงกับศักราช 1000 เข้าสู่กัลป์อันเป็นยุคแห่งความเสื่อมหรือกัลป์ ในวาระเดียวกันจัดพิธีอินทราภิเษกเพื่อแสดงความมีบุญญาธิการ คือ ได้รับมอบอำนาจศักดิ์สิทธิ์จากพระอินทร์เช่นนั้น (ศรีนวล ภิญโญสุนันท์, 2528, หน้า 61)

1.3 อำนาจหน้าที่ของผู้ปกครองที่สำคัญ กล่าวคือ ปกครองบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุข เจริญรุ่งเรือง อุดมสมบูรณ์ ผู้ปกครองเปรียบเสมือนพระโพธิสัตว์ คือ มีความมุ่งมั่นอุทิศตนในการทำงานเพื่อบ้านเมืองของพระองค์มีความเจริญรุ่งเรือง ขณะที่พระจักรพรรดิราช คือ พระราชาผู้ยิ่งใหญ่เหนือราชาทั้งปวงเอาชนะศัตรูได้ด้วยธรรมหรือธรรมวิชัยเป็นผู้ทรงเอาพระทัยใส่บริหารกิจการบ้านเมือง เพื่อดูแลทุกข์สุขประชาชนและทำนุบำรุง พระศาสนาและพระจริยวัตรที่ประชาชนรักและพึงพอใจที่ทำการที่เป็นประโยชน์แก่ประชากรราษฎรมีความสุข

1.4 การรวมศูนย์อำนาจและการจัดความสัมพันธ์ทางสังคม กล่าวคือ เป้าหมายทางการเมืองของการอธิบายถึงผู้ปกครองที่ผู้มีบุญญาบารมีช่วยสนับสนุนแนวคิดการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่คนคนเดียว ผู้ปกครองในฐานะศูนย์รวมอำนาจจะต้องใช้อำนาจเพื่อการดูแลอาณาจักร พระศานนาราชราษฎรทุกกลุ่ม ทำสงครามให้อยู่รอดปลอดภัยและ เจริญรุ่งเรือง ต่อไป

2. หลักการทางการเมืองเป็นการอธิบายถึงประเด็นเกี่ยวกับวิธีการขึ้นสู่อำนาจ ด้านคุณธรรมของผู้ปกครองและอำนาจหน้าที่ทางการปกครอง พอสรุปประเด็น ต่อไปนี้

2.1 วิธีการขึ้นสู่อำนาจของผู้ปกครอง กล่าวคือ ประเด็นเรื่องการขึ้นสู่อำนาจของผู้ปกครองนั้น มี 2 วิธีด้วยกัน คือ การสืบทอดสมบัติและการใช้กำลังบังคับ โดยวิธีการสืบทอดสมบัติต้องแต่งตั้งสถาปนา พระราชโอรสเป็นผู้สืบทอดอำนาจเท่านั้น สำหรับการก้าวขึ้นมาสู่อำนาจของผู้มีอำนาจมาจากสองส่วนนั้น กล่าวคือ ฐานอำนาจ และความชอบธรรม ก็ย่อมขึ้นอยู่กับการดำรงตำแหน่งฐานะผู้ปกครองและไม่มีสูตรสำเร็จแต่สามารถยืดหยุ่นได้ตามกาลเทศะหรือจากกรณีการใช้กำลังบังคับ (coercive power) นับเป็นกรณียกเว้น (exception) สำหรับผู้มีอำนาจสูงสุดอย่างแท้จริงมิใช่เป็นเพียงผู้มีสิทธิตามประเพณี ตามที่ (สมเกียรติ วันทะนะ, 2561) ได้อธิบายว่า ผู้นำที่มีสิทธิตามจารีตประเพณีนั้นอาจจะไม่ใช่ผู้มีอำนาจจริงๆ อย่างเช่น ผู้นำที่มีอายุน้อยอาจจะไม่สามารถรักษาอำนาจไว้ได้ ดังนั้น จึงเปิดโอกาสให้กับผู้นำที่มีอำนาจอย่างแท้จริงได้ ก้าวขึ้นสู่อำนาจและก่อตั้งราชวงศ์เป็นศูนย์กลางอำนาจใหม่ได้พร้อมที่จะพิสูจน์บารมีอย่างเข้มข้นเพื่อแสดงให้เห็นความชอบธรรมให้เป็นที่ประจักษ์ว่าผู้นำคนเก่านั้นหมดบุญบารมีไปแล้ว ซึ่งตนย่อมมีคุณธรรมที่สูงกว่าและมีความชอบธรรมที่จะเป็นผู้ปกครอง เท่านั้น

2.2 คุณธรรมของผู้ปกครอง ควรคำนึงถึงการครองตน ครองงานให้อยู่ในกรอบกฎเกณฑ์ คุณธรรมของผู้ปกครอง กล่าวคือ หลักทศพิธราชธรรม การรักษาสัจจะการมีหิริโอตตัปปะรู้จักกละอายและเกรงกลัวต่อบาป การไม่ละโมภมีขัดติยะมานะสูงความมุ่งมั่นความอดทนอดกลั้นและสามารถควบคุมอารมณ์ความรู้สึกได้ดี ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อผู้ปกครองต้องเผชิญหน้ากับบุคคลที่มีความพฤติกรรมต่างๆ เช่น เผชิญหน้ากับคนที่กำลังโกรธด้วยอารมณ์ และคนที่มึนงงหรือจิตด้วยจิตใจอันเป็นกุศลสุจริตใจ การเผชิญหน้ากับคนตระหนี่ถี่เหนียวด้วยการให้บริจาทาน และเผชิญหน้ากับคนพุดโกหกด้วยการรักษาคำสัตย์ เหล่านี้ในทางการเมืองการปกครองย่อมเกี่ยวพันกับเรื่องการใช้อำนาจ การออกคำสั่ง การบังคับใช้กฎหมาย

เพื่อให้การใช้อำนาจเกิดความเป็นธรรมกับสังคม ในฐานะผู้ปกครองมีอำนาจควรใช้คำนึงถึงคุณธรรมและใช้ควบคู่กับหลักการปกครอง ซึ่งจะแสดงให้เห็นของการมีคุณธรรมนั้นจริงๆ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมสำหรับผู้ปกครองรัฐ อย่างเช่น หลักราชธรรม 10 ประการ ถือเป็นข้อธรรมทั้งสิบข้อที่มีองค์ประกอบสำคัญตามที่ปรากฏให้เห็นถึงหลักธรรม เช่น การมีหน้าที่ (ทาน บริจาค) และการควบคุมอารมณ์และความประพฤติที่อยู่ภายใต้หลักศีล อาชวชะ มัททวะ ตบะ อักโกธะ อวิหิงสา ขันติ อวิโรธนะ เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2545)

2.3 อำนาจหน้าที่ทางการปกครองในอาณาจักรด้านต่างๆ และการออกคำสั่งทางการปกครองอาณาจักรหน้าที่ของผู้ปกครอง กล่าวคือ การดูแลทุกข์สุขของประชาชนทุกหมู่เหล่าทั้งภายในอาณาจักรและนอกอาณาจักรที่เป็นเมืองบริวารที่มีผลต่อการปกครองอาณาจักร โดยเฉพาะการป้องกันศัตรูจากภายนอกการทำสงคราม การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในอาณาจักร การทำนุบำรุงและอุดหนุนพระศาสนา การสั่งสอนศีลธรรมให้กับประชาชนถือเป็นหน้าที่สำคัญของผู้ปกครองที่จะต้องอบรมสั่งสอนให้ประชาชนรู้จักดีรู้จักชั่วประกอบแต่กุศลกรรม และการสั่งสอนให้น้อมนำหลักธรรมมาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติตนเพื่อให้สังคมสงบสุขเท่ากับเป็นการชี้แนะทางแก่ประชาชนให้หลุดพ้นทุกข์จากการเวียนว่ายตายเกิด หรือจានงสัตว์สู่ฟ้า ชักหน้าสู่เมืองสวรรค์ เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2545, หน้า 85)

2.4 การออกคำสั่งทางการปกครองหน้าที่ของผู้ปกครองด้านการออกคำสั่งทางปกครองคือการวินิจฉัยสั่งการ และการอำนวยความสะดวก การปกครองขุนนาง การป้องกันการกระทำความผิดต่อพระเจ้าแผ่นดิน การแต่งตั้งผู้สืบราชสมบัติ เป็นต้น (สมเกียรติ วันทะนะ, 2561)

2.5 การอำนวยความสะดวก คือ การออกคำสั่งและการวินิจฉัยคดีต้องคำนึงถึงเป็นธรรม ผู้ปกครองยึดถือตามประเพณีการปกครองที่เคยปฏิบัติสืบกันมา หลักการออกคำสั่งทางปกครองส่วนใหญ่จะยึดหลักการที่ไม่ขัดกับพระธรรมศาสตร์และประเพณีนิยม หรือที่เป็นพระราชนิยมของผู้ปกครองเป็นสำคัญ ตามคำสั่งและกฎระเบียบที่ถือเป็นข้อกำหนดนอกพระธรรมศาสตร์ อย่างเช่น กฎมณเฑียรบาล เป็นต้น สำหรับการออกกฎระเบียบทางปกครองจะนำเสนอประเด็น แก่ การปกครองขุนนาง การป้องกันการกระทำความผิดต่อพระเจ้าแผ่นดินและการแต่งตั้งผู้สืบราชสมบัติ ต่อไป (กรมศิลปากร, 2545)

2.6 การปกครองขุนนาง คือ การปกครองขุนนางเกี่ยวกับเรื่องการกำหนดคุณสมบัติของขุนนางสองลักษณะ กล่าวคือ คุณสมบัติทั่วไปและคุณสมบัติประจำตำแหน่ง จะต้องมีความลักษณะบุคลิกสง่างาม มีสติปัญญา สุขภาพเรียบร้อย มีชาติตระกูล มีเมตตาธรรมสูง มีจิตกุศล ไม่หึงหวง รับผิดชอบในหน้าที่การงาน จงรักภักดี เป็นผู้นำและจัดการดูแล ข้าราชการบริพารที่จะทำการรับใช้กษัตริย์ ขุนนางต้องเป็นผู้รอบรู้หลักการบริหารบ้านเมือง รู้จักคิดอ่านสร้างคุณประโยชน์ให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองทำให้พระเดชานุภาพของพระมหากษัตริย์ปรากฏเป็นที่ประจักษ์ (กรมศิลปากร, 2545, หน้า 53) คุณลักษณะของ

ขุนนางที่ดีได้ แก่ เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาอบรมอย่างดี (กรมศิลปากร, 2545, หน้า 27) มีความซื่อสัตย์ สุจริต จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์มีความกล้าหาญเป็นผู้มีบุคลิกดี มีชาติตระกูล พุดจาสุภาพ อ่อนน้อม รู้จักวางตัวเหมาะสมกับกาลเทศะ เป็นผู้ที่มีสัมมาคารวะและรู้อะไรควรทำไม่ควรทำ เกรงกลัวอาญาไม่กระทำความผิดเป็นผู้รักษากฎหมายและรักษาราชฏร ขุนนางที่ดีและมีความสามารถจะทำหน้าที่เป็นหูเป็นตาแทน กษัตริย์ มีความอดทนวิริยะอุตสาหะ ไม่เป็นผู้มักใหญ่ใฝ่สูงเกินฐานะตนและไม่ทำตัวอยู่เหนือกฎหมาย เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2545, หน้า 47)

2.7 การป้องกันการกระทำผิดต่อพระเจ้าแผ่นดิน คือ เกี่ยวกับการกระทำความผิดต่อพระเจ้าแผ่นดินหรือการลอบสังหารกษัตริย์ที่เกิดปัญหาจากความบกพร่อง เช่น การข่าวไม่มีประสิทธิภาพ การใช้สายลับปลอมตัวเป็นพราหมณ์เข้ามาขอพบพระเจ้าแผ่นดินของอาณาจักรจึงไม่ถูกตรวจอาวุธและการรักษาความปลอดภัยแก่ประมุขแห่งรัฐเป็นเรื่องสำคัญมากและเกี่ยวเนื่องกับความมั่นคงของอาณาจักร การรักษาความปลอดภัยแก่ประมุขแห่งรัฐเป็นเรื่องสำคัญจึงควรกำหนดไว้เป็นธรรมเนียมปฏิบัติ (กรมศิลปากร, 2545, หน้า 47-48)

2.8 การแต่งตั้งผู้สืบราชสมบัติ คือ การแต่งตั้งรัชทายาทเป็นประเด็นที่มีความสำคัญประเด็นหนึ่งเพราะว่าเกี่ยวเนื่องกับความมั่นคงทางการเมืองการแต่งตั้งพระราชนัดดาเพื่อป้องกันความโกลาหลในบ้านเมือง และการแต่งตั้งหรือไม่แต่งตั้งรัชทายาทเป็น พระราชอำนาจของกษัตริย์โดยตรงขุนนางอาจเสนอได้แต่ก็อยู่ที่พระวินิจฉัยเฉพาะหลายกรณีพบว่าผู้ปกครองมิได้แต่งตั้งผู้ใดเป็นผู้สืบทอดอำนาจนั้น (กรมศิลปากร, 2545, หน้า 42)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า แนวคิดและหลักการทางการเมืองที่ปรากฏใน ปุณราชธรรมที่ได้กล่าวถึงคติความเชื่อเกี่ยวกับผู้ปกครองที่มีฐานคิดจากศาสนาพุทธและพราหมณ์จากศาสนาทั้งสองศาสนา ทำให้สถานภาพของผู้ปกครองมีลักษณะผสมผสานกันในเจตนาเสริมภาพลักษณ์ให้แก่ผู้ปกครองที่สูงส่งเปรียบเสมือนพระเจ้าเป็นเจ้าในความหมายหนึ่ง การอุปถัมภ์ของพระพุทธเจ้าสัมพันธ์กับเวลาและสถานที่อย่างเฉพาะเจาะจงว่าพระพุทธเจ้าจะเกิดเฉพาะในชมพูทวีปเท่านั้น ในฐานะผู้มีบุญญาบารมีและเสด็จมาเพื่อปราบยุคเข็ญเป็นที่พึ่งแก่สรรพสัตว์ในชมพูทวีปที่ต้องการอยู่ในรัฐผู้ปกครองที่มีบุญญาบารมีเพื่อที่จะช่วยขจัดปัดเป่าปัญหาความทุกข์ยากในชีวิตการทำหน้าที่ของกษัตริย์ จึงเปรียบเสมือนกับการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ที่นำทางพวกเขาเหล่านั้น เพื่อให้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ทั้งนี้ สถานภาพของผู้ปกครองในการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกษัตริย์ในฐานะผู้ปกครองกับประชาชนในฐานะผู้ใต้ปกครองในกลุ่มต่างๆ ของสังคมการเมืองว่าควรมีรูปแบบและลักษณะใด ในทางปฏิบัติหากกษัตริย์พระองค์ใดได้รับการยอมรับในฐานะผู้ทรงอำนาจทางศีลธรรมก็จะสามารถอ้างถึงอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์เพื่อเสริมสร้างสนับสนุนและเกื้อกูลต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองได้

3. แนวความคิดของผู้ปกครองและด้านคุณธรรมที่ปรากฏในหลักปุมราชธรรม

สำหรับแนวคิดผู้ปกครองและคุณธรรมของผู้ปกครองคติในฐานะพระจักรพรรดิราช จากที่ปรากฏในจักรกัสดิสูตรของพระจักรพรรดิซึ่งเป็นผู้นำทั้งทางโลกและทางธรรมในปกครองราชอาณาจักรเป็นไปตามธรรมราชาที่ทำให้ประชาชนยินดีพอใจ และเป็นผู้นำทางธรรมตามที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2551, หน้า 58-60) โดยในการปกครองและการเมืองของพระจักรพรรดิราช กล่าวคือ ผู้ปกครองที่มีอำนาจสมบูรณ์แล้วนั้น ซึ่งสามารถครอบครองดินแดนไปได้ไกลเปรียบเสมือนมหาสมุทรอันกว้างใหญ่ไพศาลด้วยหลักธรรม ดังต่อไปนี้

1. ด้านคุณธรรมของผู้ปกครองตามที่ปรากฏในปุมราชธรรม คือ หลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ กล่าวคือ อันว่าพระมหากษัตริย์เจ้าผู้จะครองแผ่นดินพิภพมณฑลสืบไปภายหน้า จงกอปรด้วยทศพิธราชธรรม แลกอปรด้วยคุณวิเศษอันกล่าวมานั้น ก็จะมีเดชะตระบะอานุภาพแลมีฤทธิ์แลฝีมือปรากฏแลจะมีวาจาสิทธิ์ทุกประการนี้แล” (กรมศิลปากร, 2545, หน้า 56) แต่ก็ปรากฏคุณธรรมข้ออื่นๆ ด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า ราชনীติซึ่งเป็นคำสอนราชธรรม 10 ประการ ในคาถาข้อ 131 คือ “(1) ศีล (2) การบริจาค (3) ความซื่อตรง (4) อหิงสาอ่อนโยน (5) เพียรเผาบาป (6) ไม่โกรธ (7) ไม่เบียดเบียน (8) ขันติ (9) ไม่ร้ายกาจ (10) ความเที่ยงธรรม ทั้ง 10 ข้อนี้ เรียกว่า ราชธรรมหรือธรรมของพระราชาธิบดีผู้ทรงธรรมต้องประพฤติเป็นวัตรโดยความไม่ประมาทนั้น

สำหรับคุณธรรมข้อที่สำคัญของผู้ปกครอง ซึ่งได้อธิบายไว้สอดคล้องกับหลักปุมราชธรรมแต่ก็มีได้กล่าวถึงหลักทศพิธราชธรรมว่ามีหลักการใดบ้างที่ไม่เหมือนกับหลักราชনীติ แต่อาจจะอนุมานได้ว่าคุณธรรมที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ คงจะเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีตามหลักราชธรรมที่มีการสอนถ่ายทอดกันมาก่อนสมัยพุทธกาลถือเป็นหลักธรรมสำหรับผู้ปกครองรัฐอินเดียสมัยก่อนที่ศาสนาพุทธจะอุบัติขึ้นมา และการที่จะนำมาใช้เพื่อเสริมอำนาจบารมีของพระราชาอำนาจทางการเมืองนั้น ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของสมเกียรติ วันทะนะ (2561) กล่าวไว้ว่า หลักทศพิธราชธรรมเป็นภูมิปัญญาของอินเดียมีมาตั้งแต่สมัยโบราณก่อนพุทธกาลและราชনীติ ตามภาษาบาลีในคาถาที่ 131 เท่ากับว่าในทางคติพราหมณ์แม้จะเน้นการใช้อำนาจศักดิ์สิทธิ์อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด แต่การมีผู้ปกครองรัฐที่ใช้อำนาจอย่างฉ้อฉลก็ไม่เป็นที่ยอมรับจึงพบการบรรจุคำสอนเรื่องราชธรรม 10 ประการนี้ไว้ในคาถาที่ 131 ของราชনীติและปุมราชธรรมคุณธรรมด้านอื่นๆ กล่าวคือ ผู้ปกครองต้องรักษาสัจจะด้วยการวางตัวเมื่อเผชิญหน้ากับคนพาล คนโลภ คนโกหก ความรู้จักละอายหรือหิริโอตตปละ และการไม่ละโมภหรือเบญจศีล เบญจธรรมในทางปฏิบัตินั้นด้วย (กรมศิลปากร, 2545, หน้า 57)

จะเห็นได้ว่า ความสอดคล้องของหลักคำสอนที่ปรากฏในหลักปุมราชธรรมกับตำราการปกครองมานาวธรรมศาสตร์และราชনীติที่ได้กล่าวถึงคติเทพเจ้าและอำนาจทำหน้าที่ 7 ด้านที่แตกต่างกันตามเป้าหมายของการที่ต้องการผสมผสานความเป็นเทพเจ้าแบบพราหมณ์กับ

พระโพธิสัตว์และพระจักรพรรดิราชเพื่อสนับสนุนอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ให้ผู้ปกครองแม้จะมีได้กล่าวถึงคติพระรามอย่างมีนัยสำคัญก็ได้หมายความว่าบุมราชธรรมจะละเลยคติหรือลดทอนความสำคัญของเทพเจ้าจากพราหมณ์เพื่อให้ตัวแบบพุทธเถรวาทโดดเด่นขึ้นมา หากแต่เพราะการกล่าวถึงเทพเจ้าทั้งเจ็ดพระองค์และชูแนวคิดคุณธรรมของสมมติเทพ ดังกล่าวขึ้นมาเทียบเคียงกับตัวแบบพระโพธิสัตว์และพระจักรพรรดิราชต่างๆ หากที่ทำให้ตัวแบบผู้ปกครองมีความโดดเด่นชัดเจนมากยิ่งขึ้นไป

2. การปกครองอาณาจักร กล่าวคือ เป็นหน้าที่ด้านการป้องกันศัตรูจากภายนอกการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในอาณาจักร การทำสงครามเป็นหน้าที่ด้านการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยภายในรัฐ การกำจัดศัตรูใกล้ๆ จะหมายถึงการป้องกันความยากจนไม่ให้ประชาชนเผชิญกับความอดอยากยากไร้ ส่วนการไล่ศัตรูไกลหมายถึงการป้องกันศัตรูที่มารุกรานอาณาจักรประกอบด้วยคนหลายกลุ่มการดูแลอนุเคราะห์ประชาชนทุกกลุ่มโดยไม่เลือกปฏิบัติตั้งแต่ราชบุตร (เขี้ยวเมือง) ตาเมือง (จารย์) ตาเมือง (นักปราชญ์) ไส้เมือง (พ่อค้า คหบดี) เป็นต้น (สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523)

3. การออกคำสั่งทางการปกครองหน้าที่ของผู้ปกครองด้านการออกคำสั่งทางการปกครองคือการวินิจฉัยสั่งการ สามารถสรุปเป็นประเด็นดังนี้ กล่าวคือ การอำนวยการความยุติธรรม การปกครองขุนนาง การป้องกันการกระทำผิดต่อพระเจ้าแผ่นดินการแต่งตั้งผู้สืบราชสมบัติแสดงให้เห็นอำนาจหน้าที่การออกคำสั่งทางการปกครอง ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ที่วินิจฉัยโดยตรงของผู้ปกครองอยุธยา การออกคำสั่งปกครองใดๆ ก็ตามจะต้องคำนึงถึง พระราชนิยมและไม่ขัดแย้งกับพระธรรมศาสตร์ ซึ่งเปรียบเสมือนธรรมนูญการปกครองในสมัยอยุธยาเป็นคำแนะนำการกำหนดคุณสมบัติตำแหน่งขุนคลังเป็นเพียงตัวอย่างเดียวที่ ยกมาอธิบายเท่านั้น การคัดเลือกคนเข้าทำงานตำแหน่งสำคัญจำเป็นต้องเลือกคนที่มีความพร้อมทั้งความรู้และคุณธรรมคู่กันในทุกตำแหน่งสำคัญที่ได้สอดแทรกค่านิยมและคุณธรรมตามหลักศาสนารวมทั้งจริยธรรมของนักปกครอง เช่น หมั่นรักษาศีล ซื่อสัตย์ จงรักภักดี อดทน เชื่อฟัง เจ้านาย รักใคร่ประชาชน เป็นต้น ขณะที่การกล่าวถึงข้อห้ามปฏิบัติการคัดเลือกขุนนางและการป้องกันการกระทำผิดต่อพระเจ้าแผ่นดินจะเห็นว่าลักษณะคล้ายกันเพราะเป็นลักษณะพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ยอมรับ คนที่ขาดความกระตือรือร้น โกหกหลอกลวงเห็นแก่ประโยชน์เฉพาะหน้า หากรับเข้าทำงานเป็นไปได้อาจจะก่อปัญหาตามมา อีกหลายประการ อาจสร้างความเดือดร้อนและเป็นอันตรายต่อพระเจ้าแผ่นดินและการดำเนินราชกิจก็ไม่ประสบผลสำเร็จ เป็นต้น (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2561)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความคิดทางการเมืองที่ได้ปรากฏในพระไตรปิฎก ตำรากฎหมายและการปกครอง และบันทึกประวัติศาสตร์ราชวงศ์ของรัฐพุทธเถรวาท ซึ่งสะท้อนปัญหาทางปรัชญาการเมือง กล่าวคือ ในมิติของอำนาจซึ่งจะเห็นได้ว่าอำนาจถูกใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้ผู้ปกครอง

ในการเสด็จครองราชย์ อำนาจถูกใช้ผ่านเครื่องมือที่รัฐสร้างขึ้นเพื่อควบคุมสังคมการเมืองทั้งคำสั่งทางการปกครอง ภาพลักษณ์ของผู้ปกป้องชีวิตและทรัพย์สินส่วนบุคคล ภาพลักษณ์ของผู้นำทางศาสนาสั่งสอนศีลธรรมให้แก่ราษฎรที่เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นตามปรากฏการณ์ทางการเมือง ซึ่งปุมราชธรรมเป็นงานเขียนที่มีความมุ่งหมายต้องการนำเสนอว่ากษัตริย์จะทำการปกครองบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุขนั้นจำเป็นต้องมีคู่มือการปกครองเพื่อที่จะศึกษาหลักการปกครอง และการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม เพราะภายใต้การเมืองสมัยพระนารายณ์ระเบียบกฎเกณฑ์ที่เคยใช้อาจจะไม่สนองต่อการควบคุมสังคมอีกต่อไป ระเบียบทางการเมืองใหม่ต้องแก้ปัญหาทางการเมืองในสถานการณ์ใหม่ได้อย่างสมเหตุสมผล ซึ่งแสดงให้เห็นความจำเป็นในการครองอำนาจรัฐสอดคล้องกับแบบแผนประเพณีตามวิถีปฏิบัติ และแนวทางทั้งหมดควรเชื่อมโยงการสนับสนุนให้ผู้ปกครองพระองค์ใหม่รักษาอำนาจไว้ได้ในเวลาเมื่อแรกเสด็จครองราชย์ และตลอดรัชสมัยหากประสบกับความพลิกผันทางการเมืองจนนำมาสู่ความเสถียรภาพและความมั่นคง

ดังนั้น แนวคิดและหลักการทางการเมืองที่เป็นรูปแบบวิธีความคิดทางการเมืองจากตัวบทเนื้อหาได้แสดงให้เห็นการเชื่อมโยงความคิดความรู้ทางการเมืองการปกครองที่ปรากฏในหลักปุมราชธรรมในฐานะตำแหน่งผู้ปกครองที่จะใช้อำนาจจำเป็นต้องอ้างอิงกับหลักธรรมจากศาสนาเพราะเชื่อว่าอำนาจทางธรรมหรือพระคุณจะช่วยเตือนใจผู้ปกครองว่าไม่ทำให้ราษฎรเดือดร้อน เช่น ด้านการใช้อำนาจการปกครองหรือพระเดช ในความหมายถึง การมีอำนาจสั่งการ บังคับควบคุม ตัดสิน ถือเป็นการใช้อำนาจเพื่อปกครองบ้านเมืองทั้งด้านการบริหารรัฐกิจและการอำนวยความสะดวก ซึ่งอำนาจการปกครองนั้นต้องใช้ควบคู่กับอำนาจทางธรรมอยู่เสมอเพื่อให้เกิดการใช้อำนาจทางปกครองหรือพระเดชมีความบริบูรณ์ที่สำเร็จมรรคผลได้อย่างดียิ่งเกิดความสำเร็จได้ เป็นต้น

4. สรุป

แนวความคิดที่ปรากฏในหลักปุมราชธรรมนั้นเป็นการนำเสนอหลักการใช้อำนาจธรรมถ่วงดุลอำนาจปกครองเพราะว่ากษัตริย์เป็นผู้กุมอำนาจทางการเมืองทั้งหมด อำนาจธรรมมาจากหลักธรรมพุทธศาสนา เช่น ทศพิธราชธรรม หิริโอตตัปปะ ราชสังคหวัตถุ 4 เพื่อรั้งอำนาจปกครองให้ปกครองอย่างไม่ผิดทำนองคลองธรรม ซึ่งอำนาจปกครอง คือ การบริหารบ้านเมืองและบริหารคน เพื่อการออกคำสั่งที่ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ราษฎร เพื่อให้เกิดความชอบธรรมต่อประชาชนคำนึงถึงเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในพระธรรมศาสตร์ได้อธิบายไว้ชัดเจนว่าผู้ปกครองจะออกคำสั่งหรือจะปกครองบ้านเมืองต้องใช้หลักทศพิธราชธรรมเท่านั้นสำหรับการพิจารณาคดีโดยยึดหลักอคติ 4 คือ การไม่ลำเอียง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการใช้อำนาจที่มาจากหลักปุมราชธรรมตามที่ปรากฏข้อเสนอคำสอนไว้

ตามหลักปุมราชธรรมนั้น ได้วิพากษ์พฤติกรรมของบุคคลและวิธีการปกครองบ้านเมืองมากกว่าที่

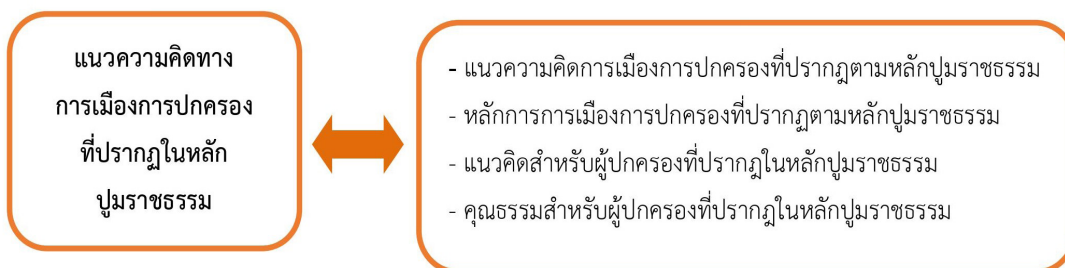
จะวิพากษ์โครงสร้างระบบปัญหาทางการเมืองที่ปรากฏในหลักปุมราชธรรมที่เป็นปัญหาในตัวบุคคลทั้งฐานะผู้ปกครองและกลุ่มขุนนาง กล่าวคือ ระบบการปกครองที่มีอำนาจอยู่ในมือคนเดียว อาจทำให้ถูกมองว่ากษัตริย์หรือองค์อธิปัตย์กับรัฐคือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่อยู่เหนือกฎหมายและไม่มีกฎหมายใดบังคับใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน กฎหมายเป็นคำสั่งใช้บังคับกับทุกคนโดยเฉพาะคนใกล้ชิดกับกษัตริย์โดยคำนึงถึงอันตรายจากบุคคลที่อยู่รอบตัว หากมองว่ากษัตริย์กับรัฐเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันปัญหาเรื่องความปลอดภัยจึงเป็นปัญหาความมั่นคงของอาณาจักร ที่เกิดจากตัวผู้ปกครอง คือ ไม่เป็นที่ยอมรับจากผู้ใต้ปกครอง เป็นอีกสาเหตุหนึ่งซึ่งไร้คุณธรรม ขาดคุณวุฒิวิญญู การไม่ฟังคำทัดทาน แต่ที่สุดแล้วก็สามารถปกครองและรักษาอำนาจไว้ได้ด้วยการใช้อำนาจทางการเมือง ซึ่งปรากฏว่าทรงคุณธรรมแต่ก็เด็ดขาดเช่นกัน คุณธรรมความประพฤติ และประสบการณ์ทางการเมืองและการใช้อำนาจอย่างเด็ดขาดโดยเฉพาะก่อนก้าวขึ้นสู่อำนาจของผู้ปกครองนั้น

นอกจากนี้ หลักแนวความคิดทางการเมืองที่ปรากฏในหลักปุมราชธรรมเป็นคำแนะนำสำหรับผู้ปกครองปกครองบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุขจำเป็นต้องมีแนวทางการปกครองเพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการที่เป็นไปได้ในการจัดระเบียบทางสังคมการเมืองและพระธรรมศาสตร์ให้อำนาจกษัตริย์เพื่ออำนาจการปกครองโดยการออกคำสั่งและกฎระเบียบที่เรียกว่าพระราชนิติศาสตร์ เช่น กฎมณเฑียรบาล และอำนาจตุลาการ คือ อำนาจในการวินิจฉัยคดีความต่างๆ ในการบริหารและทรงวินิจฉัยคดีความก็เกรงว่าผู้ปกครองจะใช้อำนาจทั้งสองไปในทางฉ้อฉลจึงนำหลักทศพิธราชธรรมและอคติ 4 มากำกับไว้ในหลักการพระธรรมศาสตร์ อคติ 4 กำหนดไว้เป็นหลักการสำคัญบังคับให้ผู้ทำหน้าที่ผู้พิพากษาและตุลาการยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพราะว่าการเมืองไม่มีระบบตรวจสอบและถ่วงดุลโดยอำนาจ 3 ฝ่าย บริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการ และมีได้ยึดโยงกับอำนาจของมหาชนเหมือนปัจจุบัน ในการถ่วงดุลอำนาจจึงใช้หลักทศพิธราชธรรมและการทัดทานจากขุนนาง ซึ่งในประเด็นแนวความคิดทางการเมือง ยังศึกษาบริบททางการเมือง (Context) จากการวิเคราะห์คำสอนทางการเมืองที่ข้อค้นพบว่า หลักการรวมความรู้ทางการเมืองในหลักปุมราชธรรม คือ อำนาจความรู้ (Power Knowledge) หมายความว่า การอ้างอิงความรู้จากพระไตรปิฎก ตำรากฎหมาย ตำราปกครอง ที่สร้างความสัมพันธ์เชิงแนวคิดและหลักการในปุมราชธรรมโดยการใช้ความรู้ในการสร้างระบบคิด ค่านิยม จารีตประเพณี คุณค่าความเป็นสถาบันสูงสุดของสังคมโดยเสนอความรู้ที่เป็นความจริงในทางการเมืองแก่ผู้ปกครองในเชิงสนับสนุนการใช้อำนาจได้อย่างชอบธรรม “เชิงอำนาจ” จึงสำคัญที่จะบอกว่าอะไรคือความรู้ที่หลักปุมราชธรรมควรนำศึกษาในความรู้ที่ผู้ปกครองต้องรู้จักตัดออกไป ทำให้หลักแนวความคิดทางการเมืองการปกครองที่ปรากฏในหลักปุมราชธรรมที่มีความเชื่อว่าผู้ปกครองคือผู้มีบุญญาธิการ แนวคิดผู้มีบุญช่วยให้อำนาจรวมศูนย์ไว้ที่คนเดียวและอธิบายเรื่องของความชอบธรรมในตัวผู้ปกครองใหม่ที่จะไม่ใช้อำนาจไม่ทำให้ราษฎรเดือดร้อนเพราะอำนาจปกครองจะถูกกำกับด้วยอำนาจธรรมเสมอ

5. องค์ความรู้ที่ได้รับ

แนวความคิดทางการเมืองการปกครองที่ปรากฏในหลักปุมราชธรรมนั้น ถือเป็นหลักแนวทางคู่มือสำหรับผู้ปกครองรัฐ ได้ให้คำแนะนำหลักการทางการเมืองเพื่อเป็นแนวทางสร้างระเบียบทางการเมืองและพบว่า แนวคิดที่มีอิทธิพลต่อคำสอนทางการเมืองการปกครองของไทยที่เป็นรากฐานของแนวคิดทางการเมืองไทยก่อนที่รัฐสมัยใหม่พัฒนาการเกิดขึ้นมาใหม่ ถือเป็นแนวคิดการก่อตั้งรัฐ ความจำเป็น และการสร้างข้อตกลงร่วมกันการมาอยู่ร่วมกันของคนในสังคมและผู้ปกครองจึงเกิดขึ้น การสร้างรัฐด้วยแนวคิดศาสนาอย่างน้อยที่สุดก็ยังรับประกันได้ว่าชีวิตและทรัพย์สินส่วนบุคคลจะได้รับการปกป้อง ผู้ปกครองแสดงเจตนารมณ์แล้วว่าเขาจะใช้ธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักทศพิธราชธรรมจำกัดการใช้อำนาจทางการเมืองของผู้ปกครอง ผู้ปกครองต้องกระทำทุกวิถีทางเพื่อให้การดำรงอยู่ของรัฐ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2545). *ปุมราชธรรม*. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- กานต์ บุญญาญจน. (2562). *มาคิอาเวลลี การเมืองไทยของเจ้าผู้ปกครอง*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2519). *ความคิดทางการเมืองการปกครองไทยโบราณ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2561). *อยุธยา: ประวัติศาสตร์และการเมือง*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- บุญเดือน ศรีวรรณ. (2545). *ปุมราชธรรม*. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: เอส อาร์ ฟรินติ้ง แมส โปรดักส์.

- ศรีนวล ภิญโญสุนันท์. (2528). *พิธีราชาภิเษกในคติอินเดียและไทย: การศึกษาเปรียบเทียบ*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2561). *โลกที่คิดว่าคุ้นเคย?: ความคิดทางการเมืองไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 1893-2310*. กรุงเทพฯ: ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2523). *ความคิดทางการเมืองและสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ดวงดี.
- สุรพศ ทวีศักดิ์. (2562). *มาคิอาเวลเลียนกับพุทธไทย*. เข้าถึงได้จาก <https://prachatai.com/journal/2019/04/82089>
- อาวุธ เงินชูกลิ่น. (2545). *ปุมราชธรรม*. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

วิจารณ์หนังสือ : Book Reviews

กุญแจเซน*

Zen Keys

ผู้เขียน: ตีช นัท ฮันห์ (Thich Nhat Hanh)

Author: พจนา จันทรรักษ์

พระไพฑูรย์ ธีรสัทโธ, พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต, จรัส ลีกา และพระครูศรีปริยัติบัณฑิต

Phra Paitoon Thirasattho, Phra Rajpatthanawatcharabundit, Jaras Leeka

and Phrakhru Sripariyatbandit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalalai University, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: paitoonkasemrad@gmail.com

บทคัดย่อ

บทวิจารณ์หนังสือนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอถึงการมีสติอยู่กับปัจจุบันขณะด้วยการกำหนดรู้ในงานที่เราทำทั้งชอบและไม่ชอบ หากเราทำงานนั้นด้วยจิตว่างไม่มีอัตตาทานนั้นจะเป็นงานที่สร้างสรรค์และนำไปสู่การรู้แจ้ง เพราะการขาดสติ และพลังแห่งอัตตาทานจะทำให้เกิดความรุนแรง และการเบียดเบียนจนนำไปสู่สงคราม ที่เป็นเช่นนี้เพราะเขาไม่รู้คุณค่าของผู้อื่น การมีสติ และไม่มีอัตตาทานทำให้เรามองเห็นคุณค่าของผู้อื่นโดยไม่แบ่งแยก ดังนั้น ผู้ปรารถนาจะบรรลุถึงจุดหมายไม่ควรแสวงหาความจริงจากการนึกคิด และควรฝึกจิตให้หลุดพ้นออกมาจากโลกแห่งความนึกคิดด้วยการมีสติอยู่กับปัจจุบัน

คำสำคัญ: กุญแจเซน

*ได้รับบทความ: 14 พฤศจิกายน 2566; แก้ไขบทความ: 19 เมษายน 2567; ตอรับตีพิมพ์: 28 เมษายน 2567

Received: November 14, 2023; Revised: April 19, 2024; Accepted: April 28, 2024

Abstract

This book review is aimed to present being mindful of the present moment by being aware of what you like and what you don't like about the work you do. If we do that work with an empty mind and no ego, that work will be creative work with proficiency. It leads to enlightenment because of a lack of consciousness the power of ego will cause violence and oppression leading to war. This is because they do not know the value of others. Being mindful and having no ego makes one see the value of others without discrimination. Therefore, one who wishes to achieve his goal should not seek the truth from imagination or outside forces. You should train your own mind to escape from the world of thoughts by being mindful of the present moment.

Keywords: Zen Keys

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง “กุญแจเซน: Zen Keys” เขียนโดย ตีช นัท ฮันห์ (Thich Nhat Hanh) แปลโดย พจนา จันทรสันติ รายละเอียดของหนังสือมีดังนี้ เลขที่ ISBN : 9789747233476 เป็นหนังสือชนิดปกอ่อน มีจำนวน 124 หน้า ขนาดรูปเล่ม 14.5x21x1 ซม. มีน้ำหนัก 195 กรัม ราคาจำหน่าย 150 บาท มีการพิมพ์ครั้งที่ 1 เมื่อปี พ.ศ. 2519 และพิมพ์ครั้งที่ 10 ในปี พ.ศ. 2551 โดยสำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง เนื้อหาในหนังสือได้นำเสนอถึงการใช้สติ เพราะคำว่า “สติ” เพียงคำเดียวนี้สามารถเชื่อมโยงกับสันติภาพได้ สิ่งที่ท่าน ตีช นัท ฮันห์ เน้นย้ำในทุกโอกาสคือการมีสติอยู่กับปัจจุบันขณะด้วยการเริ่มต้นเนื้อหาด้วยเรื่องราวการดำเนินชีวิตในสำนักเซนที่ไม่ได้มีรากฐานอยู่บนการศึกษาแนวคิดทางปรัชญาใดๆ แต่อยู่บนพื้นฐานของการทำงานด้วยกำลังกายทั่วไปที่มีชีวิตอยู่ด้วยการกำหนดรู้ตลอดเวลา เพราะในสำนักเซนถือว่า กิจกรรมทุกอย่างที่ได้ทำไปจะนำไปสู่การรู้แจ้งทั้งสิ้นแม้ว่างานนั้นเราจะชอบหรือไม่ก็ตาม แต่หากเราทำด้วยจิตว่างที่ปราศจากตัวตนแล้ว งานนั้นจะกลายเป็นงานที่สร้างสรรค์ เพราะการขาดสติเครื่องกำหนดรู้จะก่อให้เกิดความรุนแรง และทุกข์ทรมานขึ้นในโลก และด้วยอำนาจของตัวตนนี้อาจทำให้มนุษย์ได้ประหัตประหารกันนำไปสู่การทำสงครามเพราะเขาไม่รู้คุณค่าของผู้อื่น และสรรพสิ่ง แต่ถ้าเขามีสติยอมเห็นสรรพสิ่งมีคุณค่าโดยไม่แบ่งแยก เหตุผลในการเลือกหนังสือเล่มนี้มาเพื่อวิจารณ์เพราะเห็นว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นคุณประโยชน์ใน 2 มิติ คือ 1) มิติปัจเจกบุคคล ได้มีการสอนให้ทุกคนมีสติอยู่กับปัจจุบัน เพราะการมีสติอยู่กับปัจจุบันเป็นการระงับจิตไม่ให้อกุศลธรรมต่างๆ เกิด และรักษากุศลธรรมทั้งหลายที่มีอยู่แล้วให้เจริญมากขึ้น และในการดำเนินชีวิตการมีสติอยู่ในอิริยาบถทั้ง 4 คือ ยืน เดิน นั่ง นอน หรือแม้การปฏิบัติ

ในกิจวัตรประจำวันของเรา เช่น การเดิน การกิน การนั่ง การนอน หรือการอาบน้ำ เป็นสิ่งที่เราทำได้ทำอยู่ แล้วเมื่อนำหลักสติไปใช้จะทำให้การดำเนินชีวิตมีความสมบูรณ์ และเป็นอยู่ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท 2) มิติสังคม จากความสมบูรณ์ของสติในระดับปัจเจกบุคคลจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการพึ่งพาไม่เบียดเบียนกันเพราะสังคมปัจจุบันพลเมืองในสังคมกำลังขาดสติจึงเป็นเหตุให้เกิดการเบียดเบียนกันจนนำไปสู่ความวุ่นวาย และกลายเป็นสงครามในที่สุด และเหตุผลอีกประการหนึ่งในการเลือกหนังสือเล่มนี้มาวิจารณ์เพราะหนังสือเล่มนี้ได้รับการตีพิมพ์ถึง 10 ครั้ง และได้รับการแปลสู่ภาษาต่างๆ หลายภาษาแสดงให้เห็นถึงความนิยมในการอ่านหนังสือเล่มนี้ที่มีเนื้อหาง่ายต่อการเข้าใจ และเน้นการมีสติอยู่กับปัจจุบันที่จะนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดตามแนวการปฏิบัติของเซนได้อย่างสมบูรณ์

2. โครงสร้างหนังสือ

หนังสือเรื่อง “กุญแจเซน: Zen Keys” เขียนโดย ดิซ นัท ฮันท์ (Thich Nhat Hanh) แปลโดย พงนา จันทรสันติ ซึ่งท่าน ดิซ นัท ฮันท์ เป็นพระมหาเถระแห่งพุทธศาสนาเถรวาท นิกายเซน ชาวเวียดนาม ได้เขียนหนังสือเล่มนี้เพื่อถ่ายทอดหลักคำสอนตามแบบพุทธศาสนาเถรวาท นิกายเซน มีเนื้อหาทั้งหมด 5 ภาค ซึ่งแต่ละภาคมีเนื้อหาสรุปได้ดังนี้

1. ภาค 1: การกำหนดรู้ในสภาพปัจจุบัน สรุปได้ว่า เนื้อหาของหนังสือในภาคที่ 1 มีสาระสำคัญที่ได้ถูกนำเสนอไว้ 3 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1.1 หนังสือเล่มน้อย: เป็นการกล่าวถึงกระบวนการสอนแบบเซนที่จะต้องเรียนรู้ด้วยตัวเอง เช่นเมื่อศิษย์ไปขอความรู้จากอาจารย์ ผู้เป็นอาจารย์ก็จะยื่นหนังสือเล่มเล็กๆ ที่ตีพิมพ์ด้วยภาษาจีนให้ไปอ่าน และศึกษาเองโดยกำชับว่า ให้ศึกษา และจดจำเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้จนขึ้นใจ เนื้อหาในหนังสือมีทั้งหมด 3 ตอน ซึ่งเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปในหมู่พระนิกายเซนที่จะไปขอเรียนรู้กับอาจารย์ก็จะได้รับการปฏิบัติเช่นนี้เหมือนกัน

1.2 สติเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง: เป็นการกล่าวถึงความสำคัญของสติ ด้วยการยกข้อความการสนทนาระหว่างพระพุทธเจ้ากับนักปราชญ์ผู้หนึ่งในสมัยพุทธกาล สรุปได้ว่า ทุกคนต่างดำเนินชีวิตไปตามอริยาบถทั้ง 4 คือ ยืน เดิน นั่ง นอน หรือการปฏิบัติในกิจวัตรประจำวัน เช่น การเดิน การกิน การนั่ง การนอน หรือแม้กระทั่งการอาบน้ำ อริยาบถเหล่านี้ทุกคนได้กระทำโดยสามัญอยู่แล้ว แต่มีความพิเศษที่แฝงอยู่ในอริยาบถเหล่านั้นคือการมีสติในทุกขณะที่ตนเองกำลังดำเนินไปด้วยอริยาบถต่างๆ เช่น ขณะที่เดินก็รู้โดยสัจภาวะว่าเรากำลังเดินอยู่ เป็นต้น

1.3 ต้องประกอบไปด้วยสติ: การกระทำกิจวัตรทุกอย่างต้องประกอบด้วยสติ การมีสติอยู่กับปัจจุบันขณะเป็นเหมือนการจุดแสงสว่างให้แก่ชีวิตด้วยการสร้างพลังแห่งการตั้งดวงจิตให้มีความจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อการทำให้อปัญญญาณแผ่ขยาย และเจริญงอกงาม การกระทำดังกล่าวนี้เป็น

กระบวนการของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ศีลเป็นข้อบัญญัติที่พึงปฏิบัติให้บริบูรณ์เพราะเป็นคุณธรรมเกื้อหนุนให้เกิดสมาธิ สมาธิ และปัญญาญาณ ถ้าปราศจากศีลคุณธรรมต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้นจะไม่เกิด เพราะปัญญาญาณแห่งเซนไม่อาจเกิดขึ้นได้ด้วยสติปัญญาสามัญที่เกิดจากการการศึกษาเล่าเรียน หรือการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีต่างๆ ผู้ปฏิบัติตามมรรควิธีของเซนจะเข้าถึงปัญญาญาณได้ด้วยการเข้าถึงอภิวินิจฉัยของตนเอง

2. ภาค 2 น้ำชาถ้วยหนึ่ง: สรุปได้ว่า เนื้อหาของหนังสือในภาคที่ 2 มีสาระสำคัญที่ได้ถูกนำเสนอไว้ 9 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

2.1 จมองลึกลงไปในธรรมชาติของตน: ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้กล่าวถึงบุคลิกลักษณะและจิตใจพระโพธิธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดลงมาแต่โบราณทำให้ท่านกลายเป็นบุคคลในอุดมคติของผู้ที่ปรารถนาจะเข้าไปถึงการตรัสรู้ด้วยมรรควิธีแห่งเซน ภาพแห่งประวัติศาสตร์นั้นคือภาพของพระอรหันต์ผู้มีความสามารถควบคุมตนเองได้อย่างสมบูรณ์ และเป็นผู้หลุดพ้นด้วยการเข้าถึงความไม่มีอุปสรรคกีดขวางใดๆ จึงเป็นพระอรหันต์ผู้มีพลังจิตสูงด้วยการรักษาความสงบแห่งจิตไว้ได้อย่างมั่นคง ไม่หวั่นไหวแม้ว่าจะพบกับอภิวินิจฉัย และอนิวัตรธรรม ความสุข และความทุกข์ ตลอดถึงความเป็นอนิจจังแห่งชีวิตก็ตาม สิ่งต่างๆ เหล่านี้ไม่อาจทำให้บุคลิกลักษณะของท่านเกิดความหวั่นไหวได้

2.2 วาตะของท่านโพธิธรรม: เซนจะต้องมีวิธีการสอนอันลึกลับ มีการถ่ายทอดจากอาจารย์มาสู่ศิษย์ที่ผ่านช่วงเวลาหลายชั่วอายุคน แก่นแท้ของเซน ไม่สามารถนำมาเขียนถกเถียง และวิพากษ์วิจารณ์ได้ เพราะ “เซน” เป็นมรดกตกทอดทางจิต จะไม่มีใครเข้าใจถึงเซนได้นอกจากผู้ตรัสรู้เท่านั้น และไม่มีใครสามารถนำไปสอนบุคคลอื่นได้โดยใช้สัญลักษณ์ คือ ภาษา และระบบเหตุผลทางตรรกวิทยา เพราะเซนได้ถูกถ่ายทอดโดยตรงผ่านอาจารย์สู่ศิษย์ จากจิตสู่จิต เป็นตราประทับที่ใช้ประทับลงบนดวงจิต เซนไม่ได้เป็นตราประทับที่ทำขึ้นด้วยไม้ ทองแดง หรือองศา แต่ “เซน” เป็น ตราแห่งจิต ดังนั้น “การถ่ายทอด” จึงเป็นการถ่ายทอดจากจิตสู่จิต จึงเป็น “ตราแห่งจิต”

2.3 พุทธศาสนา: ศาสนาแห่งการปฏิบัติ: “พุทธศาสนา” มาจากคำกริยาในภาษาสันสกฤตว่า “พุทธะ” ซึ่งในคัมภีร์พระเวทได้อธิบายความหมายไว้ว่าหมายถึง “การรู้แจ้ง การตื่นแล้ว ผู้ซึ่งรู้แจ้ง ผู้ซึ่งตื่นแล้ว” บุคคลผู้มีลักษณะดังกล่าวนี้จึงถูกเรียกว่า “พระพุทธเจ้า” ในภาษาจีน คำว่า “พระพุทธเจ้า” นี้ได้ถูกแปลว่า “ผู้ซึ่งตื่นอยู่” ดังนั้น พุทธศาสนาจึงได้ชื่อว่าเป็นศาสตร์แห่งการตื่นรู้ หรือเป็นศาสตร์แห่งการตรัสรู้ ในด้านหลักความคิด พุทธศาสนาปฏิเสธหลักแห่งอัตตา ซึ่งแนวคิดเรื่องอัตตานี้เป็นสาระสำคัญของศาสนาพราหมณ์ หลักการแห่งอัตตานี้ในมุมมองของพุทธศาสนาถือว่าเป็นหลักการที่ผิด มีแต่หลักการแห่งอนัตตา เท่านั้นเป็นหลักการที่แท้ที่มุ่งเน้นการปลดปล่อยให้มนุษย์หลุดพ้นจากพันธนาการต่างๆ และเป็นหลักการสำคัญในการแสวงหาปัญญาญาณต่อไป

2.4 อนัตตา: หลักอนัตตาเป็นจุดเริ่มต้นของพุทธศาสนาในพระสูตรต่างๆ ที่ได้กล่าวถึง

ธรรมชาติว่าเป็น อนัตตาของปรากฏการณ์ต่างๆ ไม่มีสิ่งใดที่ครอบครอง ตัวตน ทุกสิ่งล้วนเป็นอนิจจัง เพราะทุกสิ่งมีลักษณะของ “วิปริณาม” คือ มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีสิ่งใดที่จะคงอยู่ในภาวะเดิมแม้ในช่วงขณะหนึ่ง เพราะสิ่งทั้งหลายมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุดนี้เอง จึงเป็นเหตุให้ไม่สามารถดำรงอัตภาพเดิมไว้ได้ และเพราะสิ่งทั้งหลายไม่สามารถดำรงอัตภาพไว้ได้นี้สิ่งทั้งหลายจึงเป็น “อนัตตา”

2.5 วัตถุธรรมกับสัญลักษณ์: หลักอนัตตาช่วยส่องแสงให้เห็นถึงช่องว่างอันกว้างใหญ่ที่เปิดอยู่ระหว่างตัววัตถุกับตัวสัญลักษณ์ที่เราใช้อยู่ วัตถุเป็นสิ่งที่มิพลง และมีชีวิตชีวา ขณะที่สัญลักษณ์ที่เราใช้แทน นั้นมีลักษณะที่คับแคบ และตายตัว

2.6 หลักสหสัมพันธ์แห่งสรรพสิ่ง: หลักเหตุผลหรือหลักอภิปัจจยตา ความเกิด ความเจริญ และความเสื่อมของสรรพสิ่ง เป็นไปตามเงื่อนไขของปัจจัยหลายอย่างใด การคงอยู่ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะขึ้นอยู่กับปัจจัยของหลายๆ สิ่ง พระอรหันต์ผู้ตรัสรู้ชอบแล้ว ไม่ได้เห็นสิ่งต่างๆ ในโลกนี้แยกออกจากกันอย่างเอกเทศ แต่ได้เห็นว่าทุกสิ่งต่างพึ่งพากัน เป็นการมองเห็นความจริงของโลกทั้งหมดที่สัมพันธ์กัน และได้เปิดเผยออกมาอย่างมาสมบูรณ์

2.7 อภิปรัชญา: เรื่องไร้สาระ: บุคคลอาจเข้าถึงสัจภาวะได้ด้วยประสบการณ์โดยตรงเท่านั้น ส่วนการเข้าถึงสัจภาวะผ่านการศึกษาเล่าเรียน และการใคร่ครวญนั้นมีพื้นฐานอยู่บนความนึกคิด เพราะในกระบวนการนึกคตินั้นเรามักจะตัดความจริงออกเป็นแบบแยกส่วน เป็นความคิดที่ใช้ปัญญาในการคิดแยกแยะเรียกว่า วิกัลปะ ส่วนการหยั่งรู้โดยไม่ต้องใช้ปัญญาแยกแยะเป็นผลที่เกิดมาจากสมาธิภาวนา ถือว่าเป็นความรู้ในสัจภาวะอย่างสมบูรณ์ และเกิดขึ้นโดยตรงเป็นความรู้ชนิดที่ไม่มีการแบ่งแยกระหว่างอัตตา (ผู้รับรู้) และกรรม (สิ่งที่ถูกรู้) เรียกว่า นิรวิกัลปะ

2.8 เป็นตัวประสบการณ์นั่นเอง: การรับรู้ประสบการณ์ในการดื่มชา นั้น เมื่อคนอื่นได้มาฟังประสบการณ์ในการดื่มชาจากสิ่งที่เราพูด เขาจะได้แต่การสร้างความรู้สึกรับขึ้นมาใหม่ด้วยการอาศัยประสบการณ์ในอดีตเกี่ยวกับการดื่มชา แม้แต่ตัวเราเองก็เช่นกันในขณะที่เราพยายามบรรยายถึงประสบการณ์การดื่มชาออกมา คำบรรยายนั้นไม่ใช่เป็นประสบการณ์ตรงแต่เป็นประสบการณ์ในอดีตของเรา ประสบการณ์ในการดื่มชาที่แท้จริงตัวเราจะต้องรวมเป็นหนึ่งเดียวกับชาที่ไม่มีผู้ดื่ม ไม่มีชา ไม่มี การให้คุณค่า ไม่มีการแบ่งแยกความรู้สึก และไม่มีคตินึกคิดอื่นใดเจือปน ตัวเราจะต้องเกิดการหยั่งรู้โดยไม่ต้องใช้ปัญญาแยกแยะเรียกว่า นิรวิกัลปะญาณ ซึ่งเป็นปัญญาเครื่องนำเราให้เข้าถึงหัวใจแห่งความจริงแท้

2.9 ช่วงเวลาแห่งการตรัสรู้: การที่จะเข้าถึงสัจจะไม่ได้เกิดจากการสะสมความรู้ แต่การที่จะเข้าถึงสัจจะได้นั้นด้วยการตื่นรู้ถึงแก่นแท้ของความเป็นจริง ความจริงจะเปิดเผยออกมาอย่างหมดจดในช่วงเวลาแห่งการตรัสรู้ และแสงสว่างแห่งการรู้แจ้งเห็นแจ้งนี้จะมีคุณสมบัติปราศจากข้อบกพร่องทั้งหมด และอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ที่เกิดจากความนึกคิดจะไม่สามารถมีอิทธิพลต่อมนุษย์ได้อีกต่อไป

ด้วยจิตศรัทธาที่มั่นคงว่าท่านโพธิธรรมเป็นพระอริยบุคคลในอุตมคติ

3. ภาค 3 สนในสวน: สรุปได้ว่า เนื้อหาของหนังสือในภาคที่ 3 มีสาระสำคัญที่ได้ถูกนำเสนอไว้ 9 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

3.1 ภาษาเซน: อาจารย์เซนผู้รู้ชอบแล้วได้มีญาณพิเศษที่ยังรู้ถึงอารมณ์ความนึกคิดของศิษย์ และด้วยการหยั่งรู้ถึงความรู้สึกลึกซึ้งของศิษย์นี้ท่านจึงได้หาวิธีการที่ดีในการศิษย์ให้ก้าวสู่พบด้วยความตื่นรู้ ภาษาเซนถูกนับเข้าว่าเป็นหนึ่งในมรรควิธีที่ทำให้ผู้ศึกษาเซนเข้าถึงการบรรลุธรรม และภาษานั้นมีลักษณะ ดังนี้ 1) ประกอบไปด้วยอำนาจ ที่จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติหลุดพ้นจากอคติ และความยึดมั่นในความรู้ที่ตนมีอยู่ 2) เป็นภาษาที่มีความเหมาะสมเฉพาะบุคคล 3) เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพ

3.2 นิ้วชี้กับดวงจันทร์: หลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนไว้เปรียบได้กับนิ้วชี้ที่ชี้เข้าไปสู่ดวงจันทร์ ในขณะที่เราใช้นิ้วเพื่อชี้ไปที่ดวงจันทร์ ตัวเราจะต้องไม่เกิดความสับสนระหว่างนิ้วชี้กับดวงจันทร์ เพราะนิ้วไม่ใช่ดวงจันทร์ ส่วนคำว่า “อุปายะ” เป็นสิ่งที่ดัดแปลงขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางแก่บุคคลเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมาย และเป็นแนวทางในการทำสมาธิเพื่อยกระดับไปสู่การรู้แจ้ง แต่ถ้าถือเอาวิธีการมาเป็นจุดหมายก็จะทำให้เราไม่เข้าถึงการรู้แจ้ง เปรียบได้กับเอาคำอธิบายการตรัสรู้ว่าเป็นการตรัสรู้นั่นเอง จึงเป็นเหตุทำให้อุปายะที่ถูกนำมาใช้นั้นไม่เกิดผล และกลายเป็นเครื่องจองจำอันถาวรเหมือนกับบุคคลที่คิดว่านิ้วมือที่ชี้ดวงจันทร์นั้นคือดวงจันทร์ จะทำให้เขาไม่ปรารถนามองต่อไปในทิศทางที่นิ้วมือของเขาได้ชี้ไปที่ดวงจันทร์

3.3 ถ้าพบพระพุทธองค์จงสังหารท่านเสีย: ผู้อุทิศตนเพื่อการปฏิบัติธรรม จากคำประกาศที่ว่า “ถ้าพบพระพุทธองค์จงสังหารท่านเสีย” จะเป็นเรื่องที่น่ากลัวเพราะจะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมเกิดสับสนซึ่งมีผลเกิดขึ้นต่อสภาพจิต และความสามารถในการรับรู้ของผู้ได้ยิน แต่ถ้าผู้นั้นมีจิตเข้มแข็ง เขาจะมีความสามารถปลดปล่อยตัวเองออกจากอำนาจต่างๆ จะทำให้เกิดสัจจะอันสูงสุดขึ้นในตน สัจจะนั้นจะมีสภาวะแห่งความเป็นอยู่ในตัวไม่ได้เกิดจากการนึกคิด เพราะถ้าเรายึดติดอยู่กับความคิดจะเป็นเหตุทำให้ตัวเราห่างไกลจากความจริง ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นที่จะต้องสังหารความคิดในเรื่องของความจริงเสีย แล้วองค์แห่งความจริงแท้จะเปิดเผยออกมา

3.4 จงกลับไปล้างจาน: การกลับไปสู่เหย้าด้วยการกลับไปเห็นธรรมชาติที่แท้จริงของตนซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของผู้ปฏิบัติธรรม การกลับไปแลเห็นธรรมชาติเดิมของตนสามารถทำได้ด้วยการสาดแสงสว่างคือสติไปส่องทางในการดำเนินชีวิตด้วยการอยู่กับปัจจุบันขณะด้วยการมีสติเป็นเครื่องกำหนดรู้ในกิจที่ทำ และมีความจำเป็นที่บุคคลจะต้องมองเห็นต้นสนในสวนเพราะถ้าหากบุคคลมองไม่เห็นต้นสนที่อยู่ในสวนของตนเองแล้วเขาจะแลเห็นธรรมชาติของตนได้อย่างไร ดังนั้น ผู้ปรารถนาไปถึงจุดหมายไม่ควรแสวงหาความจริงจากการนึกคิด และควรฝึกจิตให้หลุดพ้นออกมาจากโลกแห่งความนึกคิดด้วยการอยู่กับปัจจุบันขณะในการใช้ชีวิตจริง

3.5 อภิวัจนะ เป็นถ้อยคำที่กล่าวถึงคำที่เป็นวิเศษคุณนามที่ใช้เรียกผู้เข้าถึงสภาวะสูงสุดหรือ

ใช้เป็นคำที่ใช้ในความหมายแทนพระนามของพระพุทธเจ้า เช่น ตถตา สภาวะ ธรรมกาย นิพพาน และเป็นที่เข้าใจกันในหมู่พุทธบริษัทซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความจริงแต่ไม่ใช่ความจริง เช่นถือว่า สิ่งที่เป็นนามธรรม และสัญลักษณ์ต่างๆ ที่แสดงออก ไม่ใช่เรื่องสำคัญ แต่สิ่งสำคัญกว่าสิ่งอื่นใดคือ การตื่นรู้และการมีสติอยู่กับปัจจุบันขณะ

3.6 กุ๋นอัน: คำว่า “กุ๋นอัน” เป็นภาษาจีน แต่ภาษาญี่ปุ่นอ่านว่า “โกอัน” แปลตามรากศัพท์เดิมว่า “เอกสารทางการตัดสินใจ” ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปในภาษาไทยว่า “ปริศนาธรรมกุ๋นอัน” ใช้เป็นวิธีในการฝึกหัดแบบเซนเพื่อฝึกสอนผู้ปฏิบัติแบบเซนให้ใช้กุ๋นอันเพื่อการปฏิบัติสมาธิ จนกระทั่งจิตใจของเขาตื่นขึ้น เปรียบกุ๋นอันเหมือนกับโจทย์ทางคณิตศาสตร์ที่นักเรียนจะต้องทำเพื่อหาคำตอบมาตอบตอบ โจทย์ที่ได้รับไปแต่มีข้อแตกต่างกันตรงที่ โจทย์ทางคณิตศาสตร์มีวิธีทำเพื่อเป็นตัวอย่างอยู่ในโจทย์เรียบร้อย แต่คำตอบของกุ๋นอันนั้นมีความตอบอยู่ในการดำเนินชีวิตของผู้ปฏิบัติที่เมื่อลงมือปฏิบัติเท่านั้นจึงจะได้คำตอบที่แท้จริง

3.7 คำว่า “ไม่ใช่” ของอาจารย์เงาจุ : การเข้าถึงความเป็น “เซน” จะต้องผ่านประตูพระสังฆราช เพราะการที่จะได้ตรัสรู้นั้นจำเป็นที่จะต้องเข้าไปให้ถึงกันบึงแห่งจิตเพื่อที่จะตรัสรู้อำนาจที่จะต้องไปถึงกันบึงแห่งจิต ประตูแห่งสังฆราช คือ คำว่า “ไม่ใช่” เพราะว่า “ไม่ใช่” เพียงคำเดียวคือประตูของนิกายเซนทั้งหมด ส่วนตัวเราเป็นเพียงวิญญาณที่แผ่เร้นอยู่ตามพุ่มไม้ใบหญ้าอยู่ตลอดไป ดังนั้นผู้ที่ผ่านประตูของสังฆราชได้จะได้พบกับอาจารย์เงาจุ และได้ร่วมเดินทางเคียงบ่าเคียงไหล่ไปกับบรรดาพระมหาสังฆราชของค่อนด้วยเช่นกัน และยังสามารถได้พบเห็นสรรพสิ่งที่มองเห็นด้วยสายตาแบบเดียวกับสิ่งที่ได้ยินด้วยหู ซึ่งมันเป็นความยิ่งใหญ่ที่ได้ผ่านประตูของคำว่า “ไม่ใช่” ไปได้

3.8 เข้าสู่วัฏฏะคือวงกลม: การเข้าใจความหมายของวงกลมของวัฏฏะ คือการที่เราเข้าใจถึงต้นสนในตัวของเราก่อน เพราะต้นสนที่อยู่ในวงกลมนี้จะเป็นของเราก่อนเมื่อเราได้เข้าไปอยู่ในวงกลมนั้นเสียก่อน และเมื่อเรายอมรับเอา “กุ๋นอัน” มาเป็นของเราด้วยตัวเราเองที่ไปยอมรับในการศึกษาจากกุ๋นอันแทนบุคคลอื่น เพราะว่าสิ่งนั้นมันจะเป็นต้นสน ต้นมะนาว ต้นหลิว หรืออาจจะเป็นก้อนเมฆ แม่น้ำ กระทั่งมือที่วางอยู่บนโต๊ะ ถ้าเรามองเห็นมันด้วยจิตที่ตื่นรู้กุ๋นอันในตัวเราก็จะสำเร็จผลทันที

3.9 จิตใจจะต้องสุกอมเสียก่อน: การไม่ยอมตอบคำถาม หรือการพูดแบบเลี้ยวไปเลี้ยวมา ไม่ใช่ผู้อาจารย์จะไม่ยอมช่วยเหลือศิษย์ของตน แต่เป็นเพียงผู้เป็นอาจารย์ต้องการให้ศิษย์หลุดพ้นออกจากโลกแห่งการนึกคิดที่ยากยิ่งต่อการเข้าถึงภาวะแห่งการตรัสรู้ได้ เพราะที่จริงแล้วอาจารย์อาจจะลอกข้อความ และคำอธิบายต่างๆ มาจากพระสูตรเพื่อแสดงให้เห็นเข้าใจในเรื่อง ตถตา นิพพาน ปัญญา เป็นต้น แต่ที่ท่านไม่ทำเราเห็นว่าคำอธิบายดังกล่าวจะไม่เป็นประโยชน์ต่อการตรัสรู้ของศิษย์

4. ภาค 4 ขุนเขายังคงขุนเขา นทียังคงดำรงไหล สรุไปได้ว่า เนื้อหาของหนังสือในภาคที่ 3 มีสาระสำคัญที่ได้ถูกนำเสนอไว้ 4 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

4.1 ตราแห่งจิต: ตราแห่งจิต คือ ลำดับขั้นแห่งสังขารที่จะนำไปสู่การตรัสรู้ สภาวะตราแห่งจิตนี้เป็นเรื่องปัจเจกที่ไม่สามารถถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นได้กันได้ ผู้เป็นอาจารย์ย่อมไม่อาจส่งผ่านการตรัสรู้ไปสู่ศิษย์ของตนได้ และไม่สามารถไปสร้างการตรัสรู้ให้เกิดขึ้นในตัวศิษย์ หน้าที่ของอาจารย์เป็นแต่เพียงช่วยให้ศิษย์ตระหนักรู้ถึงภาวะแห่งการตรัสรู้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้บรรดาศิษย์มีอยู่ในตนเอง ดังนั้น การส่งผ่านตราแห่งจิต จึงเป็นเพียงสัญลักษณ์ที่ถูกใช้แทนเท่านั้น ส่วนดวงตราแห่งจิตที่แท้จริง คือ ความเป็นตถตา ซึ่งเขมมจะป้องกันมิให้ผู้ศึกษาสูญเสียเวลาไปกับการนึกคิดเอาเอง เพราะความเป็นจริงความคิดเกี่ยวกับเรื่องธรรมชาติที่แท้จริง ของตถตาและพุทธะนั้น เป็นสิ่งที่ผูกพันใกล้ชิดอยู่กับความคิด และการฝึกฝนจนแล้ว ความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติที่แท้จริงจึงอาจกลายเป็นอุปสรรคของผู้ฝึกฝน แต่ธรรมชาติที่แท้จริงได้เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของเขม

4.2 จิตแท้ จิตไม่แท้: ท่านฮวงโปได้กล่าวอรรถธรรมว่า เราจะต้องปล่อยให้จิตเปิดเผยออกมาเอง เพราะถ้าหากเราไปมีวาทะนั่งคิดค้นหาคำตอบ เราเองจะไม่มีวันได้พบคำตอบ ซึ่งหมายความว่า การที่จะค้นพบจิตชนิดนั้นได้เราจะต้องหาวิธีการอื่นมาใช้แทนการคิดนึก วิธีการเดียวที่จะประจักษ์แจ้งต่อจิตที่แท้ได้จะเกิดขึ้นด้วยการกลับไปสู่ตนเอง และมองลงไปที่ธรรมชาติที่แท้ของตน เพราะจิตที่แท้นั้นเป็นธรรมชาติส่วนหนึ่งของความเป็นอยู่ทั้งหมด ด้วยการออกไปจากโลกแห่งความเป็นจริง และโลกมายาที่มีเกิด มีตาย มีดี มีเลว มีอยู่ตรงกันข้ามกับไม่มีอยู่

4.3 สัจจะในตัวเอง: คำว่า “จิต” หรือ “ธรรมชาติ” จิตแท้หรือธรรมชาติแท้เป็นความจริงอันเดียวกัน ที่เรียกต่างกันเพราะการให้ความหมายในเชิงวิชาการ เมื่อเราต้องการใช้คำว่า “ปัญญาญาณ” และคำว่า “จิต” ในเวลาที่เราต้องการพูดถึง “สัจภาวะ” ที่มีอยู่เป็นอยู่ในตัวตนของเราเพราะมีข้อแตกต่างระหว่างผู้รับรู้กับสิ่งที่ถูกรู้ นี่จึงเป็นเหตุผลในการใช้คำว่า “ธรรมชาติแท้ และ จิตแท้” แทน “สัจภาวะ” และบางครั้งก็นำไปใช้แทน “ปัญญาญาณ” ที่ไร้การแบ่งแยกซึ่งสะท้อนภาพพจน์แห่งความเป็นจริงออกมาในตัวเอง ความเข้าใจ ความรู้ เกี่ยวกับตัวความจริงนี้เขมเรียกว่า “การมองลงสู่ธรรมชาติของตน” จิตที่แท้นั้นไม่ได้เกิดขึ้นในขณะที่ตรัสรู้ และไม่อาจสร้างขึ้นหรือทำลายลงได้ เพราะการตรัสรู้เป็นเพียงการเปิดเผยนิพพานสภาวะหรือพุทธสภาวะออกมาให้ปรากฏเป็นเช่นเดียวกับภาวะจิตที่แท้

4.4 โคมและแสงสว่าง: นิกายเขาทุงเซน ภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า โซโตเซน ได้ห้ามนำหลักการทั้งห้าประการมาประยุกต์ใช้ในขณะนั่งสมาธิ ประกอบด้วย 1) การนั่งสมาธิโดยไม่ใช้อารมณ์ภavana เป็นสิ่งที่มีประสิทธิภาพมากกว่า 2) การนั่งสมาธิกับการตรัสรู้ มีสิ่งสองสิ่งที่ยากอยู่ต่างหากจากกัน 3) บุคคลไม่ควรรอให้ถึงการตรัสรู้ 4) ไม่มีการตรัสรู้ให้ไปถึง 5) ทั้งกายและจิตจะต้องรวมเป็นหนึ่งเดียว ประสบการณ์โดยตรง กล่าวถึง จุดมุ่งหมายในการนั่งสมาธิมิใช่เพื่อคิด นึก คาคะเน เดา หรือ ปล่อยตนให้หลงไปกับอาณาจักรแห่งความคิดคำนึง และการแบ่งแยก หลักการแห่งเอกภาพนั้นเป็นการกล่าวถึง ปรากฏการณ์ทั้งหมด คือ จิตกับวัตถุ วัตถุก็คือจิต วัตถุไม่อาจอยู่นอกจิต จิตไม่อาจอยู่นอกวัตถุ สิ่งหนึ่งที่ดำรงอยู่ในอีก

สิ่งหนึ่ง “อิทัปปัจจยตา” และ อิทัปปัจจยตาแห่งสรรพสิ่งนี้ได้เกี่ยวพันกับหลักแห่งอนัตตาอย่างแนบเนื่อง

5. ภาค 5 เซนกับโลกปัจจุบัน: สรุปได้ว่า เนื้อหาของหนังสือในภาคที่ 5 มีสาระสำคัญที่ได้ถูกนำเสนอไว้ 1 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

5.1 สถานการณ์ของโลกอนาคต: เป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต ที่มีความเชื่อมโยงกับคุณค่าเดิมแท้ของมนุษย์คือ “คุณค่าทางจิตใจ” เพราะความสำคัญของการกระทำที่ออกมาจากจิตใจด้วยความดีงามถือว่าเป็นคุณค่าแท้ที่มีมาแต่กำเนิด แต่เพราะจิตได้เผชิญหน้ากับประยุทวิทยาที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิต อารยธรรมแบบประยุทวิทยา และวิทยาศาสตร์ สิ่งเหล่านี้ได้มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว หากจิตใจไม่ตระหนักถึงความรับผิดชอบ ความกรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่ทุกคนมีต่อกันแล้วจะทำให้โลกปัจจุบัน และโลกในอนาคตเกิดความวุ่นวาย ดังนั้นเพื่อรักษาคุณภาพแห่งคุณค่าแท้ของมนุษย์จะต้องรักษาคุณค่าทางจิตให้มีความรักและเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ เพราะคุณค่าทางจิตที่เป็นคุณค่าเดิมแท้นี้จะเป็นเครื่องนำชีวิตรมนุษย์ให้บรรลุพระนิพพาน

3. ทศนวิจารณ์

หนังสือเรื่อง “กุญแจเซน : Zen Keys” เขียนโดย ดิซ นัท ฮันห์ (Thich Nhat Hanh) แปลโดย พงณา จันทรสันติ ผู้วิจารณ์ได้พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็นจึงนำประเด็นที่น่าสนใจเหล่านั้นมาเพื่อ การวิจารณ์ และการวิจารณ์ครั้งนี้เป็นแบบตรงไปตรงมาไม่มีอคติใด ดังนี้

1. จุดเด่นของหนังสือ : ผู้วิจารณ์ได้พบจุดเด่นของหนังสือซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1.1 ด้านภาษา: หนังสือเรื่อง “กุญแจเซน : Zen Keys” พบว่า สำนวนภาษาที่ใช้ในเรียบเรียงเนื้อหาในหนังสือเป็นการใช้ภาษาร่วมสมัยที่ไม่ใช่ภาษาวิชาการมากจนเกินไปเมื่ออ่านแล้วสามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที แม้ว่าหนังสือเล่มนี้จะมีภาษาเวียตนามเป็นต้นฉบับและถูกแปลสู่ภาษาต่างๆ อีกหลายภาษารวมทั้งภาษาไทย ความดีที่เกิดจากหนังสือเล่มนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากความสามารถของผู้แปลคือ พงณา จันทรสันติ ที่มีความเข้าใจทั้งในด้านภาษา และหลักการแปล สิ่งสำคัญผู้แปลได้มีความรู้พุทธศาสนาแบบเซนเป็นอย่างดีจึงสามารถถ่ายทอดมรรควิธีแห่งเซนผ่านตัวหนังสือได้อย่างลงตัว แม้ว่าการเรียนรู้ผ่านตัวหนังสือจะเป็นเพียงการได้รับเมนูของอาหารก็ตามแต่เมื่อเราได้เมนูอาหารมาแล้วจะทำให้เรามีใจที่ได้ชิมรสแห่งอาหารจากเมื่อนั้นจริงๆ

1.2 ด้านการนำเสนอเนื้อหา : หนังสือเรื่อง “กุญแจเซน: Zen Keys” พบว่า มีการวางเนื้อหาเพื่อนำเสนอต่อผู้อ่านอย่างเป็นระบบซึ่งแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 ภาค และแต่ละภาคมีประเด็นสำคัญที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อหาเพื่อเป็นการปูพื้นฐานความรู้แบบเซนให้แก่ผู้อ่านได้เข้าใจเริ่มต้นด้วย ภาค 1 การกำหนดรู้ในสภาพปัจจุบัน” มีสาระสำคัญที่นำเสนอไว้ 3 ประเด็น คือหนังสือเล่มน้อยเป็นการเรียนรู้แบบเซนที่ทุก

คนต้องศึกษาด้วยตัวเองจากนั้นจึงเรียนรู้เรื่องสติว่ามีความสำคัญอย่างไรและสตินี้จะทำให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงปัญญญาณ ภาค 2 น้ำชาถ้วยหนึ่ง เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงด้วยตนเอง การได้ยินคนบอกรสชาติของน้ำชาเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีตแต่การได้ตมน้ำชาจริงๆ เป็นการเรียนจากประสบการณ์ปัจจุบัน ภาค 3 สนในสวน เป็นการสอนให้รู้จักตนเองด้วยการมีสติอยู่กับปัจจุบันขณะ ภาค 4 ขุนเขายังยง คงขุนเขา นที่ยังคง ดำรงไหลๆ เป็นการสอนให้เข้าใจถึง“ธรรมชาติแท้ และ จิตแท้” ที่เป็น “สัจภาวะ” เพราะจิตที่แท้นั้นไม่ได้เกิดขึ้นในขณะที่ตรัสรู้ และไม่อาจสร้างขึ้นหรือทำลายลงได้ และ ภาค 5 เซนกับโลกปัจจุบัน เป็นนำเสนอว่า ถ้าทุกคนในโลกขาดสติจะเชื่อมโยงไปถึงการขาดสันติภาพของโลก จุดเด่นในการนำเสนอเนื้อหาเป็นการเริ่มต้นที่ตนเองก่อนเพราะเมื่อตนเองเข้าถึงสัจจะภาวะได้แล้วก็จะแผ่รัศมีแห่งปัญญาญาณออกไปเพื่อสร้างสันติภาพแก่ชาวโลก

1.3 อิทธิต่อสังคม : หนังสือเรื่อง “กุญแจเซน: Zen Keys” พบว่า ในระดับปัจเจกบุคคลผู้ที่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้วนำไปสู่การปฏิบัติด้วยมรรควิธีแห่งเซนด้วยการเรียนรู้ภายในที่เกิดจากการศึกษาด้วยตนเองที่เป็นอุบายเฉพาะที่ถูกนำมาใช้เพื่อการเข้าถึงปัญญญาณด้วยการตื่นรู้ถึงสัจจะภาวะด้วยการหยั่งลึกลงไปภายในก้นบึ้งของจิตและเข้าใจถึงธรรมชาติเดิมแท้ของจิตที่ไร้หาความสงบ และเมื่อเข้าใจในธรรมชาติที่แท้จริงแล้วจิตใจจะปราศจากอึดตามีแต่ความรักปรารถนาดีแต่เพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ในระดับสังคม ถ้าทุกคนในสังคมทุกระดับได้ร่วมกันรักษาคุณภาพแห่งคุณค่าแท้แห่งจิตใจของตนเองเอาไว้จะทำให้มนุษย์ทุกคนมีจิตใจที่ประกอบด้วยความรัก เมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ แต่ในสังคมปัจจุบันขาดคุณภาพคุณค่าแท้แห่งจิตใจ มองเห็นความหลากหลายทางวิถีวัฒนธรรมเป็นความแตกต่างจึงนำไปสู่ความแตกแยกในสังคมโลก ดังนั้น เพื่อความสงบร่มเย็นของสังคมทุกคนต้องย้อนกลับไปศึกษาธรรมชาติที่แท้จริงของตัวเองด้วยการตื่นรู้ด้วยสติ อยู่กับปัจจุบันขณะในทุกกิจกรรมของการดำเนินชีวิต

2. จุดที่ควรเพิ่มเติมในหนังสือ : ผู้วิจารณ์ได้พบจุดที่ควรเพิ่มเติมในหนังสือจะนำเสนอเป็นภาพรวมเพียง 1 ประเด็นคือ จุดที่ควรเพิ่มเติมในหนังสือ “กุญแจเซน: Zen Keys” พบว่า หนังสือเล่มนี้เป็นการนำเสนอเนื้อหาและหลักการของพุทธศาสนาแบบนิกายเซน มีคำศัพท์หลายคำที่เป็นศัพท์เฉพาะเช่น อภิวัจนะ, วิปริณาม, วิกัลป์ปะ, นิรวิกัลป์ปะ, กุญอัน หรือ โกอัน, ตถตา, อัถติภาวะ, นัตติภาวะ, เอกัตตะ, นานัตตะ, เป็นต้นศัพท์เหล่านี้เป็นศัพท์ในพุทธศาสนานิกายเซน ผู้ใฝ่รู้ในปรัชญาเซนเท่านั้นที่จะเข้าใจได้ง่าย ถ้าในหนังสือเล่มนี้มีการอธิบายคำศัพท์เหล่านี้เป็นลักษณะเชิงอรรถเพิ่มเติม จะเป็นการเพิ่มเติมให้หนังสือเล่มนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

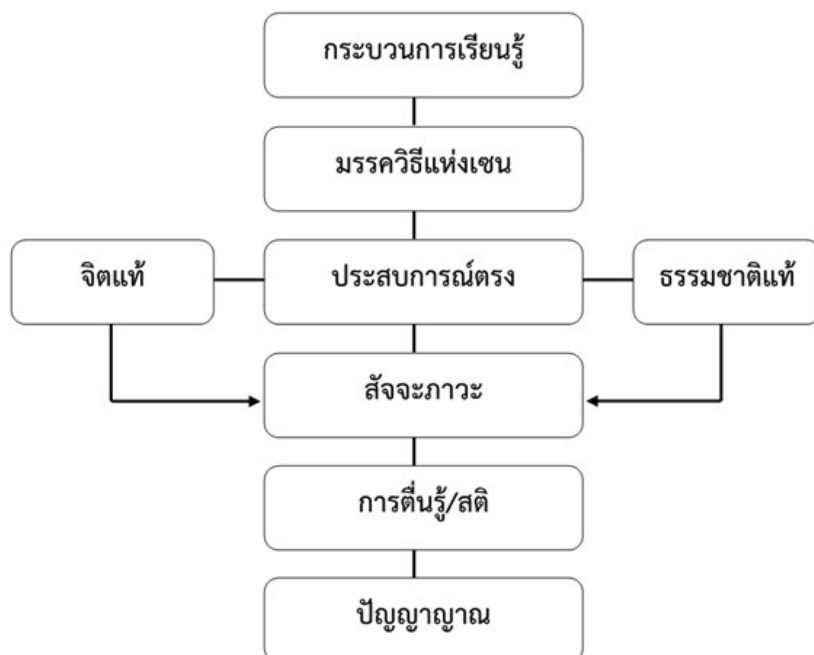

4. สรุป

หนังสือเรื่อง “กุญแจเซน: Zen Keys” เขียนโดย ดิซ นัท ฮันห์ (Thich Nhat Hanh) แปลโดย พจนา จันทรสันติ สรุปเนื้อหาได้ว่า กุญแจเซน เป็นหนังสือที่ดีเล่มหนึ่งที่มุ่งเสนอหลัก การปฏิบัติที่เป็นหลักการเจริญสติ สมาธิ ที่จะนำผู้ปฏิบัติให้ถึงการตรัสรู้ด้วยมรรควิธีแห่งเซน สาระในหนังสือได้กล่าวถึงความสัมพันธ์กันของไตรโลกที่มีความเชื่อมโยงกันอยู่ด้วยใจดวงเดียว เพราะถ้าใจปราศจากสันติสุขแม้จะมีหน้าที่ใหญ่โตก็ไม่สามารถทำงานให้สำเร็จได้ แม้จะมี ทรัพย์สมบัติมากจนล้นฟ้าทรัพย์นั้นก็ไร้คุณค่า แม้จะมีราชวัง และสวนดอกไม้ก็จะปราศจากความ เบิกบาน ที่เป็นเช่นนี้เพราะมีใจที่ไร้สันติสุขนั่นเอง หนังสือ กุญแจเซน ได้แสดงถึงพุทธปรัชญาอัน มีเหตุผลหนักแน่นที่ท่าน ดิซ นัท ฮันห์ ได้เริ่มประเดิมด้วยเหตุการณ์ และชีวิตในสำนักเซน ซึ่งเป็นเรื่องจริงจึงน่าเชื่อถือ และยังมีประโยชน์ในแง่ของการนำไปปฏิบัติได้จริง นอกจากนี้ชีวิต ในสำนักเซนไม่ได้มีรากฐานอยู่บนการศึกษา และแนวคิดทางปรัชญา แต่มีรากฐานอยู่ในการ ทำงานด้วยกำลังกายแบบพื้นๆ และการมีชีวิตอยู่ด้วยการกำหนดรู้ตลอดเวลา เพราะเซน ถือว่า ความรอบรู้ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาเล่าเรียนเป็นเพียงการตรวจดูรายการอาหาร ในขณะที่การ ปฏิบัติ คือ การดื่มกินอาหารมือนั้นๆ โดยตรงเป็นการเข้าถึงสัจภาวะอย่างแท้จริง ซึ่งผู้ปฏิบัติ ได้เช่นนี้จึงได้ชื่อว่า “เป็นผู้ได้ลิ้มรสแห่งเซน”

5. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิจารณ์หนังสือเรื่อง “กุญแจเซน: Zen Keys” เขียนโดย ดิซ นัท ฮันห์ (Thich Nhat Hanh) แปลโดย พจนา จันทรสันติ ทำให้ได้องค์ความรู้ว่า กระบวนการเรียนรู้แบบเซน จะต้องเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการศึกษาใดๆ แต่เป็นการเรียนรู้ภายใน ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงบนพื้นฐานของการทำกิจวัตรประจำวันเพราะการเรียนรู้ผ่าน กระบวนการศึกษาเป็นแต่เพียงการได้เรียนรู้ในเรื่องเมนูของอาหารเท่านั้นแต่การได้เรียนรู้ภายใน เหมือนกับการได้ชิมรสอาหารที่เคยได้เรียนรู้มาจากเมนูนั้น และเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ ตรงด้วยตัวของเราเองด้วยการมีจิตอยู่กับปัจจุบันขณะแล้วบรรลุถึงปัญญาญาณ สรุปเป็นแผนภูมิ ภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

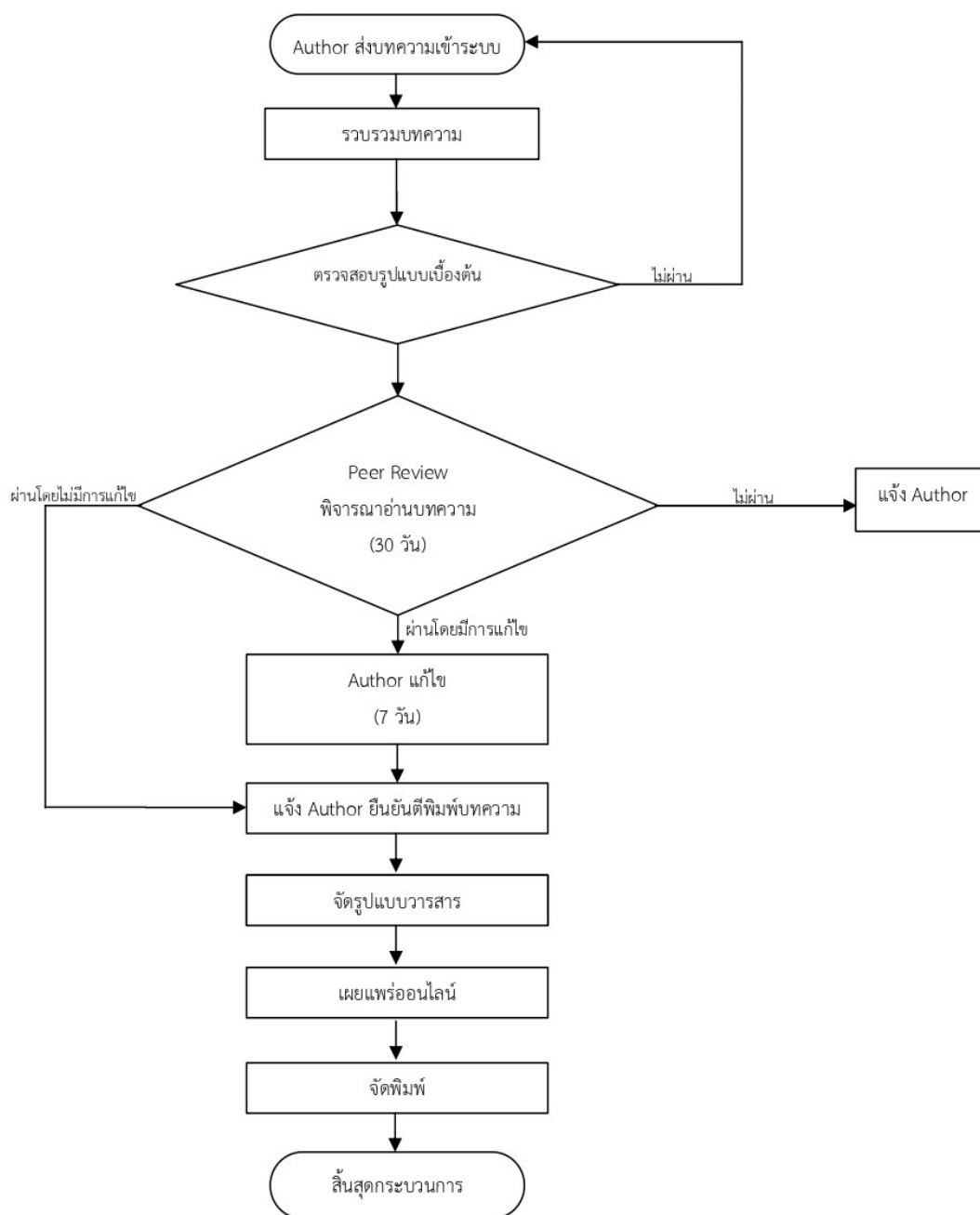
เอกสารอ้างอิง

ดิช นัท ฮันท์. (2551). *กุญแจเซน* (พจนานุกรมสันติ, ผู้แปล). (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลมคิมทอง.

ภาคผนวก

กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารสถาบันวิจัยพัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

30 หมู่ 1 ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

โทรศัพท์ 082-855-8962

1. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม ตีพิมพ์บทความประเภทต่างๆ ดังนี้

1.1 บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

1.2 บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษา หรือประชาชนทั่วไป

1.3 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

1.4 บทความปริทรรศน์ (Review Article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ และวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์สังเคราะห์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

1.5 ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม ต้องส่งผ่านระบบลงทะเบียนออนไลน์ Website: <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/prij/index> และรอการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการ

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้พิมพ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (font) ชนิตไทยสารบรรณ (TH Sarabun PSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (Double Spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษ (A4) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษ ด้านซ้าย และด้านขวา ขนาด 3.81 ซม. ด้านบน ขนาด 4.5 ซม. และด้านล่าง ขนาด 4.01 ซม. พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 12 หน้ากระดาษพิมพ์ (A4) โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) อย่างน้อย 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - blind Peer Review)

2. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 350 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัย/วิชาการต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และให้มีเพียง 2 ส่วนเท่านั้น คือ

- 1) **วัตถุประสงค์** ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- 2) **ผลการวิจัยพบว่า** ควรประกอบด้วย ผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีมีการวิเคราะห์)
- 3) **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญไม่เกิน 3 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษาและจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) (;)

3. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

3.1 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิจัย ประกอบด้วย

3.1.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้

3.1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายของการวิจัย รวมถึงรวบรวมหลักการ วิธีการ โดยมีรายละเอียดว่าจะต้องศึกษาอะไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และเสนอผลการวิจัยได้อย่างชัดเจน

3.1.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) เป็นการกำหนด วิธีการ กิจกรรม รายละเอียดของการวิจัย การศึกษาประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

3.1.4 สรุปผลการวิจัย (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ ในข้อ 3.1.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยาย ในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

3.1.5 อภิปรายผลการวิจัย (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์ นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

3.1.6 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะแนวการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

3.1.7 องค์ความรู้ที่ได้รับ (Knowledge Assets) ระบุง่องค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการสังเคราะห์ หลักการ วิธีการ ในลักษณะความเรียง แผนภาพ แผนภูมิ หรือผังมโนทัศน์ เพื่อให้ได้ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้น

3.1.8 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 6th edition เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ () แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมา เพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่ง่ายต่อการศึกษาและการปฏิบัติ

3.2 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิชาการ ประกอบด้วย

3.2.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้ง

3.2.2 เนื้อหา (Content) เรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการจะให้อ่านได้รับทราบ เนื้อหาที่ดีต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจนและน่าสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางความคิดของผู้เขียนเป็นสำคัญ

3.2.3 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนบทความที่ผู้เขียนจะต้องเขียนให้เหลือเฉพาะส่วนที่มีความสำคัญ เป็นการกลั่นกรอง การรวบรวมหรือการลดข้อความให้เหลือส่วนที่สำคัญเท่านั้น

3.2.4 องค์ความรู้ที่ได้รับ (Knowledge Assets) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการสังเคราะห์ หลักการ วิธีการ ในลักษณะความเรียง แผนภาพ แผนภูมิ หรือผังมโนทัศน์ เพื่อให้ได้ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้น

3.2.5 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 6th edition เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ () แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการปฏิบัติ

3.3 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทวิจารณ์หนังสือ ประกอบด้วย

3.3.1 ชื่อเรื่องของหนังสือ (Title) ให้ระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3.3.2 ชื่อผู้เขียนหนังสือ (Author) ให้ระบุชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสถาบันหรือหน่วยงานที่ผู้เขียนสังกัด

3.3.3 ชื่อผู้วิจารณ์ (Name of Reviews) ให้ระบุชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสถาบันหรือหน่วยงานของผู้วิจารณ์สังกัด

3.3.4 เนื้อหาการวิจารณ์ (Reviews Content) ในการเขียนเกี่ยวกับหนังสือวิจารณ์ เนื้อเรื่องจะเป็นส่วนแสดงความคิดเห็นและรายละเอียดในการวิจารณ์ โดยนำเสนอเรื่องราวจุดเด่น จุดบกพร่องของเรื่อง โดยทำการวิจารณ์หรือวิพากษ์อย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผลตามหลักวิชาการ

3.3.5 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนสรุปความคิดเห็นทั้งหมดที่วิจารณ์ รวมถึงให้ข้อคิดหรือข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่าน

3.3.6 องค์ความรู้ที่ได้รับ (Knowledge Assets) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการสังเคราะห์ หลักการ วิธีการ ในลักษณะความเรียง แผนภาพ แผนภูมิ หรือผังมโนทัศน์ เพื่อให้ได้ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้น

3.3.7 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 6th edition เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ () แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่ง่ายต่อการศึกษาและการปฏิบัติ

การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA 6th edition

1. หนังสือ

1.1 คัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือสำคัญพิมพ์เป็นชุด

ให้อ้างชื่อย่อคัมภีร์. เล่ม/ข้อ/หน้า. และให้วงเล็บคำว่า (บาลี) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีหรือวงเล็บคำว่า (ไทย) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ตัวอย่างเช่น (อง.ทศ. (ไทย) 20/395/106)

1.2 หนังสือ

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่พิมพ์/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล/ปีที่พิมพ์/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

ผู้แต่ง 1 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไป ให้ใส่คำว่าพระ, พระมหา นำหน้าชื่อตามด้วยฉายา และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ตามด้วย **กรณีผู้แต่งมีสมณศักดิ์**

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2557, หน้า 15)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557, หน้า 15)

กรณีผู้แต่งมีเป็นกลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคล

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น เจษฎา ทองรุ่งโรจน์ (2547)

Yamane (1967)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, 2547)

(Yamane, 1967)

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านามของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระชนันท์ ฐานุตตโร และบุญชนะ ทาโยธี (2559)

Bruce and Blackburn (1992)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระชนนันท ฐานุตโตร และบุญชนะ ทาโยธี, 2559)

(Bruce and Blackburn, 1992)

ผู้แต่ง 3 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งแต่ละคนให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” หน้าผู้แต่งคนสุดท้ายต้องคั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรหมกุล และสุบัน โยทุม (2552)

Dokchan, Phromkun and Yothum (2009)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรหมกุล และสุบัน โยทุม, 2552)

(Dokchan, Phromkun and Yothum, 2009)

ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งคนแรกตามด้วย “และคณะ” หรือคนอื่นๆ สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” หรือ “and others” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ (2525, หน้า 100)

Prasitratsin et al. (1982, p. 100)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ, 2525, หน้า 100)

(Prasitratsin et al., 1982, p. 100)

1.3 วารสาร

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่พิมพ์,/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

ผู้แต่ง 1 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไปให้ใส่คำว่าพระ, พระมหา นำหน้าชื่อตามด้วยฉายา และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ตามด้วย

กรณีผู้แต่งมีสมณศักดิ์

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2557, หน้า 15)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557, หน้า 15)

กรณีผู้แต่งมีเป็นกลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคล

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น เจษฎา ทองรุ่งโรจน์ (2547)

Yamane (1967)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, 2547)

(Yamane, 1967)

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านามของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระชนนันท ฐานุตตโร และบุญชนะ ทาโยธี (2559)
Bruce and Blackburn (1992)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระชนนันท ฐานุตตโร และบุญชนะ ทาโยธี, 2559)
(Bruce and Blackburn, 1992)

ผู้แต่ง 3 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งแต่ละคนให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” หน้าผู้แต่ง คนสุดท้ายต้องคั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรหมกุล และสุบัน โยทุม (2552)
Dokchan, Phromkun and Yothum (2009)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรหมกุล และสุบัน โยทุม, 2552)
(Dokchan, Phromkun and Yothum, 2009)

ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งคนแรกให้คั่นด้วยตามด้วย “และคณะ” หรือคนอื่นๆ สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” หรือ “and others” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ (2525, หน้า 100)
Prasitratsin et al. (1982, p. 100)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ, 2525, หน้า 100)
(Prasitratsin et al., 1982, p. 100)

1.4 วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่พิมพ์,/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

ผู้แต่ง 1 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไป ให้ใส่คำว่าพระ, พระมหา นำหน้าชื่อตามด้วยฉายา และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ตามด้วย

กรณีผู้แต่งมีสมณศักดิ์

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต) (2557, หน้า 15)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต), 2557, หน้า 15)

กรณีผู้แต่งมีเป็นกลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคล

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น เจษฎา ทองรุ่งโรจน์ (2547)

Yamane (1967)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, 2547)

(Yamane, 1967)

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านามของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระชนนันท ฐานุตโตโร และบุญชนะ ทาโยธี (2559)

Bruce and Blackburn (1992)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระชนนันท ฐานุตโตโร และบุญชนะ ทาโยธี, 2559)

(Bruce and Blackburn, 1992)

ผู้แต่ง 3 คน ให้ระบุชื่อนามสกุลของผู้แต่งแต่ละคนให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” หน้าผู้แต่ง คนสุดท้ายต้องคั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรหมกุล และสุบัน โยทุม (2552)

Dokchan, Phromkun and Yothum (2009)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรหมกุล และสุบัน โยทุม, 2552)

(Dokchan, Phromkun and Yothum, 2009)

ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งคนแรกให้คั่นด้วยตามด้วย “และคณะ” หรือคนอื่นๆ สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” หรือ “and others” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ (2525, หน้า 100)

Prasitratsin et al. (1982, p. 100)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ, 2525, หน้า 100)

(Prasitratsin et al., 1982, p. 100)

1.5 รายงานการวิจัย

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่พิมพ์,/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

(ใช้รูปแบบเดียวกับหนังสือ)

1.6 ราชกิจจานุเบกษา

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อพระราชบัญญัติ/(ปีที่พิมพ์)

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อพระราชบัญญัติ,/ปีที่พิมพ์)

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและ
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (2544)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและ
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504, 2544)

1.7 สัมภาษณ์

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(การสัมภาษณ์,/วันที่/เดือน/พ.ศ.)

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/การสัมภาษณ์,/วันที่/เดือน/พ.ศ.)

ผู้ให้สัมภาษณ์ ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไป
ให้ใส่คำว่าพระ, พระมหา นำหน้าชื่อตามด้วยฉายา และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ตามด้วย
ชื่อตัวในเครื่องหมายวงเล็บ

กรณีผู้แต่งมีสมณศักดิ์

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต (การสัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2557)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, การสัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2557)

1.8 สื่ออิเล็กทรอนิกส์

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่จัดทำ)

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/ปีที่จัดทำ)

ตัวอย่าง เว็บไซต์

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น กรวรรณ สังขกร (2558)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (กรวรรณ สังขกร, 2558)

ตัวอย่าง วิกีพีเดีย

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น Wikipedia (2558)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (Wikipedia, 2558)

การเขียนเอกสารอ้างอิง

1. คัมภีร์พระไตรปิฎก:

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ (ครั้งที่พิมพ์(ถ้ามี) ใส่พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2. หนังสือ:

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ (ครั้งที่พิมพ์(ถ้ามี) ใส่พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. (2547). *พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ปรชญา*. กรุงเทพฯ: โบแดง.

Yamane, T. (1967). *Statistics: an introductory analysis*. New York: Harper and Row.

3. วารสาร:

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่(ฉบับที่)./ เลขหน้า.

พระชนนันท ฐานุตโตโร และบุญชนะ ทาโยธี. (2559). การบริหารงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 16(1), 1-13.

Prescott, S. G. (2015). Will Instructors Save Time Using a Specifications Grading System?. *Journal of Microbiology & Biology Education*, 16(2), 298.

4. วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์:

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์./ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทหรือวิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์หรือชื่อมหาวิทยาลัย.

พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง. (2553). *การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอกในเกาะรัตนโกสินทร์*. (ปริญญาานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Phrachanna Bhattarakhito. (2015). *An Analytical Study of Morality in Cambodian Traditional Wedding at Chamnomkuet Village, Chamnom Sub-district, Mongkol borei District, Banteay Meanchey Province Based on Buddhist Principle*. (Master of arts). Khon Kaen: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

5. รายงานการวิจัย:

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง. (รายงานการวิจัย)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

สมเกียรติ ชัยพิบูลย์. (2550). การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

6. ราชกิจจานุเบกษา:

ชื่อพระราชบัญญัติ./ (ปีที่พิมพ์./วันที่/เดือน)./ราชกิจจานุเบกษา./เล่มที่/ตอนที่/หน้า.

พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504. (2544, 21 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 118 ตอนพิเศษ 127ง, หน้า 13-17.

7. สัมภาษณ์:

การสัมภาษณ์ให้ทำการอ้างอิงในเนื้อหาโดยไม่ต้องลงรายการในเอกสารอ้างอิง

8. สืออิเล็กทรอนิกส์ :

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง./เข้าถึงได้จาก/http://www.xxxxxxx

(คำว่า เข้าถึงได้จาก ใช้สำหรับเอกสารภาษาไทย Retrieved from สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ)
กรวรรณ สังขกร. (2558). การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับวิถีไทย. เข้าถึงได้จาก <http://www.slideshare.net/amicsangkakorn/ss-48803224>

Bhandari, P., Rishi, P. and Prabha, V. (2014). *Positive Effect of Probiotic Lactobacillus Plantarum in Reversing the LPS Induced Infertility in Mouse Model*. Retrieved from <http://www.jmm.microbiologyresearch.org/content/journal/jmm/10.1099/jmm.0.000230;jsessionid=1me6a81o04g7o.x-sgm-live-03>

9. วิกีพีเดีย :

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง./วันที่สืบค้น./จาก/http://www.xxxxxxx

วิกิพีเดีย. (2561). ข้าวสารจังหวัดขอนแก่น พ.ศ.2560. วันที่สืบค้น 3 มิถุนายน 2562, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>

ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม กรุณาติดต่อ “บรรณาธิการวารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม” สำนักวิชาการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น อาคาร 100 ปี สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อจ อาสภมหาเถร) เลขที่ 30 หมู่ 1 บ้านโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000 โทรศัพท์ 082-855-8962

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/prij/> E-mail: phimoldhamma.prij@gmail.com

1) ผศ.ดร.นิเทศ สนั่นนารี 089-711-1190

2) นางสาวมารีสา ไสวงาม 082-855-8962

กำหนดการออกวารสาร

ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน

ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม

ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้พิมพ์ต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้พิมพ์ต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสารสถาบันวิจัยพินลธรรมเพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้พิมพ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้พิมพ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อนพร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

